

İki Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi, sayı: 2

Demokratik Modernite
İki Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi
Yaygın Süreli Yayın / Sayı: 2
Eylül- Ekim 2012
ISSN: 2147- 1703
Roza Yayınları Adına Sahibi
Burcu Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Cahit Çakmakçı

Yayın Kurulu
Eşber Yağmurdereli, Nasrullah Kuran, Cengiz Çiçek, Fadile Yıldırım,
Hediye Özdemir,Mahmut Şakar

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.
demokratikmodernite@gmail.com

Grafik Tasarım
Sinan Arslan

Basım Yeri:
Gün Matbaacılık Reklam Film Bas Yay. San. Tic. Ltd. Şti
Beşyol Mahallesi Akasya Sok. No:23/A Küçükçekmece – İstanbul
Tel: 0212 580 63 81

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 55 Euro
Türkiye İş Bankası Galatasaray Şubesi
Burcu Özkaya
Hesap No: 10220918635
IBAN: TR 56 0006 4000 0011 0220 9186 35

Roza Yayınları
Hüseyin Ağa Mah. Tarlabaşı Bulvarı No:61/7 Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 256 57 69

İÇİNDEKİLER

“De te fabula narratur-Anlatılan senin hikâyendir”

Kapitalizm

Ekonomik yıkım, siyasal kokuşmuşluk, toplumsal yozlaşma, manevi çöküntü, cinsel istismar, ulusal, etnik ve dinsel ayrımcılık, askeri vahşet ve çevrenin tahribatı gibi olgular insanlığın kapanmayan yaraları... Ne var ki bu yıkıcı olgulardan şikâyetçi olan herkesin kavraması gereken ilk ve en önemli gerçek, tüm bu olguların birbirleriyle içsel bir bağlantıya sahip olduğu ve hepsinin de temelinde kapitalist sisteminin var olduğudur.

Dünya nüfusunun yarısının, yani 3 milyardan fazla insanın günde 2 dolardan daha az, 1,5 milyar insanın da 1 dolardan daha düşük bir gelirle yaşam savaşı verdiği dünyada, bilinen bir başka gerçek de her gün 18 binden fazlası çocuk olmak üzere toplam 25 bin kişinin açlıktan öldüğüdür. Ve yüzyıllar öncesinden Hz. Muhammed’in “ ben sizin putlara tapmanızdan korkmuyorum, dünyaya tapmanızdan korkuyorum” endişesi bir utanç tablosuna dönüşmesi de bir başka değer yitimidir.

Bu utanç tablosunun üstünü örtmek için girişilen “kurtarma” programlarına çeşitli burjuva devletler tarafından akıtılan fonlar, 219 milyon dolar iken, yalnızca silahlanma harcamalarına her yıl dünya çapında 1,5 trilyon dolar ayrılmaktadır! Bir başka deyişle, aç çocukları doyurmak için ayrılan her 1 dolara karşılık yaklaşık 8 bin dolarlık askeri harcama yapılmaktadır! Ve burada temel sorunu işaret eden Zizek “dünyadaki insanlar, dünyanın bir gök taşı çarpması sonucu yok olabileceğine kolay bir şekilde inanabiliyor, ama kapitalizmin yıkılabileceğini akıllarına dahi getirmiyorlar." Derken aslında sorunun çözümünü de sunmuş durumdadır.

Bu veriler ve söylemler ortasında, eşi görülmemiş bir düzeyde tüm insanlığı kuşatmasına ve insanlık üzerindeki etkisini gittikçe artırmasına rağmen, kapitalizm gözden ırak tutulmuş, görünmez kılınmıştır.

Kapitalizm, bütün yaşam faaliyetlerini değer yasasının ve yasanın beraberinde getirdiği paranın gücü ilkesinin hâkim olduğu tekil bir organik sistem altında birleştirmesi ve aynı zamanda bu “muazzam” başarısını gizlemeye veya yadsımaya çalışması ölçüsünde kendinden önceki sınıflı toplumlardan ayrılır. Kapitalizmde varoluşun parçalanmışlığı ve buna mukabil toplumsallaşmanın tek yönlü ve parçalı yapısı; ona tabi olan insanları yaşamları içinde bir özneye bağlı kılarak, birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde var olduklarını görmelerini engellemiş ve böylelikle de bu ilişkilerden doğan sınıf, sınıf mücadelesi, yabancılaşma vb. gibi herkesi bağlayan sabitleri göz ardı etmelerine neden olmuştur. Ve kapitalizm sinsi bir düşman, bir kanser hücresi gibi tüm evreni sarmalarken biçimlenmesi gereken toplumsal yapılar değil insan olmuştur. Oysa “Mademki insanı biçimlendiren yaşadığı koşullar; koşullar en insani şekilde biçimlenmelidir”, diyen Marks’ın anlattığa hikâyeye artık kulak tıkamamak gerekiyor.

Modernizm

Kapitalizmi ele alırken asıl irdelenmesi gereken başka bir deyişle en başta irdelenmesi gereken modernizmdir. Modern olmak, etnik, coğrafik, dinsel vb. bütün sınırların ötesine geçebilmektir belki… Belki biraz heyecan, güç, gelişme insanın kendini ve toplumu dönüştürme arzusunda saklı gizli bir büyücü. Bu anlamlarıyla “olumlanabilecek”, insanları tüm farklı paydalara rağmen birleştiren bir unsur gibi görünmesine rağmen modernizm, paradoksal bir bü-

tünlük ve bölünmüşlerin hastalıklı birleşimidir. Sürekli zıtlar arasındaki belirsiz bir girdap… İçine aldığını eriten, değiştiren ve parçalayan bir girdap… "Katı olan her şeyin buharlaştığı" bir sistemin zayıf bir dişlisi olmak belki de modern…

Yaklaşık beş yüz yıldır süregelen, entelektüel, kültürel ve estetik dönüşümün bir sonucu olan modernitenin kurumsal altyapısını oluşturan modernleşme; endüstrileşmeyi, pazar sistemlerinin oluşumunu, bilimsel devrimi, teknolojik ilerlemeyi ve ulus-devletin gelişimini içerir. Aynı zamanda da savaşılması gereken, bütün sorunların kaynağı olan Ulus Devlet, ulusçuluk, sömürgecilik ve diğerleri yine modernizmle açıklanabilir. Öte yandan, Kierkegaard'ın dediği gibi en derin ciddiyet, kendisini ironi aracılığıyla ifade etmek zorundadır. Modern ironi de sanat ve edebi yapıtlarla sıradan insanı kendi girdabına çekerken "masum" ve vazgeçilmez yüzüyle aslolanı temsil ediyordu.

Kapitalist Modernite

Sonuç olarak, yaşamın içgüdülerle sürdürüldüğü bir düzende, insanlığın geleceğine dair köklü sosyal politikalar üretilebilir mi? Bireysel bilincin toplumsal bilinçle bütünleşmesi bu denli tikelleşmenin ve yabancılaşmanın ortasında mümkün mü? Bu soruların gölgesinde; İlişkilerin hayatı paylaşmak değil de hayattan pay almak şeklinde yaşandığı bir evrende; modernlik öncesi bir yitik cennetinin mitosuna tutunmak tesadüf değil insanlık için…

Beyaz adamın ayak izleri takip edilirse modernizmin izlerine ulaşılır ve bir kapitalist; insanlığa bugünü sunar. Dünün olanları ve olanaklarıyla var olmuş, yarının olacaklarını ve olabileceklerini belirleyen modern bugünü…

Ve Kızılderililerin reisi SEATTLE, "İnsanlar denizdeki dalgalar gibi gelip geçerler. Biz gidiyoruz, ama beyaz adamın da bir gün keşfedeceği şeyi bugünden biliyoruz. Beyazlar da bir gün bu topraklardan gidecektir. Belki de bütün ırklardan daha çabuk. Beyaz adam geçici bir iktidardadır ve o kendini her şey zannetmektedir. Yataklarınızı zehirlemeye devam edin. Ve bir gün kendi çöplerinizde boğulacaksınız."

Röportaj: R. İhsan Eliaçık

Siyasal İslamın Kapitalist Modernite Algısı

Hediye Özdemir- Serdar Engin

"Kapitalist bir sistem var ve bu dinle meşrulaştırılıyor. Alternatif bir sermaye üretilmiyor, zenginlerin sınıfına dâhil olunup onlar gibi yaşanılıyor, yoksul kimsesiz terk ediliyor, sosyal adalet savunulmuyor." diyen Eliaçık Antikapitalist Müslümanları destekleyen kimilerince "tabu yıkan" yazar ve düşünür.

İş başına gelenler ehliyet ve liyakat sahibi olacaklar. Devlet işleri halkın rızasına göre yürütülecek ve kötüye karşı mücadele edilmesi prensiplerini takip edecek.

23 Aralık 1961 tarihinde Kayseri'de doğdu. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okudu. İlahiyat Fakültesi'nden ayrılarak bağımsız yazarlık hayatına başladı. Kayseri Gündem, Gerçek Hayat, Değişim, Yeryüzü, Bilgi ve Düşünce, Yarın, Özgün İrade, Bilgi Adam, Zaman gibi birçok gazete ve dergide yazdı. Şu ana kadar 20 kitabı yayınlandı.

İslam ve siyaset arasındaki ilişki bugün için ne anlama geliyor? Siyaset, İslam için kuşatıcı bir özelliğe mi sahip?

İslam, siyasette bulunması gereken değerleri vadeden bir din. Kuran-ı Kerime baktığımızda belli başlı bazı değerler var, siyaset yapan kişinin bu değerlere uygun hareket etmesi gerekiyor. Mesela;"ben Müslüman'ım" diyen biri için, Kur'an'la ortaya konan kırmızıçizgiler vardır: Kur'an'ın şunlar helaldir, bunlar haramdır, şunlar doğrudur, bunlar yanlıştır dediği şeyler var. Aynı şey siyasetçiler içinde geçerli yani bunlara Kur'an'ın siyasi helâları- haramları diye biliriz. Belli başlı olarak 4, 5 tane benim çıkardığım siyasi değerler var. (Bunları "adalet devleti, ortak din iktidarı" diye, yazdığım kitap var orda anlatıyorum). Adalet, emanet, ehliyet, meşveret ve maslahat beş tane kavram var Kur'an'da. Yani siyasetçi adalete uygun hareket edecek. Adalet ve eşitlik ilkelerinden ayrılmayacak. Elde ettiği makamı tanrının bir lütfü olarak görmeyecek, halkın bir emaneti olarak görecek. Halkın rızasıyla verilmiş bir emanet olarak görecek. İş başına gelenler ehliyet ve liyakat sahibi olacaklar. Devlet işleri halkın rızasına göre yürütülecek, yani meşveret yapılacak ve bir de herkese ait olan iyinin insanın olması ve herkese ait olan kötünün de bertaraf edilmesi ve kötüye karşı mücadele edilmesi prensiplerini takip edecek. İslam'ın siyasetçiden öngördüğü şey bunlardan ibarettir. Her kim ki insanların işini üzerime alıyorum, kamu idaresi yürütüyorum diyorsa, İslam'ın onun önüne koymuş olduğu değerler bunlardır. Bunlara uyması gerekiyor yani. İslam'ın siyasetle ilişkisi değerler üzerinde bu şekilde ifade edilebilinir.

Siyasal İslam olgusu yekpare bir olgu mudur? Kendi içinde bugün nasıl bir karakter, farklılık arzediyor?

Siyasal İslam kendi içerisinde yekpare bir olgu değil, nasıl ki sol ve sosyalist dünya da kırk tane fraksiyon varsa Siyasi İslam anlayışı olan insanlar arasında da 72 tane fırka vardır. Nitekim ümmet-ümmiyet 72 fırkaya bölünecektir diye bir rivayet vardır. Yani bu çok tutan kinayedir. Bir sürü anlayış var, çeşit çeşit anlayışlar var. Şimdi biz de bu anlayışların içerisinden geliyoruz. Ben 1980 yılında bir siyasal İslam anlayışı olan Milli Selamet Partisi (MSP), "akıncılar", "akıncı gençler davası" diye bilenen davadan yargılandım. Bir yıl cezaevinde yatım.

İşte Türkiye'de mevcut düzeni değiştirip, onun yerine İslam devleti kurmaya çalışmak suçlamasıyla yargılandık, 28 Şubat'ta da yargıladım, yine aynı davayla, aynı suçlamayla. Ben bu kökten geldiğime göre benim anlayışımda da bir evirilme oldu. O yıllarda bir İslam devleti savunuyorduk, fakat şuanda savunduğum siyasal projeye İslam devletti demiyorum, adalet devleti diyorum. Yani Türkiye de var olan devlet, herkese denge ve eşitlik içerisinde yaklaşan bir adalet devleti olmalıdır. Yani doğulunun ve batılının, Müslüman'ın ve gayri Müslim'in, Alevi'nin ve Sünni'nin, Türk'ün ve Kürd'ün ortak devleti olan bir adalet devleti olmalıdır. En son geldiğim nokta bu.

Siyasal İslam- modernite ilişkisi ontolojik bir ilişki mi? İslam'ın moderniteye entegrasyonu dışında siyasallaşmasına dair ne söylenebilir?

Ontolojik bir ilişki değildir. Konjonktürel bir ilişkidir. Çünkü İslam'ın ontolojisi ile Kapitalist modernitenin ontolojisi birbiriyle çelişir. Yani bununla uyuşması mümkün değil. Niye mümkün değil? Kur'an-ı Kerim'de mülk Allah'ındır ilkesi vardır. Bu şu demektir; yeryüzünde rızık ve rızık kaynakları, yeraltı ve yer üstü kaynakları değer namına, insanların faydası namına her ne şey varsa, nimet namına her ne şey varsa Allah'a aittir. Yani devlete ait değildir, şahıslara ait değildir, örgütlere ait değildir, bir gruba ait değildir, bir tarikatta ait değildir, bir dine değildir, hiç kimseye ait değildir. Allah'a aittir demek aslında hiçliğe aittir, manasına geliyor. Mülk Allah'ındır demek mülk herkesindir demek. Sermaye herkesin olmalıdır, devlet herkesin olmalıdır, yeraltı kaynaklarının herkese olmalıdır, yerüstü kaynaklarının herkesin olmalıdır. Şimdi böyle bir ontoloji var bir tarafta, diğer tarafta da ise kapitalist modernite dediğimiz sistem. En kutsalı birinci hak kapitalist modernitede mülk edinme hakkıdır. Mülkiyet hakları kutsaldır. Hatta Avrupa'daki bütün demokrasi hareketleri, kiliseye karşı hakaretlerin çoğunda bu mülkiyet haklarını korumak ve kollamak için ortaya çıktığı söylenebilinir. Dolayısıyla bu ikisinin arasında bir uyuşmazlık var, ontolojisi uyuşmuyor. Mümkün değil ikisinin ontolojisinin uyuşması.

İslam'ın moderniteye entegrasyonu dışında siyasallaşmasına dair ne söylenebilinir?

İslam'ın siyasallaşması biraz evvel söylediğim gibi evrensel insanlık değerlerini ete-kemiğe büründürme başarısıyla ancak ölçülebilinir. Yani adalet, eşitlik, özgürlük, kardeşlik, paylaşım, bölüşüm gibi değerlerin Müslümanlarca yeryüzünün bir bölgesinde ete-kemiğe büründürülmesi ve siyasal-politik bir toplum olarak bunları yaşamasıyla İslam, tarihe katılabilir, çağa geri dönebilir ve kendini bu şekilde ifade ederler.

Ilımlı İslam veya radikal İslam gibi ayrımların, moderniteyle ilişki açısından bir anlamı, değeri var mı?

Şimdi bunu Avrupalılar yapıyorlar. Dünyanın egemen güçleri var, küresel güçleri var işte Amerika, İsrail ve İngiltere bunlar başında geliyor. Bunların İslam dünyasına yönelik projeleri var. Büyük Ortadoğu projesi adı altında bir proje uyguluyorlar. Ilımlı İslam'la radikal İslam ayrımı; İslam'ın kendi içerisindeki tarihsel tecrübesine dayanan bir ayrım değil. Onların gözleriyle yapılmış bir ayrım. Bu da kısaca şu anlama geliyor; onların projelerine, siyasetlerine, çıkarlarına, menfaatlerine uygun olan İslam'a ılımlı İslam diyorlar. Buna karşı çıkan İslam'a da radikal İslam diyorlar. Mesela şu anda Suudi Arabistan ılımlı İslam oluyor onlara göre, İran radikal İslam oluyor. Niye? Çünkü İran onların İslam'ı menfaatlerine karşı çıkıyor. Ona ters bir politika izliyor. Suudi Arabistan hiç ses çıkarmıyor onun için o ılımlı İslam oluyor. Yani İslam'ı kendi içerisinde Şii'ler, sofiler Sünni'ler, akılcılar, hadis'çiler, sünnetçiler, selefiler filan diye ayırmazlar bu İslam'ın kendi içerisinde tarihsel tecrübesinden çıkan bir ayrım. Batılılar bunla hiç ilgilenmez. Eğer ona itaat eden bir Sünni ise onun baştacısın. Ona karşı çıkan bir Alevi isen tukakasın, radikalsin, kötüsün. Eğer ona itaat eden bir Alevi isen baş tacısın. Ona karşı çıkan bir Sünni isen tukakasın, dıştanlamaya müstahak görülüyorsun. Dolayısıyla onların ılımlı İslam ve radikal İslam çerçevesin de yaptıkları ayrım kendi menfaatlerine göre bir ayrım ve bence kabul edilebilir bir ayrım değil.

İslam inancını ve pratiğini esas alırsak, İslami söylemle kapitalizm eleştirisi yapılabilir mi? Nasıl?

Tabi yapabilir. Hem de esas eleştiri burada çıkar. Şimdi Marksizm'in kapitalizm eleştirisinde metafizik yok. Yani modern bir eleştiridir. Marksizm'in kapitalizmin eleştirisi modern bir eleştiridir. Ama İslam'ın kapitalizm eleştirisi modern bir eleştiri değil, metafizik kökleri olan bir eleştiri. Yani şu; insan ruhunda bilinmezliklerin kökleri vardır, buna metafizik diyoruz. Kur'an-ı Kerim der ki; 'kim ihtiyacından fazla servet biriktirirse, mal biriktirirse o cehennem ateşinde yanacaktır.' Şimdi bu inanan bir insanı durduran bir şeydir. Hakikaten inanıyorsa. Diyeceksiniz ki 'adam inanıyor ama buna aldırış ettiği yok. Komşusu açken kendisi tok yatıyor. Hiç aldırış ettiği yok.' aslında o inanmıyor, aslında o imansız. Ama gerçekten inanıyorsa bir adam komşusu açken kendisi asla tok yatamaz. İslam'ın

Marksizm'in kapitalizme yönetmiş olduğu ekonomik-politik eleştirileriyle örtüşen tarafları olabilir. Paylaşmayı esas alıyor. Kuran-ı Kerim'de üretmek, biriktirmek, yarınlarını teminat altına almak için sermaye oluşturma vurgusu hiç yoktur. Şimdi insanlar zaten bunları yaparlar. Bir şeyi yapan adama onu bir daha yap demenin bir anlamı olmadığı önyargısı-ön kabulü vardır. Fakat bunun yerine Kuran-ı Kerim'de sürekli olarak "paylaşın, bölüşün, verin, komşunuz açken tok yatmayın" der Peygamber hadisinde. Dolayısıyla sürekli paylaşım, bölüşüm vurgusu var. Bu açıdan bakıldığında kapitalizm ancak böyle metafizik derinlikle, insan ruhunda metafizik kökleri ve derinliği olan bir eleştiriye yaslanarak, onun üzerine bina edilerek ona karşı çıkabilir. Tabi ki kapitalizme karşı çıkmanın ana mecralarından bir tanesi de dinlerin dünyasıdır. Yeryüzünde yaşayan etkisi hala devam eden, mensupları olan yorumlanabilir, tersyüz edilebilir bir din olarak kala kala İslam kaldı. Bunu da ciddi bir şekilde antikapitalist bir yorumla dünya gündemine geldiği takdirde tabii ki etkili olacaktır.

Yani Türkiye de var olan devlet, Müslüman'ın ve gayri Müslim'in, Alevi'nin ve Sünni'nin, Türk'ün ve Kürd'ün ortak devleti olan bir adalet devleti olmalıdır. En son geldiğim nokta bu.

Siyasal İslam'ın ekonomi-politiği, kapitalizmin sınırlarının ötesinde nasıl bir ufka sahiptir?

Şimdi siyasal ufuk dediğimizde siyasal İslam değil de, Kur'an'ın ortaya koyduğu ufuk nedir diye sorarsak dinlerin dünyasında ideal, nihai ideal dünya cennet olarak tasvir edilir. Cennet aslında öbür dünyada öldükten sonra dirilip de orda kurulacak bir dünya olarak algılanır. Ama esasında bu dünyadadır aynı zamanda. Cennet, dolayısıyla dinlerin ideal dünya ülküsünü ifade ediyor. Şimdi bu bana göre komünizmden daha ileridir. Mesela cennette yöneten-yönetilen yoktur. Hiç bir hiyerarşi yoktur, hiç bir kasıt yoktur, zengin yoksul yoktur, devlet yoktur, sınır yoktur dolayısıyla şimdi bu ufuk aynı zamanda bir Müslüman'a dünyayı bu hale getirme ülküsü ve amacı verir. Bütün Müslümanların dünyanın bu hale gelmesi için çalışmaları gerekir. Bu çok ileri bir noktadır. İnsanların eşitlik içerisinde, barış içinde, kardeşlik içerisinde paylaşarak-bölüşerek bir arada yaşadığı dünyadır cennet ve Kur-an'da anlatılan cennet de bu dünyanın bu hale getirilmesidir. Aslında bu dünya bir zamanlar böyledir. Ama insanların ihtiraslarından, kibirlerinden hasetlerinden ve kendi aralarındaki kin ve düşmanlık sebebiyle cehenneme döndü şu anda Kur'an'a göre biz bir cehennemin içinde yaşıyoruz. Bunun cennete dönüştürülmesi için mücadele edilmesi gerekiyor.

'Abdestli kapitalizm' belirlemeniz dikkate alındığında, İslam'ın kapitalizme alternatif olan hangi boyutlarından bahsedilebilir?

Evet şu an da mevcut iktidarın kapitalizme abdest aldırdığını söylüyorum. Yani bu şu demek, alternatif bir sermaye oluşturmuyorlar, mevcut sömürücü sermaye sınıfına dâhil oluyorlar. Alternatif bir yaşam tarzı üretmiyorlar mevcut kapitalistlerin yaşadığı gibi yaşıyorlar. Bunların yaşadığı yerlerde yaşıyorlar. Onlar gibi davranıyorlar, onlar gibi ediyorlar-evriliyorlar. Dolayısıyla onu bir nevi meşrulaştırmış oluyorlar. Bana göre şu anki muhafazakâr dindarlar Türkiye'de Kemalizm'in yapamadığını yapmıştır. Yani kapitalizmi Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar, iftar sofralarına kadar, o Anadolu'nun en ücra köşelerindeki yemenileriyle, başörtüleriyle, iftar sofrası hazırlayanların evlerine kadar sokmuştur. Onların hepsi şu anda paracı olmuştur, başarı kutsanmıştır, zengin Müslüman övünmüştür, zengin olduğun zaman Allah sana bir hediye vermiş oluyor, mükâfatlandırmış oluyor. Yoksul kaldığın zamanda, Allah seni cezalandırmış gibi oluyor-olarak algılanmaya başlanıldı. Dolayısıyla Müslümanların değer yargıları tamamen maddiyata göre, paraya ölçülmeye başlandı. Bu İslam'la uzaktan yakından alakası olmayan bir şeydir. Tam tersi Peygamber bu bakış açısını yıkmak için geldi. Peygamber'in doğdu toplum tüccar bir toplumdu, korkunç zengin ve yoksulluk uçurumun olduğu bir toplumdu. Köleci bir toplumdu, kadınların aşağılandığı her türlü hakarete maruz bırakıldığı bir toplumdu. İslamiyet böyle bir toplumda doğdu. Dolayısıyla eşitlikçi idealleri savundu, kadınla erkek arasında, zenginle yoksul arasında, Arap'la Acem arasında, siyahla beyaz arasında hep böyle eşitlikçi idealari savundu. Şimdi ona benzer bir durum şuanda da söz konusu, ama muhafazakâr dindarlar işin bu taraflarına hiç bakmıyorlar. Nasıl alternatif olacak?

Şöyle alternatif olacak: birincisi "lehül mülk" diyerek kapitalizmin tabusuna ve tanrısına bir karşı çıkış önce olacak. Yani siz "mülk Allah'ındır" dediğiniz zaman kapitalizmin tabusu mülkiyettir, tanrısı da paradır. Şimdi paranın bir önemi yok, önemli olan insanlık değerleridir. Doğruluk, dürüstlük, kardeşlik bunlar nimettir. Allah bu nimetleri kulları üzerinde görmek ister. Mülkiyet de tartışılmalıdır. Mülkiyeti tartışmaya sokuyorsunuz ve şahıslara "Birine rağmen diğer şahısın

önünde böyle devasa mülkiyetler birikemez. Bütün mülk Allah'ındır, yani herkesindir" dediğin zaman bir paradigmaya felsefi olarak karşı çıkmış oluyorsunuz ontolojik olarak.

İkincisi Kur-an'daki "züht hayatı" Peygamber'in mülkiyetsiz ölmesi, nimetlerin ortaklaşa üretilmesi ve ortaklaşa paylaşılması tarzına dayalı bir yaşam tarzı ortaya koymanız gerekir. Yani "ben kapitalizme karşı çıkıyorum" demek bu laftan ibarettir. Bir süre sonra sosyalist dünyadaki kapitalist karşıtları bu yanlışa düşmüştür. Yani adam "kapitalist karşıtıyım sosyalistim" diyor ama gazeteci evine gidiyor "aman havuzu çekme" diyor. Onu göstermek istemiyor. Yaşantısı başka bir türlü söylediği laf başka türlüdür. Böyle olmaz. Bizzat kendin alternatif bir yaşam üreteceksin.

Mülk Allah'ındır demek mülk herkesindir demek. Sermaye herkesin olmalıdır, devlet herkesin olmalıdır, yeraltı kaynaklarının herkese olmalıdır, yerüstü kaynaklarının herkesin olmalıdır.

Mesela biz burada bunu yapmaya çalışıyoruz. Bu açtığımız yerde, yukarıda kafeyi çoluk çocuklar çalıştırıyor. Eski sokak çocukları, tinerciler buraya geldiler iş sahibi oldular. Çamurun içinde yatan çocuklardı. Dört tane eski tinerci çalışıyor, iki tane depremzede ailenin çocukları çalışıyor, Afrikalı mülteciler geliyor burada temizlik işleri falan yapıyor. Yani biz yoksula yardım etmiyoruz, yoksulla beraber oluyoruz. Bu başka bir felsefedir. Şimdi onla beraber olursan zaten arkası geliyor. Adam bana soruyor diyor ki "sen bu yoksullarla tuhaf çocuklarla ilgileniyorsun tedavi oluyorlar mı bari?" ben onlara diyorum ki "hayır tedavi olmuyorlar, ben tedavi oluyorum, senin de tedavi olman gerekiyor çünkü sen de bir zenginlik kibri var" bu nasıl olacak evindekini bir başkasıyla paylaşmak olacak. Benim basılan kitaplarım var. Kitaplarımdan gelen %25'ni ben alıyorum bu benim temel ve zaruri ihtiyacımı karşılıyor. Geri kalanını da havuza bırakıyorum. Burada çalışan çocuklarda grafik işleri yapıyorlar, başka işler yapıyorlar, kadınlar da çeşitli el ürünleri filan yapıyorlar buranın imkânlarını kullanarak %50'sini kendilerinin zaruri ihtiyaçları için alıyorlar geriye kalan yüzde ellisini de havuza bırakıyorlar. O havuzdan da herkese eşit bir şekilde dağıtıyoruz. Burada patron- işçi ilişkisi yok. Şimdi biri ücretli olduğu zaman birisinin patron olması ücretli olmaz. Ücretli olmaz! Kimse ücretli değil ihtiyaca göre. Felsefe şudur: paranın sahibi kazananın değil ihtiyacı olanındır! Böyle bir alternatif yaşam imkânı var. Peygamber bunu yaşamış. Büyük sofiler bunu yaşamış, sahabeler bunu yaşamış, Anadolu ahileri bunu yaşamış. Pir Sultanların, Yunus Emrelerin dünyasında böyle bir paylaşımcı bölüşümce züht dünyası var. Asıl kapitalizme alternatif olarak yaşam biçimi tam da bu işte. Buraları geliştirmek lazım.

İslam sosyalizminin bilimsel açıdan bir karşılığı var mı?

Şimdi o sosyal bilimlerde bilim var mıdır yok mudur bu tartışmalıdır. Tabiat kanunları gibi midir sosyal hayat? Tabi toplumların yükseliş ve çöküş yasaları vardır. Ama onun bilimsel bir karşılığının olduğu şeklinde düşünmemek lazım. Bu bir idealdir. Siyasal sosyalizm bir toplumsal kurtuluş ve eşitlikçi toplum idealidir. Kuran'ı Kerim'in cennet dediği şeyin bir iki kadem daha aşağısıdır bence. Cennet ondan daha da ileridedir. Çünkü ben cenneti hep dünyevi olarak düşünüyorum. Uhrevi olarak olduğu zaman bu itikat ifade ediyor. Dünyevi olarak bu vaka ifade ediyor. Sosyal bilimlerde, beşeri bilimlerde böyle bilimsellik iddiası tartışılabilir bir iddiadır. Onun için onu sübjektif ideal, yani buna inananların ideali olarak görmek lazım. Yani bilimsel sosyalizme inananların idealidir bu. Cennet işte ona inanan Müslümanların idealidir. Ha bu bilimsel midir? Bilimsel olması için herkesin buna ikna olmuş olması lazım. Herkes buna ikna olmadığına göre buna tam bilimsel diyemeyiz.

İslam sosyalizmi de Müslümanların bir ideali olabilir. Kaldı ki şimdi benim savunduğum şey esasında sosyalizm olmadığı gibi İslam sosyalizmi de değil. Ben savunduğum şeye sosyal İslam diyorum. Bunun için de bir kitap yazdım o zaman o soruyu şöyle algılayalım sosyal İslam'ın bilimsel bir karşılığı var mıdır? Sosyal, İslam'ın toplumsal bir karşılığı var ama bilimsel bir karşılığının olup olmadığına bilim adamları karar verebilir. Ben karar veremem yani sosyal bir karşılığı var, o ne? Açların, yoksulların ezilenlerin, savunulması lazım. Dünyada aç olanlar olduğu sürece, ezilenler olduğu sürece bunları savunan dinler, ideolojiler olacaktır. Buna dayanan devrimlerden dünya hiç bir zaman arınmayacaktır bunlar olduğu sürece. Böyle bir sosyal karşılığı var.

İktidar ve İslami geleneği dikkate aldığımızda, iktidar/devlet yönetimi ile İslam inancı arasında hayati bir ilişkiden bahsedilebilinir mi? İktidarsız/devletsiz İslam olur mu?

İktidarla İslam'ın ilişkileri şöyle bir ilişkidir. İslam bir devlet kurun demez. Ama kurulmuş devletlere yol gösterir. Mesela aile kurun demez. Çünkü aileyi zaten insanlar kurarlar, ailede namus nedir? İffet nedir? Birlikte yaşam nasıl olunur, nasıl evlenilir, nasıl boşlanılır?

Bunlara dair bir şeyler söyler, insanlara çalışın demez. İnsanlar zaten çalışırlar. Ama harama buluşmayın, emeğinizin hakkıyla geçinin. Başkasının hakkına göz dikmeyin, hırsızlık yapmayın gibi şeyler söyler. İnsanların olduğu yerde daima otoriteler ve devletler olmuştur yeryüzünde bu bir vakıadır. Kur'an'ı Kerim de bunu vakıa olarak görür. O zaman hüküm ettiğin zaman yani devlet olduğun zaman adaletle hükmedin ayrım yapmayın, eşit davranın gibi devlette lazım olacak işaretler, ışıklar ve yol göstermelerde bulunur. İslam'ın iktidarla ilişkisi ancak bu şekilde olabilir. Müslüman aydınların ve İslam âlimlerin iktidarla ilişkisine gelince, Müslüman aydınların ve âlimlerin iktidardan uzak durmaları gerekir, bağımsız olmaları gerekir, hatta İslam da şöyle bir (İslam ulema geleneğinde yani âlim geleneğinde) ilke vardır. Sultanın sofrasına oturan âlimin verdiği fetva caiz değildir. Onun fetvasına uyulmaz. Mesela Şii mekteplerinde Irak'ta ve İran'da devrimden önceki İran'da ve şu anki İran Şii mekteplerinin birçoğunda, devletten maaş alan İslam âlimi düşük ilan edilir. Yani onun sözüne itibar edilmez. Çünkü Sultan'dan maaş alır, devlete bağlı. Âlim dediğin bağımsız olacak. Kendi gönüllüleri tarafından, kendisini destekleyen gönüllüler topluluğu tarafından alacağı veya küçük bir dünyalık şeyle geçinecek. Zaten âlim kamu adamıdır, devlet kamu adamıdır, dine kendisini adayan kamu adamıdır. Bunlar hepsi kamu adamıdır ve bunların hepsinin geçinmesi gayet kolaydır. Bir yiyeceğin, içeceğin ve giyeceğin, bundan başka bir şeyde gözü olmayacağı için ilmin siyasi olursa alacak. Peygamberin kürsüsünde oturan adamın ceketiyle gelip bu dünyaya ceketiyle gitmesi lazım. Peygamberin kendisi de öyle yapmıştır zaten. Öyle bir sürü servetten alarak, zenginden alarak bir adam bu dünyadan göçüyorsa o, Peygamber'in yolunda değildir. Bu şekilde Müslüman âlimlerin iktidarla ilişkisinin sivil ve bağımsız olması gerekiyor. Devlet ve iktidar olgusunu red ediyor evet. Peki, bu yeryüzünde bir vakıa olduğuna göre şimdi siz diyorsunuz ki ' ben iktidar ve devletin kendisine karşıyım' yani politikacı kötü değil politikanın kendisi kötü, devletin kendisinde bir sorun var, iktidarın kendisinde bir sorun var. Tamam, bu doğrudur. Şimdi biz böyle yapıp iktidardan uzak durduğumuz zaman iktidar araçlarından o zaman dünyanın çakalları tüm iktidar araçlarını elle geçirerek, senin üstüne bomba yağdırıyor ve seni teslim alıyorlar. O zaman buna karşı ne yapacağız. Bu iktidarın kendisini sıkı bir denetleme ve iktidarın içinde, devletin içinde devlete karşı bir mücadele içerisinde olarak o etkisini, gücünü, insanlar üzerindeki hegemonyasını en aza indirgeyecek bir siyaset izlenmesi lazım. Yani ben bu açıdan siyasetten tümden uzak durulması, hiç oraya dönüp bakılmaması taraftarı değilim. iktadarın ve devletin kendisinin sorumlu olarak görüyorum. Bizim düşündüğümüz ülküde yani cennette devlet ve iktidar yoktur. Yöneten- yönetilen yoktur. Nihai umut budur, nihai ufuk budur. Nihai gelinmesi gereken nokta budur. Mesela yeryüzündeki bütün sınırların kaldırılması. Sınır demek; Allahın mülküne çit çevirmek demek. Burası benim demek. Allahın yeryüzündeki nimetlerinden bütün toplumun, herkesin her yerde yaralanma hakkı vardır. Ama şimdi yeryüzünde Birleşmiş Milletler'e göre 200 tane devlete sınır çizilmiş. Bunu ne yapacağız vaka bu. O zaman bu vakanın için de idealle doğru gideceğiz. İktidarın içerisinden ideale doğru gideceğiz. Aksi halde dünya bizden ibaret değil, bir sürü emperyalisti var, çakalı var, başına üşüşüyor, iktidar araçlarını senin kaynaklarını kullanacak şekilde ve senin aleyhine kullanmaya başlıyor.

İnsanların eşitlik içerisinde, barış içinde, kardeşlik içerisinde paylaşarak-bölüşerek bir arada yaşadığı dünyadır cennet ve Kur-an'da anlatılan cennet de bu dünyanın bu hale getirilmesidir.

O zaman devletin resmi dini olmamalı?..

Tabi devletin resmi dini olmamalıdır. Hıristiyanlık, Yahudilik, Müslümanlık resmi din kendisine koymamalı. Devletin dini adalettir. Adalette uygun olan her şeyi devlet alabilir. İster Hıristiyanlıkla gelsin, ister Müslümanlıkla gelsin, ister Budizmde nerde geçerse geçsin. Dünyanın neresinde adalete uygun bir şey varsa onu devlet esas alabilir. Şu anki laiklik anlayışı da eğer bu dini kaynaklardan geliyorsa ama bu laikliğe aykırıdır diye kabul edilmiyor. Buna gerek yok eğer devletin bir dini olacaksa bu adalettir. Başka bir şey değildir

İktidar ufku dışında toplumsal siyaset perspektifi olarak bir Siyasal İslam arayışından söz etmek mümkün mü?

Tabi şimdi İslam'ın kendisini iktidara endekslemesi ve iktidar olmazsa İslam'ı bir hiç olarak görme doğru değil. Aslında İslam'ın gelişip, boy atacağı yatak sosyal alandır, sosyal İslam'dır. Yani insanların kültürel, sosyal olarak İslam'ı kabul etmesi, dini benimsemesi gerekir. Şimdi devlet eliyle İslam'ın bir takım hükümlerle uygulamaya kalktığın zaman devletin soğuk yüzüyle insanlar karşılaşacağı için dinlerin de soğuması söz konusudur. İran tecrübesi bunun örneğidir. Yani İslam'ın iktidarla ilişkisi kul hakkı bağlamındadır. Yani

namaz kıldırtmak, oruç tutturmak, hacca gitmek, başörtüsü taktırmak gibi şeyler devlet eliyle insanlara dayatılamaz. Devletin böyle bir görevi yok. O zaman insanlar dinlerinden soğuyacaktır, dini diktatörlük olacaktır. Ama adam öldürmek, hırsızlık yapmak, gasp etmek, insanları yaralamak, insanların hakkına hukukuna tecavüz etmek, zulmetmek gibi şeyler de İslam'ın bu husustaki emirlerini devletin esas almasında bir mahsuru yoktur. Çünkü evrensel konulardır bunlar. Yani insan haklarında kul hakkıyla ilgili olan konularda Kur-an'da geçen yapmayın-etmeyin sözlerini bir iktidarın esas almasının bir mahsuru yoktur. Ama hakkında cezaevi öngörülmemiş veya kul hakkı kapsamına girmeyen, sadece insanla Allah arasında bir takım riteüler manasına gelen namaz kılmak, oruç tutmak, baş

Bana göre şu anki muhafazakâr dindarlar Türkiye'de Kemalizm'in yapamadığını yapmıştır. Yani kapitalizmi Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar, iftar sofralarına kadar, sokmuştur.

örtmek gibi şeyleri sivil hayatta halka bırakılır, devlet bunlarla ilgili ne aleyhte, ne de lehte herhangi bir şey yapmaması gerekir. Bu benim dediğim tam laiklik değil. İşte adalet devleti, eşitlik ilkesi gereğince bunun böyle olması gerekiyor. Yani biz adalet ve eşitlik ilkelerine göre bir dini politika izlersek, laikliğin yapmak istediği şeyden çok daha ilerisini yapabiliriz. Ve laiklik kavramının İslam toplumlarında kullanılmasını doğru bulmuyorum. Onun yerine "Adalet ve eşitlik ilkeleri". Yani devlet her dini kesime karşı adalet ve eşitlik ilkelerine göre hareket eder. İşte adam öldürmek Hıristiyanlıkta da, Yahudilikte de, Kur-an ı Kerim'de de kötüdür. Hırsızlık yapmak, yani birinin emeğini sömürmek, hırsızlık alttakinin, yukarıdakinin şeyinin alması değil. Yukarıdakinin alttakini sömürmesi hırsızlıktır. Bunun yapılmaması, komşuya iyi davranmak, haksızlığa karşı çıkmak, bunlar tüm dinlerde istenilen şeylerdir. Devletin bunları esas almasında bir mahsur yoktur. Laiklik adına bunlara karşı çıkmamak lazım.

Batı'nın teknolojisi karşısında maneviyatını esas alan arkaik İslami gelenekten bugüne, siyasal İslam ahlaki/manevi olarak kendini ne kadar koruyabildi? Kapitalizmin ahlaki, İslamcılığın manevi/ahlaki zeminini nasıl etkiledi?

İşte şimdi Kur-an'da dünyaya meyil etmeme, ihtiyaçtan fazlasını biriktirmeme, elindekini başkasıyla paylaşma, komşusu açken tok yatmama ilkeleri vardır. Mülkün Allah'a ait olduğu ilkesi vardır. Kapitalizmin metalarla ilişkisi, bu parayla servetle ilişkisi Müslümanları da etkiledi. Bu bir insanın bana göre ahlakı; parayla, güçle ve servetle olan ilişkisinde ortaya çıkar. Yani soyut bir ahlak anlayışı yoktur. İşte ben size buradan ahlaki vaaz veriyorum, ben ahlak filan olmalıdır diyorum yani siz benim ahlaki olup olmadığıma henüz daha karar vermiş olmasınız. Ben ahlak konusunda bir nutuk atmış olurum aslında. Ne zaman bana bir para verilir, ne zaman ki bana bir güç verilir, ne zaman ki bana hazineler emanet edilir, hadi buyur ' bunları yönet' denir, benim ahlaklı bir adam olup olmadığım işte o zaman ortaya çıkar. Peygamber onu şöyle ifade etmiştir; "Bir insanın alnında ki secde izine ve sırtındaki hırkaya bakarak onun hakkın da karar vermeyiniz. Dinar ve dirhemle olan arkadaşlığına bakınız" diyor. Yani parayla, servetle olan arkadaşlığınıza bakın diyor. Dolayısıyla bir insanın mülkle ilişkiye girmeden bir metayla, alınıp satılan bir şeyle, herhangi bir şeye sahip olma esnasında, sahip olunduktan sonra onunla ilişkisinin ne olduğu gözlemlenmeden bir kimsenin ahlaklı olup olmadığını karar veremeyiz yani. Şimdi bu açıdan baktığın zaman Müslümanların kapitalizmin metalarla, eşyaya olan ilişkisinin aşacak bir şeyleri ortaya koymadıklarını ve burada çöktüklerini görüyoruz. Komşusu açken kendisi tok yatıyor. Önündeki malın-mülkün mutlak sahibi olarak kendini görüyor. Hâlbuki "mülk Allah'ındır" ilkesi gereğince bütün mal ve mülk bize emanet olarak verilmiştir. Geçici olarak biz onu burada kullanmak gayrisidir. Öldükten sonra da sahibine geri iade edeceğizdir. Böyle düşünmesi gerekirken sanki dünyada bin yıl yaşayacakmış gibi hareket ediyor. Malın ve mülkün mutlak sahibiymiş gibi hareket ediyor. Sanki Allah yokmuş gibi hareket ediyor ve Allah'a güvenmiyor. Allah'a inanmak İslam inancında şu demektir: Allah'a güvenmek demektir. Yani yarınlara güveneceksin doğaya güveneceksin, yağmur yağacak, nebat biçecek, Allah rızık verecek. Bunun yüzden biriktirmeyeceksin. Eğer bir adam kenara mal yığıyorsa o adam Allah'a güvenmiyor demektir. Allah'a güvenmediği için, yarınlarından endişe ettiği için kenarda mal biriktiriyor, yığıyor sonra da Allah'a inandığını söylüyor. O zaman ne yapacaksın; o yığdığı şeyi insanlarla paylaşacaksın, bölüşeceksin. Bu açıdan bakıldığında Müslüman'ın eşyayla olan ilişkisini ve mülkle olan ahlakını kapitalist ilişki biçimlerini tamamen dumura uğradığını ve Müslümanların burada kaybettiklerini görüyoruz. Buna karşı alternatif bir mülkle ilişki ve paylaşımla kardeşlik anlayışının geliştirilmesi gerekiyor. Alternatiften kastım da, İslamiyet'in o ilk dönemindeki

anlayışa dönmek.

Küresel kapitalizmin hâkim olduğu, Ortadoğu'yu biçimlendirdiği bir zaman diliminde, İslam üzerinden bir alternatif mümkün mü? Halklar, ezilenler için nasıl bir gelecek öngörebilir?

Tabi mümkündür. Ama bu ancak böyle devrimci bir İslam anlayışı geliştirerek mümkündür. Geleneksel İslam anlayışı eğer Ortadoğu halklarının dertlerine deva olacak olsaydı şu ana kadar olurdu. Şu anda o anlayış tükendi, bitti. Askeri-tarım imparatorlukları döneminde çıkan İslam anlayışı bu bölge halklarını savunamadı, koruyamadı. Onları Amerikalılara, batılılara Avrupalılara zebun etti. Onları esir haline getirdi. Buradaki halklara yeteri kadar özgürlük veremedi. Dolayısıyla burada bir İslam'ın anlayışında bir değişiklik yani İslam anlayışında bir değişiklik yapılması gerekiyor. iki türlü İslam vardır. Bir afyon olan İslam bir de vicdan olan İslam. Peygamberler vicdan olan İslam'la, İslam'ın devrimci yüzünü öne çıkararak tarih sahnesine çıkmışlardır. Bu bütün isyanlar da dinle bastırılmıştır. İslam ilk elli yıldan sonra doğduğu topraklara gömülmüştür. Emevilerin, Abbasilerin elinde başka milletler Müslüman olmuştur. Mesela Kürtler Emevilerin elinde Müslüman olmuştur, Türkler Abbasilerin elinde Müslüman olmuştur ve İran'ın üzerinde Türklere ilk İslamiyet gelmiştir. Dolayısıyla bu İslamiyet anlayışları ne kadar doğrudur. Öze inmemiz lazım, köke inmemiz lazım. Benim bu hususta, ezilen halkların kurtuluşu ile ilgili olarak şunu düşünüyorum: üstünlük ancak takvayladır. Yani çok sakınan kimse en üstün odur. Yeryüzünde milletlerin konuştuğu dil ve deri rengi Kur-an'ı Kerim'de Allah'ın ayetlerindendir. Siz bir halkın dilini inkâr ederseniz Allah'ın ayetini inkâr etmiş olursunuz Kur-an'ın bakışı budur yani. Dolayısıyla, mesela Türkiye üzerinden düşünecek olursak benim nihai geldiğim nokta şudur. Mesela ben Kayseriliyim Orta Anadolulu yani Sünni, Türk Müslüman. Böyle bir ailede büyüdüm. Ama benim Kur'an'dan öğrendiklerim beni şu noktaya getirdi. Evet, bir Türk olarak bunu söylüyorum Türkiye'de, Türk ile Kürt eşit düzeye gelene kadar ben Kürtlerin tarafındayım. Şimdi kategorik bir ayrım var. Yani senin "komşum Kürt, arkadaşım Kürt, sevgilim Kürt" diye bu işin içinden çıkamazsın kategorik bir ayrım var. Bir devlet var, o devlet kendine bir insanmış gibi isim veriyor; "Türk devleti" diyor. İster istemez diğerleri Sünni diyor, Alevi dışlanıyor, Türk diyor, Kürt dışlanıyor. Müslüman diyor Gayri-müslim dışlanıyor. Hâlbuki bunlar devletin nitelikleri olamaz, bunlar sosyoloji de vardır ve halkların nitelikleri olabilir. Devlete bu halkların ortak devleti olabilir. Dolayısıyla Alevi ile Sünni eşit hale gelinceye kadar Alevi tarafındayım, Gayri-müslimle Müslüman ile eşit hale gelinceye kadar gayri-Müslim tarafındayım. Yoksulla zengin eşit hale gelinceye kadar yoksulun yanındayım. Niye? Hak için, adalet için ve eşitlik için. Çünkü biz inandığımız Allah'a 'Cenabı Hak' demişiz. Hak; adalet ve eşitlik demektir. Yani sen inandığın Allah'a adalet ve eşitlik ismini veriyorsun en yüce değer olarak bunu görüyorsun demektir. Benim zihnimde de en yüce değer budur. Bunlar eşit hale geldikten sonra tam bir eşitlik içerisinde onurlu bir yaşam sürerler ve kimsenin diline dokunmaz ve kimsenin kendi anasından, babasından aldığı isme dokunmaz, kendi yöresine ne isim veriyorsa o isimle anılır. Dolayısıyla bu sağlanıncaya kadar bu hak ve adalet mücadelesi, eşitlik mücadelesini gerek Türkiye'de, gerek Ortadoğu'nun her yerinde sürdürmek gerekiyor. Yani Ortadoğu toplumları kendi içerisinden bir yaratıcı deha ortaya çıkarabilirler. Bu hak, adalet ve eşitlik değerlerini ete kemiğe büründürebilirlerse kendi bağımsızlıklarını, kurtuluşlarını ancak kazanabilirler. Dışarıdan öyle ithal eşitlik anlayışıyla işte; Amerikalılar gelecek bizi adam edecek. Amerikalılar gelecek bizi Türklerden koruyacak, kurtaracak, gidecek Kürdistan kuracak sonra bizi "buyurun size Kürdistan diye bize teslim edecek" böyle bir şey yok yani. Bu bölgenin halkları kendilerini kurtarabilirler, bu da el ele vererek hak ve adalet ve eşitlik anlayışında bir arada mücadele yürütülerek ancak bu mümkün olabilir diye düşünüyorum.

I.Wallerstein ve A.Gunter Frank'ın Dünya Sistemi Analizi ve A. Öcalan'ın Merkezi Uygarlık Kuramı

Metin Yamalak-Ergin Atabey

Tarih yazımı ve toplumsal hakikatin tanımı daima tartışmalı bir konu olarak süregelmiştir. Çünkü tarih yazımı genelde ya subjektif amaçlar için bir araç olarak kullanılmış ya da bütünü görmeyen, göstermeyen ve parçaların hakikat olduğunun iddiasında çakılı kalınmıştır. Hakikat farklı farklı yönlere sahip olabilir ve her bir parçası başka bir hakikati teşkil edebilir. Bir olgunun, olayın yüzlerce açıdan hakikati olabilir ama hepsi bir arada göründüğünde ancak söz konusu olgunun, olayın hakikati görülmüş, anlaşılmış ve tanımlanmış olacaktır. Bu sebeple olay ve olgulara yaklaşımda yöntem belirleyici bir rol oynar.

İktidarcılığın insan toplumunda şekillenmeye başladığı 5000 yıl öncede günümüze kadar olan evre uygarlık olarak tanımlanmaktadır. İktidarcılığın karakteri gereği hegemonyasını inşa etmek için her uygarlık, tarihi kendisiyle başlatılan bir evren, dünya tanımı yapmış, toplumsal yaşamın ve tüm kolektif değerlerin kendi yaratımı olduğunu iddia eden bir zihinsel örgü kurmuştur. Sümer, Mısır, Babil, Grek, Roma, İslam, Avrupa, uygarlık merkezlerine bakıldığında, dünya-toplum tanımının tarih ve hakikat olarak kendilerinden başladığını bir benmerkezci zihinsel inşa ile hegemonyalarını kurdukları görülecektir. Bu bir devlet-iktidar geleneği olarak süregelmiştir. Bu uygarlık merkezleri birer hakikat olmakla birlikte –egemenlikli- onlar dışında ve onları da oluşturan sayısız hakikatin var olduğunu, dünya ve toplumsal yaşamın bu hakikatlerin toplamını ifade ettiğini bugün çok daha iyi biliyoruz. Bu da bir dünya sistemi tanımlamasının benmerkezci yöntem ve anlayışlardan arındırılması gerektiğini ve tüm hakikatleri kapsayan, onları inkâr edip dışlamayan ve onlarla diyalektik bir etkileşim içinde merkez ve çevrelerin oluştuğunu ele alan bir yöntem ve anlayışı zorunlu kılmaktadır.

Benmerkezci tarih, toplum, sistem, evren tanımlarının kendilerini bilime dayandırarak sürmesine olanak tanımış. Kapitalist modernite bunun üzerinden benmerkezci sistemini inşa etmiştir.

Sosyal bilimlerin gelişmesiyle toplumsal tarihi, sistemi ve evreni daha somut verilere dayalı inceleme ve model oluşturma imkânı doğmuştur. Sosyoloji, antropoloji, tarih, ekonomi ve siyaset bilim dalları ve belirlenmiş bilimsel yöntemle olguların gerçeğe yakın tanımlamasını yapmışlardır. Ancak sosyal bilimler üç açıdan sorunludur. Bir, bilimleri diyalektiksel evrimin mutlak doğrusu (doğması) haline getirmesi, iki, olay ve olguları en küçük parçalara bölerek mikro olanın tanımını yapması, ama makro gerçek ve diğer olay ve olgularla diyalektiksel bağını kurmamasıdır. Üçüncüsü ise, toplumsallığın metafizik-ahlak, düşünce hakikatlerinin de en az maddi olgular kadar gerçek olduğunu reddetmesi ve bunları gerçek dışı ilan etmesidir. Bu da benmerkezci tarih, toplum, sistem, evren tanımlarının kendilerini bilime dayandırarak sürmesine olanak tanımış. Kapitalist modernite bunun üzerinden benmerkezci sistemini inşa etmiştir. Hegemonyasını kuran kapitalist modernite, bilimsellikle kendi sistemini meşrulaştırarak, tekçi anlayışını dayatarak faşist milliyetçi savaşlar, soykırımlar gerçekleştirmiştir. Sosyal bilimler bu bağlamda iktidar yapıların parçası haline gelmiştir.

Toplumsal sorunların çözümü iddiasında olan her tez bir dünya sistem analizi yapmak, reddedilenle birlikte yeni inşa edilecek sistemi de analizinde ortaya koymak durumundadır. Gerek tarihsel benmerkezciler ve gerekse de bir bütün olarak sosyal bilimlerin (pozitiviz-

min) açmazı üzerinde şekillenen kapitalist modernite karşısında birçok filozof dünya sistemi analiz modelini geliştirmiştir. Bu çalışmada Andre Gunder Frank, Immanuel Wallerstein ve Öcalan'ın analiz modelleri üzerinde durmaya çalışacağız.

A.G. Frank, "Bizler çağdaş dünya sisteminin en azından 5000 yıllık bir tarihe sahip olduğunu iddia ediyoruz." (1) demektedir. Bu yaklaşımla dünya sistemini daha bütünlüklü kavrama olanağı ve önerisi gelişmektedir. Frank, ben-merkezli sistem analizlerine karşı çıktığı gibi, "Avrupa benmerkezciliğine karşı daha insan merkezli bir meydan okuma" (2) tavrı içindedir. "İnsan merkezli" denilirken, herhangi bir ulusun, etnisitenin veya kimliğin ve iktidarın merkeze alınmaması olduğunu dile getirilmektedir. Bu nedenle, Mısır, Grek, veya Avrupa'nın kurduğu bir dünya sisteminin olmadığını; bunlar şahsında oluşanın, var olan dünya sistemi içinde çeşitli zamanlarda kendilerinden öncekilerin biriktirip geliştirdiği ekonomi, siyaset, zihinsel kapasiteleri kullanarak hegemonyaları kuran, dünya sistemi içindeki uygarlık merkezleri olarak ele almaktadır. Frank, Batı merkezli yaklaşımlara karşı, "Doğu ile bağlantı kurulmaksızın Batı'nın varlığından söz edilemeyeceği" (3) tezini savunmaktadır. Öcalan, Batı merkezli yaklaşımları "köksüzlük" ve çocuğun anasını inkâr etmesi" (4) olarak değerlendirmektedir. Frank'ın yaklaşımı da buna benzerdir. Dünya sisteminin "parçalar"dan oluştuğu ve bu parçaların geçmişte başka zaman ve mekânlarda oluşturulduğu kavrayışı ben-merkezci hegemon güçler tarafından kısırlaştırılmış zihinlerin açılmasında anahtar rolü oynar. Perdelenmiş, çarpıtılmış tarihsel hakikatleri ancak böylesi bütünlüklü bir bakış yöntemiyle görmek mümkün olacaktır.

Marksizm'in toplumsal yapıları köleci, feodal, kapitalist, sosyalist gibi birbirinden ayrı aşamalar şeklinde tanımlaması analize karşı çıkan Frank, bu biçimde bir sistem oluşumunun aslında hiç var olmadığını belirtmektedir. Toplumları, tarihsel materyalizmin üretim biçimlerine ve üretim araçlarına göre kategorilere ayırarak değil, G.Childe, F.Braudel gibi "topyekûn tarih anlayışı"nın kapsayıcılığında ele almak gerektiğini söyler. Bu, tüm sistem parçalarının aynı olduğu anlamında değil, tersine her dönemin kendine has özellikler taşıdığı, nicel ve nitel değişimler yaşadığı, ama bir önceki tarih sürecinin devamı olduğu anlamına gelmektedir. Frank, topluma ait her şeyin kümülatif bir birikimle oluştuğunu ve bu birikmenin onda nitel nicel değişimler yarattığını, dönemlerin birbirinden farkının da böyle oluştuğunu savunur. Bu nedenle kapitalist moderniteyi dünya sisteminden kopartıp bambaşka bir sistem olarak tanımlayan Wallerstein'e da karşı çıkmaktadır. Kapitalist modernitenin 5000 yıllık sistemin en son "birikim tarzı" olduğunu belirten Frank, "kanıtlar bize 5000 yıl önceki uzak bir geçmişte bile dünya sistemi çapında bir işbölümünün var olduğunu düşündürüyor. Bu iş bölümünün biçimin modern biçim ile özdeş olması zorunlu değil. Neden olsun? (5) diye sorarak, "modern işbölümü" ve "birikim tarzı"nın nitel-nicel değişimiylerle yeni bir dünya sisteminin oluşturmadığını, aynı sistemin devam ettiğini söylemektedir.

Sistemin devamını bir "determinizm" olarak ele alan Frank, ancak bunun "önceden belirlenmiş olmayan" bir determinizm olduğunu belirtmektedir. Buna göre, yaşam kaosu içinde özel planlar olmakla birlikte çoğu şey belirsizdir. Ve bu belirsizlikler planları büküp yönlendirmekte, hesaplanmamış sonuçlara yol açmaktadır. Frank söz konusu süreci şu benzetmeyle ifade etmektedir: "Sistemdeki tarihsel süreç ve aslında dünya sisteminin kendisi akan bir buzul gibi, çevreye hem uyum sağlayarak hem de onu değiştirerek kendi yolunu kendisi çizer."(6)

Sistemlerin değişimi ile hegemonyaların değişimini birbirinden ayıran ve ayrı "şeyler" olarak ele alan Frank, 5000 yıllık süreç içinde birçok hegemonya çevriminin yaşandığını belirtir. Hegemonyayı, "Toplumsal artı birikimini siyasal örgütler ve bunları temsil eden sınıflar arasında zor yoluyla oluşturulmuş hiyerarşik örgütlenme" (7) olarak tanımlıyor. Bu bağlamda kapitalist moderniteyi de "süper hegemonya" olarak imparatorluk ve emperyalizmden daha esnek bir yapı biçiminde ifade etmektedir. Hegemonya çevrimleri Doğu'dan Batı'ya, Batı'dan Doğu'ya dönebilir ama süper hegemonya da 5000 yıllık süreçte sistem içi bir hegemonyadır. Frank'a göre, "Bu tek dünya sistemi süreci gelişir, ardından 'ilerleme' barış, refah ile birlikte savaş, yıkım ve bunalım getirir; tüm dünya (sistemi) tarihinin özü budur."(8) Dünya sistemine dair bu analiz sistemden çıkışın kapılarını kapatmakta ve bir çeşit kaderciliği barındırmaktadır.

Wallerstein dünya-sistemi modelinde kapitalizme bir sınır çizer. Kapitalist modernite öncesi çeşitli dönemlerde belli sistemler oluşmuşsa da bunları dünya-sistemi olarak kabul etmemektedir. Wallaerstein, bu nedenle 5000 yıllık dünya sistemi analizlerine katılmamaktadır. Frank'ın eleştirilerine verdiği yanıtta, "Frank makalesinde (1990) 'dünya sistemi' olarak adlandırdığı karşılıklı bağlantılardan oluşan ticaret ağının binlerce yıl boyunca gelişmesine ilişkin kanıtlar gösterir. Onun bu öykünün dünyada M.Ö. 8000'den M.S. 1500'e kadar yaşananların oldukça kabul edilebilir nitelikte bir ilk ve kısmi açıklaması olduğuna gerçekten inanıyorum"(9) demektedir. Wallerstein geliştirdiği dünya-sistemi analiz modeliyle Frank'ın analiz modeli arasındaki farkı ortaya koyarken kapitalist moderniteyi "biriciklik" mertebesine yükseltir. Dünya-sistemi modelini, "bir dünya olan" bir sistem olarak tanımlamaktadır. Bu anlamıyla Wallerstein ka-

pitalist moderniteyi dünya üstü, dünyaya ait olmayan ayrı bir dünya gibi ele almaktadır. Bu tanım Hegel'in halkların-ulusların ilerleyerek mutlak tin (Geist) de özgürleşmesi biçimindeki yorumunu da aşan bir tanımı çağrıştırmaktadır. Şüphesiz sistem olarak kapitalist modernitenin bir özgüllüğü vardır. Ancak bu durum kapitalist moderniteyi "biricik" kılmaz. Kapitalist modernite kendisinden önceki merkez veya merkezlerden dünya sistemini devralmış ve o geleneği sürdürmektedir.

I.Wallerstein dünya-sistemi analizinin temel ayırt edici özelliğini şöyle ortaya koymaktadır: "Israrla belirtiyorum kapitalizmin ayırt edici özelliği sadece sermaye birikimi değil, kesintisiz sermaye birikimiydi.(…) Böyle bir sistem ilk olarak Avrupa'da 16. yüzyılda yaratıldı ve sonra tüm dünyayı kapsayacak şekilde yayıldı."(10) Merkezi uygarlığı birbirinden kopuk olarak köleci, feodal ve kapitalist biçiminde kesintili tarzda ele almak böylesi bir sonucu doğuracaktır. Ancak Öcalan'ın "Pazar-kent-ticaret" (11) üçlüsü çevresinde çözümlediği gibi, merkezi uygarlık tarihi boyunca, sermaye el değiştirerek, ama kesintisiz bir biçimde süregelmiştir. Öcalan, kapitalist modernite için paradan para kazanma dışında "ekonominin temel ilişkilerinde herhangi bir keşfi, yeniliği söz konusu değildir. Meta ve değişimin de yaratıcı gücü değildir. Binlerce yıldan beri metalaşma, değişim sürüp gitmektedir."(12) demektedir. Dolayısıyla "kesintisiz sermaye birikimi" kapitalizmi kendi başına dünya-sistemi yapmaz. Kapitalist modernitenin sistem olarak niteliği ve özgüllüğü, onu ancak dünya sistemi içinde en kuşatıcı sistem haline getirebilir.

Wallerstein kapitalist modernitenin, "ayak merdiveninde daha hızlı koşmak için gitgide hızlanan deney faresi gibi sonunda tüm enerjisini tüketip çökeceğini belirtiyor. Bu çöküşün demokratik modernitenin sistem karşıtı unsurların mücadelesi sonucu değil de, kapitalist sistemin "sermaye üretmek amacıyla sermaye üretmek" işleyişi sonucu döngüsel ömrünü tüketip kaosa girerek gerçekleşeceğini savunmaktadır. Sistem karşıtı hareketlere ise, ancak kaos sürecinde rol vermekte. Ancak somut bir alternatif sistem önerisi geliştirmemiştir. Bir öneri olarak "saçma" ve "olumsuz" olan kapitalist sistemin krize girmesiyle "daha fazla hak ve pay talebiyle yüklenilmesi", "daha fazla demokrasi ve açık karar alma mekanizmaları talep edilmesini," dayanışmanın yükseltilmesini, kapitalizmin yıkılmasından korkulmamasını, devlet sistemine yatırım yapılıp güçlendirilmemesini, yıkılışından yararlanılması gerektiği biçiminde önerilerde bulunmaktadır. "Gelecek dünya düzeni, önceden söylemeye çalışmayıp ancak düşleyebileceğimiz biçimlerde azar azar kurulacaktır."(13) diyen I.Wallerstein sistemin krizinden "demokratik", "sosyalist" bir düzenin inşasının "belki" gerçekleşebileceğini dile getirmektir.

Öcalan'ın Merkezi Uygarlık Analiz Modeli

Öcalan'ın temel yaklaşımlarından biri, eleştirel yaklaşımını yüceltme ve yerme temelinde kullanmamasıdır. Teorik çerçevesini hakkaniyette uygun ve düzeltme ve alternatifi geliştirme temelinde eleştirmektedir. Frank ve Wallerstein'in geliştirdikleri dünya sistemi analizlerine de bu temelde yaklaşmaktadır.

Bu bağlamda Öcalan'ın dünya sistemi analizlerine yaklaşımı dört boyutta ortaya çıkmaktadır. Birinci boyut; dünya sistemi analizlerinde kendisine yakın bulduğu hususlardır. İkinci boyut; kusurlu ve yetersiz yönlerini kritik etmesidir. Üçüncü boyut; geliştirdiği demokratik, ekolojik ve cinsiyet özgürlükçü paradigma ekseninde özgül merkezi uygarlık analiziyle yeni bir model sunmasıdır. Dördüncü boyut; alternatif bir sistem geliştirmesidir.

Öcalan dünya sistemi analizlerinin merkez, çevre/yarı-çevre ve inişli çıkışlı karakteristik yapısına katılmaktadır. "Uygarlıklar hegemonyasız yürümez" (14) Tarih boyunca merkezi uygarlığın merkez konumundaki gücü hegemonik güç olmuştur. Sümer, Atina kent devletleri, Roma imparatorluğu ve günümüzde de ABD-AB bunun örneklerini oluşturmaktadır. Hegemonik güç karakteri gereği tek başına yaşayamayacağı için (toplumsuz kralın olamayacağı gibi), çevre/yarı-çevreyi oluşturmuştur. Çevre/yarı çevre merkezi uygarlık sistemin zayıf yapısal konumunu teşkil etmektedir. Zayıflıkları doğallığın sonucu değildir. Merkezi uygarlık ekonomik kâr, ucuz işgücü ve siyasal hâkimiyet alanı alarak kullandığı için zayıf bırakılmıştır. Merkezi uygarlık bu temelde çevre/yarı-çevreyi kendisine bağımlı hale getirmiştir. Bu temelde oluşturulan merkezi uygarlık, tarih boyunca inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir. Krizler yaşamış, coğrafi değişimlere uğramıştır. Egemen sınıflar arasında el değiştirmiştir.

Israrla belirtiyorum kapitalizmin ayırt edici özelliği sadece sermaye birikimi değil, kesintisiz sermaye birikimiydi.

Bu bağlamda Öcalan, Frank'ın geliştirdiği 5000 yıllık dünya sistemi analizini " En yaklaştığım model…" (15) olarak değerlendirmektedir. Ve şu hususun altını çiziyor: Daha Frank'ın adını bile duymadığını ve analizini okumadığı dönemde, merkezi uygarlık sistemi modelini bağımsız olarak geliştirdiğini (16) belirtiyor. Geliştirdiği yeni paradigmanın ilk eseri olan "Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa" da çözümlemeleri görmek mümkündür. Söz konusu analizlerde Sümer

devletli toplumdan itibaren merkezi uygarlık sisteminin adım adım nasıl geliştiğinin kapsamlı çözümlemeleri yapılmıştır. Daha sonraki analizlerinde de bu çözümlemeleri derinleştirerek kurumsal bir model oluşturmuştur. Merkezi uygarlık analiz modelinde Frank'ın analizini kendi modeline yakın bulmakla birlikte "Frank'ın dünya sistemi bile bana çok ciddi kusuru barındırıyor gibi geliyor" (17) diyerek, bu gerek Fran'ın gerekse de Wallerstein'in geliştirdiği modeller ile arasındaki mesafeyi de, aşağıda açımlandığı gibi göstermiştir.

Öcalan, Wallerstein'in dünya-sistem analizini iki yönden ele almaktadır. Birincisi, bu dünya-sistemi modelinin kapitalizmin çözümlemesi bakımından olumlu buluyor. İkincisi ise Wallerstein'in dünya-sistemi analizini "Avrupa merkezci" olarak değerlendirmesidir. Dünya-sistem analizini son 500 yıllık süreyle sınırlandığı için yetersiz bulmaktadır. Merkezi uygarlık dünya sistemi, 5000 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Kapitalist modernite bunun son 500 yılına tekabül etmektedir. Öcalan, Wallerstein için, "Tahlillerini 5000 yıllık süreye dayandırsaydı çok daha verimli olacağı açıktır"(18) diyor. Ayrıca I.Wallerstein'in geliştirdiği modelin kısmen de olsa kapitalist sistemden çıkışının ipuçlarını verdiği için, Frank'ın analiz modeline kıyasla daha avantajlı olduğunu belirtmektedir.

Her teorik modeli belirleyen esas aldığı yöntemdir. Öcalan'ın dünya sistemi analizlerine yönelttiği eleştirilerin temel çıkış noktası da yöntem konusu olmaktadır. Ve merkezi uygarlık analiz modeli de yönteminden hareketle özgüllük kazanmıştır. Frank ve Wallerstein'in geliştirdikleri modellerin farklılıkları olsa da yöntem açısından aynı parametleri esas almıştır. Yöntemsel referansları aynı verilerden kaynaklanmaktadır.

Dünya sistemi analizlerinin esas aldığı yöntem sonucu, söz konusu modeller tek boyutlu kalmışlardır. Bu durumun kaynağı ekonomik indirgemeciliktir. Bu düşünürler ekonomi merkezli, ekonomik birikim ve süreklilik eksenli dünya sistemi modelini geliştirmişlerdir. Bu nedenle merkezi uygarlık bütünlüklü olarak ideolojik, devlet-iktidar ve ekonomi boyutlarıyla çözümlenememiştir.

Şüphesiz, merkezi uygarlığın oluşumu ve gelişiminde egemen ekonominin rolü küçümsenemez. Öcalan merkezi uygarlığın sürekliliğinde sömürüye dayalı ekonomik birikimin rolünü ortaya koymaktadır. Hegemonyanın bir ayağı da bu tarz kesintisiz bir ekonomik sistemdir. Ancak Öcalan, analizinde gösterdiği gibi merkezi uygarlığı tek başına ekonomi belirleyemez. Sermaye birikimi, üretim araçlarının tekelleştirilmesi, metaların dolaşımı ve kâra dayalı ticaret merkezi uygarlığı meydana getiren boyutlardan sadece biridir. Bu boyut ne denli güçlü olursa olsun merkezi uygarlığın "kartopu" gibi büyüyüp çığ olmasında yetersiz kalacağı açıktır.

Frank ve Wallerstein egemen hukuk ve siyasal gücün dünya sistemi açısından önemini belirtmişlerdir. Fakat bu iki faktör ekonominin yansımaları biçiminde ele alınmıştır. Hegemon ekonominin yol açtığı gelişmeler sonucu üstyapıda ortaya çıkıp rol oynadıkları biçimindeki bir öncelikten hareket edilmiştir.

Öcalan, merkezi uygarlığı bütünlüklü bir yöntemsel tarzla ele almaktadır. Geliştirdiği modelde merkezi uygarlığı iç içe geçen üç boyutuyla analiz etmiştir. Birinci boyut; ideolojik hegemonya. İkinci boyut; ekonomik sömürgecilik ve birikim(tekel). Üçüncü boyut; devlet-iktidar. Bu boyutlar merkezi uygarlığın "mahşeri üç atlısı"dır.

Herhangi bir olgunun oluşumunda rol oynayan faktörleri belirlemek için söz konusu olgunun ilk oluş haline bakmak gerekir. Olgular varoluşlarını oluş hallerinde rol oynayan faktörlere borçludurlar. Oluş halindeki faktörler bir olguyu meydana getirdikleri gibi, süreklileşmesinde de rol oynarlar. Örneğin yaşamı karbon, hidrojen, oksijen ve nitrojen temelli kimyasalların varlığı ve karşılıklı etkileşimi ve bileşimi başlatmıştır. Yaşamın süreklileşmesinde halen bu faktörler rol oynamaktadır.

Sermaye birikimi, üretim araçlarının tekelleştirilmesi, metaların dolaşımı ve kâra dayalı ticaret merkezi uygarlığı meydana getiren boyutlardan sadece biridir.

Merkezi uygarlık ilk oluşum faktörleriyle analiz edilmelidir ki, bütünlüklü anlaşılabilsin. Bu bağlamda Öcalan, merkezi uygarlığı tüm boyutlarıyla çözümlemek için ilk oluş evresindeki Sümer kent devletlerini referans olarak göstermektedir. Sümer kent devletini merkezi uygarlığın "kök hücresi" olarak tanımlayıp, "…tüm göstergeler rahibin karargâhı olarak tapınakların hem maddi üretimin, hem de manevi [ideolojik] yaratımın merkezi olduğunu kanıtlamaktadır. [Merkezi] uygarlık, devlet ve kent bu temelde oluşmuştur."(19) demektedir.

Öcalan "önce ekonomi mi, ideoloji mi, devlet-iktidar mı ?" indirgemeciliğine düşmeden merkezi uygarlığın oluşumunu ve süreklileşmesini bu bütünlük içinde anlamanın yolunu göstermiştir. Merkezi uygarlık analiz modelinde ideolojik hegemonyayı ve devleti-iktidarı ekonomik altyapının üstyapıdaki basit yansımaları olmaktan çıkartmıştır. Özellikle ezilenler açısından ekonomik sömürü ve birikimle birlikte ideolojik hegemonyanın ve devlet-iktidarının egemenlerce nasıl

iç içe kullandıklarının görülmesi için bu çözümleme hayati değerdedir. Bu anlamıyla çok önemli bir eksikliği gidermiştir. Öcalan dünya sistemi analizlerinin düştükleri ekonomik indirgemecilik nedeniyle ihmal ettikleri boyutları, merkezi uygarlık analiz modeliyle göstermiş ve giderilmesini sağlamıştır.

İdeolojik hegemonya merkezi uygarlığın tüm aşamalarında "benzin ve yağlama"(20) rolünü oynamıştır. İdeolojik aygıtlar-eğitim, hukuk v.b.- merkezi uygarlığa hem meşruiyet kazandırmış hem de zihniyet ve kişilik şekillenmesinde biçimlendirici güç olmuştur. Tıpkı ekonomik tekel, sermaye birikimi gibi zihniyet, bilgi ve bilim alanlarında tekel kurulmuştur. İdeolojik hegemonyanın bu rolü en açık haliyle günümüzdeki merkezi uygarlığın temsilcisi olan kapitalist modernitenin eğitim, hukuk, basın-yayın, düşünce kuruluşları v.b. alanlardaki yapılanmalarında görmekteyiz.

Ekonomik sömürgecilik, birikim ve süreklilik, devlet-iktidar gücüyle sistemleşmiş ve işler hale gelmiştir. Sömürgelerin oluşturulması, pazar yollarının ve sermaye birikiminin korunması ve üretim araçlarının tekelleştirilmesi devlet-iktidar gücüyle gerçekleşmiştir. Öcalan, devletin-iktidarın bu rolünü şöyle tanımlamaktadır. "devleti dar anlamda artı-ürün-değer üzerine kurulu ekonomik tekel olarak tanımlamak daha açıklayıcıdır.(…) Devleti en kaba bir formülleştirmeye bağlarsak: Devlet = Artık-ürün+İdeolojik Araçlar+Zor Aygıtları+Yönetim Sanatları." (21)

Bu noktada devletin-iktidarın rolü, merkezi uygarlığı ideolojik ve askeri aygıtlarıyla organize etmesi, merkezileştirmesi ve yeniden üretmesidir. Tarih boyunca devlet-iktidar egemenler arasında el değiştirerek bu temelde rol oynamıştır. Bu, merkezi uygarlığın sistemsel ifadesi olmuştur.

Öcalan bu iç içe geçen üç boyutuyla merkezi uygarlığı çözümlerken, dünya sistemi analizlerin içine düştükleri tek boyutluluğun bir başka yönüne de işaret etmektedir. Frank ve Wallerstein hegemon dünya sistemini tanımlarken ezilenlerin merkezi uygarlık karşısında konumlarına hak ettikleri kadar değinmemişlerdir. Dünya sisteminin merkez, çevre ve inişli çıkışlı bağlamları karşısında ezilenler çevrede edilgen bir konumda ele alınmaktadır. Bu husus dünya sisteminin varlığını da boşluğa düşürmektedir. Diyalektik işleyişin diğer yanı ihmal edilmiştir. Tek boyutluluğun diğer yönü budur. Oysa merkezi uygarlığın 5000 yıllık tarihinde birde iktidarcı merkezi uygarlık karşısında ezilenler sürekli bir mücadele ve direniş içinde varlıklarını korumuş ve sistemi zorlamıştır.

Öcalan, merkezi uygarlığı analiz ederken, ezilenlerin bu konumunu Demokratik Uygarlık ve diyalektik işleyişin diğer yanı temelinde ele almaktadır. Ezilenler çevre konumundayken pasif değildirler. Bir taraftan ahlâki, politik ve toplumsal değerlerini demokratik uygarlık olarak korumaya çalışırlarken, öte yandan da ciddi bir direniş içine girmişlerdir. Merkezi uygarlığın inişli-çıkışlı durumlarında iç rekabetlerin, hegemonya savaşlarının değil, demokratik uygarlıkta somutlaşan söz konusu direnişlerin rolü belirleyicidir. Demokratik Uygarlık bir sistem haline gelmemiş olabilir. Ancak varlığı yadsınamaz. Ve halen merkezi uygarlık karşısında ezilenler şahsında varlığını korumaktadır. Geleceği belirleyecek en aktif dinamiğe de sahiptir.

Dünya sistemi analiz modellerin demokratik uygarlığın varlığını ihmal etmiş olmaları merkezi uygarlık sisteminin alternatifini geliştirememelerine de yol açmıştır. Öcalan'ın geliştirdiği eleştirilerden biri de bu husustadır. Dünya sistemi analizleri için, "…en temel kusuru (…) , hegemonik iktidar sistemlerine bir kadermiş yaklaşılıyordu. Daha doğrusu, çıkış diyalektiksel olarak gösterilmiyordu"(22) demektedir.

Merkezi uygarlık analizi bağlamında Öcalan'ın geliştirdiği modelin en önemli ayaklarından biri, alternatif sistemin ahlaki, politik ve toplumsal alternatifini sunuyor oluşudur. Öcalan, Kapitalist Moderniteye karşı Demokratik Moderniteyi-Demokratik Konfederalizm'i geliştirmiştir. Günümüzde bu alternatif sistemin inşası için mücadele edilmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

1-Dünya sistemi A.Gunder Frank, Barry K.Gills s.41
2- A.g.e. s.41
3- A.g.e. s.57
4- Sümer Rahip devletinden Demokratik Uygarlığa I.cilt A. Öcalan
5- Dünya sistemi s. 539
6- A.g.e s.117
7- A.g.e. s. 209
8- A.g.e. s. 550
9- A.g.e. s. 530
10- A.g.e. s. 529
11-Demokratik Toplum Manifestosu II. cilt A.Öcalan
12- A.g.e.
13-Tarihsel Kapitalizm s. 581
14- Özgürlük Sosyolojisi A.Öcalan
15-Özgürlük Sosyolojisi A.Öcalan
16- A.g.e.
17- A.g.e.
18- A.g.e.
19- Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa I.cilt s. 231 A.Öcalan
20- A.g.e. s. 35
21- Demokratik Toplum Manifestosu II. Cilt A.Öcalan
22- Özgürlük Sosyolojisi A.Öcalan

Anthony Giddens'in Kapitalist Modernite Anlayışı ve Eleştirisi

M.Sabri Yakut

Sosyal bilimlerin sistem analizleri evrensel-tikel diyalektiğini yakaladığı müddetçe çözümleyici bir karaktere sahip olabilmektedir. Hakikat araştırmalarının sosyolojik sonuçlarının çoklu toplumsal inşalara imkân tanıdığı da doğrudur. Ancak söz konusu Avrupa merkezli sosyal bilimler olduğunda hakikate teğet geçildiği görülmektedir. Özünde tikel olan Avrupa evrenselciliğini inşa eden Avrupa merkezli sosyal bilimlerin eleştirel analizini kapitalist modernite ve sistemin "yeniden" kurucu akıllarından Anthony Giddens'in modernite ve "süreksizlikler" teorisi üzerinde somutlaştırmak açıklayıcı bir örnek olmaktadır. Makalede Anthony Giddens'in sosyolojik düşüncelerinin eleştirel analizi yapılmaya çalışılırken onun kapitalist modernite anlayışına odaklanılmaya çalışılacaktır.

Giddens, sosyolojiyi kapitalist modernitenin rasyonalize edilip yeniden inşasında kurucu bir öğe olarak değerlendirmektedir.

Kapitalist modernitenin üç temel sacayağı üzerinden yapısal bir analize tabi tutulmasında Giddens'in göreli bir katkı sahibi olduğu söylenebilir. Ancak bu katkının değerinin "süreksizlik" teorisiyle sakatlandığını söylemek gerekir. Dahası Giddens, sosyolojiyi kapitalist modernitenin rasyonalize edilip yeniden inşasında kurucu bir öğe olarak değerlendirmektedir. Sosyolojinin toplumsal gerçekliği ifşa ve çözümleme yeteneğinin, tarihsel uzamından kopartılarak Avrupa mekânına ve de onun kapitalist modernite çağına hapsedilmesi Avrupa merkezci evrenselciliğin aşırı öznelci yaklaşımının bir sonucudur. 'Sosyoloji ve daha genel düzeyde sosyal bilimler modernitenin kurumsal refleksivitesinin asli unsurlarıdır' savını ileri süren bizzat Anthoy Giddes'in kendisidir. Ki onun 'kurumsal refleksivite' derken kastettiği şey modernitenin, yeni bilgilerin eylem ortamlarına rutin olarak dâhil olması ve böylece yeniden inşa edilmesini içeren yapısal etkinliklerdir. Görüldüğü üzere Giddens, sosyal bilimleri modernitenin kurucu unsurları şeklinde değerlendirmektedir. Bu türden bir yaklaşım Avrupa merkezli bütün sosyal bilimler için geçerlidir. Buna, sosyolojinin kapitalist modernitenin liberal hegomonik sınırlarına hapsedilmesi de denilebilinir. İ.Wallerstein, Avrupa evrenselciliğini 'iktidarın retoriği' şeklinde genel bir tanım içinde ele almaktadır. Ki bu tanım, onun hegemonik karakterine dair bir gönderme yapmaktadır. Giddens'in de yetkin bir temsilcisi olduğu Avrupa merkezci evrenselciliğin, kendisini küresel evrenselcilik olarak adlandırması özünde Avrupa merkezci karakterini gizleme amaçlıdır. Küresellikle kastedileni Avrupa merkezi olarak okumak gerekir. Küresellikte bile bir tekillik iddiası söz konusudur. Avrupa evrenselciliğinin genel zihin coğrafyasında geniş bir dağılım zemini kazanmasında sosyal bilimlerin sorumluluğu vardır. Ve elbette, Giddens sosyolojisi de bu Avrupa merkezci aktörler arasında yer almaktır. Hakikat arayışının tıkatılması bu tekçi-hegemonist anlayışından ötürüdür.

Evrenselci yaklaşım hemen her şeyi ve bütün hakikatleri "bir"e indirgeme eğilimidir. Tekillik üzerinde inşa edilen modernite, hegemonik Avrupa evrenselciliğidir. Tam da bu noktada Anthony Giddens'in tekli modernite yaklaşımının yanlışlığını belirtmek gerekir. Çünkü bütün çağlarda sözkonusu olan, tekli değil çoklu modernitelerdir. Modernite kavramı "çağ" şeklinde değerlendirildiğinde tarih ve toplum uzamında Sümer modernitesi, Roma modernitesi gibi daha birçok farklı

modernite örneği belirmektedir. Dahası aynı toplum uzamında iki ayrı modernite gerçeğin karşımıza çıktığını görebilmekteyiz. Bunun için kapitalist moderniteyle birlikte birde demokratik modernitenin varlığından söz etmek gerekir. Oysa A.Giddens'in anlayışında sadece bir tek moderniteye yer vardır ve o da kapitalist modernitedir. Burada bir kez daha karşımıza çıkan, hegemonist Avrupa evrenselciliğinin tikel karakteridir. Elbette Giddens, kapitalist modernitenin diğer tüm modernitelerden farkını ortaya koyarken hakikati açıklamaya kısmen katkıda bulunmaktadır. Biricik olduklarını iddia etmek her çağdaş aydının ülkesine ulusdevletine (yeni tanrılık) 'borcu' ibadeti gibidir. Giddens'ın kapitalist moderniteyi üçlü ayak üstüne oturtması da öğreticidir. Gerçi moderniteyi bir üst kategori olarak kapitalizmle ayrıştırmaktadır. Bunu yaparken içine düştüğü tutum açık ki sosyal bilim yöntemine hâkim olan 'tekilci zihniyettir' (1). Bu tekçi hegemonist anlayışta hakikat arayışının tıkatılmasının yanında bir çarpıtma da söz konusudur. Avrupa tikelciliğini küresel evrensellik olarak sunmak şeklindeki bir çarpıtmadır bu. Tikelin evrensellik formunda sunuluşu Giddens sosyolojisinde tekrarlanan başat bir yaklaşım olmuştur. Avrupa merkezli sosyal bilimlerin, modernitenin çözümlenmesinde ki özgün katkılarını bile, sanki tek ve biricik hakikatmişçesine bir mutlaklık şeklinde sunması fazlasıyla sorunludur.

Kapitalist modernitenin Giddens gibi sosyologların diskurlarında mutlak ve benzersizlik-süreksizlik şeklinde dile gelmesini aydınlanmacı aklın ontolojik olarak zehirlenmiş bir yanını göstermektedir. E.M.Cioran'ın "Çürümenin Kitabı"nda dediği gibi "her devir bir gün mutlakla zehirler kendini, küçük ve usandırıcı, ama hep yegânelik görünümünde; bir imanla, bir sistemle, bir ideolojiyle; kısacası zamanıyla çağdaş olmaktan kaçınılamaz." (2) Kapitalist modernitenin Anthony Giddens'in "benzersizlik"leri üzerinden tekillik ve benzersizliğini bir mutlaklık içinden sunması sistemin yapısal zehirlenmesinin başat işareti olmaktadır. Ve bu aynı zamanda aydınlanmacı aklın 500 yıldır bırakalım küresel dünyayı Avrupa'yı bile neden hala aydınlatamadığı sorusunun cevabı olmaktadır. Tekillik benzersizlik ve mutlaklık gibi hegemonist dogmaların karanlığından ontolojik olarak kendini kurtaramadığı içindir ki dünyayı aydınlatamamıştır!

Anthony Giddens'in kapitalist moderniteyi üç sacayağı üzerinde analiz etmesine karşılık yine de benzersizlik-süreksizlik teorisiyle sistemi anayurdunda (Avrupa) kurtarmaya girişmesinin nedeni onun postmodernist liberal fikirlerinden ileri gelmektedir. Bunun en açık örneği onun 1990'lı yıllar boyunca dönemin İngiliz Başbakanı Tony Blair'in baş danışmanlığını yaparken esas aldığı doktrindir. "Sol ve Sağın Ötesinde" adlı kitabında formüle ettiği fikirlerinin çoğunun Blair'in sosyalist etkilerden yoksun "Yeni Emek" görüşüne cazip gelmiş ve onunla uyuşmuştur. Giddens'ın "Sol ve Sağın Ötesinde" adlı kitabının, Fukoyama'nın "Tarihin Sonu" teziyle ayrılık gösterdiği açıktır. Giddens sol liberal cenahtan Fukoyama ise sağ-muhafazakâr cenahtan sistemi kurtarmanın teorisyenliğine soyunmuştur. Sol-Marksist kökenden kopuşu yaşayan, sosyalizmin daha esnek liberal bir okumasını Giddens'in kitabında görmek mümkündür. Ki konular, resmi-reel sosyalizmin 90'lı yılların başında çözülüşünün de etkisiyle bir nevi "üçüncü yol" teorisi şeklinde vücuda gelen fikirlerdir. "Sol ve Sağın Ötesinde" derken üçüncü bir yola işaret ediyor. Oysa gerçekte bu yol yine kapitalist modernitenin yoludur! Özce, onun demek istediği şey; solla olmayacak, sağla olmayacak ve fakat her ikisinden de yararlanabilme yeteneğini-esnekliğini gösterebilen postmodernizmle sistem varlığını yine de idame ettirebilecek! Giddens her ne kadar "Solun ve Sağın Ötesinde" dese de sonunda gelip demir attığı liman liberalizmdir. Giddens'in öz olarak demek istediği şudur: Kapitalist modernite zamanın ruhuna göre yeni bedenlere bürünebilir, farklı toplumsal formlar kazanabilir, küçülebilir ya da küreselliğin üst sınırlarına kadar gelip dayanabilir; kısacası kimi yenilikler ve esneklikler gösterebilir, ancak her ne olacaksa bu yeni modernitenin sınırları dahilinde seyredilecektir! Bunun bir diğer anlamı modernitenin benzersiz, süreksizliklerinin yanında "sonsuzluk" gibi bir özelliğe de sahip olduğunu zihinlere zerk etmektir. Bir kez daha Avrupa merkezli hegemonik tekçilik karşımıza çıkmaktadır.

Anthony Giddens'in bizzat sosyolojisi değerlendirme tarzı sorunludur. Aslında sorun, Giddens sosyolojisinin yapısal karakterinden kaynaklanmaktadır. Giddens sosyolojisinin özü; toplum esaslı olmayıp, etkin ve yaratıcı birey eksenlidir. Etkin ve yaratıcı birey savunucusu tam da liberal bireyi karakterize etmektedir. Giddens, insanın kolektif özüne karşı ciddi bir güvensizlik içindedir. Onun "ontolojik güvenlik" arzusu olarak adlandırılan teorisi özünde insanın kolektif özüne karşı ontolojik bir güvensizliktir. Giddens bunu, birazda yapının-sistemin bireyde ki içselliğine bağlayarak açıklamaktadır. Yapı-sistemin nasıl olup da bireyde varlığını içselleştirdiği meselenin özüne/nedenselliklerine inmediği gibi, aslında bu "içsellik"ten ötürü sistemden kurtuluşunun mümkün olmadığını anlatmak istemektedir. Modernitenin varlığını "sonsuz" kılabileceğini söylerken de anlatmak istediği budur; yani sistemden dışarı çıkılamaz! Liberalizmin aşırı idealist ve salt iradeci bir tezahürü olmaktadır bu yaklaşım.

Giddens'in moderniteden ne anladığını onun "Modernite ve Bireysel-Kimlik" adlı kitabından okuyabiliyoruz. Sosyolog-yazar kitabında, "modernite" terimini,

çok genel anlamda ve ilk kez feodalizm sonrası Avrupa'da ortaya çıkan ancak 20. yy'da giderek dünya çapında tarihsel etkiye sahip olan kurumlar ve davranış biçimlerini ifade etmek için kullandığını yazmaktadır. Ve elbette bu ifadelendirişi tekil modernite tanımına karşılık düşmektedir. Ki üç "süreksizlikleri"de bu modernite tanımı üzerinde inşa etmektedir. Kendi deyimiyle endüstriyalizm, kapitalizm ve ulus-devlet, modernitenin birer kurumsal eksenidir.

Giddens, endüstriyalizm terimini üretim süreçlerinde maddi gücün ve makinelerin yaygın kullanımını içeren toplumsal ilişkileri anlatmak için kullandığını söyler. İkinci olarak sacayağı olarak ifade ettiği kapitalizmi, hem rekabetçi ürün piyasalarını, hem de işgücünün metalaşmasını içeren bir meta üretimi sistemi şeklinde anlatmaktadır. Üçüncü olarak ise, modernitenin toplum formu olarak ulus-devleti teorikleştirmektedir. Giddens'e göre, sosyo-politik bir varlık olarak ulus-devlet geleneksel düzen biçimleriyle temel bir karşıtlık içindedir. O sadece kapitalist modernite çağına aittir. Kendine ait bir toprak parçasına ve gözetim kapasitesine sahiptir ve şiddet araçları üzerinde etkin bir tekeli vardır!

Giddens'e göre, bu her üç kurumsal eksen veya form, önceki bütün çağların toplum ve sistem yapılarıyla bir "süreksizlik" içindedir. Yani önceki toplumsal kültürel yapıların kurumsal ve yapısal bir devamı olmadığı gibi bir de sadece Avrupa mekânına aittirler! Bütün önceki çağlar gelip kapitalist modernite çağında kesintiye uğramış ve yapısal varlıklarını sürdürememişlerdir! Özcesi aralarında bir süreklilik ilişkisi bulunmamaktadır. Kapitalist modernitenin üzerinde şekillendiği endüstriyalizm kapitalizm ve ulus-devleti bu tarz bir tekil mutlaklık içinde "süreksizlikler" şeklinde sunmak hatalı, eksik ve Avrupa merkezli hegemonist bir yaklaşımdır.

Giddens "süreksizlikleri" tartışmasında bazı özellikleri sıralamaktadır. Ona göre; modern çağı önceki çağlardan ayıran en belirgin özellik, "aşırı dinanizmdir". Ki bu aşırı dinanizmi modern dünyanın kontrolden çıkmış bir dünya oluşuna bağlamaktadır. Dahası toplumsal değişme hızı önceki sistemlerden daha yüksek olmakla kalmayıp önceki toplumsal pratikleri ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığının da yükseldiğini ifade etmektedir. Giddens modernitenin bu "dinamik karakterinin" üç temel unsur üzerinde yükseldiğini söylemektedir. İlkini "zaman ve mekânın ayrılması" olarak adlandırmaktadır. Bunu toplumsal ilişkilerin küresel sistemler dâhil, geniş zaman-mekân dilimlerinde yeniden bir araya gelmesinin önkoşulu şeklinde izah etmektedir. Küreselleşme olarak okuyabileceğimiz bu unsur, bir nevi endüstriyalizmle mümkün hale gelebilen ulaşım ve iletişim teknolojisi sayesinde sistemin mekân uzaklıklarını anlamsız hale getirerek hegemonik bir karakter kazanmasıdır. Buna küreselle yerelin aynı zaman uzamında "bir" olması da denilebilir. Ve elbette bu, zaman ile mekân arasındaki organik ilişkinin koparılması anlamına gelmektedir. Zaman evrenselleşmesi de aynı unsuru göndermede bulunmaktadır. Giddens'e göre, modernite öncesi toplumlar içinde bulundukları mekânın zamanını bilerek hareket ediyordular ve haliyle her mekânın kendine has "zamanı" vardı. Oysa moderniteyle zamanda evrenselleşerek bütün ayrı "mekanlar"daki toplumlar için aynı değeri kazandı! Küreselle yerelin diyalektik ilişkisini Giddens bu şekilde söz konusu etmektedir. İkinci unsur "yerinden-çıkarıcı mekanizmalar" dır. Bunu, soyut sistemleri oluşturan sembolik işaretler ve uzmanlık sistemlerini birlikte içerir bir tarzda ifadelendirmektedir. Yani yerinden çıkarıcı mekanizmalar etkileşimin, belirli bir "yer"in kendine has özelliklerden koparılmasıdır. Giddens, bu yerinden-çıkarma metaforunu, modernite öncesi çağ toplumlarıyla modernite çağını birbirinden ayırt etmek adına kullanmaktadır. Süreksizlik'lerle anlatmak istediği "benzersizlik" savı da bunu anlatmaktadır. Üçüncü unsur, "kurumsal refleksivite"dir. Yani, bilginin toplumsal hayat koşullarının organizasyonu ve dönüşümünün kurucu unsuru olarak düzenli şekilde kullanılmasıdır. Bunu bilginin iktidar tekelinin elinde bizzat değişim değeri ve iktidar aracı olarak dolaşıma sokulması şeklinde sadeleştirebiliriz. "Bilgi iktidardır", sav sözünün kitle iletişim araçları marifetiyle hegemonik karakter kazanmasıdır bu. Anthony Giddens'in moderniteyi tanımlayıp "süreksizlikler" şeklinde formülleştirmesi öz olarak yukarıda izah edildiği gibidir.

Avrupa'nın resmi uygarlığa kattığı özgünlükleri kapitalist üretim tarzı, endüstriyalizm ve ulus-devlet formu şeklinde formülleştirmek modenitenin tanımlanması kolaylaştırıcı bir değere sahiptir. Giddens'in sosyolojik analizlerinin bunda bir payı olduğu açıktır. Ve bu pay "tanımlama" değeriyle sınırlıdır. Giddens'in "katkısı" aslında 16. yy'dan itibaren şekillenmiş olan kapitalist modernite realitesini yapısallıkları içinde formüle etmekten ibarettir. Yani "bir şey" ortaya çıkarmış değildir; ortaya çıkmış olan "bir şeyi" formüle etmiştir. Zaten Giddens'in moderniteyi üç sacayağı üzerinde tanımlaması ancak eksik bıraktığı sorunlu yanlarının eleştirisiyle birlikte bir katkı olarak değerlendirilebilir. Ulaştığı formülasyon düzeyinin tek başına bir katkı değeri bulunmamaktadır; ancak eleştiriyle tamamlandığında bir anlam değeri kazanabilir.

Endüstriyalizm kapitalizm ve ulus-devletle birlikte kapitalist modernitenin önceki çağ uygarlık formlarından farklılık gösterdiği doğrudur. Modernitenin 16.yy'dan itibaren Batı Avrupa'da hâkim toplum formuna dönüştüğü görülmektedir. Toplumun yarıklarında-dehlizlerinde gizlenmiş olan para-sermaye tekeli

tarihte ilk kez 16.yy'de hegomonik güç olarak yükselme imkânı bulmuştur. Ve bununla bağlantılı olarak entelektüel hegemonya Avrupa merkezli sosyal bilim ve özellikle pozitivizm şeklinde gelişmiştir. Bilim ve teknolojinin bu dönem aralığında sanayi devrimi şeklinde atılım yapması modernitenin uygarlıksal gelişim serüveninde özgün bir yer kazanmasına zemin sunmuştur. Resmi uygarlık tekelinin hegemonik olarak Avrupa ya kayması böylelikle söz konusu olabilmiştir. 15. yy'da Venedik –Anvers; 16.ve 17.yy'da Amsterdam-Hollanda; 18.ve 19 yy boyunca Londra-İngiltere merkezli ticari-ekonomik-askeri ve zihniyet eksenli atılımlar kapitalist modernite şeklinde Avrupa üzerinde vücuda gelmiştir. Uygarlığın en az 5000 yıllık kesintisiz sermaye-iktidar birikimi 16.yy. Avrupa'sında zirveye çıkmıştır. Ve gerçekleşen hegemonik kaymadır. Athony Giddens'in merkezi uygarlıktaki bu hegemonik kaymayı üç sacayağı üzerinden formüle kavuşturması öğretici olmuştur. Ancak, asıl sorun yine bu özgünlüklerin "süreksizlik"ler şeklinde dayatılması üzerinde çıkmaktadır.

Kapitalist modernitenin üzerinde yükseldiği üç sacayağının hegemonik benzersizlik savıyla "süreksizlikler" şeklinde formüle edilmesi sorunludur. Öncelikle, üç "süreksizlik" den kapitalizmin tekil bir benzersizlik örneği gösterdiği ve sadece 16.yy Avrupa'sında gerçekleştiği savının doğru olmadığını belirtmek gerekir. Çünkü kapitalizm'in sermaye birikimi özelliği bütün uygarlıksal gelişim süreçlerinde gözlemlenebilmiştir. İlk sermaye (kapital) tekeli Sümer rahip tapınağı Zigguratlara kadar geri götürülebilir. Hiç kuşku yok ki şehir-sınıf-devlet üçlüsü ilk hegemonik tekelini kurarken Sümer sermaye birikimi üzerinde yükselmiştir. Ki iktidar tekeli bu sermaye tekelinin farklı bir biçimi olarak şekillenmiştir. Şehir-tapınak zanaatçılığı da zamanın endüstriyel imkânlarının toplamı olarak ifade bulmuştur. Tüccarın tarihte elde ettiği ilk vaha diyebileyeceğimiz ticaretin para-sermaye (kapital) olarak dolaşım-değişim değeri kazanması söz konusudur. Ve para sermayenin anayurdunun Avrupa olmadığı bilinmektedir. En basitinden ilk para basımı Ege'nin doğusunda Lidya Krallığı (M.Ö. 7. yy'da) Krezus'un altın paraları şeklinde değer kazanmıştır. Zaten birikim çok eski bir gelenektir. Para-sermayenin kâr amaçlı kullanımının "Asur Karumları" eliyle yaygın ve yetkince geliştirdiği tarih doğruları arasındadır. Tüccarın ilk kapitalist olarak değerlendirilmesi bu minvalde daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Abdullah Öcalan'ın dediği gibi "Tüccarla birlikte pazar da şekilleniyor. Eski armağan ve kurban sunma merkezleri yavaş yavaş pazara dönüşüyorlar. Farklı bölgelerin ürünleri arasındaki bir nevi ilkel fiyatlandırma ayrıcalığına kavuşan tüccara ilkel kapitalist diyebiliriz. Çünkü fiyat tayin etme olanağıyla hiç kimsenin o döneme kadar başaramadığı bir mal birikimine sahip oluyor."(3) Kapitalin, para- sermaye şeklinde sürekli birikim halinde oluşu ise kapitalizmdir. F.Braudel'in dediği gibi iktidar-devlet "kapitalizm salgılar". Kapitalin primitif halinin, kapitalist modernite çağında hegemonik bir karakter kazandığı görülmektedir. Ve elbette kapitalizm, 5000 yıllık resmi uygarlık serüveninin içinde kesintisiz bir biçimde ve önemde yer almıştır. Dahası, ilk kent kuruluşunun uygarlık merkezleri formunda başatlık kazanmaları proto-kapitalist bir karaktere sahip olmuştur. Kapitalizm, başından beri askeri-siyasi-ekonomik olarak örgütlenmiş ve bu anlamda zor araçları üzerinde tekel kurmuş olan iktidar kliğinin, maddi birikimlerle birlikte toplumsal değerleri gasp etme kurnazlığını sürekli̇leştirerek 16.yy'dan itibaren Batı Avrupa'da hâkim-hegemonik bir sisteme dönüşümüdür. Para-sermayenin bu 400 yıllın sonunda, önceki bütün uygarlıksal süreçlerden farklı olarak ilk defa böylesine bir hâkimiyet sağlayarak modern zamanlara damgasını vurmuştur. Ve elbette yaşanan hegemonik kaymadır. Yoksa sermaye birikimi sadece 16.yy. Avrupası'nda ortaya çıkmış değildir ve üstelik anayurdu da Avrupa değildir. Ancak, para-sermayenin ilk hegemonyasını Avrupa'da inşa ettiği doğrudur. Farklılık-özgünlük buradadır.

Haliyle Anthony Giddens'in kapitalizmi sadece kapitalist modernite çağına bağlayarak sisteme bir benzersiz-süreksizlik atfetmesi doğru değildir. Onun "süreksizlik" olarak adlandırdığı kapitalizmin gerçekte 5000 yıllık bir sürekliliğe sahip olduğu açıktır. Benzersizlik iddiası aşırı ve Avrupa merkezli bir iddiadır. Kapitalist modernite dâhil merkezi uygarlığa damgasını vuran ve karekterini belirleyen temel özellikler özü itibariyle 5000 yıldır değişmemiştir, dahası sürekli bir benzerlik göstermiştir. Ve elbette bu gerçeklik son 400 yıllık modernitenin kimi farklılıklar ve özgünlükler göstermediği anlamına gelmemektedir. Para-sermayenin 5000 yıllık kümülatif birikiminin zirve yaptığı çağ, kapitalist modernite olmuştur.

Giddens'in modernite adına belirlediği "süreksizlik"lerden ikincisi endüstriyalizmdir.
Endüstriyalizmin 19.yy. Avrupası'nda devrimsel bir hamle gerçekleştirdiği doğrudur. Bilim-teknik alanında yaşanan gelişmeler, endüstriyalizme devrimsel karakterde büyük bir hamle imkânı tanımıştır. Ve Avrupa modernitesinin ikinci sacayağı endüstriyalizm olmuştur. Endüstriyalizmin etkisi tarihin hiçbir toplumunda görülmediği kadar kapitalist modernite çağında görülmüştür. Öyle ki artık toplum endüstriyel teknik imkânlar olmadan doğal yaşam yeteneğini kaybedecek bir raddeye gelmiştir. Modernite toplumuna, endüstriyel toplum da denilmektedir. Ancak endüstriyalizmi "süreksizlik" şeklinde kapitalist modernite uzamına hapsetmek, ona bir benzersizlik atfetmek doğru değildir. Belki 19.yy'da gerçekleşen

nitelikte olmasa bile, endüstri insanlık tarihi boyunca sürekli var olagelmiştir. Endüstri tanımının bunu mümkün kıldığı ortadadır. Öyle ki, insan elinin direkt eylemi yerine araçlarla yapılan bütün yaşamsal faaliyetler endüstri tanımına dâhildir. Niteliksel sıçramalar dışında kalan bütün teknik gelişmeler bir nevi endüstriyel adımlar şeklinde ilerlemiştir. Endüstrinin evrimsel gelişimini tarihin bütün aşamalarında ve her defasında birer keşif heyecanıyla takip edip kapitalist modernite çağına kadar gelmek imkân dâhilindedir. Kısacası, endüstriyalizm sadece kapitalist modernite çağına ait değildir. Endüstriyalizmin tarihinin hiçbir aşamasında olmadığı kadar devrimsel hamleyi 19.yy. Avrupa'sında gerçekleştirdiği inkâr edilemez Ancak bunu modernitenin benzersiz "süreksizlik"lerinden biri şeklinde adlandırıp, tarihten kopartarak getirip son yüzyıldaki Avrupa mekânına hapsetmek, Giddens'in aşırı öznelci Avrupa merkezli hegemonist bakış açısı olmaktadır ve tarihsel-toplumsal gerçekliklerden uzak bir yaklaşımdır.

Kapitalist modernitenin Giddens gibi sosyologların diskurlarında mutlak ve benzersizlik-süreksizlik şeklinde dile gelmesini aydınlanmacı aklın ontolojik olarak zehirlenmiş bir yanını göstermektedir.

Giddens, ulus-devleti modernitenin üçüncü süreksizliği olarak adlandırmaktadır. Ulus-devlet, sermaye-iktidar tekelinin kapitalist modernite çağında ulaştığı devlet formudur. Devlet, ulus devlet formu olarak 5000 yıllık uygarlık tarihinde elbetteki kimi farklılıklara uğramıştır. Ancak o esasında hanedan ve kavim devletlerinin ulus-toplumdaki hali olarak devletli uygarlıktaki yerini almıştır. Ulus-devlet, Giddens'in iddia ettiği gibi modernite çağında birden yapılaşmış "modern" bir devlet değildir; aksine tıpkı sermaye gibi biriktirilmiş iktidar tekelinin kapitalist modernitede ulaştığı devlet formudur. Ulus-devletin süreksizlik şeklinde bir benzersizlik örneği gösterdiği savı, bu bağlamda aşırı subjektif bir tezdir. Bu Avrupa merkezci tekilci özelliğinin entelektüel hegemonyasının devlet teorisi alanındaki tezahürü olmaktadır. Özcesi, ulus-devlet 5000 yıldır birikerek süreklilik gösteren iktidar tekelinin 16.yy'dan itibaren Avrupa'da form kazanan devlet geleneğinin modern halidir.

Kuşkusuz, ulus-devlet resmi uygarlık tarihinde çeşitli veçheler kazanan devlet formlarından kimi önemli farklılıklar içermektedir. Tarihte hiçbir devlet ulus-devlet kadar iktidar biriktirmemiş ve iktidarın azami formu olma yeteneği gösterememiştir. Bütün tekelleri bünyesinde birleştirmeyi başarmış en komple iktidar tekelidir ulus-devlet. Maddi birikimlerin gaspı kadar manevi kültürün asimilasyon yoluyla gaspını gerçekleştirme unvanı da ulus-devlete aittir. Demir kafes örneğinde olduğu gibi, bütün toplum adeta ulus-devlet içinde eritilmiştir. Bu yapının toplumun iç dokularına kadar sirayet ettiği görülmektedir. İdeolojik-kültürel hegemonyanın vücut bulduğu en gelişmiş devlet modelinin ulus-devlet olduğu açıktır. Üniter-tekliğini toplumun çoğul yapısına sürekli bir şekilde kültürel ve zor araçları marifetiyle dayatmaktan geri duramamıştır. Tek tanrı devleti şeklinde inşa ettiği üniter "tek"lik, ulus-devletin teolojik karakterini açıklamaktadır. Devletin teolojik kökenli olduğu, zaten onun 5000 yıllık soy kütüğünde verilidir.

Ulus-devletin kapitalist modernitenin devlet formu olduğu doğrudur. Ancak, bu ulus-devletin 5000 yıldır birikerek gelen iktidar tekelinden, önceki devlet modellerinden keskin bir benzersizlik gösterdiği, hele de "süreksizlik" arz ettiği anlamına gelmemektedir. Aksine, devletin ontolojik sürekliliğinin zirvesel ifadesi olduğunu açıklar sadece. Bu bağlamda, Giddens'in ulus-devletin "süreksizliği"ne dair savı Avrupa merkezci hegemonist bir yaklaşım olmanın ötesine geçememektedir.

Toplam bir ifadeyle Anthony Giddens'in üç süreksizliğini ele aldığımızda karşımıza 500 yıllık Avrupa merkez merkezli hegemonist bir tez ortaya çıkmaktadır. Merkezi "Dünya Sistemi" nin 5000 yıllık mı yoksa 500 yıllık mı olduğu, yönlü tartışmada Giddens, 500 yıllık Avrupa merkezli uygarlık tezini esas almaktadır. Giddens, gerçekten de "süreksizlik'lerinin sürekliliğini tarih ve mekân uzamında göremeyecek kadar miyop bir sosyolog mudur? Avrupa merkezli sosyal bilimlerin taktığı sosyoloji gözlüğünün hegemonik merkezi uygarlık tarihinin son 500 yıllık diliminden ötesini-gerisini göremeyecek kadar miyopluk hastalığından muzdarip olduğu açıktır. Tabi, burada Giddens'in bilerek "görerek" süreksizlikler formunda bir okumayı tercih ettiği görülmektedir.

Anthony Giddens'in üç süreksizliğe orijin arayışı, onu orijinleri belirlemenin ötesinde kapitalist moderniteyi anayurdunda kurtarmanın teorisyenliğine götürmüştür. Kendisi modernite sosyolojisini bu bağlamda bir 'kurnazlık' üzerine inşa etmiştir. Öcalan'ın dediği gibi "kurnaz İngiliz sosyologu Anthony Giddens modernitenin üç süreksizliğinden bahseder: kapitalist üretim biçimi ulus-devlet ve endüstri moderniteyi bu üç ayakla tanımlarken görünüşte gerçekçidir. Fakat sanırım farkındadır bu paradigmayla özünde kapitalizmi anayurdunda kurtarma savaşının yeni bir aşamasının teorisyenliğini yapmaktadır. Kapitalizmin değişerek

sonsuz kılınmasının teorisi liberalizmin sağ tarzı tarihin sonu iddiası, liberalizmin sol tarzı sonsuzluğu ideasıyla birlikte bir kez daha beyinlere sızdırılmak isteniyor son kapitalist küresel hamleyle birlikte". (4) Sistemin, kapitalist üretim tarzı, endüstriyalizm ve ulus-devlet formuna dayanarak varlığını çoğaltıp sürekli yeniden üretebileceği teorisi moderniteye 'sonsuzluk' kazandırma amaçlıdır. Bu bağlamda Giddens, Fukoyama'nın sol liberal tezahürü olarak teori değeri kazanmaktadır. Söz konusu olan, sistem sol ve sağ cenahlarıyla restorasyonudur. Giddens, kapitalist moderniteyi, süreksizlikler teorisiyle 500 yıllık kökeninden koparmakla yetinmiyor. Bir de sistemi tek ve hâkim modernite şeklinde ilan ederek onu 'sonsuz' kılma kurnazlığını sergilemektedir. Sisteme kimi esneklikler tanıdıktan sonra, onun bu esnek hatlar üzerinde varlığını sonsuzca sürdürebileceği iddiasında bulunmaktadır. Bunun bir diğer

Giddens sosyolojisinin özü; toplum esaslı olmayıp, etkin ve yaratıcı birey eksenlidir. Bu tam da liberal bireyi karakterize etmektedir.

anlamı, kapitalist moderniteyi alternatifsiz ilan etmektedir. Giddens'ın burada gösterdiği kurnazlık, teori illizyonistliğidir.

Anthony Giddens "alternatif politikalar" şeklinde önerdiği "özgürleşmeci politika" yaklaşımı da sorunludur; dahası alternatif adı altında alternatifsizliğin sunulmasıdır. Modernitenin varlığını daha "yararlı" bir şekilde nasıl sürdürebileceği bu "özgürleşmeci politika"nın konusu olmaktadır. Öncelikle "özgürleşmeci politika" tanımının müphem olduğunu belirtmek gerekiyor. "Modernite ve Bireysel-Kimlik "adlı kitabında, "özgürleşmeci politikayı öncelikle bireyler ve grupların hayat fırsatlarını olumsuz yönde etkileyen kısıtlamalardan kurtarmaya çalışan bir genel bakış açısı olarak tanımlıyorum" diyor Giddens. Devamında özgürleşmeci politikanın iki temel unsuru içerdiğini dile getiriyor. Bunlardan ilki "geçmişin zincirlerinden kurtulmak ve böylece geleceği dönüştürecek bir tutumun yolunu açmak" iken; ikinci unsur "bazı bireyleri ve grupları diğerlerinin haksız tahakkümünden kurtarmak" olmaktadır! Görüldüğü üzere Giddens "özgürleşmeci politika" adı altında moderniteye kurtarıcılık rolü atfetmektedir. Ki bu politika, Avrupa ve Amerika'nın dünyanın diğer bölgelerindeki toplumları 'özgürleştirmesi' şeklindeki klasik emperyal anlayışı ifade etmektedir. Mesela Giddens'in danışmanlığını yaptığı Tony Blair'in de içinde yer aldığı küresel-hegemon güçlerin Irak savaşında Ortadoğu'ya yönelik saldırıları bu "özgürleşmeci politikalar"ın bir tezahürü olsa gerek! Bu "özgürleşmeci politikalar"ın özünde hegemonik küresel güçlerin sömürü-işgal savaşlarına kuramsal meşruiyet zemini sunduğu açıktır. Buna kapitalist-küresel çağ militarizmi denilebilir. Slavoj Zizek'in "İnsancıl militarizm" şeklinde tanımlayıp eleştirel yaklaştığı saldırganlık argümanı bu "özgürleşmeci politika"dan başkası değildir. Güce dayanan bu "özgürleşmeci politikalar" her ne kadar Giddens tarafından "sömürü eşitsizlik ve baskıyı azaltmaya veya ortadan kaldırmaya" yönelik olarak sunuluyorsa da özünde "hümanist-militarizm"dir. Giddens'in "özgürleşmeci politikayı" güç hiyerarşileri içinde konumlandırması da bunu doğrular bir veri olmaktadır. Giddens'e göre "özgürleşmeci politika hiyerarşik bir güç anlayışı içinde işler: Güç bir birey veya grubun iradesini diğerlerine dayatabilme kapasitesi olarak anlaşılır. "Açık ki bu güç hiyerarşisinde işleyen iktidar retoriğidir. Giddens, "özgürleşmeci politika" savıyla sistem adına sürekli iktidar üretmenin yolunu aramaktadır. Giddens'in "özgürlük" kavramını modernitenin hegemonik saldırgan karekterini kamufle etmek için kullandığı görülmektedir. Avrupa merkezli sosyal bilimler sosyolojik hakikatlerden ziyade hegemonik iktidar ilişkileri üretmiştir. Ve bunun en yetkin temsilcilerinden birinin Anthony Giddens olduğu açıktır.

Üniter-tekçi modernite paradigmasının eleştirel analizinde Anthony Giddens sosyolojisi önemli veriler sunmaktadır. Görüldüğü üzere, Giddens'in moderniteyi üç sacayağı üzerinde formüle etmesi "tanım değeri" boyutuyla öğreticidir. Ancak eleştirel olarak ele alınıp değerlendirildiğinde tamamlayıcılık değeri kazanmaktadır. Giddens'in kapitalist modernite anlayışı yapısal eleştirileri hak eden, Avrupa merkezli sosyal bilimlerin sürekli hegemonik analizler üreten bir başka tezahürü olmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

1-Özgürlük Sosyolojis= Abdullah Öcalan
2-Çürümenin Kitabı=E.M.Cioran
3-Kapitalist Uygarlık-Maskesiz Tanrılar Ve Çıplak Krallar Çağı= Abdullah Öcalan
4-Kapitalist Uygarlık-Maskesiz Tanrılar Ve Çıplak Krallar Çağı= Abdullah Öcalan

Nietzsche'nin Modernite Algısı: Kirli Nehire Karşı Deniz Olmak

Mesut Yurtsever

Demokratik modernite denilen, içeriği toplumsal tarihin tüm pratik, anlamsal değerleri tarafından belirlenen kavramın karşılığı ahlaki, politik toplum üzerinde ifadesini bulmaktadır. Tarihsel kültür mirasımız (evrensel tarihin toplumsal karşılığı) on binlerce yıllık birikime sahip olan ve varlığını bugün de tüm toplumsal gözeneklerde sürdüren uzun bir süreye sahiptir. Tarihsel süreç içerinde gerçekleşen tüm özgürlükçü, komünal, demokratik pratiklerle anlam bulan bileşenlerin hakkını teslim etmek, demokratik modernitenin inşasını gerçekleştirmek açısından hayati bir öneme sahiptir. Burada dağ, orman, çöl kabilerinde peygambersel çıkışların tüm öznelerinden, animistik inançla doğayla kendi arasında eşdeğerlilik gören doğal toplum insanından mistik-gnostik akımlara, Ege batı kıyılarında boy veren felsefi çıkışların öğretici katkılarından 'Bilim şehidi' Bruno ile özdeşleşen bilim insanlarına kadar her öznenin yeri vardır. Özne nesne ayrımına dayalı ötekileştirici iktidar paradigmalarının red edildiği, tekil bireylerden Demokratik Ulus olarak kavramsallaştırılan örgütlü toplumlara kadar her kesimin gücü, katkısı ve katılımı oranında bir ağırlık teşkil ettiği, demokratik modernitenin özü, bu anlamda zamanın ruhunu kendinde taşıyan bir Ahd-e Vefa'dır. Buna toplumsal hakikat sistemi de diyebiliriz. Bu sistem de ifade ettiğimiz tarihsel öznelerden arasında değer olarak hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır. Demokratik Modernite algısı bu açıdan Kapitalist Modernite de zirveleşen Devletli-Uygarlığın ben-merkezci tarih tezlerinin de anti-tezi niteliğindedir.

> **Özne nesne ayrımına dayalı ötekileştirici iktidar paradigmalarının red edildiği, demokratik modernitenin özü, bu anlamda zamanın ruhunu kendinde taşıyan bir Ahd-e Vefa'dır.**

Hem bilgi yapısındaki derinlik, eleştiri gücü ile Nietzche'nin demokratik modernite içindeki yeri entelektüel boyutta olup fikirleri gündemleştirilmesi gereken bir rezervdir. Özellikle modernite kavramını olabildiğince ben-merkezci kılan, bunun üzerinden öncesizlik-süreksizlik manipülasyonu yaratan Kapitalist Moderniteye gerek eleştirileri bağlamında ve gerekse de doğru modernite nedir, nasıl ve kimdir sorularına verdiği cevaplarla Nietzsche aynı zamanda çağının Prometehusu gibidir. Sonuçta bilgiyi sistemli kılmakla yetinmeyip aynı zamanda hakikatin peşine düşmek, ateşi çalmakla özdeş kılınmıştır. Prometheus bilgiyi tekkeline alan Zeus'a karşı çıkıp ateşi çalarken 'suç'unun kefareti olarak Kaf dağında bir kayaya çivilenmişti. Nietzsche ise benzerini kendi çağında kapitalizmin tam da merkezinde modern Zeus'ların bilgi yapılarını hakikatlerini kabul etmemiş, delirme pahasına kendi ruhunun kayalıklarında çivilenmeyi göze almıştır.

'Kapitalist Modernitenin zirvesindeki eleştirisi' olan Nietzsche, nasıl oldu da bu sistemin en uçtaki tekelci zihniyetiyle (Faşizm ile) özdeş kılınır hale getirdi? A.Camus neden Nietzsche için 'çağımız ona ihanet etti' der. Camus'un 'çağımız' kavramından kastı neydi acaba? Adorno ve Horkheimer neden Nietzsche'yi 'Batı kültürünün bir tanığı, insanlığın rezilleştiği bir dünyada insani olanı dışa vuran bir düşünür' (1) olarak tanımlar. Yine tersinden bazıları da Nietzsche'yi gerici bir idealist, faşizmin ön habercisi, sıradan bir nihilist kaba-saba bir kadın düşmanı, Alman milliyetçiliğinin babası vb. farklı şekillerde olumsuz-negatif temel de tanımlar.

Nietzsche'nin böyle iki yönlü (olumlu-olumsuzu) temel de ele alınışı ve iki yönlü zıt değerlerle yüklü değişik tanımlamalara, yorumlamalara vesile olması Camus'un 'çağ' kavramında gizlidir. Çağ yani modernite algısı, Nietzsche'yi tanımlamanın onu öven veya yeren kavramsallaştırmaların, yorumlamalarının esas noktasıdır. Çağı - moderniteyi ele alış-yorumlayış tarzı bir nevi Nietzsche'yi ele alış ve yorumlayış tarzını da ifade eder. Ya da tersinden onun modernite algısı, tanımlaması, yorumlayışı ve eleştirisi hem kendisini, hem de onu yorumlayanları tanımlar. Nietzsche'nin kendisini ve felsefi soruşturmasını kendi değerlerine ve algılarına göre yorumlayanlara karşı şu cevabı verir: "Beni yeterince anladığını sanan beni ancak kendi anlayışına göre niteledi, benden tümden karşıtımı çıkardı, dahası beni bir ' idealist' kılığına soku verdi, beni anlamayan ise yalan söyledi, sözde bana değer biçmeye kalkıştı, yadsıdı.' (2) Onu faşizmin habercisi olarak yorumlamak ya da kadın düşmanı veya idealist kılmak, Camus'un tabiriyle ona ihanet ederek anlamına gelmektedir. Doğru okuma ve tanımlama, bu açıdan Nietzsche'nin modernite algısını doğru kavramaktan geçer.

G.Deleuze, "Nietzsche'nin talihsizliğinin son belirtisini, her 'lanetli düşünür'ün çevresinde bulunan, kötü niyetli akrabaların" var olmasına bağlar. Filozof Nietzsche kendi çağını ileri düzey de aşan ve tamamıyla sistem eleştirisi üzerinden bina edilen fikirleriyle nasıl oldu da Alman Ulus - devlet tanrısının metaforik yıkım sembolü olan Auschwitz temerküz kampından içeri sokuldu? Deleuze, Nietzsche'nin kız kardeşi Elisabeth'e tıpkı cehenneme giden yolun taşlarını iyi niyetle döşeyen gafil insanın rolünü yükler. Elisabeth Nietzsche öldükten sonra kardeşinin düşüncelerini yaymak amacıyla tüm arşivini düzeltip Alman Nasyonal sosyalist partiye üye olan eşine teslim eder. Adeta kuzu kurda teslim edilmiş ve vahşi kurttan tarafından büyültülmesi istenmiştir! Henüz yaşarken üst düzeyde üretimde bulunmasına rağmen Alman toplumunun baskın çoğunluğu tarafından bile ilgi duyulmayan kitapların sahibi olan Nietzsche öldükten sonra geliştirdiği kimi kavramlardan ötürü ('üstinsan', 'efendi ahlakı', 'güç istenci', 'rütbe düzeni', 'güçlülerin zayıfa karşı korunması vb) Alman Nasyonal Partisince el üstünde tutulan biri haline getirilmiştir. Suçlu ellerde ve en kirli zihniyetler altında düşünceleri saptırılıp 'Pazar'a sunulan bir filozof için her halde bu durum tarihin en büyük talihsizliği niteliğindedir.

Fakat yine de yanlış zeminde yürütülen tartışmaları ve Nietzsche algılamalarının oluşmasında bizzat filozofun önemli bir payının olduğunun da görmezden gelemeyiz. Evet, Devletli Uygarlığın iktidar tekkelerinin muhaliflerinin bilgi yapısını üzerinde oynayıp bunu kendi hizmetlerine koşturmaları bir uzmanlık alanıdır. Bu uzmanlığa bizzat muhalif hareketin veya bireylerin kendileri, farkında olmadan sistemin bilgi yapısını, yöntemlerini, araç-gereçlerini kullanarak hizmet etmişlerdir. Öte taraftan, sistem manipülasyon araç ve gereçleriyle kendisi de bu yönteme geliştirmiştir. İşine geldiği kadar sahiplenme ölüsünü de dirisini de iliklerine kadar sömürüp kendi modelinin hizmetine koşturma tarzı sistem için bir kazanç olurken, muhalif için kahredici sonuçlar doğurmuştur. Özellikle eski veya yakın zamanlar da buna benzer birçok örnek ile karşılaşmak mümkündür. Bu manipülasyon oyununa alet olmayıp şiddetle direnen filozofların, bilgelerin çektiği çileleri toplumsal hafıza kayıt altına alınmıştır. Öte yandan "yaşarken kötü, ölürken işe yarar" yöntemi sistemin diğer bir kullanma tarzı olup, bir çok bilge ve filozofun öldükten sonra hiçte hak etmedikleri tarz da, en usta manipülasyon yöntemleriyle sistemin "zihniyet hegemonyası" sınırları içine çekilmesi Nietzsche'nin başına gelen durumu tanımlamaktadır. Ama bu tespit durumu tüm yönleriyle izah etmeye yetmiyor.

Bir zihniyet çalışması yetkin siyaset, ahlak, tarih ve pratik çalışmaları ile bütünleştirilmedikçe karşıtı tarafından kullanılmaktan, ya da deforme edilmekten kurtulamaz. Ne acıdır ki anti-kapitalist zihniyet çalışmalarının başına gelen de tarihte çokça örneğini gördüğümüz (başta Hıristiyanlık, Budizm, Zerdüştlük, Manicilik) aynı kaderi paylaşmak olmuştur(3). Söz konusu Nietzsche olunca benzer durumla karşılaşmak mümkündür. Onun anti-kapitalistliğinden ve anti-modernist zihniyetinin yanında geleneksel toplumun birçok özelliğine de karşı çıktığını da vurgulamak gerekir.

Bu tarz genel bir girişle konuya başlamak Nietzsche üzerine yapılan kısa çalışmanın içeriğine dair belirli oranda fikirler de sunmaktadır. Bu çalışmanın temel örgüsü Nietzsche'nin modernite algısını irdelemektir. Gerek Nietzsche'nin hemen her alanda söyleyecek bir sözünün ve eleştirisinin olması, gerekse de yaşadığı dönem ve ölümünden bu yana üzerinde yürütülen tartışma konularının çokluğu "Nietzsche ve modernizm" Nietzsche ve anti-kapitalizm gibi inceleme konularını bir hayli zorlu kılmaktadır. Yazıda, hem Nietzsche'nin düşünce dünyasına ilişkin yoruma dayalı anlatımlar hem de Nietzsche'yi kendi ağzından anlatan ifadeler üzerine geliştirilen bir yöntem esas alındı. Bunlardan herhangi birini seçmek yerine ikisinden de gerektiği kadar yararlanılmaya çalışılmıştır.

Modernite Nedir?

Bu alana başlarken özce de olsa modern kavramını anlam karşılığını, onun toplumsal tarih içindeki gerçekleşme algılanış biçimi vurgulamakta fayda vardır. Latince modernus, İngilizce modern, Fransızca mo-

derne, Almanca never, Türkçe çağ ve Kürtçe nûjen'in karşılığı olan modernite, sözlük tanımında şöyledir: "Kökeni itibariyle Latince bir sözcük olan modu (son zamanlar, tam şimdi) da türetilen modernus, hodiernus (hodie= bugün) temelinden gelen ve düşüncedeki açıklık, özgürlük, otoritelerden bağımsızlık ve en yeni ve en son dille getirilmiş düşünceler üzerine bilgi anlamına gelen sıfat" (4) olarak tanımlanır. Fakat moderniteyi sözlük tanımındaki gibi sadece 'bilgi anlamına gelen sıfat' tanımıyla sınırlandıramayız. Anlam olarak yaşanılan zaman veya genel anlamda bir çağın toplumsal yaşam tarzı olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Toplumsal yaşamdan kasıt ise " maddi ve manevi kültür olarak bir döneme damgasını vuran tüm teknik, bilim, sanat, siyaset ve moda unsurlarıdır" (5)

Modernite 'toplumsal doğanın kendine özgü çağı olarak yaşanır'(6) Fakat sınıflı-devletli uygarlığın (SDU) çıkışı ile baskıcı, sömürücü hegemonik tekeller, yaşam tarzı üzerinde hegemonyalarını kurmak, izlerini bırakmak isterler. Ki SDU'nun çıkışından günümüze kadar geçen zamanda de bu konu da başarılı oldukları bir gerçektir. Fakat yine de 5bin yıl önce ki moderniteyi Sümer rahip devletine mal etmemize, nede günümüzdeki moderniteyi kapitalizme mal etmemizi zorunlu kılmaz. Moderniteye damga vurmaları farklı bir şeydir. Çağı-moderniteyi SDU'a, kapitalizme mal etmek başka bir şeydir. "moderniteyi kapitalizme mal etmek büyük bir hatadır. Hata bir birçok unsuruyla ezici olarak bir tekel olan kapitalizme karşıttır. Modern toplum kapitalist toplum değildir. Çünkü kapitalist tekel hegemonik müttefikleriyle toplumu olduğu kadar dönemin yaşam tarzı olarak kabul gören modernitesine de damga vurmak ister (…) modernitenin kapitalizmi doğurması düşünülemez. Fakat kent-sınıf-devlet olarak baskı ve sömürü tekkeleri oluştuktan sonra dönemin yaşam tarzına damgalarını vurup kendilerine mal etmek isterler"(7) Tekli modernite ve uygarlık algısı bu "başarı"yı ispatlar. (moderniteyi iki boyutlu elle almak lazım. Biri tekkelerin damgasını vurduğu, öteki ise toplumsal doğanın kendine özgü çağı olarak) Çünkü tekçi modernite veya uygarlık algısı, SDU'ın yani sömürü tekkelerin bir ürünüdür. Bu tekkelerin baskı ve zoruna dayalı ideolojik hegemonyasının yaratığı zihinsel bir manipülasyonudur. Kendi sistemlerini ezel-ebed, tek ve mutlak ve her şeyi kendisiyle başlatan olarak göstermektedirler. Nasıl ki "Sümer modernitesi" beş bin yıl önce kendini biricik, tek, vazgeçilmez ve her şeyin yaratıcısı göstermişse, bugün de mirasçısı kapitalist sistemle tekçi modernite algısı üzerinden, aynı şekilde kendisini biricik, tek ve her şeyin yaratıcısı olarak zihinlerde egemen kılmak ister. Yani tekçi modernite algısı zihinlerde egemen oldukça, özde egemen olan kapitalist sistemin egemenliğidir. Pek çok muhalif hareket ve akımın başarısızlığını altındaki en temel neden bu "tekçi modernite" algısından kendilerini kurtaramamalarıdır. Örneğin pek çok sosyalist, anarşist, feminist, sosyal demokrat vb. karşıt muhalif hareket ve akımın kendilerini bu tekçi modernite algısından kurtaramamaları, muazzam direnişlere rağmen, karşı çıktıkları sistemle farklarını paradigmasal düzeyde ortaya koyup alternatif modernite algısı oluşturamamalarına yol açmış ve zamanla, çıkışları sistem içleşmeye doğru evirilmiştir. Yani kapitalist sistemin en büyük "başarısı" kendini moderniteyle ve moderniteyi kendisiyle özdeşleştirmesi ve bunu tek modernite tarzında tüm zihinlere egemen kılmasıdır. Kapitalist sistem, endüstriyalizm, kapitalizm ve ulus-devlet üçlü yapısına dayanarak, moderniteye-çağa damgasını vurmasıyla başarır. Pozitivist bilimciliğin esas aldığı metod, bu üçlü yapıya eklendiğinde paradigmanın "zihniyet hegemonyacılığı" daha fazla kök salmıştır.

Nietzsche bu tekçi kapitalist moderniteyi en güçlü eleştirenlerden biridir. "Kapitalizmin yaşamla bağdaşmazlığını peygamberce haykıran"(8) bir filozoftur. Bu durumda yaşam ile bağdaşılmayacak bir sistem olarak gördüğü kapitalizmin algı sınırları ile Nietzsche'yi ele almak ona yapılacak büyük haksızlığın yanında, onu sistem içlileştirme anlamına da gelecektir. Diğer boyutuyla demokratik modernitenin hakikat algısı onu daha vicdanlı bir yaklaşımla ele alıp hem bu sistemin tanığı, hem sanığı ve hem de kurbanı bir filozof diye anmaktadır.

"Çağa Aykırı Bir Düşünür"

Nietzsche'nin modernite algısı yeni yaşadığı çağın maddi ve manevi kültürünü; bilim, teknik sanat, ahlak, siyaset vb. nasıl değerlendirdiğini anlayabilmek için ana hatları ile de olsa yaşadığı çağı vurgulamak lazım. Nietzsche 1844-1900 yılları arasında yaşamış bir filozoftur. Ömrü, kapitalist modernitenin kendini tüm dünyada hegemonik bir sistem haline kavuşturduğu, özelde ise Avrupada, tekelci evresini yaşadığı bir zaman dilimi içerisinde geçer.

19. yüzyıl, kapitalizmin pozitivist bilim yöntemine dayanarak hâkim olduğu özne-nesne temelli bilimsel yöntemin kendini tüm çağa ve kesimlere kabul ettirdiği dönemdir. Alman şairi ve düşünürü İ.W. Goethe yaşadığı çağın sosyal ve siyasal iktidar perspektifi ruhunu şu özlü sözlerle eleştirmiştir. "Herkesin kendisine anavatan kurmakla yarıştığı bir çağda önyargısız düşünebilen ve çağın üstüne çıkabilen kimsenin anavatanı hem her yerdir, hem de hiçbir yer" 1790 yılında bu eleştiri kapitalist modernitenin rasyonalist ruhuna ama daha fazla ulus-devlet putunun peşinde koşanlara erdemli bir uyarı niteliğindeydi. Birçok düşünürün,

sosyal bilimcinin sanatçıların ve sıradan insanların bu "Büyük Put"un tapınağına sunaklar adamak ve ona methiyeler dizmek için kendisini adeta paraladığı bu çağ, Nietzsche'nin yaşadığı yılları da işaret etmektedir.

Özetle Nietzsche'nin yaşadığı çağı maddeler halinde verirsek;

• Olaylar ve olgular bilimsel metod ile ele alınır. Özne-nesne ayırımına dayalı bu yöntem ile toplum ve yaşam ve de doğa, "anlam"dan yoksun, donuk- ruhsuz nesne, olgu veya madde olarak ele alınır. Parçalar 'bütün'den koparılır. Yani hakikat parçalanır.

• Tarihsel ilerlemeci anlayış ile tarihin ve toplumun hep daha ileriye doğru aktığı ifade edilerek, kapitalist sisteme meşruluk kazandırılır.

• Kapitalizmin hükümranlığı ile toplumun ahlakı sökülüp atılmaya çalışılır. Ve yerine, kar hırsı ve bireycilik egemen kılınır.

• Endüstriyalizm tarım ve köy toplumunun kırımına yol açacak düzeyde yıkıcı bir biçimde gelişir. Ekolojik dengenin giderek bozulurken, kapitalist üretim tarzı içerisinde işçilerden kendisine yabancılaşmış bir köleler ordusu oluşturulur.

• Bu dönem, ulus-devletlerin mantar gibi gelişip, toplumların her türlü çok renkliliğinin, çok sesliliğinin ve çok kültürlülüğünün, milliyetçilik fikriyatı ile "tek" e indirgendiği bir dönemdir. Yani ulus-devletin tanrılaştığı insanların kullaşıp karıncalaştığı, nesneleşme ve yabancılaşmanın zirve yaptığı, sömürü, adaletsizlilik ve haksızlığa karşı büyük isyanların-çıkışların yaşanıp bastırıldığı bir dönemdir.

Nietzsche beş bin yıllık sınıflı-devletli toplumun gerileme ve çöküş evresi olarak tanımladığımız kapitalist modernist evrenin doruk sürecinin yaşandığı bir zaman dilimi içinde yaşamıştır. Dolayısıyla tüm fikriyatının ve felsefesinin bu çağ ile çelişki, çatışma ve ilişki içinde olacağı aşikârdır. Bu anlamda Nietzsche; çöküş, gerileme ve geçişin yaşandığı bir çağın insanıdır. Ki zaten kendiside yaşadığı çağı "Çağımız bir geçiş dönemi izlenimi veriyor"(9) diyerek, kendi zamanını bir geçiş ve çöküş çağı olarak tanımlar. Aynı temel de bu çağın insanını da "modern insanı karakterize eden her şeyde bir çöküş unsuru vardır"(10) diyerek benzer şekilde hem toplumu hem de modern insanı geçişin ve çöküşün insanı-toplumu olarak tanımlar.

Fakat bu, Nietzsche'nin içinde yaşadığı çağı, toplumu ve insanını sadece tek yönlü yeni çöküş temelinde ele aldığı şeklinde anlaşılmamalı. O aynı zamanda, içinde olduğu çağın karşıtının potansiyelini barındırdığını da belirtir. Kriz, çözülme ve yıkım işaretleri kadar, yaratıcılık, aktiflik ve inşadan da söz eder. O, çöküşün yıkıntıları arasından bir yaratıcılığın yeşermesinden ve harekete geçmesinden bahseder. Yani çöküşün yanı başında yükselişin, zayıflığın yanında kuvvetin, ölümün solunda yaşam istencinin, hastalığın yanında sağlığın vb.nin bulunduğu belirtir.

F. Nietzsche'nin modernite algısı bu temel üzerine oturur. Bir tarafta çöküşü, çürümeyi yozlaşmayı, decande'yi (düşüşü) temsil eden bir modernite ve çağ algısı -ki bu kapitalist modernite de temsilini bulurvardır. Nietzsche bu moderniteye karşıt olarak öbür tarafta iradeli bir yaşamdan yana olan, büyümeyi-güçlenmeyi doğa ile uyumu esas alan ve her türlü köleleşmeye karşı özgürleşme ve güzelleşmeyi temsil eden bir kültüre dayalı modernite anlayışını geliştirmeye ve bunu kendi şahsında ifadelendirmeye çalışır. Kendisini "çağa aykırı bir düşünür" olarak tanımlarken bu karşıtlığı anlatmaya çalışır. Yine iyinin ve kötünün ötesinde adlı kitabı için "modernliğin eleştirisidir gerçekte bu kitabım. Onun özünde modern bilimlerin, modern sanatların bir eleştirisidir; bu eleştiri modern siyaseti de içerir. Bu arada bunların tümden karşıtı, elden geldiğince modern bir örnek, soylu, olumlayan bir örnekte önerilmektedir"(11) derken aynı noktaya işaret etmektedir.

Nietzsche "Kapitalist modernitenin zirvesindeki eleştiridir"

Nietzsche'nin isyanı bu çağa ve bu çağ sahsında somutlaşan tüm değerleredir. O, kendini yaşadığı çağın dışında bir insan, "çağdışı" olarak tanımlardı. Çağının temel "değer"lerine kuşkusu çok derindir. Yaşadığı toplumun en çok değer verilen kavram, kuram, kurum ve alışkanlıklarını ele alıp sorgulamaktan, eleştirip yanlışlamaktan bıkıp usanmamış bir filozoftur. Öcalan bu anlamda onu "Kapitalist Modernite'nin zirvesindeki eleştirisi" diye tanımlar.

Kapitalizmi eleştiren pek çok şahsiyet vardır. Başta Marx, Engels, Lenin olmak üzere pek çok düşünür, filozof, devrim önderi kapitalizmi derin eleştirilere tabi tutmuşlardır. Fakat neredeyse hemen hepsi eninde sonunda kapitalizmi tarihsel toplum analizleri içinde toplumsal bir aşama olarak benimsemiş ve zorunluluk temelinde bu aşamanın yaşanması gerektiğini vurgulamışlardır. Yine başta Marx, Engels, Lenin olmak üzere tüm sosyalist, anarşist ve sosyal demokrat akım ve şahsiyetler kapitalist modernitenin hakim olmasına yol açan bilimsel metodu da kendilerine esas almışlardır. Nietzsche'nin özgünlüğü buradadır. Nietzsche'nin bu düşünürlerden ayrılan yanı, kapitalizmi hegemonik sistem haline getiren bilgi yöntemini de çok köklü eleştirilere tabi tutmasıdır. Yani Nietzsche kapitalizmi zorunlu toplumsal bir aşama olarak görmek bir yana, yaşam ile kapitalizmi yan yana bile getirmez. Aynı temelde bilimsel metodu esas almadığı gibi bu yöntemi "gerçekleri gizlemenin" yolu olarak eleştirir. Nietzsche bilimi "Bu dünyanın bilgeliği(…)

Neden ve sonucun sağlam kavrayışı" (12) olarak tanımlarken, pozitif bilimi ve pozitivistleri ise gerçeği gizleyenler olarak ifade eder. Nietzsche bu pozitivistleri ve bilimlerini ise şöyle eleştirir; "Bilim sözcüğü bu zamanların ağzında düpedüz bir ırza geçme, bir kötüye kullanma, bir utanmazlık olup çıkıyor. Hakikat burada söylenenin tam tersi (…) bilim bugün, her çeşit hoşnutsuzluğun, inançsızlığın, kemirici kurdun, kendini aşağı görmenin kara vicdanın gizleme yeridir.(…) Ah bilim bugün neleri gizlemiyor ki! Bilim, kendini uyuşturma aracıdır." (13) Yine nesnelliği 'doğanın kurallarına uygunluğu' veya 'yan tutmaz bakış' olarak değerlendiren yaklaşımları "kavramaz bir saçmalık" ve "insani çekidüzen ve ters anlam veriş" olarak eleştiren Nietzsche, nesnellik algısının da şöyle ortaya koyar: Sorunun olumsuz ya da olumlu yanlarını denetleyebilme ve bunları ortaya koyabilme yetisi olarak anlaşıldığında; insan değişik bakış açılarını ve duygusal yorumları bilginin hizmetinde kullanmasını bilecektir."(14) Burada, hem nesnelliğe nasıl yaklaştığını hem de dogmatizme düşmeden nesnelliği ele almakla nelerin elde edileceğini iyi görürüz.

Çağın Put Kırıcısı

Genelde bütün eserleri, ama özelde dört cilt olarak "Çağa aykırı düşünceler" adı altında ele aldığı kitaplarında bu "peygamberce haykırışı" görmek mümkündür. O, alışılagelmiş değerlerin -ki bu dönemde mevcut toplumca hem kutsanan, hem de iyi, güzel ve doğru olarak görülen/ifade edilen tüm değerlerin, sahteliklerini, insanı iradesizleştiren, yaşamı değersizleştiren çirkinliklerini, en çıplak ve en mahrem haliyle ve de en güçlü vurgularla dile getirmekten çekinmemiştir. Bütün eserlerinde Nietzsche kendini içinde ulunduğu çağın değerlerini sorgulayan, bu değerlerin kendisine ait olmadığını, olamayacağını dile getiren bir insan olarak serimler. Mesela Nietzsche "Çağa Aykırı Düşünceler" serisinin ilkinde "anlamsız, özsüz, amaçsız" Alman kültürünü büyük bir eleştiriye tabi tutarken, ikincisinde "bilimi işleme tarzımızdaki sakıncalı durumu, yaşamı kemiren yanını açığa çıkarıyor. "Bu insansal anlamını yitirmiş çarklar ve mekanizma, işçinin bu 'kişilikten yoksunlaşması', 'işbölümün' yanıltıcı verimliliği gibi durumlar içinde yaşamın sağlığını bozmuştur (…) şu kültür dediğimiz amaç gitmiş elden; modern bilim işletmesi denen araç barbarlaştırılmıştır artık"(15) diyerek hem bilimsel metodu hem de "nesnel tarihsel" anlayış denilen, tarih anlayışını eleştirir. Bu incelemede çağın kendisi ile gururlanmasına yol açan 'tarihsel görüş' ilk kez bir çöküş belirtisi olarak değerlendirilmiştir. Üçüncü ve dördüncü ciltlerde ise, " Daha yüksek bir kültür kavramına parmak basmak için, 'kültür' kavramını yeniden yerine oturtmak "(16) için kendini aramanın ve kendini eğitmenin, nasıl olacağını içinde bulunduğu Alman devletini, kültürü, Hıristiyanlığı, Bismark dönemini eleştiren ve yargılayan bir tutumla karşımıza çıkar. Yine 'Putların Alacakaranlığı' adlı eseri ile put analojisi üzerinden kendi döneminin gerçeklik ve 'doğrulukları' olarak tanımlanan ve görülen her şeyin sonunun geldiğini ve artık bu çağa ait tüm gerçeklerinin batmakta olduğunu haykırırken buluruz Nietzsche'yi. "Böyle Buyurdu Zerdüşt" te ise kendi amaçladığı insan modeli olan Üstinsanı vermeye çalışır. Özetle Nietzsche, eserleri ile yaşadığı çağın ve toplumunun hemen hemen her noktasını eleştiriden geçirip kendi modernite algısı çerçevesinde tüm bu konuların nasıl ele alınması gerektiğini tartışmıştır. O'na göre günümüz toplumu insanı "Sürü-hayvanı" derecesine indirmekten öte rol oynamamıştır ve dolayısıyla bu çağ ve onun insanı aşılmalıdır.

Nietzsche, kendi çağının putlarını; devlet, milliyetçilik, iktidar ve para olarak ifade eder. Devleti, "ulusların ölümü" ve "her şeyi yalan olan, yalanı bile soğuk olan", "ahlaksızlığı organize eden bir kurum olarak ifade edip" devletin hizmetinde yapılan her çalışmanın insan doğasına aykırı olduğunu" belirtir. Ulusların devletleştikçe öldüğünü, toplumlarında ahlaksızlaştığını belirtir.

Milliyetçiliği "hastalıklı bir yabancılaşma" ve Avrupa'yı parça parça eden bir delilik olarak tanımlar. Nietzsche ulus-devletler yerine birleşik bütün bir Avrupa'yı esas alır. Bir "bütün" haline gelmek isteyen eğilimin belirtilerinin görülmek istenmemesinin sebeplerini de "keyfi ve yabancı bir şekilde yorumlanmadan" kaynaklandığını belirtir. Ulus-devletin ve milliyetçiliğin ve dinciliğin Avrupa'da geliştirdiği ahlakı da "bu günlerde Avrupa'da görülen ahlak, bir sürü-hayvan ahlakı"dır diyerek tanımlar. O'na göre doğaya ve yaşama aykırı, insanı kemiren, güçsüzleştiren ve iradesini zayıflatıp çürüten bütün 'ahlak'i anlayışları, ahlaksızlığın ta kendisidir. Hıristiyanlığa ve metafiziğe dayalı ahlaki anlayışları bu anlamda bir Deccal (insan ahlakını bozan) olarak tanımlar. Nietzsche'ye göre "Ahlak, artık halk(lar)ın yaşam ve gelişim koşullarının bir ifadesi değil; en ilkel yaşam içgüdüsü değil artık, ayrıca soyutlaştı, yaşamın karşıtı oldu. İmgelerde köklü bir yozlaşma, her şeyin üstünde bir 'kemgöz' olmuştur" (17) Yine kentleri- büyükşehirleri düşüncelerin canlı canlı kızartıldığı duyguların çürüdüğü, ruhların mezbahasının mekânı olarak çözümler.

Üstinsan Kirli bir Nehrin Deniz Olmasıdır

Nietzsche kendi çağının, bu "ağır ve pis havasını soluyan" insanını yani modern insanı hor gördüğünü açıkça belirtmekten çekinmez. En çok neyi hor gördüğünü kendisine sorarak şöyle devam eder. "O, bu-

günün insanıdır, kaderin bir cilvesi olarak çağdışı olduğum insan. Bu günün insanı- onun pis nefesi de beni boğuyor!" (18) İnsanların hiçbir şey yokmuş-olmamış gibi soluk alıp verme tutumlarını asla kabul edemediğini belirtir. Öte taraftan akılcılığı "sakıncalı, yaşamı yıkıcı bir güç"(19) olarak tanımlarken; döneminin bir diğer hâkim eğilimi olan ulusalcılığı ise "Avrupa'nın sağlığını bozan bu sinir hastalığıdır"(20) diyerek eleştirir. Yine Leibniz, Kant, Fichte, Scheling, Schopenhauer, Hegel ve Schleiermacher gibi filozofları Avrupa'nın düşünce özgürlüğü önündeki engeller olarak görür. "Uzmanlaşma" adı altında herkesi bir köşeye hapsetmek isteyen ve bütünlükten koparan bir bilimin geliştiğini belirtir. Yani özetle Nietzsche "İnsanlık, bugün inanıldığı şekliyle daha iyi ya da daha güçlü ya da üstün olanın gelişimini temsil etmiyor. 'İlerleme' modern bir düşüncedir yalnızca, başka bir deyişle, yanlış bir düşünce. Bugünün Avrupalısı, değerliliği bakımından Rönesans Avrupasının çok gerisindedir; gelişimin devamı hiçbir şekilde yükselme, yücelme, güçlenme anlamına gelmek zorunda değildir."(21) der. Nietzsche işte bu şartlara kendini kaptıran, bunları sorgulamayan insanın aşılması gerektiğini belirtir.

Yani Nietzsche devlet, iktidar ve para, milliyetçilik fikriyatı ile yabancılaşmayı yaşayan; ahlak anlayışlarıyla, doğa ve yaşama düşmanlaşan; uygarlık-şehir ve Hıristiyanlık ile büyük tutku ve düşüncelerden soyutlanmış, duyguları çürüyen, ruhu mezbahaya dönen ve irade felci yaşayan kendi çağının-toplumunun insanına karşı mücadele içindedir.

Nietzsche bu açıdan bu evrenin insanını "kirli bir nehir"e benzetir. Ve bu kirli nehrin yani insanın nasıl aşılacağını da şöyle belirtir: "Kirli bir nehri kirlenmeden içine alabilmek için bir insanın deniz olması gerekir. Bakın size 'üstinsan'ı öğretiyorum. O, işte bu denizdir"(22) Üstinsan, Nietzsche'nin amaçladığı-kendisinde gerçekleştirmek istediği insan tipidir. Nedir üstinsan? Kirli Nehrin deniz olabilmesidir. Üstinsan Öcalan'ın deyimiyle "Ahlaki temelde anti-uygarlıkçı ve sosyal yaşamda kişilikli" insandır. Özetle Nietzsche'nin 'hor gördüğüm' insan olarak tanımladığı modern insanın anti-tezidir.

Nietzsche'nin bu üstinsanı çok kaba bir indirgemecilikle ırkçı-faşist olarak yaftalama çok yüzeysel, bir yorumla onu kendi karşıtına dönüştürme yaklaşımıdır. Benzer şekilde Nietzsche'nin kadın yaklaşımı için dile getirilen "kadın düşmanı" olduğu, "kadını aşağıladığı" veya Bertrand Russell'in deyimiyle "kadınlara lanet etmekten bıkmamış, yorulmamış" biri gibi değerlendirmelerde gerçekçi değildir.

Modern insanın aşılmasını gerektiğini ifade eden bir filozofun kadın veya erkeğe dair düşünceleri, bu eleştirileri hak edebilir mi acaba? Ben bu insanı kabul etmiyorum. Bu insanda temsilini bulan tüm maddi ve manevi kültür aşılmalı. Yerine şu şu özelliklerde bir insan gelişmeli diyen bir yaklaşımdan cinsiyet ayrımcılığı yapıyor tespitini insan çıkarabilir mi? Üstinsan olarak tanımladığı insan tipinde bir cinsiyet ayrımcılığı var mı? " Ben size üstinsan öğretiyorum. İnsan, aşılması gerek bir şeydir. Üstinsan dünyanın, yaşamın amacıdır. Ben insanlara kendi varlıklarının anlamını öğretmek istiyorum. Bu anlam üstinsandır."(23) diyen felsefi bir yaklaşımdan, dönemin mevcut erkek ve kadını tipolojisini olumlaması beklenebilinir mi? Bizim cevabımız hayırdır. Yani Nietzsche, mevcut kadın aşılmalı, üstinsanı kendinde barındıran yeni kadın açığa çıkmalı düşüncesine sahiptir. Çünkü Nietzsche mevcut kadını erkeğin bir imgesi ve dayatması sonucu oluşan bir kadın olarak tanımlar. Nietzsche için 'kadın' varlıksal anlamda değil ve fakat kültürel, düşünsel, ruhsal ve kişilik özelikleri anlamıyla erkek tarafından oluşturulduğu için, cinsel obje olmaktan veya kendini öyle sunmaktan kurtulamayan, iradesi zikri-fikri-eylemi bulunmayan bir yapıya sahip olur.

Sonuç olarak, Nietzsche'nin modernite algısı kendi metaforları üzerinden ifade edersek, kirli bir nehir olan modern insanın her yönünün, tüm zihinsel, felsefi, sanatsal, kavramsal ve kurumsal boyutlarının eleştirisine dayanır. Buna karşılık 'deniz'leşmek olarak tanımladığı üstinsanı alternatif bir modernite anlayışının temeli olarak inşa eder. Düşünsel sisteminin politik boyutun eksikliği, Nietzsche'yi önemsizleştirmez. Bilakis "filozof Nietzsche, Kapitalist modernitenin insanlık ve çevre üzerindeki tahribatının anlamını derinliğine kavrayan ender kişiliklerdendir. Modernitenin süzgecinden geşmiş insanı toplum ve birey olarak iğdiş olma karıncalaşma, metaforlarıyla değerlendirmeye çalışır… Üstinsanı faşist bir yaklaşımın ön habercisi gibi görmek çok ucuz bir propagandadır. Onu her tür köleleşmeye, çevre yıkımına, kişisizleştirmeye karşı bir kavram olarak yorumlamak doğrudur." (24)

Yararlanılan Kaynaklar

1-Nietzsche'nin Dansı
2,11,15,16,19,20- Ecce Home/Nietzsche
3,5,6,7,8,24- Savunmalar/A.Ö
4-Felsefe Sözlüğü/A.Cevizci
9-İnsanca Pek İnsanca/Nietzsche
10-Güç İstenci/Nietzsche
12,17,18,21-Deccal/Nietzsche
13,14-Ahlakın sözlüğü/Nietzsche
22,23-Böyle Buyurdu Zerdüşt/Nietzsche

Pozitivizm Çağdaş Putçuluktur

Ali Fırat

Yakın döneme kadar hükümranlığını sürdüren pozitif bilimlerin hiç de lanse edildikleri gibi anti-metafizik ve anti-din perspektifli olmadıkları, en azından metafizik ve din kavramları kadar dinsel ve metafizik bir boyut taşıdıkları açığa çıkmakta ve tartışılmaktadır. Avrupa sosyal bilim hegemonyası, uzun süre katı pozitivist metafizikle bu gerçeği yadsıyarak, belki uygarlık hegemonyasına hizmet etmiştir. Ama sosyal bilimde de büyük kargaşaya yol açmıştır. Bilim esas olarak 'kendini bilmek'se, sanıldığının aksine, en çok da sistemin resmi ideoloji olarak benimsediği pozitivizm bu gerçeklikten uzaklaştırıcı rol oynar. Çok eleştirdiği din ve metafizik aşamalar, belki de pozitivizmden daha fazla bilime yakındırlar. Tabii ki başta insani bilimler. Kaldı ki, tabii bilimler denilen disiplinlere de derinliğine bakıldığında, onlar da son tahlilde insani bilim kategorisinden sayılır. İnsanlık tarihin hiçbir aşamasında bu denli zincirlerinden vahşice boşalmamıştı. Yine bu denli kıskıvrak bağlanmamıştı. Doğa ve toplum üzerine bu denli iktidar icrasına girilmemişti. Bunlar ancak pozitivist din ve metafizikle gerçekleşir oldu.

Pozitivizmi 'bilimcilik' kılıfıyla sunmasına rağmen, tarihin en putperest (Heykel bolluğu, bu sınıf döneminde çığ gibi büyümüştür) sınıfıdır. Görünüşte laik ve dünyevidir, özde en dinci ve hayalperesttir.

Pozitivizm dinsel niteliğini olguculuğundan alır. Özü itibariyle pozitivizm için olgu en temel gerçekliktir. Olgusal olmayan gerçeklik yoktur. Hâlbuki araştırmalar ve felsefe (bir bütün olarak) olgunun algıyla aynı olduğunu (yani olgu=algı) göstermektedir. Algıcılık ise, en basit zihni işlemdir. Nesnenin en yüzeysel gözlemlenmesi sonucu oluşup kaba bilgilenmenin (bilimsel olmayan en yanılgılı bilgi türü) yöntemidir. Olguyu olguculuk haline getirmek, nesneye temel gerçeklik rolü bahşetmektir. Paganizmin (putçuluğun) temelinde de aynı yaklaşım vardı: Nesneyi tapınma konusu yapmak. Bu durumda pozitivizm istediği kadar din başta olmak üzere metafiziğe saldırsın, kendisi de nesne hakikatçiliği nedeniyle en kaba materyalist bir din haline gelmiştir; yani nesnelci putçuluğun modernitedeki yeni bir türevi, temsilcisi olarak metafiziktir. Pozitivizm özden, derinlikten yoksun, yüzeysel, olguları ölçüp biçmekten ötesini görmeyen, çıkarları gereği görmek istemeyen yapıdadır. Pozitivizmi 'bilimcilik' kılıfıyla sunmasına rağmen, tarihin en putperest (Heykel bolluğu, bu sınıf döneminde çığ gibi büyümüştür) sınıfıdır. Görünüşte laik ve dünyevidir, özde en dinci ve hayalperesttir. Buradaki dinciliği, bağnazlık derecesinde 'olgucu' inanç ve düşünceleridir. Olguculuğun asla gerçeğin bütünlüğü olmadığını biliyoruz. Sözde laikliği, özde ise laik karşıtlığı en hayali projeleri (bir nevi ahiretlik projeler) toplumun önüne utanmadan habire sunmasıdır. Hem de en yüzeyselidir.

'Olguculuk' olarak tercüme edebileceğimiz bu din, bizzat insan zihniyetinin ürünü olma karakterinden ötürü zaten metafiziktir. Olguculuk (pozitivizm), toplumsal yaklaşım söz konusu olduğunda, bir nevi çağdaş putçuluktur. Putçuluk, anlamsallığını yitirmiş tanrısallığın boş çerçevesidir. Bir dönemler toplum için büyüleyici, kutsal bir işlevi olan bir kavramsallık olarak tanrısallık bu işlevini yitirince, geriye putlaşmış hali kalır. Putlara ise anlambilimden yoksun kesimlerin tapınması anlaşılır bir husustur. Onlar putun işlevsellikten kaynaklandığını bilmedikleri gibi, tersine putçuluğun anlam üreteceğini, eski yüceliğe, kutsallığa erişeceğini sanmakta ya da gafletinde bulunmaktadır.

Anti-put dinleri bu bağlamda çözmek hayli aydınlatıcı olacaktır. Olguculuğa mahkûm pozitivistlerin çağdaş putçuluklarından şüphe etmiyorum. Çağdaş putçuluk da diyebileceğimiz bu modern putçuların en iyi 'tüketim nesnelerine bir put gibi sarıldıklarını' bizzat modernizm sahasındaki filozoflar söylemektedir.

İnsanın zihniyet itibariyle metafizik karakterli bir varlık olduğunu bu amaçla yöntem konusunda uzunca işledim. Pozitivizm, farkında olmadan, bu olguculuğun eski dönemin en sığ 'putçuluğu' olduğunu göremiyor. Olguculuk = putçuluk ideamı önemle ileri sürüyorum. Olguculuk bir gerçeği yorumlayış biçimi değildir. Ne kadar tersini iddia etse de, olgulara dayalı bilimin felsefesi de değildir. Çünkü böyle bir felsefe olamaz. Göze çarpan, kulağı titreten her görüntü ve ses olgudur. Her hissediş de olgudur. Evren gerçekliğinin bunlardan ibaret olduğunu hangi çılgın veya cahil idea edebilir? Ne yazık ki, modernite olguculuk üzerine inşa edilmiş bir yaşamın resmidir. Bilinçli olarak 'resmidir' kelimesini kullanıyorum. Çünkü modernite yaşamın özüyle değil, en yüzeysel biçimiyle ilgilidir.

Metafiziğin önemini inkar eden kesim materyalist âlemi, maddi uygarlığı, son dönemde rasyonalite ve pozitivizmi bayrak edinerek saldırıya geçmiştir: Metafizik kokan her şey hastalıktır, aldatma aracıdır, toptan reddedilmelidir. Fakat sonradan daha iyi fark edildi ki, özellikle kapitalist modernitenin sahip olduğu rasyonalite ve pozitivizminin 'faşist sürü', 'robot-mekanik insan' ve 'simülasyondan' ibaret yaşam algılamalarına yol açarak, çevreyi de yok ederek bir tarihsel toplum yıkımına yol açması söz konusudur. Fizik yasalarına aşırı bağlılık, toplumun yıkımı ve çözülüşünden kendini alıkoymamaktadır. 'Bilimcilik'in en kötü metafizik olduğu da böylece kanıtlanmış oluyordu. Eğer toplumsal yaşamın bir anlamı varsa tabii! 'Bilimciliğin' en sığ materyalizm olduğunu, iktidar ve istismarın en iyi eğitilmiş uzmanı olduğunu, dolayısıyla bilerek veya bilmeyerek kendini en çok aldatan konumunda tutarak metafiziğin bu en tortu biçimini temsil ettiğini önemle belirtmeliyim.

Metafiziğe karşıtlık pozitivizmin en cahilce saldırılarından biridir. Metafizik oluştuğundan beri (insan oluşumu) insanlık için bir zarurettir. Sadece devlet etrafında örülmüş uygarlıklar için değil, tüm insanlar için, hatta zihni gelişkin hayvanlar için bile ihtiyaçtır. Hiçbir insan tam bilgiyle, bilimle, haydi diyelim pozitivistlerin diliyle bilimcilikle donanmış olarak ne geçmişte, ne de günümüzde donanma yeteneğinde değildir. Bu imkânsız olmasa bile, zihni gücü buna yetmez. Elinden metafizik dünyasını alırsanız veya yıkarsanız, ölüsü elde kalır. Ya da hiçbir kural tanımayan çılgın insanlar (Batı toplumu bu olguya çok tanık oldu) ortaya çıkar. Yine olan bu oldu. Kaldı ki, olgular gerçeğin gerçekten her şeyini değil, genelgeçer yanını teşkil eder.

Pozitivist olgucular toplumu bilimsel olarak tanımladıklarını iddia etmelerine rağmen, pozitivist olguculuk toplumun gerçek akışını en az tanıyan düşünce okuludur. Toplumu tarihsiz, kaba materyalist bir yığın gibi yorumlayarak, en çarpık, eksik bir tanımıyla en tehlikeli toplumsal operasyonların yolunu açarlar. Toplumsal mühendislik kavramı pozitivizmle bağlantılıdır. Bunlar dıştan müdahaleyle topluma istenilen şekli verebileceklerini sanırlar. Modernitenin de resmi anlayışı olan bu yaklaşımlar, toplumun içinde ve dışında yürütülen iktidar ve istismar savaşlarının meşru gerekçelerini oluştururlar.

Konuyu biraz daha açımlarsak; bilim gibi pozitivizm (bilimcilik) de en kaba olguculuk felsefesidir. Olgu, gerçeğin görüntüsüdür; pozitivizmde ise gerçeğin kendisidir. Olgu olmayan hiçbir şey gerçek değildir. Kuantum fiziği, astronomi ve biyolojiden, hatta düşüncenin öz olarak kendisinden biliyoruz ki, gerçek, azami olarak göze görünen olayların ötesindeki âlemlerde cereyan eder. Gözlemlenen ve gözleyen ilişkisinde gerçek (hakikat) en sırlı bir mahiyete bürünmüştür ki, hiçbir fiziki ölçeğe ve tarife sığmama noktasındadır. Pozitivizm bu derinliğin inkârı olarak, en çok ilkçağdaki putçuluğa (paganizm) benzemektedir. Put bir olgu olarak görünüm kazandığı için, paganizm ile pozitivizm arasındaki ortak bağı yansıtır.

Pozitivizm en az ortaçağ teolojisi kadar zihinler üzerinde tahribat yarattı. İnsan toplumlarının büyük manevi dünyasının farkında bile olmadı. Metafizik dünyanın sonu geldi deyip, milyonlarca yılın birikimi olan insani kutsallıkları çöp sepetine attı. Tam bir cehalet hareketi idi. Hz. Muhammed'in Ebu Cehil için kullandığı söz veya unvan tam da pozitivistler içindir: Toplumbilimi açısından çağdaş Ebu Cehiller. Din dışılık (laikos) ve olguculuğun (pozitivist felsefe veya din) kaba materyalizmle ("İnsan zihni ayna gibidir. Sadece yansıtır") birlikte kapitalist tekellerle yakından bağlantılı ideolojik örgüler olduklarını çok iyi kavramak gerekir.

Pozitivizm ile Gerçekleşen Sosyalizm değil, Küresel Kapitalizm Oldu

Pozitivistlerin en büyük günahı, toplumsal gerçeklikleri fiziki gerçeklikler gibi olgular niteliğiyle aynı kategoriye koymaları olmuştur. Toplumsal olguyu değişmez gerçeklikle bir tuttuğumuzda, büyük yanılgılar içeren toplumsal paradigmalara kapıyı ardına kadar aralamış oluruz. Ekonomiye pozitivist açıdan baktığımızda, bu sakıncaları görmemek mümkün değildir. O zaman milliyetçilikler nesnel gerçeğin ifadesi olarak anlaşıldığında, değişik konumlarda da olsalar,

felsefi bakımdan aynı olan Hitler ve Stalin konumuna düşersiniz. Bu ikisi de, yani tüm pozitivistler de, kaba materyalistler de toplumda kabul ettikleri gerçeklere mutlak olgu değeri vermekten kurtulamazlar. Para konusunu son derece nazik kılan bir etken de topluma bu pozitivist yaklaşımla bakan anlayıştan gelir: Parayı tam gerçek saymak. Dolayısıyla onun aracılığıyla el değiştirme, giderek tam gerçek algılamasına dönüşür.

Pozitivist bilim anlayışıyla, diğer bir deyişle paradigmasıyla geliştirilmek istenen toplumsal bilimler tamamen çıkmaz içinde kalmıştır. Aksi halde bu denli yükselen sömürü ve savaş olgusunu izah edemeyiz. Bilim adamı topluma karşı bir din adamı veya ahlakiyatçıdan daha az sorumlu olamaz. Madem bilim; mitoloji, din ve felsefeye karşı daha yüksek bir anlam gücüdür, o halde neden kendi devrimini yapıp (17. yüzyıl) zaferini sağladığı halde, bu üstünlüğünü eşi görülmemiş savaş ve sömürü olgularına karşı gösteremedi? Bilimin iktidarlaşması buna neden olarak gösterilebilir. İktidarlaşan bilim özgürlüğünü kaybeder.

Bilimi en gelişkin anlam yorumu olarak tanımlarsak, bu kadar hızla iktidarla bütünleşmesi ya bilim adına bir yenilgidir ya da bilim diye tanımlananın ciddi bir anlam sorunu vardır. Bu sorunu pozitivizmle bağlantılandırmak istedim. Kendisi çok eleştirmesine rağmen, pozitivizmin din ve metafiziğin de gerisinde, en kaba materyalizmle iç içe bir din ve metafizik olduğu, pozitivist bilimler denen disiplinlerin sorumsuzluk (Sömürü ve savaşa karşı bir şey yapmadılar. Kendi sorunları saymadılar. Daha sonra iktidarın bilimi idiler) düzeyinden açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bundan çıkarılması gereken en önemli bir sonuç, bilimin yeniden bir anlam yorumuna şiddetle ihtiyaç duyduğudur. Bilimin yeni bir paradigmatik devrime ihtiyacı vardır. Yorum gücümü anlam yeteneğimin uygulaması olarak bu çalışmada sınadım. Sonuçlar bu sınamayla ilgilidir.

Pozitivizmin en büyük tahribatı toplumbilimi alanında olmuştur. Pozitivistlerin bilimsellik adına fizikte olduğu gibi toplumsal konuları da indirgemeci bir anlayışla nesnelleştirmeleri, altından çıkılması zor sorunları doğurmuştur. Her ne kadar postmodernizm denilen kesimler pozitivizmi eleştirip Avrupa merkezli sosyal bilimi reddediyorlarsa da, bu yaklaşımların kolayca liberalize edilmesi ve daha anti-hakikatçi olan bir anti-Avrupacılık olarak biçim kazanması mümkündür. Sosyal bilimin kriz halinden yararlanarak bu postmodern araştırmalar toptan reddedilmese de, son derece eleştirel yaklaşmak önem taşır. Modernist pozitivizmin evrenselci, ilerlemeci, çizgisel yöntemi ve perspektifi ne denli saptırıcı ise, birçok postmodernistin aşırı göreci (izafi) döngüsel yöntemi de benzer sapmalara açıktır. Pozitivist toplum anlayışı hem aşırı göreciliği, hem de aşırı evrenselciliği bağrında taşıyan en kaba model olarak anılmaya değerdir.

Pozitivist sosyal bilim bu konuda toplumu doğadaki diğer nesneler gibi nesnelleştirerek genel bir yanıtla cevaplandırmak konumundaydı. Bilimsel sosyalizm bu bilim anlayışının sol yansıması olarak şekillenmiş olup daha katı ve olgucuydu. Katkı niteliğinde toplumu üretim tarzlarına göre bir sınıflamaya tabi tuttu. Evrenselci düz çizgisel ilerlemeci pozitivizm sanki mutlak doğrularmış gibi algılanıp uygulandı. İlkel, köleci, feodal, kapitalist ve sosyalist-komünist şekillenme böyle ortaya çıktı. Bunda biraz da kadercilik vardır. Ne de olsa er geç sıra sosyalizme gelecekti. Bu, dogmatik yanı açık bir yaklaşımdı. Tüm sosyal eylemliliğe bu zihniyetle yaklaşmanın sonuçları zannedildiğinden çok daha ağır olmuştur. Gerçekleşen sosyalizm değil, çok eleştirdikleri ama farkında olmadan en çok hizmet etmek durumunda kaldıkları küresel kapitalizm oldu. Rus devlet kapitalizminin sisteme en az asırlık ömürler kazandırması herhalde bu gerçeği doğrular niteliktedir.

Pozitivist bilimcilik ideolojisi özellikle felsefi varyant olarak liberalizme güçlü katkı sundu. Doğal bilimlerin güçlü itibarından yararlanan pozitivist ideoloji, hem sağ hem de sol ideolojileri etkilemede başat rol oynadı. İdeolojilere kolayca bilimsel etiket olarak takılıp muazzam saptırmalara yol açtı. Özellikle tüm sol ideolojik çıkışlara damgasını vurdu. Reel sosyalizm bu konuda başı çekiyordu. Kapitalist modernizmin tuzağına pozitivist bilimcilikle düşüldü. Sağda ise, faşizm gücünü pozitivist bilimcilikten alan en önde gelen akım konumundaydı. Böylelikle pozitivizm liberalizme en aşırı soldan en aşırı sağa kadar bir yelpazede ideolojik seçenekler sunuyordu. Gereken her mekân ve zaman koşullarında liberalizm bu seçenekleri kendisine eklemleyip kullanmakla sistemin yapısal krizlerini aşmada azami olarak yararlanmış oluyordu.

Çok büyük bir acı ve öfkeyle belirtmeliyim ki, yüz elli yılı aşan çok soylu bir mücadelenin 'bilimsel sosyalizm' adına başından beri yitirmeye mahkûm kaba maddeci bir pozitivizmle yürütülmesi büyük bir talihsizlik olmuştur. Şüphesiz bu tutum altında çokça mücadele ettikleri 'sınıfsallık adına'lık yatmaktadır. Ama bu sınıf, sandıkları gibi kölece proleterleşmeye direnen işçiler ve diğer emekçiler değil, modernite içinde çoktan erimiş, teslim olmuş 'küçük-burjuva' sınıfıdır. Pozitivizm tam da bu sınıfın kapitalizme körce bakışının ve içi boş tepkisinin ideolojisidir. Toplumsal yaşamın gerçekte nasıl oluştuğundan habersiz, her zaman kısır tarikatçılığın zemini olmuş bu kent soylu esnaf sınıfı, ideolojik olarak hâkim resmi düzen tarafından en kolay elde edilen toplumsal kesimdir.

Ortaçağdan beri, hatta tüm uygarlık tarihi boyunca zihinlerimize yüklenen imgesel yaklaşımlardan kur-

tulmadan, pozitivist dalganın zihinlerimizi adeta esir alması kaçınılmazdı. Bu durum aşırı tekrarlayıcı, içi boş, kuru bir retoriği (söz ustalığı, cambazlığı) gerçek sanmaktan öte bir gelişmeye fırsat tanımadı. Eskiden "İmam ne derse doğrudur"un yerine, "Öğretmen, filozof ne derse doğrudur" tekerlemesi geçti. Zihin verimsizliğimizin temelinde bu gerçeklik yatar. Dolayısıyla kendi toplumsal doğamıza ilişkin tek bir yorum yapma hakkından bile yoksun kaldık. Bu çok vahim bir durumdur. Kendi kendine beyinsel körleşme ve esarettir. Dinsel dogmatizm hiç olmazsa geleneğin bir nevi taşıyıcı gücüyle bazı tarihi gerçekleri anımsatır. Pozitivizmde bu da yoktur. Gerçeklerimizle aramıza kocaman bir yabancılaşma bendi örer. Batı'nın ideolojik hegemon gücü olarak, bir nevi silah sıkmadan (beynini kullanmadan) teslim almaya benzer. Açık ki, bu dogmatizmi kırmadan, genelde resmi uygarlık, özelde kapitalist modern paradigmayı kırmak mümkün olamadı. Dolayısıyla özgür yorumlama gücüne erişilemedi. Şu düşüncemde ikna olmuş durumdayım: İdeolojik silahlar askeri silahlardan daha fazla yasaklayıcı rol oynar.

Dolayısıyla zirvesine Avrupa modernitesinde erişen, genelde bilimin özelde sosyal bilimin üzerinde yükseldiği bu nesnelliğin genel felsefesi olan ve halen tüm şiddetiyle devam eden pozitivizm, kapsamlı eleştiriler temelinde tarihin çöp sepetine atılmadan, anlamlı bir sosyal bilim paradigması (köklü anti-uygarlıkçı bilim felsefesi) geliştirilemez. Avrupa merkezli bilimin, özelikle sosyal bilimin çok parçalanmış ve hakikati yitirme tehlikesi de bulunsa, olumlu kazanımlarını ve hakikat paylarını anlamak ve özümsemek şarttır. Pozitivizm ne kadar eleştirilip aşılmak durumundaysa, açığa çıkarılmış hakikat paylarının özümsenmesi de o denli benimsenmek durumundadır. Hakikat araştırmasında toptan anti-Avrupacılık en az toptan Avrupacılık kadar olumsuz sonuçlara yol açabilir.

Kapitalizmin Kutsal İdeolojisi Olarak Pozitivizm

Kapitalist modernitenin ilk büyük devriminin zihniyet alanındaki özne-nesne ayrımına dayalı felsefi-ideolojik devrim olduğu önemle kavranmak durumundadır. Modernitenin ideolojik devriminin öne çıkardığı kavramların başta gelenlerinden olan ulusallık boşuna seçilmiş bir kavram değildir. Bu kavram kapitalist teolojinin ana ilkesidir. Ulusallık ve daha da geliştirilecek ulus-devlet en önemli tanrısal kavram, hatta yeryüzündeki tanrının kendisi olacaktır. Pozitivist teolojinin Akropol'ündeki en büyük tanrı kesinlikle ulusallık ve ulus-devlet olarak yerini alacaktır. Diğer modernite tanrıları önem sırasıyla sisteme yaptıkları katkılarıyla orantılı yer tutacaktır. Pozitivist teoloji sözde 'bilimcilik'le ulus ve ulus-devlet olgusunu abartıp dinsel ümmet olgusu yerine ikame edince, bu sefer din ve mezhep sorunları ve çatışmaları yerine ulusal sorun ve çatışmalar geçmiştir. Hem de daha kanlı savaşlar ve soykırımlarla dolu bir sürece yol açarak. Dolayısıyla pozitivizmin kapitalizmin kutsal ideolojisi olduğunu çok iyi bilmek gerekir.

Kapitalizmin zihniyet tanımlanması çeşitli açılardan yapılabilir. Başta yapılması gereken eklektik, her kalıba giren, aldatıcı riski yüksek, bir yandan en katı dinsel dogmalardan daha dogmatik, en soyut felsefelerden daha saçma, spekülatif, putçuluğun bile asla düşmediği kadar sığ putçuluk olan pozitivizm ve liberalizm olarak tanımlamaktır. Pozitivizmle bilimi iğdiş edip inanç ve ahlak dünyasına karşı çıkarırken, liberalizmle de toplumun canına okuyan, bireyciliği soykırıma kadar tırmanan ulus-devletçi tanrıya dönüştürmüştür. Hiçbir dini zihniyet kapitalizm zihniyeti kadar savaş, baskı ve işkence doğurmadı. Hiçbir toplum bireyi kapitalizmin zafer kazandığı toplumdaki birey zihni kadar sorumsuz, çıkar düşkünü, zalim, soykırımcı, asimilasyonist, diktatör doğurmadı.

Kapitalist modernitenin bilimi, pozitivist yapısıyla kendisine çok güvendi. Büyük olgusal keşifleri her şey sandı. Mutlak hakikati olguların yüzeysel bilgisinden ibaret saydı. Sonsuz ilerleme sürecine girildiğinden emindi. Fakat burnunun dibindeki çevre felaketini öngörmemesi neye yorumlanabilir? Savaş başta olmak üzere, son dört yüz yılın tüm tarihi aşan bütün toplumsal felaketleri hakkında köklü çare öngörmemesi, pratikleştirmemesi neye yorumlanabilir? Toplumun tüm gözeneklerine iktidar olarak sızmış savaşı engellemesini bir yana bırakalım, doğru tespit etmemesine ne demeli? Açık ki, tekel egemenliğinin azami hegemonik çağında bilim, sanıldığının aksine ideolojik kuşatmayı en çok yaşayan ve sistemin hizmetine en iyi uyum sağlayan yapısıyla bu sorulara cevap veremezdi. Yapısı, hedefi ve tarzı sistemi meşrulaştırma amaçlı olarak ilan edilmiş, düzenlenmiş bilim, dinler kadar bile etkili olamadığını göstermiştir. Fakat ideolojik olmayan bilim olmadığını da anlamak gerekir. Önemli olan, hangi toplumun ve sınıfın ideolojisi olarak bilme ve bilim olduğunu fark edip ona göre konumunu belirlemektir. Ekoloji en yeni bilimlerden biri olarak bu çerçevede konumunu belirlerse, sadece çevrenin değil, toplumsal doğanın da ideal çözüm gücü olabilir.

Söylenmesi gereken, kapitalizmin tüm düşünce biçimlerinden tıpkı mal, para spekülasyonundan kâr-sermaye sağlama gibi istifade etmesidir. Tüm düşünce formlarını tartıya vurarak çıkarına olanları yeni felsefe veya din okulları biçiminde istifleyip, liberalizm ve pozitivizm adı altında piyasaya yeniden sürmüştür. Daha hazin olanı, yeni bir kumaş gibi müthiş bir kâr oranıyla

satmayı, yani hakîm zihniyet durumuna getirmeyi, taşırma ustalığını veya kurnazlığını sergilemeyi başarmıştır.

Modernitenin tüm bilimsel yapısına damgasını vuran pozitivist felsefeyi yorumlayınca, uygarlık-iktidar-bilim ilişkisinin içyüzünü daha iyi açığa çıkarabiliriz. Pozitivist felsefenin kesin nesnel olgulardan yola çıktığını, bunun dışında hiçbir bilimsel yaklaşıma yer vermediğini biliyoruz. Yakından bakınca, nesnelerin ilişkisi olarak bilimin tüm eski puta tapıcılardan ve metafizik güçlerden daha putçu ve metafizikçi olduğu kavranacaktır. Bu konuda tarihsel diyalektiği kısaca hatırlatırsak daha çok aydınlanırız. Nasıl tek ve soyut tanrılı dinler, paganizmi (putçuluk, bir nevi olguları tanrısallaştırma dini) eleştirme temelinde ortaya çıkıp kendilerini şekillendirmişlerse, pozitivizm de bir nevi karşı atak olarak yeni putçuluk biçiminde ortaya çıkmıştır. Din ve metafizik eleştirisi, yeni putçuluk (Olgulara dayalı hakikatçilik kesinlikle neo-paganizmdir) olarak, neo-metafizik olarak şekillenmiştir. F. Nietzsche'nin bu gerçeği ilk tespit eden filozoflardan olması son derece önemlidir ve değerlendirmeleri hakikat araştırmalarında katkı niteliğindedir. Nesnel olgu denilen kavramın hakikatten uzak bir kavram olduğunu belirlemek büyük önem taşır. Olgular kendi başına hakikate ilişkin ya hiçbir anlamlı bilgi sunmazlar ya da sundukları kadarıyla çok yanlış sonuçları beraberinde getirirler.

Olgular eğer karmaşık bağlantıları kapsamında anlam bulamazlarsa, ya hiç bilgi sunmazlar ya da en yanlış sonuçlara yol açabilirler demiştik. Fizik, kimya, biyoloji olgularını bir tarafa bırakalım. Yalnız bir toplumsal olgu örneği üzerinde durarak yol açtıkları sonuçları yakından görelim. Pozitivizme göre ulus-devlet bir olgudur. Onu oluşturan bütün öğeler de birer olgudurlar. Binlerce kurum, milyonlarca insan hepsi birer olgudur. Aralarındaki ilişkileri de katınca resmi tamamlamış oluruz. Pozitivizme göre bilimsel kavramı oluşturduk demektir. Artık mutlak bir hakikatle karşı karşıyayız: Ulus-devlet hakikati. Pozitivizm bu tanıma bir yorum olarak bakmaz. Mutlak hakikat olgusu olarak bakar. Diğer tüm toplumbilim olgularına da bu anlayışla bakar. Tıpkı birer fizik, kimya, biyoloji olgusu gibi bunlar da birer olgudur. Hakikat tanımlaması böyledir. Görünüşte masum, hiç tehlike içermeyen bu yaklaşımın hiç de öyle olmadığını, özellikle etnik temizlik-soykırım hareketlerinde bütün dehşetiyle fark etmeye başladık. Hitler'den tutalım sözde en ılımlı ulus-devlet liderine kadar hepsi, yaptıklarının bilime göre son derece doğru (pozitif bilimlere göre) olduğunu, ulus gerçeklerini arındırdıklarını, daha homojen bir ulus oluşturmanın sadece hak değil, doğal evrim yasasına uygun bir gelişme olduğunu söyleyeceklerdir. Esas aldıkları bilime göre doğru söylüyorlar. Onlara bu gücü pozitif felsefe ve bilimleri vermektedir. Nitekim tüm modernite dönemi bu pozitivist anlayış gereği sınırsız vatan, millet, devlet, etnisite, ideoloji, sistem savaşına girişti. Çünkü bu kavramların hepsi kutsaldı ve uğruna sonuna kadar savaş gerekirdi. Bilindiği üzere bu anlayış sonucunda tarih kan banyosuna dönüştü. Görünüşte masum pozitivizm, özünde kanlı çehresi böyle sırıtıyordu.

Hakikat Parçalayıcısı Olarak Pozitivizm

Ulus-devletin teokratik ve teolojik unsurları, üzerinde daha önemle durmayı gerektirir. Hegel, ulus-devleti yeryüzüne inmiş tanrı olarak tanımlarken, salt simgesel bir değerlendirme yapmış olmuyor. Ulus-devleti tüm çağlar boyunca tanrı adına biriktirilmiş fikirlerin bir gerçekleşmesi olarak yorumluyor. Bunu anlamak için sadece Fransa Devrimi'ne yol açan fikirler toplamını incelemek yeterlidir. Pozitivistler ulus-devletle egemenliğin tanrıdan alınıp ulusa devredildiğini söylerken ne denli tanrıcılık yaptıklarının farkında değildirler. Çünkü egemenliğin kendisinin ne olduğundan habersizler veya doğru açıklanmasını yapmak çıkarlarına uygun düşmüyor. Egemenliğin kendisi tarih boyunca hiyerarşik ve devlet iktidarlarının toplamı olarak tanrı (efendi) adına toplum üzerinde yürütülen tekelci tahakküm ve temelde sağlanan artık-ürün ve değerler sömürüsüdür. Tanrısal kaynaklı egemenliğin kendilerini efendi (Rab demektir) kılmış insan kaynaklı olduğu çözümlemeyi gerektirmeyecek kadar açıktır. Kalkıp da Fransız Devrimi ile birlikte "Tanrı kaynaklı olmaktan çıkıp ulus kaynaklı oldu" demek sosyal bilim adına en büyük sahtekârlıktır. Pozitivizm bu sahtekârlığın mucididir.

Pozitivizm ulus-devleti bilim ve sanatın somutlaşmış hali olarak yansıtmaya büyük özen gösterir. Kapitalist modernite bu yüzüyle en büyük yalanı dolaşıma sokmuş olur. Ne kadar olgusal, nesnel, bilimsel olduğunu ısrarla iddia eder. Ulus-devlet tüm gücünü bu propagandaya adar. Muazzam büyüklükte bir akademik dünya inşa eder. Tarihte hiçbir tanrı ve dinin (kral ve meşruiyeti) gerçekleştiremediği mitoloji ve propagandası bu modernite döneminde oluşturulup pazara sunulur. Tüm ahlâkî ve politik gözenekleri tahrip edildiği gibi, anlam odakları da tahrip edildiği için, bu çağdaş mitleri ve propagandaları yemeyecek bir beyin ve yürek kalmamış gibidir.

Anlaşılmadıysa biraz daha açıklayalım. Dünya'da günümüzde yaklaşık iki yüz ulus-devlet vardır. Hepsi yukarda belirttiğimiz kurum ve vatandaş kitlesiyle ilişkiler yekûnuyla karşı karşıya gelirse, en az iki yüz tanrılı, binlerce mabetli, sınırsız tarikatlı bir düzen veya her-

cümerçlik durumunun doğması kaçınılmazdır. Çünkü temsil ettikleri tüm olgular kutsal ve uğruna ölmeye değerdir. Dikkat edelim, karşımızda gerçek toplumsal doğayı yansıtan ahlaki ve politik toplumdan ad düzeyinde bile bahis yoktur. Gerçekten saldırıya uğraması halinde uğrunda ölünecek bir gerçek varsa, o da ahlaki ve politik toplum gerçekliğidir. Ulus-devlette ise, herkes kendi kendine oluşturduğu ve oluşturulup önüne sunulan olgu putları adına savaşmaktadır. Eskinin putlar uğruna savaşımından bin kat daha azıtmış bir putlar uğruna savaşlar dönemiyle karşı karşıyayız. Sonuç sermaye ve ulus-devlet tekellerinin azami kâr kanununun işlemesidir; mutlu azınlığa firavunların bile yaşamadığı yaşantıların peşkeş çekilmesidir. Modern yaşam denilen, pozitivizmin bu gerçeğinin, daha doğrusu gerçekleri katletmesinin sonuçlarından başka bir şey değildir. Bugün sanal toplum çağına eriştik. Hiçbir gerçek, sanal toplum kadar olguculuğu açıklayamaz. Olgucu toplum sanal toplumdur. Sanal toplum olgucu toplumun gerçek yüzü, yüzünün ötesinde hakikatin ta kendisidir. Olguların anlamsızlığı (daha doğrusu kan banyosu, hayali toplum, tüketim toplumu anlamında anlamsızlık anlaşılmalı) sanal toplumla zirve yapıyor. Medyatik toplum, şov toplumu, magazinel toplum hep nesnel, olgucu anlayışın, pozitivizmin açığa çıkmış hakikatidir. Bu da aslında hakikatin inkârıdır.

Konumuz gereği fazla incelemeye gerek duymadan, benzer sonuçları daha da sıralayabilirim. İslam, Hıristiyan, Musevi, Budist, kapitalist, sosyalist, feodal, köleci toplum kavramları aynı yaklaşımın gerçekleridir. Pozitivizmin metafizik yüzü burada da karşımıza çıkıyor. Evet, İslam toplumu, kapitalist toplumu aynı yaklaşımın sonucudur. Yani bunlar olgu kavramlarıdır; başka deyişle yakıştırma, görüntü kavramlarıdır. Aynı şey ulus aidiyetleri için de söylenebilir. Alman, Fransız, Arap, Türk, Kürt ulus kavramları pozitivist karakterde birer hakikattirler. Özde ise, hakikatin silik görüntüleridir. Peki, gerçek, hakikat nedir diye sorulabilir. Bence cevap basittir. Toplum gerçeğinde doğal olan ahlaki ve politik toplum hakikati ile bunu sürekli aşındırmak isteyen uygarlık hakikati vardır. Bunun dışındaki sıfatlar, isimler hiç gerçeği temsil etmez demiyorum. Özünü değil, görüntüsünü, basit ve sık değişkenli formunu temsil eder diyorum.

Örneğin Arap ulus gerçeği diyelim. Çok zayıf da düşmüş olsa, Arabistan denilen mekânda ahlaki ve politik özellikleri olan bir toplumla, bu toplumun sırtından binlerce yıl sulta sürmüş ve günümüzde çürüme noktasına getirmiş iktidar gerçeği dışında Araplık çok az şey ifade eder. Binlerce farklı, çelişkili, hatta can düşmanı Arap vardır. Yani binlerce çelişkili hakikat! Pozitivizme göre böyle olması gerekir. Ama çok iyi biliyoruz ki, Arap gerçeği özde bu olmasa gerekir. Daha anlaşılabilir bir örnek ağaçlardır. Bir de ağacın olgu olarak binlerce dalı ve sayılamayacak kadar çok yaprağı vardır. Eğer ürünü bilinen ve değerli olan bir ağaçsa, ona göre anlam bulur; dallarına ve yaprağına göre değil. Pozitivizm hepsine aynı ağırlığı verme körlüğüdür. Evet, dallar ve yapraklar da gerçektir. Ama anlamlı gerçek değillerdir. Bir tiyeğin, bir kilo üzümün değeri, anlamı vardır. Ama bir yaprağının ancak bir görüntüsü, özünü yansıtmayan, biçimsel görüş kazandıran bir olgusal gerçekliği vardır.

Bilimlerin olguya boğulması, her gün yeni bir bilimsel disiplinin doğması, hepsinin kendini aynı ağırlıkta hakikat sayması bilimsel krizin ana nedenidir. Sistemle bağını başta da belirledik. Hakikatin öznenesne, biz-öteki, beden-ruh, din-bilim, mitoloji-felsefe, tanrı-kul, ezen-ezilen, hâkim-mahkûm vb. sürekli ve gittikçe derinleşen biçimde karşıt ikilemler halinde parçalanması, özünde ahlaki ve politik toplumla onun üzerinde kurulu uygarlıkçı tekel şebekelerinin yarattığı aşındırma ve sömürgeleştirme eyleminin sonucudur. Kapitalist modernite bu uygarlık ikilemini sınırsızca çoğaltıp derinleştirerek, toplumu bugünkü dağılma ve çürüme noktasına getirmiştir. Bunda sistemin işbirlikçi biliminin de büyük payı vardır. Kriz, ideolojik özle araçsal yapılanma arasında can çekişme noktasına gelince, farkına varılan hal oluyor. İşsizlikle, savaşla, açlık ve yoksullukla, baskı ve kırımla, eşitsizlik ve özgürlüksüzlükle kendini ezici çoklukların etinde, ruhunda çığlıklara dönüştürmesi oluyor.

Pozitivizmi eleştirirken bazı yanlış anlamalara düşülmemesi konusunda uyarma gereği duyuyorum. Birincisi, olguların hiçbir değeri yoktur, gerçeklikle bağı yoktur gibi yaklaşım içinde değilim. Sadece oldukça sınırlıdır diyorum. Olgusallığın bir felsefe düzeyine taşındığında büyük sakıncalara yol açacağını belirtiyorum. Avrupa düşünce sisteminde bu durumun fazlasıyla açığa çıktığını vurguluyorum. İkinci husus, belki bir nevi Eflatunculuğa kaydığım yönünde bir eleştiri getirilmesi olacaktır. Özün belirleyici olduğunu söylerken, özellikle ağaç örneğinde bu eleştiri beklenir. Fakat belirtmek istediğim 'ağaç' fikri, ideası değildir. Toplumca ağacın ihtiva ettiği gerçekliği belirtmek istiyorum. Faydacılıkçı bir yaklaşım da sunmuyorum. Sadece gerçekliğinin ancak ahlaki ve politik toplumca belirlenmesi gerektiğini söylüyorum. Bir bireye veya gruba çok faydalı olabilir. Ama eğer ahlaki ve politik toplumca aynı biçimde yorumlanmıyorsa, gerçek fayda değeri yoktur demek istiyorum.

Din Milliyetçilik İlişkisi: Sos mu Panzehir mi?

Ayhan Bilgen

Ortadoğu'da milliyetçiliğin gelişimini, milli kültürlerin korunması tezi üzerinden açıklamak son derece zordur. Yerleşik kültürlerin kendini var edebilmesi, geliştirmeye çalışmasının ötesinde bir resmi ideoloji tartışması yapmak gerekmektedir.

Özellikle Osmanlı imparatorluğunun son yıllarında Fransız devriminden etkilenerek ortaya çıktığı varsayılan hareketler Balkanlardan çok sonra Ortadoğu'da karşılık bulmuştur. Ortak dini kimlik farklı ulusal kimliklerin ön plana çıkmasını erteleme işlevi görmüştür. Baas partilerinin çok daha eklektik biçimde sistematik hale getirdiği ideolojiler ise ilginç bir sentez ortaya çıkarmıştır. Din, milliyetçilik ve sosyalizmi ortak zeminde harmanlamanın en önemli motivasyonunu dış tehdit oluşturmuştur. İsrail ve onu destekleyen ülkelerden kaynaklı tehdide karşı bir savunma refleksi gibi şekillenen resmi ideoloji söylemleri iç muhalefeti bastırmanın aracına dönüşmüştür.

Ortadoğu'da toplumsal barış ve bir arada yaşamın önündeki en önemli engel devlet uygulamalarıdır. Bölge devletleri inançları bir çatışma dinamiği olarak ele alma eğilimindedir.

İnançların İktidar Kavgası Aracına Dönüştürülmesi

Birinci paylaşım savaşından sonra cetvelle çizilen sınırları koruma ve iktidar tekelini ne pahasına olursa olsun devam ettirme çabası toplumsal farklılıkları bastırarak kontrol altında tutma yolunu egemen kılmıştır. Bir çok din ve kültürün doğuş havzası olan Ortadoğu topraklarında toplumsal barış ve bir arada eşit yaşamın önündeki en önemli engel devlet uygulamalarıdır. Gerek bölge devletleri gerekse onların arkasında duran büyük devletler, inançları bir çatışma dinamiği olarak ele alma eğilimindedir.

Dinin, resmi ideolojiye dayalı milliyetçiliğe "sos" olarak görüldüğü politikalardan sonra bazı ülkelerde milliyetçiliği din duyguları ile örtme arayışına girilmiş, nihayet gün geçtikçe doğrudan inançlar üzerinden çatışma denklemleri kurma arayışı başlamıştır.

Körfez Ülkelerinde Değişim Gerekmiyor Mu?

Nüfusu Şii yoksul çoğunluktan oluşan zengin Körfez ülkelerindeki mevcut rejimlerin Arap Baharından etkilenmemesi için her türlü destek sunulmaktadır. Toplumsal muhalefet hareketlerini bastırmaya yönelik sert müdahaleler Türkiye dahil bir çok ülkeyi rahatsız etmiyor.

Özellikle Suriye yönetiminin Nusayri azınlığa dayalı olmasını, çoğulcu, eşitlikçi bir perspektifle ele almak yerine, intikamcı mezhepsel tepkilerle eleştiri konusu yapma eğilimi, sadece tarihsel rol üstlenme çabalarına dayanmıyor. Bölgesel güç olma iddiasının bir tarafı ile Sünni-Şii çatışması üzerine oturtuluyor olması ciddi riskler taşımaktadır.

Hemen her ülke sınırları içerisinde farklı din, inanç ve mezheplere mensup topluluklar varken bu konu üzerinden dış politika hamleleri yapmaya kalkmak ateşle oynamaktan farksızdır. Kendi ülkesinde din-devlet, toplum-din, toplum-devlet ilişkilerini sağlıklı bir özgürlükçü zemine kavuşturamamış ülkelerin, bir başka ülke yönetimine model olma iddiası gülünç olmanın ötesinde büyük bir tutarsızlık içermektedir.

Devrimci örgütlenmelerin Ortadoğu'da farklı bir yaklaşım geliştirmesinde Filistin sorunu son derece öğ-

retici olmuştur. Kaba pozitivist yaklaşımlarla inançların yok sayıldığı bir sol söylem yerine inanç, kültür taleplerinin dikkate alındığı bir siyasal tutum gelişmiştir. 11 Eylül 2001 sonrasında Batıda yaygınlaşan İslamafobik yaklaşımlar bu eğilimi güçlendirmiştir. Kendi toplumları ve onların değerleri ile kavgalı seçkinci hareketler yerine toplumsal gerçeklikleri yok saymayan devrimci arayışlar daha kolay kitlesel destek bulabilmektedir.

Dine dair alanı devletlerin tekeline terk eden bir laikçilik yerine, farklı inançların devletten bağımsız ve özgürce kendisini ifade edebilmesini güvence altına alan bir barış ve adalet projesi toplum tarafından da memnuniyetle karşılanmaktadır. Soğuk savaş yıllarının karalama ve marjinalize etme amaçlı propaganda argümanlarını boşa çıkaran böylesi yaklaşımlar, yeni bir ortak mücadele zemininin de inşasını sağlamaktadır.

Milliyetçi ve Mezhepsel Çatışma Zemini

Farklı inanç ve kültürel kimlikleri kapsayan ortak bir mücadele zemini geliştirilemediğinde Ortadoğu'yu bekleyen acı gerçek mezhepsel çatışma zeminidir. Sünni-Şii kamplaşmasının gün geçtikçe bir çatışma ortamına çekilmesi yakın yada orta vade tehdidi olarak karşımızda durmaktadır. Kuzey Afrika'dan Pakistan'a kadar uzanan bir bölgede Sünni-Şii geriliminin çatışmaya dönüşme potansiyeli bulunmaktadır.

Bu çatışma zemininin İran-Türkiye rekabeti üzerinden tetiklenmesi yada Fars ve Türk milliyetçilikleri ile buluşturulması son derece kolaydır. Arap nüfusun kendi içinde her iki mezhebi de barındırıyor olmasını da dikkate aldığınızda neredeyse bütün 'Büyük Ortadoğu' üzerinde etkili olabilecek bir yangından söz ediyoruz.

Osmanlı Siyaseti Ve Aktif Dış Politika

Türkiye dış politikasının yeni maceracı eğilimlerini aktiflik kavramı üzerinden tanımlamak son derece yanıltıcıdır. Bu aktivitenin kimler tarafından ve ne tür beklentilerle desteklendiğini göz ardı ederek yeni tutum analiz edilemez. Osmanlı'nın son dönemindeki ittihatçı maceraperestliğin hatırlatan bir tarzın ne kadar ağır faturaları beraberinde getireceği açıktır. Geçmiş dönemin içe kapalı politik yaklaşımlarının yanlışlığı yeni yaklaşımın doğruluğunu göstermez.

O gün dar ve içe kapanmacı bir milliyetçi yaklaşım içine girilirken, bugün daha iddialı, dışarıya dönük bir milliyetçi dış politika sergilenmektedir. Türkiye'nin Ortadoğu'da yaşanan değişimi yönetmesi iddiası, reel güç karşılaştırması yapıldığında son derece açık bir tabloyu ortaya çıkaracaktır. Türkiye bölgede beklentisi olan yada bölgeye emanetçi bekçilik yaptırmak isteyen ülkelerle, bende varım diyen güçler arasındaki rekabetin tarafı haline gelmiştir.

Suriye ile yaşanan son uçak krizi bunu çok açık biçimde ortaya koymuştur. ABD'nin Orta Asya'ya kolayca yönelmesini engellemenin yolunun Suriye'den geçtiğini düşünen bir Rusya ve Suriye'den sonra sıranın kendisine geleceğine inanan bir İran'ı karşınıza alarak bölgede inisiyatif üstlenmeye çalışmak açıkça boyundan büyük işlere kalkışmaktır.

Yeni milliyetçi yaklaşımları besleyen tam da bu aşırı özgüven duygusudur.

Kapitalizm, Devlet–İktidar ve Ulus-Devlet

Mazlum Bingöl

Kapitalizme ilişkin yaşanan yanılgıların başında onun devlet ve iktidar karşısında ne anlam ifade ettiğinin yeterince kavranamaması gelir. Kapitalist sınıfların devleti ele geçirme operasyonlarını nasıl yürüttükleri, iktidara ortak olduktan sonra da onu nasıl kullandıklarının hikâyesi bilinmeden, bugün kapitalizmin kendisini nasıl yaşattığını anlamak da pek mümkün görünmemektedir.

Devleti Tanımak

İnsan, toplumsal bir varlık olarak şekillenmiştir. Ve bu toplumsallığı onun her zaman örgütlü bir yaşam sürmesini sağlamıştır. Onun için de içerisinde var olduğu koşullarda kendisini korumanın ve sürdürmenin

> **"İki uç ülke İngiltere ve Hollanda eski uygarlıklar açısından boş denecek kadar bakir topralardır. Yeni bir tohum atılırsa en iyi yeşerebilecek alan olmaları bu özellikleri nedeniyledir."**

tek yolunun örgütlü bir yaşam olduğunu daha ilk sezgisel duyumsamalarla fark etmiştir. Fiziksel boyutta çevresini kuşatan doğa karşısında en zayıf gibi görünen insan, bu durumunu toplum biçiminde örgütlenerek güce dönüştürmesini bilmiştir. Kendini korumak ve varlığını sürdürmek için gerekli olan tüm ihtiyaçlarını bu yolla karşılarken aynı zamanda bununla kendine bir anlam kazandırmıştır. Bu temelde gelişen toplumsallık karşısında karmaşıklaşan örgütlenme tarzı gittikçe daha belirgin bir hal almıştır. Devletli uygarlık aşamasına kadar ve hatta daha sonrasında da çok uzun bir dönem toplum, kendi komünal örgütlenmesini-ne kadar karmaşıklaşsa da-kendisi yerine getirmiştir. Bunun için de hiçbir zaman ne dıştan bir akla ne de üstten bir kuruma ihtiyaç duymamıştır. Kendiişlerini kendisi belirleyen ve bu işleri yine kendisi bizzat yürüten ahlaki-politik yapısıyla toplum, kendini var etmenin ve sürdürmenin koşullarını her zaman için yaratmayı başarmıştır.

Onun içindir ki, en dar anlamda toplumun maddi ve manevi artık-ürün ve üretmiş olduğu tüm değerleri üzerine kurulmuş bir tekeller bütünü olan devleti, zorunlu bir toplumsal örgütlenme gibi görme yanılgısından kurtulmak gerekmektedir. Daha çok toplumsal korunma, beslenme ve devamlılık ihtiyaçlarının organizesini sağlıyormuş gibi görünen ve kendini bu maske altında gizlemeyi iyi beceren devlet, tam da bu görevlerin zıddı bir biçimde topluma karşı tehdit oluşturan ve toplumu her anlamda gıdasız bırakan tüm sınıf ve kesimlerin barınağı halindeki tekel olmaktadır. Topluluklar, devletli uygarlık aşamasına kadar geçen süre içerisinde bu ihtiyaçlarını kendileri, hiç de devlete ihtiyaç duymadan üstelik daha özgür ve rahat bir biçimde karşılamanın yollarını yaratmıştı. Ancak toplumsal değerlerin üzerinde çıkar hesapları güden ve iktidara dayalı olarak kendilerini topluma hâkim kılmak isteyen kesimler, bu emellerini gizlemek amacıyla ve sanki topluma faydalı bir çalışma yürütüyormuş gibi görünmek için devlet gibi bir kurumu -hırsızlık sanatının gizli eli- toplumun başına musallat ettiler.

Devlet topluma ait olan değerleri-ürünleri elde etmeye ve ele geçirmeye yönelik işlevsellik kazanan iktidar ve iktidar güçlerinin 'topluma faydalılık' kisvesi altında yutturmaya çalıştığı kurumların merkezi oluyor. Yani devlet, iktidar kaynaklı ve iktidar etrafında gerçekleşen tüm sınıfların, yapıların ve kişilerin buluştukları merkezi bir yapı olarak şekilleniyor. Bunun için de devletin proto tipi olarak şekillenen zigguratların incelenmesinde açığa çıkan ilk izlenim, iktidarın kendi-

sini topluma yutturma mekânları olmasıdır. Ayrıca burası üzerinden toplum sınıflara ayrışmakta, toplumsal değerler üzerinde fiziki ve zihni zora dayalı olarak hak talebinde bulunan kesimler kendi konumlarını belirlemektedir. Burada toplum, yöneten ve yönetilenler şeklinde yapılara ayrışmaktadır. Yönetenler etrafında toplumun tüm maddi ve manevi yaratımları birikirken toplumun geri kalan ezici çoğunluğuna düşen de en iyisinden bir kul yaşamı olmaktadır. Bu temelde de tanrılara çalışır gibi yöneticilere çalışmak toplumun sevilen bir üyesi, devletin kabul edilebilir bir çalışanı olmak anlamını taşır. Devlete iyi bir vatandaş ya da köle olmak, tanrıya iyi bir kul olmakla eş anlama gelir.

Halbuki devletin gerçek yapısı siyasi, askeri ve dini tekel olarak yaşlı-tecrübeli, avcı ve rahip erkeğin iktidar ittifakı biçiminde bir araya gelip toplum üzerinde sömürü sistemlerini kurumlaştırdıkları alan oluyor. Yani devlet, iktidar odakları tarafından belirlenen ve toplum üzerindeki sömürünün en aktif bir biçimde yürütüldüğü bir ittifak alanı olarak şekil buluyor. Eğer başlangıcında bu ittifak olmasaydı ne kendi başına yaşlı-tecrübeli erkek siyasi bir güç olabilirdi, ne avcı erkek bir askeri komutana dönüşebilirdi, ne de şaman bu ikisinin desteğini almadan toplumu iktidara göre biçimlendirecek bir din yaratıcısı rahip haline gelebilirdi. Bunun içindir ki daha oluşumundan itibaren devlet, toplum üzerinde iktidar amaçlı güç olmayı ve bununla sınıfsal ya da bireysel çıkar sağlamayı hedefleyen kesimlerin bir araya gelerek oluşturdukları bir ittifak alanı halinde şekillenmiştir. Bu bakımdan da devlet, her türden iktidar tekellerinin ittifak alanı olarak tarihe giriş yaparken; diğer taraftan da, zaman içerisinde kendisi de bir tekel halini almıştır. Bu bakımdan da iktidarın tekelleştiği alan olarak devlet en temel tekel merkezi haline gelmiştir.

Devletin tarih içerisinde giderek gelişen bu özelliğini ya da temel karakterini A.Öcalan, "İlk iktidar hiyerarşilerinin ve devlet egemenliklerinin kuruluşundan günümüze kadar tarih bir anlamda iktidarın kümülâtif (kar topu gibi yuvarlandıkça kendini büyütme) büyümesidir"şeklinde formüle etmiştir. Burada büyümeden kastedilen sadece toplumun iktidar cenderesine alınması değil, kendisi bir tekel haline gelen devlete yeni ortakların katılmasıdır.

İktidarın doğal olarak da devletin kendisi, sınıf yaratım kaynağıdır. Çünkü toplum üzerinde gerçekleştirilen sömürü sınıflaşmanın, çıkara dayalı farklılaşmanın ve elitleşmenin de nedeni olurken, aynı zamanda iktidarın gerçekleşme koşulu anlamına da gelmektedir. Çünkü değişik dönemlerde, değişik biçimlere dayalı olarak gelişen kastlaşmalar, tabakalar ve sınıflaşmalar bir anlamda da iktidarın kendisini toplum içerisinde yaydığı alanlar olmaktadır. Yani başlangıçtaki rahip+yönetici+asker üçlüsünden oluşan iktidar güçleri, esas olarak bu kalıbı korumakla birlikte giderek değişik sınıf, zümre ve kesimleri de içerisine alarak kendisini büyütmüştür. Hanedanlıklar, iktidara dayalı aşiret yapıları, esnaf ve zanaatkârlardan oluşan değişik orta sınıflar tarihin değişik dönemlerinde iktidar içerisinde kendilerine yer bularak iktidarın tekelleşme olanaklarından yararlanmışlardır.

Kısaca bu şekilde özetleyebileceğimiz, özellikle de günümüz devlet ve iktidar şekillenmesini anlamak açısından ortaçağdan itibaren iktidar ve devlet etrafında gezinmeye başlayan ve sonunda 16. ve 17. yüzyılla birlikte devletin temel bileşeni haline gelen kapitalist burjuva sınıfların iktidar olabilmek ve devlette bir yer kapabilmek için gerçekleştirdiği operasyonları bilmek oldukça önemli olmaktadır.

Kapitalizm Öncesi Avrupa

Öncelikle mekân sorununu netleştirmek gerekiyor. Ticaretle uğraşan tüccar ve tefeci sınıflar ile orta sınıf esnaf ve zanaatkar kesimleri Avrupa'dan çok daha önceleri Ortadoğu'da ortaya çıkmışlardı. Kendi dönemlerinde oldukça nam salmış olan Asur ticaret kolonilerinden önceleri bile ticaretle ünlenmiş birçok kent devleti bulunmaktaydı. Fenike başlı başına bir ticaret uygarlığıydı. Daha sonraları birçok devlet ticarette oldukça gelişmelerine, ilkel kapitalistik bir aşama yaşamalarına rağmen bu sınıflara dayalı bir kapitalist iktidarlaşma ya da devletleşmeden bahsedilemez. Bunun en önemli nedeni de Ortadoğu iktidar geleneğinin çok güçlü siyasi, dini ve askeri tekellere dayanmasıdır. Onun için de oluşan ekonomik tekellerin bunlardan bağımsız gelişmesine pek izin verilmemiştir. Yani Ortadoğu'da tüm her şey devlet bünyesindeki siyasi, dini ve askeri tekellerin elinde bulunduğundan bunların dışında ve bunlara alternatif bir ekonomik tekel yapısının oluşması ve devlet kapsamında bir iktidar gücü haline gelmesi de gerçekleşmemiştir.

Oysa Ortadoğu iktidar geleneğinin Avrupa'daki sürdürücüsü olan Roma İmparatorluğu'nun yine Ortadoğu orijinli olan Hıristiyanlığın ve Avrupa etnisitelerinin yaygın direnişi sonucu yıkılmasının ardından, Avrupa coğrafyasında devlet gücü oldukça zayıflamıştı. Bu nedenle Hıristiyanlıkla uzlaşmak zorunda kalan Roma'nın Mitracı ve pagan din rahipleri, kurulan kilise bünyesinde kendilerini yeni bir iktidar odağı haline getirerek toplum üzerinde kaba-zora dayalı bir hâkimiyet sağlamaya başladılar.

Tarihte"karanlık çağ" olarak adlandırılan dönem, Avrupa coğrafyasında, kilise iktidarının zayıflayan devleti güçlendirerek toplum üzerinde gerçekleştirdiği egemenliği ve sömürüyü anlatmaktadır. Bu dönemde bile Avrupa'nın daha geniş alanlarında demokratik komü-

nal değerlere dayalı toplumsal yapılar hâkimdir. Kentler katı iktidar yapılarından ziyade daha demokratik kurumlarla kendilerini yönetmektedir. Gerek kuzey ve gerekse de güney Avrupa hattında daha fazla konfederal yapılar hâkimdir. Örneğin İtalya'da XI. yüzyılın başlarında kentlerde monarşiye ve kiliseye tepki olarak -biraz da Roma'nın Cumhuriyet yapısına özlemi anımsatacak bir biçimde- seçimle iş başına gelen yöneticilerden oluşan siyasi yapılar gelişmektedir. Bu şehirler özgürlükçü yapılarıyla kırsalda monarşiden kaçan kır insanlarını kendisine çekmektedir. Bu nedenle de şehirlerde azımsanmayacak bir iş gücü ve örgütlenme tecrübesi birikmektedir. 1045'te kilisenin atadığı krallık yanlısı piskoposa karşı ayaklanarak 1057'de kraldan bağımsızlığını elde eden Milano'daki Pataria hareketi böylesi bir birikimin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Pataria hareketi daha sonra gelişecek olan Rönesans'a kapıyı aralayan bir dönüm noktasının ifadesi olarak tarihe geçmiştir. Milano'nun ardından 1083'te Roma, 1084'te

"...Ben bilimi kesinlikle kapitalistik gelişmenin bir ürünü olarak görmüyorum. Olan, talihsiz bir gelişme aşamasına denk gelmedir."

Pavia, 1095'te Asti, 1099'da Cenova, 1123'te Bologna ve 1138'de Floransa kıta Avrupa'sında ortaya çıkacak olan gelişmelerin habercileri olmuşlardır. İşte İtalya'da bunlar yaşanırken genel olarak Avrupa'da siyasi olarak iktidar konusunda çok da tecrübeli olmayan derebeylikler yeni yeni gelişmeye ve prenslik ya da krallıklar biçiminde bir iktidar mücadelesi vermeye başlamışlardır. Roma'nın büyük iktidar temsili idealiyle ortaya çıkan krallıklar (İspanya, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan gibi) Avrupa üzerinde egemenlik savaşlarına başlamışlardı. Bu durum uygarlığın yaşadığı tam bir kriz durumunu ifade etmekteydi. Her ne kadar İslamiyet merkezi uygarlığı temsilen, iki koldan (İspanya Endülüs Arapları ile doğudan Osmanlılar) Avrupa'yı kuşatmışsa da bunların da Avrupa'da yaşanan uygarlık krizine bir çıkış yaptırma özellikleri bulunmamaktaydı.

Bunun için de 13. yüzyıl ile birlikte İtalya'nın Floransa kentinde ortaya çıkarak bütün kıtaya yayılan Rönesans, Avrupa'nın kendi coğrafyasında yaşanan uygarlık krizine yine kendisinin yanıtı olmaktadır. Öcalan AİHM'e sunduğu ilk savunmasında Rönesans için şunları söylemektedir.

"(Rönesans'ın) Büyütüldüğü zemin Roma kopyası krallık ve piskoposluk sarayı değil, kırsal alan manastırlarıyla yeni yükselen kent üniversiteleridir. Ne siyasal-askeri güç, ne de feodal-tüccar ekonomik güç bu çıkışta belirleyicidir. Kır manastırı ve kent üniversitesi kendi emekleriyle geçinen, halkın beslediği ve umut bağladığı, desteklediği, özgürlük ve bilincin yükseltildiği bağımsız çalışma mekânlarıdır. Şunu önemle vurgulayacağım: Rönesans'a götüren yol belirleyici olarak kral ve kilisenin saraylarından değil, halkın komünal okullarından geçmektedir. Ne feodal sınıfın, ne de ortada olmayan burjuvazinin çizdiği bir yoldur."

Anlatımlardan da ortaya çıktığı gibi demokratik komünal değerler, toplumu kurtarmanın yollarını Rönesans biçiminde ortaya çıkarırken belki de kriz halindeki uygarlığa da bir çıkış kapısı aralamış oluyordu. Rönesans'ın yarattığı özgürlük ortamından yararlanarak kendisini toplum içerisinde güçlendiren ve özünde iktidar perspektifli bir sınıf olan tüccar-tefeci kesimler, zayıflayan devletçi toplum güçleri etrafında ve üzerinde kendilerini vazgeçilmez bir güç olarak konumlandırmaya başlıyorlardı.

Kapitalist Gelişme

Avrupa Rönesans ile artık yeni bir sürece giriyordu. Bu süreç aynı zamanda başlı başına bir zihniyet devrimini işaret ediyordu. Toplumsal ilişkilerden ekonomiye, devlet yapılarından dine kadar birçok konuda yaşanan değişimler Avrupa açısından yeni bir uygarlık çıkışına da olanak sağlamaktaydı. Özellikle bu durum karşısında siyasi otorite olarak krallıklar oldukça sıkışmışlardı. Hem toplumsal değişim karşısında yeterli bir siyasi güç olamıyorlar, hem de aralarındaki savaşlar ülkelerinin siyasi ve ekonomik anlamda zayıf düşmesine neden oluyordu.

Rönesans'a öncülük eden ve geliştiren şehirlerin birçoğu Roma dönemi ticaret yolları üzerindeki şehirlerdi. Bu nedenle de özellikle tüccar kesimler açısından oldukça iştah kabartıcı alanlar olmaktaydı. Bunun için de hem krallık ve kilise baskısından uzak ticaret olanakları, hem de deniz yollarındaki ticaret serbestîsi tüccar sınıfın bu kentlerde yoğunlaşmasına neden olmuştu. Kent gelişimi kendisiyle beraber diğer meslek kollarının da gelişip örgütlü bir güç haline gelmesine neden oluyordu. Duvar ustaları, marangozlar, terziler gibi önemli meslek kesimleri, şehir yaşamında etkin hale geliyorlardı. Roma döneminde colegia (kolej) olarak bilinen esnaf ve zanaatkâr dernekleri biçimindeki örgütlenmeler artık loncalar biçiminde ortaya çıkıyordu. Bu sınıfsal örgütlenmeler çeşitli tarikat anlayışları çerçevesinde mistik havalara da büründürülerek bütün Avrupa'da kendisini örgütlüyordu.

Ticaretin geliştiği bu alanlarda Yahudi tefeciler de oldukça yaygındı. Daha çok da'karanlık çağ'ın son dönemlerinde, kilisenin Hıristiyanlar için faizi tamamen

yasaklaması üzerine Avrupa'da Yahudiler ve Suriyeli Müslümanlar tefecilik konusunda oldukça gelişmişlerdi. Özellikle de Yahudiler, (Hıristiyanlar arasında rahatsızlık yaratsa da) uzun bir süre boyunca bu ayrıcalıklarını oldukça iyi kullanmış ve neredeyse Avrupa'nın bütün para piyasasına hâkim olmuşlardı. Onun için de tüm Avrupa'da Yahudi bir tefeciye borçlu olmayan tek bir siyasi otorite, tek bir toprak sahibi ya da tüccar kalmamış gibidir.

Böylesi kentsel gelişimler konusunda İtalya'dan sonra Fransa gelirken İspanya ve Almanya'da ise bu konuda ilerlemektedir.

12. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar bu biçimde oldukça gelişkin bir ekonomik etkinlik içerisinde kendilerini geliştiren bu sınıflar tam anlamıyla kapitalistik bir karakter kazanmaktaydılar. Bu kentler borç, senet, kredi, faiz, tahvil gibi konularda birçok ilke imza atmaktaydılar. İlk banka örnekleri buralarda ortaya çıkıyordu. Bir birleriyle çatışma halinde bulunan birçok siyasi otorite bu sınıflara borçlanmak zorunda kalıyorlardı. Bu ise monarşi güçlerinin bu sınıflara bağımlı hale gelmesine neden olmaktaydı. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen İtalya ve uzantısı halindeki Fransa kentlerinde burjuva sınıflar tam anlamıyla bir kapitalist iktidarın gerçekleşmesini sağlamaktan uzaktılar. Çünkü daha çok kentler arası çekişmeler ön plandadır. Ticari tekellere dayalı kapitalist gelişimin temel iktidarlaşma biçimi olarak ulus-devlet yapılanması bir türlü buralarda gerçekleştirilemiyordu. Kentler arası rekabet bu birleşmenin gerçekleşmesi önünde en büyük engeldi. 14. yüzyılın ortasından itibaren başlayan bu kentler arası çatışmalı ortam, kapitalistik gelişmeye ket vurmaktaydı. Bu duruma tepki olarak Floransalı Machiavelli 15. yüzyılın sonlarında kaleme aldığı Prens adlı eserinde ülkede ortak bir siyasi iktidarın gerçekleştirilmesi için her türlü yolun denenmesi gerektiğini savunur. Bu nedenle siyasetin ahlaktan bağımsız ele alınması gerektiğine vurgu yapar. Ahlaki kaygılara düşülmeden tamamen yarar ilkesi üzerinden gerçekleştirilecek iktidar mücadelesini siyaset anlayışının merkezine oturtur. Böylelikle de Machiavelli ile birlikte burjuva sınıfların siyaset anlayışı ve iktidar savaşına yaklaşımının temelleri atılmış oluyordu. Tek hedefi iktidar olan bir siyaset anlayışının bu sınıfın çıkarlarının gerçekleşmesinin tek yolu olduğunu net bir dille açığa çıkıyordu. Yani kapitalizmin gerçekleşmesi için gerekli olan tek şey iktidara gelmek, iktidarı ele geçirmek ya da ona ortak olmaktır. Bunun dışında bir gerçekleşme koşulu bulunmamaktadır. Bu noktada Machiavelli'yi amaç ve araçları bir birine karıştırmakla eleştiren yaklaşımlar olmasına karşın aslında Machiavelli burjuva sınıf açısından gerçek amacı belirlemiş olmaktadır.

Bu durumdan da oldukça ders çıkarmış olan kapitalist sınıflar daha kuzeye yönelmişlerdir. Deniz ticaret olanakları İtalya'dan az olmayan, Rönesans ve reform akımlarıyla oldukça beslenmiş olan Londra ve Amsterdam kentlerinde daha fazla bir tecrübe sahibi olarak ortaya çıkıyorlardı. Bu durumu Öcalan, Kapitalist Modernitenin Aşılma Sorunları Ve Demokratikleşme adlı savunmasında şu şekilde dile getirmektedir:

"Kuzey Avrupa ve iki uç ülke (ülke kavramı ulusal sınır anlamında bu dönemde yeni yeni ortaya çıkmaktadır), İngiltere ve Hollanda eski uygarlıklar açısından boş denecek kadar bakir topraklardır. Eğer yeni bir tohum atılırsa en iyi yeşerebilecek alan olmaları bu özellikleri nedeniyledir. Derinliğe kök salma ve kalıcı olma şansı yüksektir. Kapitalist ekonominin bu tohumu atılmış ve iyi tutmuştur."

Atılan tohumların ilk adımları olarak ideolojik gücün güneyden kuzeye taşınması gerçekleşiyordu. 1450'lerden itibaren güneyden kuzeye doğru yayılan Rönesans ve Reform hareketleri Hollanda ve İngiltere'de Anglo-Sakson kilisesine yol açacak olan Protestan mezhebinin gelişmesini sağlamıştır. Bu ise kapitalist sınıfların Katolik kilisesi ile yaşadığı sorunların aşılarak kendisine dini bir kılıf oluşturmasının en meşru yolu olmaktaydı. Özellikle de 15. yüzyılın sonlarında İspanya ve Fransa'dan kovulan veya kaçmak zorunda kalan Yahudiler buna öncülük etmişlerdir. Protestanlığın kuruluşunda ve kurumlaşmasında öncü kabul edilen Luther ve Calvin gibi kişiliklerin Yahudi olmaları bu durumu açıklar niteliktedir. Protestanlıkla amaçlanan toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşamda kilisenin etkisini kırarak sekülerizmi (dünyevilik, bir diğer anlamıyla laiklik) geliştirmektir. Bu sayede devlet-iktidar odaklarından biri önemli oranda etkisizleştirilirken, burjuva sınıflar kendilerini dini bir kılıfa da büründürerek iktidara biraz daha yaklaşmış oluyorlardı. Yani kapitalist gelişme seyrini izlerken bu adımla görülen, kapitalizmin bir ekonomik biçim olarak zafer kazanması değil, iktidar ve devlette elde ettiği konum oranında bir sistem haline gelmesi durumudur. Bu konuda derin çalışmaları bulunan sosyolog Max Weber Protestanlığı, kapitalizmin gelişmesi için zihinsel ortam hazırlayan ve ahlaki olarak kapitalizme geçit veren bir zihniyet dünyasının oluşmasının ön koşulu olarak değerlendirir. Bu durumu, A. Öcalan iki nedenden dolayı böyledir diyerek açıklar.

Birincisi;"Protestanlığın kendisi en zayıf din demektir. Kapitalizm tarzı bilime de çok yakındır. Daha da önemlisi, milli dinler çağını başlatır. Milliyetçiliğin bir nevi ön aşamasıdır. Milliyetçilik ise, kapitalizmin halis bir ideolojisidir. Avrupa'daki büyük din savaşlarına bu açıdan bakmak daha da tamamlayıcı bir anlama yol açar."

İkincisi ise;"Paradoks gibi gelse de, kapitalist zihniyet

genelde dinsel zihniyetin uzun tarihsel yürüyüşünün sonul veya en zayıflatılmış bir aşamasında meşruiyet kazanmıştır. Ben bilimi kesinlikle kapitalistik gelişmenin bir ürünü olarak görmüyorum. Olan, talihsiz bir gelişme aşamasına denk gelmedir."

Bu iki durumdan da anlaşılacağı üzere kapitalist sınıflar devlet ve iktidarı ele geçirme savaşlarında öncelikle zihniyet yapılanmalarını gerçekleştirmişler ve buna da din ile başlamışlardır. Kapitalizm her ne kadar katı din dogmalarına ve onun iktidar üzerindeki mutlak egemenliğine karşı bir savaş yürütmüş gibi görünse de özünde iktidar için gerekli olan din maskesini kendisi için yeniden düzenleyerek bir biçime kavuşturmuştur. Protestanlık adı altında daha dünyevi, daha fazla tüketime olanak sağlayan, millileştirilmesi daha rahat bir mezhepsel gelişmeyle toplumsal zihniyet üzerinde bir hâkimiyet geliştirirken iktidar içerisindeki konumunu da bu biçimiyle güçlendirmiştir.

15. yüzyılda daha da netleşen bu zihniyet ile 16. yüzyılla birlikte artık açıktan bir iktidar savaşı başlatılmıştır. Özellikle İspanya kralına bağlı olan ve Birleşik Eyaletler olarak adlandırılan Hollanda kentlerinde kraliyet ve onun atadığı valilikler oldukça etkisizleştirilmişlerdi. Şehir meclislerinde krallık ve ruhban temsilcileri oldukça sınırlı iken, meclisler daha çok lonca temsilcilerinden oluşmaktaydı. Birleşik Eyaletler Genel Meclisi'nde 10 aristokrat ve 10 ruhban temsilcisine karşılık 50 lonca temsilcisi yer almaktaydı. Bu durum burjuva sınıfın iktidar üzerindeki etkisini gösteriyordu. Buna dayanarak geliştirilen isyanlar sonucu Hollanda, 1572'de bağımsızlığını ilan etmiş ve 1609 yılında da resmen tanınmış bir devlet oluyordu. Erken bir burjuva iktidarı olarak adlandırılan bu gelişme, kapitalist sınıfların en açık bir biçimde devlete hâkim oldukları, diğer iktidar bileşenlerini de kendi etkilerine alarak bir iktidar tekeli haline geldiklerinin ilk örneği olması açısından önemlidir.

Hollanda'da yaşanan bu erken gelişmenin ardından 1688'de, İngiliz resmi tarihçiliğinin Glorious Revolutions (Muhteşem Devrim) olarak adlandırdığı ve tahtın Hollandalı William Of Orange'a sunulduğu bir operasyon sonucunda zaferini ilan eden İngiliz burjuvaları, kapitalizm çağını resmen başlatmış oluyorlardı. Artık temel bir devlet tekeli olarak kendini iktidar içerisinde konumlandıran kapitalist tekeller, kendi modernitelerini yaratmaya başlıyorlardı.

Bunu yaparken geçmişin zihniyet yapılarını yıkma yönünde köklü adımlar atılsa da aslında çokça bahsedildiği gibi eski yapıları yıkan devrimler şeklinde bir gelişimden bahsedilemez. Belki kapitalist gelişme önünde direnen bazı yapılara karşı savaş verilmiş ve bunlar bertaraf edilmiş olabilirler. Ancak genel hatları ile gerek feodal sınıf olan aristokrasi gerekse de ruhban sınıfı yıkılmaktan ziyade kapitalizme ikna edilerek onların da sisteme katılmaları sağlanmıştır.

Bunun en açık örneği İngiltere olmaktadır. Bir burjuva devrimiymiş gibi lanse edilen İngiltere'de krallık ve kiliseye karşı gerçekleştirilen halk isyanları, kapitalist sınıflar tarafından aristokrasi ve kiliseyi kendi isteklerine boyun eğdirmek için kullanılmıştır. Bu gerçekleştikten sonra ise yine aynı sınıflar halk isyanlarının bastırılmasına öncülük etmişlerdir. Yani ortada herhangi bir burjuva devrimi yoktur. Kapitalist sınıfların devlet içerisinde kendine bir konum ve etkinlik sağlama operasyonları olarak iktidar mücadeleleri gerçekleşmektedir. Eğer devrim adına bahsedilecek bir şey varsa o da dönemin halk isyanları olmaktadır. Avrupa iç savaşlarından bunalan, bu savaşların ağır ekonomik yükünü kaldırmaktan artık yorulmuş, ağır dogmatik zihni kalıplardan ve krallık baskısından kendisini kurtarmak isteyen ve ağırlıkta köylülerden oluşan halk isyanları dönemin gerçek devrimci karakterini oluşturmaktadır. Ve eğer bir demokratikleşme gerçekleşmişse bunlar sayesinde gerçekleşmiştir. Burjuva sınıfın bunlar karşısındaki duruşu ise ancak pragmatizm ve ihanet olarak adlandırılabilir. Bu isyanları kendisini iktidara taşımak için bir basamak olarak kullanmış ve emellerine ulaştıktan sonra ise bu isyanları en kanlı bir biçimde bastırmıştır. Buna devrimci bir kılıf uydurmak ise kapitalist sınıfların kendi gerçek karakterlerini gizlemek için oluşturulmuş bir perdelemeden başka bir anlam ifade etmemektedir.

Ulus-Devlete Doğru

Tüm bu burjuva operasyonları kapitalizmin merkantilist aşamasına denk geliyordu. Ticaretin, kapitalizmin temel talan biçimi olduğu bir dönemdi. Ticari dönemin en çok ihtiyaç duyduğu olgu pazar olgusudur. Talan ancak pazar üzerinde yürütülecek spekülasyonlarla sağlanabilirdi. Bu nedenle ticari tekeller kendileri için sınırları çizilmiş, belli hukuksal düzenlemelerle talana açılmış bir pazara ihtiyaç duymaktaydılar. Daha doğrusu kapitalizmden bağımsız zaten var olan ulusa dayalı pazar, devletin askeri ve siyasi tekellerince denetime alınarak burjuvazinin talan ve sömürüsüne açılmak durumundaydı. Bu nedenle ulusal pazarın ve ulusun bir bütün olarak devlete bağlanması temel amaç edinilmişti. Ulusu oluşturan temel değerler devlet çatısı altında toplanıyor, böylece toplum bir bütün olarak devlete bağlanmaya çalışılıyordu. Ekonomik sömürünün yaygınlaşması devletin toplumda içselleşmesine bağlıydı ve kapitalist tekeller, toplumda içselleşmenin tek aracının ulus-devlet olduğunu erken fark etmişlerdi.

Buradan da anlaşılacağı üzere kapitalizm her nekadar ekonomik tekel gibi görünmek istese de, kendisini

topluma bir ekonomik sistem olarak değil bir iktidar odağı, bir devlet biçimi olarak dayatmakla işe başlamıştır. Çünkü ekonomik bir sistem gibi görünmenin ya da ekonomik sömürünün tek koşulu bir devlet eliyle siyasi ve askeri tekelleri devreye sokarak toplum üzerinde kurulacak baskıdır. Bu nedenle de kapitalist sınıflar, kendi sömürü sistemlerini kurarken en fazla bu yöntem üzerinden hareket etmişlerdir. Onun için de yapısal olarak kendilerini ilk kurumlaştırdıkları alan ulus-devlet olmuştur. Ulus-devlet, başlarda monarşik yapılarla denetleniyordu. Böylece ticari tekel ağırlıklı kapitalist sınıflar, aristokrasiyle de uzlaşarak ulusu yönetme ve kontrol etme gücüne kavuşuyordu. Bu durum aristokrasinin burjuvalaşmasına yol açarken, ticari sınıflar da aristokratlaşarak birer devlet tekeli haline dönüşüyorlardı.

Ticari kapitalizminin temel mantığı, dışa meta satımı ve dıştan hammadde alımı ya da talanı üzerine kurulmaktaydı. Bu durum ise içeride en fazla ucuz iş gücünü kullanmayı gerektirmekteydi. Milliyetçilik bu noktada ulus-devlete içeride iş gücü bulma sorunu yaşatmayan tek ideoloji olurken, hammadde ihtiyacının, dışarıdan askeri zora dayalı sömürgeleştirme siyasetiyle karşılanmasına meşruiyet kazandırıyordu. Milliyetçilik ve yayılmanın temel gücü olan askeri tekelleşme tümüyle ekonomi dışı alan olarak ulus-devletin karakterinin neler olduğunu ve kapitalizmin hiç de ekonomik bir sistem olmadığını gözler önüne seriyordu. Çünkü bunlar yani milliyetçilik ve ordu olmadan kapitalizmin bir dünya sistemi olması düşünülemezdi. Sadece bunun için bile olsa kapitalizmin ve onun en derin ideolojisi olarak liberalizmin devleti küçültmesi düşünülemez. Devlet tekelinin kendisi kapitalizmin güvenlik supabı olmaktadır. Devletin olmadığı bir ortamda kapitalizmin bir gün bile kendisini yaşatması akla bile getirilemez. Kürt Halk Önderi bu durumu şöyle ele alıyor;

"15. ve 18. yüzyılları arasındaki döneme bu etken nedeniyle merkantilist dönem de denilir. Özünde devletin ticaret üzerinden kendini toparlaması, bütçesine fazla verdirmesidir. Ticari milliyetçilik de denilebilir. Aldığından fazla satmak, üstün devlet haline gelmenin en etkili yoludur. Ulusal devletin, monarşinin yükselişe geçtiği dönem olarak da bilinir. Sosyal planda aristokrasinin ticarete yönelmesiyle tüccarın aristokratlaşmasının iç içe geçtiği, yeni modern sınıf olarak burjuvazinin ilk gelenek kazandığı çağ da bu dönemdir. Burjuva ideolojisinden tutalım yaşam tarzına, moda anlayışına ve kent mimarisine kadar köklü reformlar yaşanmaktadır."

Alıntıda da görüldüğü gibi ideolojik yaratımlar bu reformların başında gelmekteydi. Sözde 'ticaret serbestisi' olarak ifade edilen liberalizm, aslında bu dönemde burjuva ideologları tarafından ortaya atılan bir ideolojik yaklaşım oluyordu. Pazar üzerinde serbestlik yarattığını iddia eden ve kendisini (kelime anlamı özgürlükçülüktür) özgürlükçü ilan eden bu anlayış, esasında devletin ekonomi üzerindeki denetiminin mutlaklaştırılmasından başka bir anlam ifade etmemektedir. Devletin karışmadığı bir piyasada rekabet adildir. Çünkü tekelin oluşma imkânı yoktur. Kimse iflas etmek zorunda değildir. Ancak liberalizm aldatmacası altında devletin kendi tekel sistemini dayattığı bir piyasada, devlet tekeli etrafında kenetlenmiş sınıfların dışında bir girişimcinin kendisini yaşatma olanağı yoktur. Bu durumu en somut şekilde ifade eden Braudel"Kapitalizm ancak devlet ile özdeşleştiği, bir başka ifade ile kendisi devlet olduğu vakit muzaffer olur" diyerek kapitalizm devlet ilişkisini çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur. Sadece bu nedenle bile olsa liberalizm, özünde kapitalizmin devletle bütünleşme ideolojisidir. Liberalizm sayesinde devlet tamamıyla ekonomik tekelciliğin hizmetine sokulmakta, siyasi devlet ekonomik devlete (özde ise ekonomik olmayan ekonomik devlete) dönüştürülmektedir.

Yine dönemin diğer bir ideolojik oluşumu milliyetçilik oluyor. Kapitalizm öncesi hiçbir iktidar yapısı tüm toplumu devletin sayma gibi bir yaklaşım içerisine girmemiştir. Devlet her zaman toplumun dışında ve üstünde bir kurum olarak kalmıştır. Devlete ulaşmak oldukça zor yollardan geçmekle mümkün olmuştur. Çünkü bu dünyada devlete ulaşmak öte dünyada cennete ulaşmak gibi algılanmaktaydı. Ancak iktidarlı uygarlığın kapitalist aşamasında ortaya çıkarılan ulus-devlet yapılanması, milliyetçilik dini sayesinde tüm toplumu devletin malı haline getirmeyi başarmıştır. Günümüzde dünya üzerinde herhangi bir devletin vatandaşı olmayan bir birey neredeyse kalmamıştır. Devlet vatandaşlığı, bir devlete aidiyet o devletin malı olmakla eş değerdir. Vatandaş ait olduğu devletin malıdır. O devlet onun hakkında her türlü kullanım hakkına sahiptir. Metalaştırılmış toplum gerçeği bu durumla sıkı sıkıya bağlantılı bir gelişimdir. Bu durumun topluma yutturulma biçimi ise milliyetçilik olmaktadır. Kürt Halk Önderinin de belirttiği gibi "bir ulusun devleti olamaz". Başta da belirttiğimiz gibi devlet, talan ve sömürü sistemi olarak iktidar odaklı güçlerin kendini örgütledikleri bir kurumdur. Bir toplumun hepsi sömüren olamayacağına göre toplumun devleti diye bir kavram ancak ve ancak bir aldatmacadan başka bir anlam ifade etmez. Ancak buna karşın ulusu oluşturan tüm maddi ve manevi değerler devlete mal edilerek, sanki devlet tüm ulusun tek temsilcisiymiş gibi lanse edilmeye çalışılmakta ve bunda büyük oranda da başarılı olunmaktadır. Ulusu oluşturan tüm faktörler ulusal bir kimliğe dönüştürülerek

devlet tekeli kanalıyla egemen ekonomik tekellere doğru kanalize edilmektedir. Avrupa'nın her ulusunda hızla gelişen devlete dayalı ekonomik tekelleşmeler ancak milliyetçilik kanalıyla tüm ulusa yutturabilirdi. Kapitalist gelişme içte kendi iktidarını ulus-devlet ile gerçekleştirirken dışta ise sömürgeciliğin geliştirilmesi kapitalizmi dünya çapında hegemon bir sistem haline getirmekteydi.

1789'da gerçekleştirilen ve Fransız Devrimi olarak adlandırılan durum ise, aslında çok daha farklı bir gelişmenin ifadesi oluyordu. A. Öcalan bu döneme ilişkin şu değerlendirmeyi yaptı:

"Avrupa'da 1789'la başlayan bir demokratik ulus devrimleri var. Bu devrimler başta demokratik ulus devrimleri şeklinde ortaya çıktı. Ancak burjuvazi biraz da masonik öğeler bu devrimleri amacından saptırarak ulus-devlete dönüştürdüler. Yani bu, devrim içinde bir karşı-devrimdir. Uluslar batıda demokratik devrimlerini gerçekleştirme yoluna gittiler ancak burjuvazi ve diğer güçler bir karşı devrimle bunu dönüştürdüler. Daha sonra batıda Hitler gibi yönetimler çıktı."

Yani dönem aslında ulusların kendilerini hem eski feodal hem de yeni kapitalist iktidar odaklarından kurtarmak amacıyla devrime kalkıştıkları bir dönem oluyor. Ulusun gerek kendi içerisinde gerekse de iktidar karşısında yürüttüğü demokrasi mücadelesi dönemin temel karakteri olarak öne çıkıyor. Kitleler özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganları altında ayaklanırken sadece kral ve kiliseye değil, gelişen kapitalist iktidar yapılarına da karşı çıkmaktaydılar. Açıktır ki bunu bir burjuva demokratik devrim değil, demokratik ulusal devrim olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak bu durumun kendilerine karşı oluşturduğu tehlikeyi erken fark eden burjuva sınıflar, buna bir karşı-devrim hareketi ile süreci kendi lehlerine çevirmişlerdir. Ulusun demokrasi taleplerini kendi modern ulus-devlet yapılanmalarını gerçekleştirmek için kullanmaktan geri durmamışlardır. Ve burjuva sınıfların demokratik uluslaşmaya karşı gerçekleştirdikleri bu karşı-devrim, kapitalizmin ulusal değerler üzerinden kendi talan ve sömürü sistemini yürütmesinin yegane şartı olarak günümüze kadar gelmiştir.

Kapitalist Modernitenin Zaferi

16. ve 18. yüzyıllar arasında iktidarı bu biçimiyle ele geçiren ve biçimlendiren kapitalizm, 18. yüzyılın sonlarından itibaren gerçekleşen sanayi devrimiyle beraber kendi modernitesini tam anlamıyla kurumlaştırmış oluyordu. Endüstrinin kendisi bir kapitalizm icadı değildir. Hatta uygarlık süresi boyunca yaşanan teknik ve bilimsel gelişmelerin hiç birisi uygarlık sistemlerine mal edilemez. Teknik ve bilimsel gelişmeler insanlığın kendisini ve çevresini tanıması ve yaşamını idame ettirmek için daha pratik yollar bulma arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal gelişmelerdir. Hangi sistem olursa olsun insanlık bu gelişmeleri yaşayacaktı ve bundan sonra da yaşamaya devam edecektir. Ancak sanayi devrimi açısından ortaya çıkan sonuç, gerçekleştiği dönemin özelliklerine göre bir biçim alması olmaktadır. Tek başına hiçbir teknik zararlı değildir. Önemli olan onun kullanılış amacı ve yöntemi olmaktadır. Sanayi devrimi sonucu ortaya çıkan teknik ve bilimsel düzey de kapitalist tekellerin elinde bir iktidar aracı olarak kullanılması nedeniyle oldukça tahripkâr sonuçlara yol açmıştır ve halen de bu tahribat devam etmektedir.

Ortaya çıktığı günden itibaren, yol açtığı sonuçlar nedeniyle makineleşme, endüstriyalizmin en fazla tartışılan boyutu olmaktadır. Burada asıl sorun üretimdeki makineleşme değil, bu makineleşmenin toplumsal yapıya ve doğaya uyarlanması konusudur. Toplum bir makine ve bireylerin her biri bu makinenin dişlileri olarak görülür ve bu milliyetçilik ideolojisi sayesinde ulus-devlet biçiminde kurumlaştırılarak toplum devleti işleten en temel mekanizma haline getirilir. Bu konuda A. Öcalan;

"Sanayi tekelciliğinin siyaseti ve devleti, milliyetçiliğin en yoğun hali ve devletle tüm ulusal toplumun kaynaştırılması temelinde oluşan ulus-devlettir. Ulus-devlet en çok bu dönemde idealize ve realize olmuştur. Bunun temel nedeni, sermayenin aşırı kârı ve topluma yaygınlaşmasıdır. Kârın çoğalması, tüm toplumun sanayi tekellerine bağlılığını gerektirir. Bu ise iç savaştır. Ancak yoğun milliyetçilik ve yine iktidarın en yoğun yaşandığı ulus-devletle bu iç savaş bastırılarak, kârın azamileşme düzeni sağlama alınmış olur. Faşizmin yavaş yavaş bir sistem olarak bu dönemde gelişmesi özgün bir olay değildir. Toplumun sürüleşmesi ve iktidarın ince çeperlerine kadar yayılması, bunun da ancak milliyetçiliğin dinselleşmesiyle mümkün olabilmesidir."belirlemesinde bulunmaktadır.

Aslında sanayi devrimiyle beraber, devlet tekelleri tarihlerinde karşılaşmadıkları bir kâr ve sömürü olanağına sahip olmuşlardır. Doğal olarak da bu durumdan sonuna kadar yararlanmak, iktidar ve devlet olmanın bir gereği olmaktaydı. Ve dönemin tek iktidar gücü gibi görünen kapitalistler, bu olanakları toplum kırımı ve doğanın tahribatını en üst düzeyde gerçekleştirmek için kullanacaklardır. Bu nedenle de kendi kârlarını arttırmak için en büyük insanlık ayıbı olarak kabul edilen dünya savaşlarına yol açmaktan çekinmediler. Yine sırf kendi sınıf çıkarları gereği milliyetçilik maskesi altında halkları bir birlerine kırdırmaktan geri durmadılar. Dünyanın her köşesine yayılan ulus-devletçikler emperyal bir hal alan kapitalizmin birer kolonileri halinde iş görmekten kendilerini kurtaramadılar.

Toplum iktidara bağımlı hale getirilmeden bunların hiç biri yapılamazdı. Doğada insan dışında hiçbir canlı kendi soyuna, cinsine karşı planlı bir kıyım faaliyeti gerçekleştiremez. Bu bile başlı başına insanlığın ne kadar kendine yabancılaştırıldığının, doğadan koparıldığının bir kanıtı olmaktadır. Bu ise tek hakikat olarak sunulan iktidarın, devlet üzerinden topluma ne kadar hâkim kılındığının göstergesidir. Kapitalist aşamaya kadar birey ya da hanedanlara bağlı olan iktidar, kapitalist aşamayla beraber iktidara bağlı olan bireyler üzerinden tüm topluma hâkim kılınmaktadır. Öncesinden iktidar bir tek kral tarafından temsil edilirken, artık iktidara bağlanan her birey iktidarın temsilcisi bir kral gibi hareket etmeye ve iktidarı savunmaya başlamıştır. Her birey bir iktidar alanı olarak bir parti, kurum, dernek vb. içerisine alınarak adeta toplum bir iktidarcıklar ağı ile içten-dıştan çevrelenmiştir.

Daha 1870'te Alman ulus-devletinin oluşması karşısında ortaya çıkan tehlikeyi Nietzche"Tanrılaşan devlet, karıncalaşan emekçi ve bireyler ile karılaşan ve iğdiş edilen toplum" belirlemesiyle dile getiriyordu. Kendini toplumun vazgeçilmezi haline getiren ulus-devlet, tüm kurumlarıyla bir tanrı gibi zihinlere yerleşiyordu. Böylece devlet, tek yaşam kaynağı ve gerekçesi haline getirilerek tüm toplumun devlete koşması sağlanıyordu. Ve bugün tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar devlet, toplumsal yaşama bu kadar hâkim hale getirilmiş ise bunun tek nedeni toplumun iktidara koşturulması halidir. Ve kapitalist sınıfların iktidarda gerçekleştirdikleri en büyük yenilik de budur.

Şüphesiz bu durumun altında, tamamıyla talan ve sömürü amacı vardır. Toplumun bu biçimiyle iktidara bağlanması ve devlet tekellerinin kârı için devlete koşturulması tekeller açısından bir patlama yaratmaktaydı. 20. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde artık kapitalizm, dünya üzerindeki hakimiyetini ilan etmiş oluyordu. Özellikle de kapitalizm, reel-sosyalist devletlerin açıkça kapitalizme teslim olmaları sonucunda kapitalist sınıfların kendi sistemlerini tarihin sonu ilan etmesine, nihai hakikat olarak kapitalist iktidar odaklarını topluma dayatmalarına neden oldu.

1900'lü yılların sonu kapitalizmin finans çağına ulaştığı yıllar olmaktaydı. Kapitalist modernite kendi kalıplarına hemen hemen tüm yönleriyle kavuşmuştur artık. Bu nedenle de kapitalizm, artık hem ekonomik olarak hem iktidar olarak gerçek yüzüyle toplumun karşısına çıkmaktan çekinmemektedir. Çünkü artık çokça iddia edildiği gibi ekonomi ve üretim olmadığı ve tüm ekonomik alanların üreticisi-dağıtıcısı bir sistem olmadığı tamamen gün yüzüne çıkmış oluyor. Burada tamamen sanallık üzerine kurulu bir ekonomik sistemden bahsediyoruz. Eskiden altın karşılığı olsa da, günümüzde bunun da ortadan kalktığı ve maddi yaşamda hiçbir karşılığı olmayan bir kâğıt parçasıyla tüm dünya ekonomisini çekip çevirmek insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir kandırmaca, uyutma faaliyeti olmaktadır. Ve bununla tüm insanlık sömürülmektedir. Üretimin olmadığı, açıktan kitlelerin kırıldığı, işsizliğin alıp başını gittiği bir devirde, böyle bir kandırmacayı yürütmenin ekonomik sistem olmakla hiçbir alakası yoktur. Bu ancak bir iktidar gücü olmak, hem de en ince bir ideolojik iktidar gücü olmak demektir.

Bu konuda Öcalan; "Finans çağının temel özelliği, para kurumunun (tüm enstrümanlarıyla birlikte) başat duruma geçmesidir. Sanayi ve ticaret tekellerini tamamen kontrolü altına almıştır. Tekel olarak devleti de (özellikle ulus-devleti) kendine iyice bağımlı hale getirdi. Ekonominin temel katları olan kullanım (tüketici) ve üretim-değişim platformlarını da tamamen paranın denetimine aldı. Kullanılan araçlar IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Ticaret Örgütü; dünyanın tüm merkez bankaları, küresel bankalar, çeşitli kredi senetleri, piyasa ve borsalar; bono ve tahvil senetleri, tüketici kartları, faizler ve döviz kurları vb. geniş bir enstrümanlar listesidir. Bu kurumlar aracılığıyla para artık hayalet bir varlık haline gelmiştir. Daha doğrusu, ataerk ailenin eski hiyerarşik yöneticisi durumunda kalmıştır. Onun yerine yeni yetmeler olarak bu kurumlar evlat rolünü oynamaktadır. Ama hepsinin para atalarının tohumunu taşıdıkları da bir gerçektir."diyerek konuya kapsamlı bir açıklık getirmektedir.

Finans kapital çağın hegemon gücü olarak ortaya çıkan ABD, dönemin iktidar ve tekel temsilini en üst düzeydegerçekleştirmektedir. Ancak finans çağının devlet ve iktidar yapılanmaları da talan biçimine dayalı olarak farklılıklar arz etmektedir. Küreselleşen iktidar olarak para, daha önceki ticaret ve endüstriyalizm dönemlerindeki iktidar biçimleriyle çelişkilerin oluşmasına neden olmaktadır. A. Öcalan'ın Süper Tekelleşme şeklinde tanımladığı, paranın küresel düzeyde tekelleştiği ve uygarlık tarihinin hiçbir aşamasında görülmediği kadar ekonomi tekelleri ile siyasi tekellerin birleşerek buna öncülük ettikleri bu dönemde, iktidar ve devlet yapılarında da önemli değişikliklerin yaşanması gündemdedir. Öcalan bu durumu; "Finans çağının siyaset ve devlet politikaları endüstriyel çağla kısmen çelişik özellikler taşır. Endüstriyalizm esas olarak milliyetçilik ve ulus-devlet politikalarında yoğunlaşır. Tekeller yaratmak ister. Finans çağının küresel olma ihtiyacı bu tekelleri artık engel olarak görmektedir." şeklinde tanımladı. Bu nedenledir ki küreselleşme ve tam bir dünya sistemi haline gelmek isteyen finans kapital, dışa kapalı ve içe dönük olan ulus-devlet yapılanmalarını aşma eğilimindedir. Ulus-devletin derinliğine küreselleşmeye karşı direnen yanları aşılmak

durumundadır. İster Irak örneğinde olduğu gibi askeri zor yöntemleri ile ister Arjantin, Türkiye, Brezilya ve Rusya gibi değişik kriz yöntemleri ile ulus-devletler değişime zorlanmaktadırlar. Bunların yerine ise daha sınırlı iktidarlarla yetinen küçük çapta yerel yapılanmaların yaratılması olası görünmektedir. Postmodernizm denilen anlayışın da yerelci, küçük kültürel yapıları öne çıkaran yaklaşımları bunun bir sonucu olmaktadır. Ticaret ve endüstriyalizme dayalı modernizm aşılarak yerine postmodernizm adı verilen yeni iktidar anlayışına dayalı bir modernite kurulmak istenmektedir.

Finans kapital, yeni iktidar ve devlet yapılanmasını oluştururken kullandığı argümanları da oldukça dikkatli seçmektedir. Özellikle her dönemde olduğu gibi liberal yaklaşımlarla kendini özgürlükçü, demokrasi ve toplum yanlısı göstererek yeni iktidarına karşı gelişecek tepkilerin önünü almaya ve elinden geldiğince özgürlükçü taleplerin içini boşaltmaya çalışmaktadır. Ulus-devlet anlayışına karşı yerelcilik, sivil toplum, sosyal devlet, yerinden yönetim gibi kavramlarla karşı çıkmaktadır. Yeni iktidarlaşmasını bunlar üzerine kurarak bir yerde bunları da ilk elden kendi iktidarına bağlayarak birer tehdit olmaktan çıkarma arayışı içerisindedir.

Bu gelişmelerin yanında her uygarlık aşamasında olduğu gibi kapitalist aşamada da görüldüğü üzere uygarlıklar kriz alanları olmaktadır. Kriz dönemsel yaşanan bunalımlar olmanın ötesinde sistemin demokratik uygarlık değerleriyle yaşadığı sürekli çelişki ve çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İktidarın varlığı krizin tek kaynağıdır. İktidar dolayısıyla, üretimden koparılarak emeğe, doğaya ve kendisine yabancılaştırılmış, liberalizm anlayışıyla ortaya çıkarılan sanal bir özgürlük havasına kapılarak her türlü ahlaki değerlerinden boşalmış birey ve toplum gerçeği krizin temel konusunu teşkil etmektedir. Özellikle de kapitalizmin ulaşmış olduğu finans çağı uygarlıksal krizlerin sürdürülemezliğinin kabul edilişi anlamına gelmektedir. "Ticaret çağı büyük sömürge talan savaşlarıyla yürütülmüştü. Sanayi çağı iki büyük dünya savaşı, kendi içinde sınıf savaşı dışında ulusal kurtuluş savaşlarıyla dolu yaşamıştı. Finans kapital ise, tüm toplumun toplumla iktidar savaşına dönüşmüştür". Bu konumuyla toplum ve doğa kırımdan başka bir ifadesi kalmamış olan kapitalizmin ne eski ne yeni iktidar hallerinin devam ettirilme koşulları kalmamıştır. Ya bu durum devam edecek ve toplum, içerisinde yaşadığı doğa ile beraber yok olmayla yüz yüze kalacak ya da komünal topluma dayalı demokratik modernite kendi alternatifini geliştirecektir.

Bir Modernite Masalı: Yüzükteki İktidar

Sercan Aydın

Üçüncü bir dünya savaşı yoğunluğunda yaşadığımız şu günlerde, uygarlık nehrinin hangi yataktan akacağı da merak konusu. Zira kapitalist uygarlığın kaderi de Ortadoğu'da yaşanacak olası gelişmelerle doğrudan bağlantılı. ABD-Avrupa modernitesi Ortadoğu'ya müdahale ederek yaşadığı finans-kapital krize çözüm arıyor. Kapitalist modernitenin kriz hali, bu yeni tür savaş biçimiyle aşılmaya çalışılıyor. Ancak kriz, liberallerin iddia ettiği gibi ne "dönemseldir" ne de "son"dur. Kriz yapısaldır. Sistemin genleriyle ilgilidir. Kapitalist modernitenin üzerinde şekillendiği kapitalist üretim tarzı, endüstriyalizm ve ulus-devlet, insanlığın sorunlarına çözüm olmadığı gibi dünyayı daha da yaşanılmaz hale getirdi. Ekonomide aşırı tekelleşmenin, ekolojik felaketlerin, çevre yıkımının, milliyetçiliğin yol açtığı savaşlar, toplumu adeta nefessiz bıraktı. Krizin sebebi, azami kar güden tekellere dayanan kapitalizmin ta kendisiydi. Kriz sadece aşırı tekelleşmenin yol açtığı finans krizinden de ibaret değildir. Dünyanın bir bölümünde aşırı üretim/tüketim varken diğer bölümünde açlık ve kıtlığın yaşanması, bir bölümünde "demokrasi/hukuk" varken diğer bölümünde despot yönetimlerin olması, insan soyunu da tehdit ediyor. "Uygarlık krizi" tanımı, dünyamızın mevcut halini anlatan en özlü belirlemedir. Merkezi uygarlığın 5 bin yıldır biriktirdiği sömürü, sermaye ve iktidar, dünyanın/insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Kapitalist modernite, varlık sebeplerinden dolayı yaşanan sorunları da çözememektedir. Zira Sümer başkenti Uruk'tan başlayarak edindiği 5 bin yıllık birikim üzerinden kendini kurumlaştırmıştır. Bu birikim sorunları çözmemekte, tam tersine daha da derinleştirmektedir. Paradoks şudur ki, sistem ancak bu şekilde hayatta kalabilmektedir. Bir avuç iktidar sahibinin çıkarı-yaşamı uğruna gezegenimizin maddi-manevi değerlerinin heba edilişidir söz konusu olan.

Kapitalizm, geçmiş uygarlıkların iktidar birikimlerinin oluşturduğu tecrübeyle adeta gezegenimizi tehdit eden bir canavara dönüştü. Devlet denilen kurumu insanlığın başına bela ederek daha fazla baskı ve sömürüyü geliştirdi.

İktidar ve Cinsiyetçi Toplum

Hikâye çok eskidir aslında, binlerce yıl süren neolitik çağa damgasını vuran anaerkil düzenin yerini erkek egemenlikli ataerkil düzene bıraktığı dönemde başlar. Hem de darbeyle, hileyle, kurnazlıkla. Sümerlerde İştar ile Enki, Babil'de Marduk ile Tiamat, Atina'da Zeus ile Hera'nın kavgaları, toplumsal düzenin nasıl değiştiğini anlatır. Bu öyle sıradan bir değişim değildir. Oldukça muazzam sonuçlara yol açar. 5 bin yıl önce yaşanan bu değişim, aslında günümüz modernitesinin de temeli olmuştur. Erkek egemenlikli iktidar Sümerlerde başlamış, ardından Arap çöllerine, Mısır'a, oradan Yunan adalarına akarken, diğer yandan da Hititler üzerinden Anadolu yarımadasına ve oradan da Atina içlerine yayılmıştır. Yayılma Atlas Okyanusu kıyılarına kadar devam etmiştir. Ancak Sümerler'de başladığı gibi değildir artık. Kartopu misali yuvarlandıkça büyüyen, New York'a ulaştığında artık tüm dünyaya kendini dayatan hegemonik bir karaktere bürünmüştür. Sümer mitolojisinden başlayarak artık ana tanrıça devrinin sona erdiğini baba tanrı dönemine geçildiğini anlıyoruz. Erkek tanrı yerin ve göğün yaratıcısı olmuştur. Buna karşın kadın kutsallığı ise alabildiğine alçaltılır. Bu yeni toplumsal düzen muazzam bir mitolojiyle –dinler de buna dâhildir- tüm topluma özümsetilir. İktidarlar artık "erkek"tir. Dolayısıyla kadın cinsi bu iktidara göre şekillenmelidir. Bu yüzdendir ki devletin sınırları

içinde her türlü uygulamalarda bulunma hakkı iktidarların elindeyse, onun mikro modeli olan ailede de aynı haklar erkeğe ait olmaktadır. Tersi düşünülemez. İktidarla cinsiyetçi toplum kardeştirler. Eşitlik ve özgürlük ilkesi yoktur. Çünkü iktidar erkeklikle özdeş olmuştur. Kadının durumu ise köleliğe kadar varacak bir kurumlaşmanın trajik öyküsü haline gelecektir. Erkek egemenlikli zihniyet, toplumu da tıpkı kadının yeni statüsü –kölelik- temelinde hazırlayacaktır.

İktidarın Toplum İnşası

Erkek egemenlikli yeni toplumsal düzen, inşa edildiği günden bu yana hegemonyasını sağlamlaştırmak için çeşitli yönetim-yaşam biçimleri ve yine çeşitli din-inanç biçimlerini benimsemiştir. Bir yandan iktidarlarını sağlamlaştıracak devletler –hukuk ve askeri düzen- yoluyla, diğer yandan yine kendi iktidarlarını topluma kabul ettirmek için din –rahip ve peygamberler- yoluyla her gün biraz daha güçlendiler. Zira iktidar sahipleri de çok iyi biliyordu ki sorgulayan bireyler her zaman tehlikelidir. İktidarlar biat eden toplumlar ister. Bu yüzden vatandaşlık/hukuk veya din/inanç, toplumları yönetmek için gerekliydi. İbrahim, Musa ve İsa rahip geleneğinden, Hammurabi, Firavun, Nemrut ve ardılları da kral statüsüyle devletçi bir geleneğin temsilcisiydiler. Rahip gelenekli olanlar, iktidarlarını semavi buyruklara, kral gelenekli olanlar ise sahip oldukları kudretli imparatorlukların kurallarına dayandırıyorlardı. Bugün bile erkek zihniyetinin en fazla hissedildiği alanların başında din ve devlet gelmektedir. Erkeğin analitik aklı her iki olguya da –devlet ve din- kutsallık giysisi giydirerek toplum üzerinde hegemonya inşa eder. Hiyerarşi de bu aklın ürünüdür. Tüm toplumsal sistemlerin bu eril düzene referanslar vererek kendilerini inşa ederler. Hiyerarşik ataerkil düzenle birlikte iktidar kendisini devlet şeklinde görünür kılmıştır. Ancak iktidar eşittir devlet değildir. İktidar olmak için devlet olmazsa olmaz değildir. Öcalan'ın tabiriyle "kadim bir gelenek, artık ürünü elde etmeye, artırmaya ve ele geçirmeye yönelik her türlü toplumsal faaliyetti" iktidar. Üstelik iktidar devletten daha yaygın, devlet olmadan da yaşanabilen bir olgudur. Esas hedefi kârdır. Kârdan ayrı düşünülemez. Devlet ise yine Öcalan'ın tabiriyle "iktidarın hukuklaşmış biçimdir."

İktidar ve devletin asıl hedefi her zaman toplumsal sömürü olmuştur. Bu anlamda toplum esasen üzerinde her türlü tasarrufta bulunulabilecek bir zemin olarak kullanılmaktadır. Bu ilişki biçimi de binlerce yıl boyunca özenle hazırlanmıştır. Şayet toplum bu duruma itiraz ederse, o zaman savaşlarla, darbelerle yola getirilmeye çalışılır. Kapitalist uygarlığın en büyük başarısı, toplumsallığı önemli oranda çözmesidir. Toplumsal bağlar, ahlak, gelenekler, aile önemli oranda geçerliliğini yitirmiştir. Yerine koyulan ise popülist unsurlarla bezenmiş tüketime dayalı bir yaşamdır. Ahlaki bağların çözüldüğü toplum, artık bireylerden oluşan bir "sürü" haline gelmiştir. Sürüleşme insanın kendi gerçeğine yabancılaşmasıdır. Yaşamın anlamını yitirmesidir. Anlamdan yoksun yaşam, bir kişiliksizlik durumudur. Bu durum aynı zamanda hem toplumun, hem de sistemin yaşadığı krizin izdüşümüdür. Oluşturulan toplum kişiliksiz, sürü toplumdur. İktidarların istediği tam da budur.

Kapitalizm ve iktidar

Uygarlığın kapitalist aşaması –günümüz modernitesi- insan/toplum üzerinde en sistemli tahakkümü yürütmektedir. Geçmiş tüm uygarlıklardan kat be kat daha fazla sömürü ve baskı icra etmektedir. Kapitalist aşama öncesinde de toplum/doğa üzerinde baskı, sömürü vardı. Nice büyük savaşlar, felaketler yaşandı ancak hiçbir dönemde toplumun sürdürülemezliği söz konusu olmadı. Kapitalizm, geçmiş uygarlıkların iktidar birikimlerinin oluşturduğu tecrübeyle adeta gezegenimizi tehdit eden bir canavara dönüştü. Devlet denilen kurumu insanlığın başına bela ederek daha fazla baskı ve sömürüyü geliştirdi, sistemleştirdi. Devlet obezleştikçe toplumsal sorunlar büyüdü, sömürü arttı. En değme firavunların, nemrutların gücü bile bugün bir eyalet valisinin yetkileri karşısında bir değer ifade etmemektedir. Bütün uygarlık tarihi boyunca gerçekleşen sömürünün toplamı, günümüz küresel sermayesinin bir yıllık kazancına yetişmez. Bütün uygarlık tarihi boyunca savaşlarda yaşamını yitirenlerin sayısı, son 5 yüz yılda yaşanan savaşlardaki kayıpların yanına bile yaklaşamaz. Dehşet verici bir durumdur yaşanan. İktidarı elinde tutan bir zümre –tekeller, devletler- bütün bir toplumu çağdaş köleler haline getirdi. Ulus-devlet ile insanlığın tüm renklerini, dillerini, kültürlerini adeta kafesledi. Toplum/doğa üzerindeki sınırsız egemenlik istemi, ekolojik dengeyi alt-üst etti. Bu durum ancak kanserle izah edilebilir. Bir kapitalist modernite hastalığı olarak kanser, sistemin ruhunun insanın vücuduna yansımasının bir sonucudur aslında. İnsanın vücudundaki kanserli bir hücre nasıl ki tüm hücrelere yayılıyor, organizmayı öldürüyorsa, toplumu da aynı şekilde çürütmektedir.

Yüzükteki Hastalık: İktidar

İktidar bir hastalıktır. Hem de onulmaz bir hastalıktır. İktidara sahip olmak aynı zamanda onun ve kötülüğün kölesi olmak anlamına geliyor. Yüzüklerin Efendisi kitabında iktidar yüzükle tarif edilmektedir. Ancak dikkat çekici yönü, kimin elinde ya da boynundaysa onu kötülük yapmaya yöneltmektedir. Yani yüzüğe/iktidara "kötülük" atfedilmiştir. Sahibinin iyi olması bir şey değiştirmemektedir. Sözün özü, iktidarın iyisi yoktur. Bu önermeye karşı olanlar da vardır. Yani

sorunu iktidarda değil de, iktidar sahibinin niyetinde arayan yaklaşımlar vardır. Platon'dan günümüz burjuva partilerine, hatta sosyalist-komünist yapılanmalara kadar iktidarın "iyi yöneticilerin" elinde olması halinde, kötülüklerin son bulacağını, hatta "proleterya diktatörlüğünün, iktidarı halkın eline vereceğini" böylelikle sömürü düzeninin son bulacağını dile getirmişlerdir. Oysa iktidarın var olma sebebi kötülük/sömürüdür. Yani varlığı sorunludur. Yönetmek, doğasında baskı altına almayı bir ilişki biçimidir. Bu yüzden "iyi iktidar" yoktur, olamaz. Halkın kendi kendini yönetme mekanizmalarının olmadığı yerlerde halk adına onları yönetenlerin elindedir iktidar. Polis, ordu, devlet, yargı gibi kurumlar da halkı yönetmek için oluşturulmuştur. Yine yönetmek için yasa ve yasakları zorunlu kılar.

Devletleşmiş İktidar

Devlet iktidarı, öncelikle sahip olduğu sınırlar içerisinde kendi yargı gücünü inşa etmeyi ve geçerli kılmayı hedefler. Böylelikle sınırlarından giriş ve çıkışları denetimi altına alır. Mal, para-sermaye ve işgücü hareketleri üzerinde denetim kurar. İkinci olarak da üretim ilişkilerinin tabi olacağı kuralları belirler. Toplu sözleşmeler, sendikal hareketlere dair bir sınırlamadır bu. Amaç işgücünün daha çok metalaşmasıdır. Emeğin denetim altına alınması için bu gereklidir. Yeri geldiğinde bu kuralları anayasal değişiklikler yaparak yeniden düzenler. Üçüncü sırada ise vergilendirme vardır. Kapitalizmde vergilendirme, sermaye birikimi sürecine katkıda bulunacak en dolaysız yöntemdir. İktidarlar/hükümetler, vergilendirme yoluyla büyük miktarda sermaye toplayıp sübvansiyonlar aracılığıyla ellerinde zaten büyük sermayeler bulunan kişi ya da gruplara dağıtır. Sonra da bu vergilerin yol, su, elektrik vb. hizmetlerle topluma geri döndüğüne dair bir propaganda yapar. Oysa bu işten asıl kazançlı çıkanlar, ihaleleri alan şirketler/tekellerdir. Devletleşmiş iktidar, iktisadi yapılanmalarla da yetinmez. Emek sömürüsü iktidarların baki olabilmesi için yeterli değildir. Yasa/yasaklar veya vergilerle kendini sonsuz kılamayacağını bilir. Bunun için toplumsal alanın her tarafına sızar. Eğitim kurumları, medya ve din, en uygun araçlardır. Bu şekilde tüm toplumsal ilişkileri eline geçirir.

İktidarın var olduğu toplumlar zorunlu olarak da hiyerarşik olur. İçselleştirilen iktidar öyle bir hal alır ki, hiyerarşik düzen günlük hayatta karşılığını bulur. Patron/amir, işçi/memura karşı; evde erkek kadına karşı; aile çocuklara karşı; öğretmen öğrencilere karşı... Her şey iktidarla düzenlenmeye çalışılır. Yönetilenler iktidarı içselleştirdiği için çoğu zaman baskının farkında bile olmazlar. Hatta bunu hayatın doğal akışı olarak bellerler. İktidarlar bu silsileyi büyük bir kurnazlıkla inşa ederler. Zira baskı her zaman şiddet yoluyla olmaz. Bugünün iktidarları ileri teknolojiden de yararlanarak neredeyse insanların günlük yaşamlarını denetleyebiliyorlar. Telefon dinlemeleri, bilgisayar takipleri, sokaklarda-otobüslerde kameralar vb. Baskıcı iktidar mekanizmaları ve denetim biçimleri, özgürlük alanlarını her geçen gün daha fazla gasp etmekte. İktidar karşıtı toplumsal hareketler, bu ileri teknoloji sayesinde denetim altına alınmakta, üzerlerinde baskı kurulmaktadır. Devletlerarası iletişim/bilişim işbirliği "emperyal" bir karaktere bürünerek küreselleşiyor. Yeni teknolojiler toplum yararına kullanılacak özellikler içerirken tam aksi yönde toplumsal yaşamı hücre tipi bir hapishaneye dönüştürme amacıyla kullanılıyor. Örneğin medya, tam bir savaş silahına dönüştürülüyor. Çünkü medyanın denetimiküresel iktidarların elindedir. Hakeza internet de demokratik iletişim alanı olmaktan çok küresel ticaretin ve denetimin etkin bir aracına dönüştürülüyor. Medya aracılığıyla inşa edilen aslında sanal toplumdur. Toplum kırımın önü açılmaktadır. Özü itibariyle iktidar sahipleri yaşamınızın her alanında belirleyici/etkileyici/denetleyici bir konumdadırlar. Artık iktidar her yerde bizimle birliktedir. Haliyle düşüncelerinize/davranışlarınıza "çeki düzen" vermek zorundayızdır. "Çeki düzen verme" eylemi o kadar içselleştirilir ki toplum, söz konusu denetçi/baskıcı uygulamaların kendi güvenliği için olduğunu düşünür. Toplumsal düşürülme/uyuşma/körleşmedir yaşanan. Egemen ideolojinin etkisi altındaki toplum, kendi gerçekliğini göstermeye çalışan her türlü sese de kulağını kapatır. Hatta bundan rahatsızlık duyarak futbolu, magazini, televizyon dizilerini tercih eder. Aslında kendisinin olmayan, yanlış kurgulanmış bir hayatı yaşamaktadır.

İktidarsız da Yaşanır!

İktidarlar, sahip olduğu ezici güç ve zihin yıkayan araçlarıyla toplumu kendine bağımlı kılar ki toplum, kendisini yönetecek bir iktidar erki olmaksızın yaşanamayacağına ikna olur. Oysa insanlığın binlerce yıl devletsiz/iktidarsız/sömürüsüz yaşadığını biliyoruz. Böyle bir dünya bugün de mümkündür. Birliktelik için evliliğin, işlerin yürümesi için otoritenin ve kimse için mülkiyetin gerekli olmadığı bir dünyada da yaşanılabilir. İktidarlar, dünyayı ezilenler, ötekileştirilenler, azınlıklar için bir kâbusa dönüştürmek istiyor ve şiddeti de yoğun bir biçimde kullanıyor ve kendi kurgusunu toplum için gerçeklik haline getirmeye çalışıyorlar. İktidarın bu kurgusuna karşılık özgürlükçü-eşitlikçi kurguyu ortaya koymak bir zorunluluktur. Tanrısallaşan küresel iktidarın bize gösterdiği karanlığa karşılık aydınlık bir geleceği aramak gerekir. Tarihe bakıldığında aydınlık geleceği yaratmak için mücadele edenleri hiçbir gücün durduramadığı görülecektir. Yapılması gereken iktidardaki kötülüğü değil, iktidarın ta kendisini –yüzüğü- yok etmektir.

Kapitalist Modernitenin Resmi İdeolojisi: LİBERALİZM

Ferhat Çiçek

Ahlak ve politika üzerine kurulu toplumsal doğamızdan kopma ile başlayan merkezi uygarlık sisteminin yapısal krizli halini temsil eden kapitalizm, nasıl oluyor da varlığını devam ettirebiliyor? Bugün 'genelleşmiş ve derinleşmiş kölelik' olarak tanımlanan kapitalizmin, gelinen aşamada insanlığın hiçbir sorununu çözmediği gibi, uygarlık tarihinin başından beri var olan toplumsal sorunları daha da arttırdığı, hatta bunlara yenilerini ekleyerek onları kronikleştirdiği bilinmesine rağmen kapitalizm neden aşılamıyor? İnsanlığın sorunlarını çözmek için yola düşen ve bu uğurda büyük bedeller ödeyenler, nasıl oluyor da toplumda hem anlayış hem de örgütsel anlamda etkin olup kapitalist sistemi alt edemiyor? Ama bu özelliklerine rağmen kapitalist sistem aşılmak bir yana karşıtlarını bile kendi hizmetine koşabiliyor? Bu güç ve yeteneği nereden alıyor? Daha da arttırılabilecek bu çelişkili halleri A.Öcalan: "Kapitalist modernitenin asıl gücü ne parasından ne de silahından kaynaklanmaktadır; sonuncusu ve en güçlüsü olan sosyalist ütopya da dâhil, tüm ütopyaları her renge bürünen ve en değme sihirbaza taş çıkartan kendi liberalizminde boğması onun asıl gücünü oluşturmaktadır." şeklinde tanımlayarak açıklamaktadır. Bu nedenle de kapitalizmin ideolojisi olan liberalizmin daha ayrıntılı olarak ele alınmasına ihtiyaç vardır.

Liberalizmin en büyük yeteneği, kendini olduğundan farklı göstererek en güçlü karşıtları da dâhil herkese kendini kabul ettirebilmesi ve kendi hizmetine koşabilmesidir.

Kavramsal ve Tarihsel Gelişim

Kavram olarak Latince 'hür bir şahsa yakışan' anlamına gelen 'liberalis' kelimesinden kaynağını alan liberalizm, Türkçe'ye Fransızca'dan geçerken, İngilizceye de İspanyolca'dan geçerek yaygınlaşmıştır. Özellikle de 1750'ler sonrasından günümüze kadar çok yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Siyasal literatürde yaygın kullanımı, 19. yüzyılın başında İspanya'da kurulan 'Liberales' adlı partiden sonra gerçekleşir. Kapitalizmin hâkimiyetine paralel olarak, bu kavram hayatın birçok alanına iyiden iyiye yerleşir.

Felsefe Sözlüğü'nde: "Gerek ekonomi felsefesinde gerekse siyaset felsefesinde devlet, toplum ve birey arasındaki tüm ilişkilerde bireyin hak ve özgürlüklerini öne çıkaran, her bireyin vicdan, inanç ve düşünce özgürlüğünün tanınması gerektiğini savunan ekonomik ve siyasal öğreti. Bu bağlamda devletin ekonomiye müdahalesinin en alt düzeye çekilmesi gerektiğini savlayan daha ideal olanın ise devletin bireyler, sınıflar ve uluslar arasındaki ekonomik ilişkilere hiçbir şekilde karışmaması olduğunu öne süren ve somut anlatımını 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' (Laissez faire, laissez passer) savsözünde bulan öğreti, iktisadi liberalizm diye adlandırılırken, devlet yetkesinin her anlamda ve her alanda kısıtlanması, bu yetkeyi elinde tutanların toplumun yapıtaşları bireylerin yaşamlarını nasıl yönlendireceklerine herhangi bir gerekçe ileri sürerek hiçbir şekilde karışmaması gerektiğini savunan, devletin toplumsal ve kültürel yaşamın düzenlenmesinde hiçbir belirleyici rol üstlenmemesi gerektiğinin altını koyultarak çizen ve somut anlatımını 'en iyi hükümet en az hükümet edendir' savsözünde bulan öğretiye ise siyasal liberalizm denmektedir." şeklinde tanımlanmaktadır.

Etimolojik olarak 'liberty' (özgürlük) kökünden gelen liberalizm, burjuvazinin iktidar yürüyüşünde temel sloganı olan ve alıntıda da belirtilen "laissez faire

laissez passer" (bırakınız geçsinler bırakınız yapsınlar)'in yerini alır. Daha sonrasında düşünce, ifade, seyahat ve serbest ticaret özgürlüğü, mülkiyet hakkı vb. gibi 'kişi hak ve özgürlükleri' diye bilinen ve kısaca doğuştan gelen haklar olarak görülen birinci kuşak insan haklarının tümünü ifade edecek şekilde kullanılmaya başlanacaktır. İnsan hakları hukukunda bir kuşağı temsil eden bu hakların, kapitalizmin ideolojisi olan liberalizmle birlikte anılması, tamamen bu hakların elde edildiği dönem koşulları ve 'kurnaz-avcı adam'ın istismarcılığı ve kurnazlığı ile bağlantılıdır.

Dini dogmatizmin merkezi uygarlık sisteminin resmi ideolojisi haline geldiği; tüm devletlerin kutsallaşarak tanrı adına, yeryüzünde onun gücünü kullandığı, insanın kul haline getirilerek 'fikren ve ruhen bitirildiği' bir dönemde insanlık, kıta Avrupa'sında Rönesans-Reformlarla tarihe yeni bir yorum katma arayışı içindedir. Bu dönemde insan her açıdan bir cendereye alınmıştır. Kilisenin şatafatına, maddi zenginliğine ve halen hafızalardan silinmeyen zulmüne karşı, çok yoğun köylü isyanları ile cevap verilirken; Vatikan'ın 'sapkın' olarak ilan ettiği 'heretikler' de Hıristiyanlığın, Hz. İsa dönemindeki gibi mütevazı, sade olması gerektiğini belirterek resmi kiliseye karşı mücadele içindedir. Bunun yanı sıra, Vatikan'ın Katolik tekelciliğini aşmak için Almanya'dan başlamak üzere Avrupa'nın pek çok yerine yayılacak biçimde ulusal kilise döneminin başlatılması anlamında dinde reform arayışları ortaya çıkar. Kilisenin aklı donduran, bu yönüyle de insandaki tüm yaratıcılığı öldüren dogmatizmine karşı da, bilim arayışçıları olarak ortaya çıkan 'simyacılar' çok yoğun bir çaba içindedir. Tüm bunlar temelinde daha özgür, daha eşitlikçi bir yaşam arzusuyla gerçekleşen Reformasyon, Rönesans ve buna bağlı olarak gelişen aydınlanma ile doğaya, topluma ve insana olan bakış açısı değişirken aynı zamanda bilimsel düşünüşün de önü sonuna kadar açılacaktır.

Toplum, hafızalarda halen çok canlı olan demokratik komünal yaşamı kurma ya da saldırılara karşı koruma mücadelesini yürütürken, dönemin orta sınıfını temsil eden burjuvazinin de henüz pay almadığı mevcut devlet karşısında ciddi bir programa sahip olmadığı görülmektedir. Burjuvazi bilindiği gibi ortaçağda egemen sınıf değildir. Ortaçağın hâkim sınıfı feodal beyler, derebeyler, şövalyeler vb'den oluşan aristokrasidir. Aristokrasinin doğuştan sahip olduğu askeri, siyasi, dini ve yönetsel hakları bulunmaktadır. Aristokrasiyi tanımlayan unvanlar ve bu unvanlara tanınan ayrıcalıklar nesiller boyu sürmektedir. İktidarcı güçlerin en örgütlü koalisyon organı görünümündeki devlet de, bu sınıfın çıkarları temelinde organize edilmiştir. Önemli askeri komutanlıklar bu sınıfın tekelindeyken örneğin, İngiltere'deki Lordlar Kamarası'nda meclis üyeliği babadan oğla geçmektedir.

Bu, siyasi ve askeri ayrıcalıkların yanı sıra mevcut devlet yapılanması, feodal beylerin ve derebeylerin kendi devletçiklerinde iktidarlarını sürdürmeleri için oluşturulmuştur. Yani devlet bir koalisyon ortaklığı gibidir, parçalıdır. Merkeziyetçilik, ulus-devlette olduğu gibi çok güçlü değildir. Ticaretle uğraşan burjuvazi böylesi bir devlet yapılanması içinde yer almadığı ya da devlet tarafından istenildiği gibi desteklenmediği için dilediği kadar kâr edememektedir. Zira uğradığı her prenslik veya beylikte ayrı ayrı vergi vermek durumunda kalmaktadır. Yanı sıra özellikle uzun yol ticareti istenilen ölçüde güvenlikli değildir. Yine tüccarın sattığı malların üretilmesi için gerekli olan işgücünü oluşturan serfler, feodal beylerin vasalları (xulam) olarak toprağa bağlıdır ve serbestçe hareket edememektedirler. İşte bu koşullarda burjuvazinin temel talebi, ticaret için gerekli olan malları üretmek için serflerin kırsaldan kente akması ve çalışmalarının serbest olmasıdır. Ama yapılan fief sözleşmeleri yani vassal-süzeren ilişkisi buna engeldir. Bu durum kentsoylu (burjuvazi) ile topraksoylu (aristokrasi) arasındaki temel çelişkinin ne olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu koşullar içerisinde egemen olmak isteyen her sınıf gibi tüccar sınıfı (burjuvazi) da gözünü devlete dikmiştir. Çünkü devlete ortak olmadan ya da onu ele geçirmeden güç haline gelinemeyeceğini çok iyi bilmektedir. Burjuvazi tüm bu nedenlerden dolayı halkın yürütmüş olduğu özgürlük, eşitlik, adalet mücadelesinin içinde yer alır. Ve pek çok halk devriminde olduğu gibi ortaya çıkan sonuçları kendi çıkarları temelinde yontmayı başarır. Örneğin günümüzü hala da etkileyen ve gerçekten de çok büyük değeri olan Fransız Devrimi'nin ilan ettiği 'İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin 'kutsal ve dokunulmaz' saydığı tek hak 'mülkiyet hakkı'dır. O kadar hayati olması gereken insan hakkının içinde özel mülkiyetin -hem de ezilenlerin mülklerinin pek olmaması gözetildiğinde- toplumsal mücadelelerin başköşesine yerleştirilmesi, burjuvaların şahsında kurnaz-avcı adamın yaptıklarını gözler önüne sermektedir.

Ekonomik olarak durumu oldukça iyi olmasına karşın siyasi olarak devlete henüz ortak olamamış burjuvazi, eşitlik ilkesiyle aristokrasiye tanınmış olan tüm hakları elde edebilmeyi hedefler. Bu temelde sloganda talep edilen özgürlük ile burjuvazinin isteklerini rahatça ifade ederek özel teşebbüs yoluyla istediği yere serbestçe varabilmesi kastedilmektedir. Bunun da çok dinamik bir sınıf olan burjuvaziyi yeni devletin temel gücü haline getireceği sonraki gelişmelerden anlaşılmaktadır. Dikkat edilirse eşitlik ve özgürlük talebi adına elde edilen tüm haklar, halkı değil burjuvaziyi güçlendirmekten başka bir sonuç doğurmamıştır. Halkın haklarına kavuşması için, burjuvaziye karşı yürütmek

zorunda kalacağı amansız bir mücadele gerekecektir.

Burjuvazi iktidar yürüyüşünü gerçekleştirebilmek ve karşıtlarına zihniyette de baskın gelebilmek için bunun teorisini oluşturacaktır. Başta John Locke (1632-1704) olmak üzere Bodin (1530-1596), Hobbes (1588-1679), David Hume (1711-1776), Jeremy Bentham (1748-1832), Vico (1668-1744), Montesquieu (1689-1755) ve Adam Smith (1723-1790) gibi düşünürler yasama, yürütme ve yargıyı tek elde monarşik bir şekilde toplamış olan devlete karşı egemenliğin kaynağını halka dayandıran ve devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan teoriler oluşturmuşlardır. Hobbes dışındaki tüm bu liberal öncüler doğal hukukçuyken, Vico ve Montesquieu dışındaki tüm öncüler de toplumsal sözleşmecidir. 'Liberalizmin babası' olarak gösterilen Locke'a göre: "uygar topluma geçmeden önce, insanlar bir 'doğa durumu'nda yaşıyorlardı. Bu yaşamda, 'başkalarına zarar vermeme' kuralına dayalı, tanrı tarafından konmuş bir 'doğa yasası' egemendi, insanlar özgür, eşit ve barış içindeydiler. Doğa yasasına uymayıp saldırgan davrananları herkes tek başına ya da başkalarıyla birleşerek cezalandırma hakkına sahipti. Ama hem davacı, hem yargıç, hem de ceza uygulayıcısı olmak toplumda karışıklıklara neden olabileceği için, insanlar kendi iradeleriyle uygar topluma geçmeye karar verdiler." Hem doğal hukuk hem de toplumsal sözleşmenin mantığını gösteren bu kısa alıntı, liberalizmin kendisine dayanak yaptığı teorik temelleri oluşturmaktadır. Liberaller temel slogan haline getirdikleri eşitlik ve özgürlük taleplerini bu Locke'nin bu tarih yorumuna dayandırmışlardır.

Liberalizme göre insan türü için önce birey vardır. Ona göre toplum olma durumu daha sonraları gerçekleşmiştir. Bunun için de birey hakları toplumun haklarından daha önemli ve önceldir.

Kelime olarak 'özgürlükçülük' anlamına gelen liberalizm, böylelikle insanlığa özgürlük getiren ideoloji olarak kendini sunmaktadır. Burada önemli olan liberalizmin, kapitalizmin resmi ideolojisi olduğunu bir an için bile olsa unutmamak önem taşır. Çünkü liberalizmin en büyük yeteneği, kendini olduğundan farklı göstererek en güçlü karşıtları da dâhil herkese kendini kabul ettirebilmesi ve kendi hizmetine koşabilmesidir. Yani kendini perdeleyerek gizleme kabiliyetine sahiptir. Kapitalizm ne kadar özgürlükçü ise liberalizm de o kadar özgürlükçüdür. Kapitalizmin toplumsal sorunları çözme yeteneği ne kadar ise, liberalizmin de toplumsal sorunlara çözüm gücü olma yeteneği de o kadardır. Zira liberalizm kapitalizmin resmi ve merkezi ideolojisidir.

Liberalizmde Tarihin Temel Birimi Bireydir

Liberalizm tarihin yorumunu istismara en açık olan birey üzerine kurar. Onlara göre birey temel varlıktır. Birey toplum, halk, ulus… vb tüm bu 'bütün'lerden daha gerçektir, esastır, merkezidir ve önceldir. Mehmet Yılmaz, 'Liberalizmin Kara Kitabı' adlı eserinde 'Liberalizm insanı birey zanneder.' diyerek belki de liberalizmin en temel yanılgısını ortaya koymaktadır. Liberalizme göre insan türü için önce birey vardır. Ona göre toplum olma durumu daha sonraları gerçekleşmiştir. Bunun için de birey toplumdan önce geldiği için esastır ve onun hakları toplumun haklarından daha önemli ve önceldir. Bu nedenle de, liberalizm bireyin ve bireyciliğin ideolojisidir. Buna göre insanlar doğuştan özgür bireyler olarak doğarlar ve doğa yasası çerçevesinde eşit, özgür bir şekilde yaşarlar. Zamanla bireyler arasında ortaya çıkan sorunlarda keyfilikler ve adaletsizlikler çıkmasın temel hak ve özgürlükler korunsun diye iradelerinin bir kısmını devlete devrederek uygarlığa geçerler. Devlete yargılama, cezalandırma ve temel özgürlükleri koruma görevi verirler.

Burada çok sorunlu bir tarihsel toplum okuması olduğu açıktır. Çünkü insan türü için bireyi toplumun önüne yerleştirmek, çok büyük bir teorik yanlış olmanın yanında hiç de masum bir ele alış yöntemi değildir. Bu burjuvazinin bireyciliğine, bencilliğine teorik temel kazandırmak için uydurulmuş bir yalandır, bilinçli bir saptırmadır. İnsan türünün var oluş hali toplumsallıktır. Yani önce birey olarak var olma sonra da toplum olma diye bir durum insanlık tarihinin hiçbir döneminde yaşanmamıştır. Yaklaşık olarak üç milyon yıllık insanlık tarihinde insanlaşma ve toplumlaşma birliktedir. Biri diğerinden önce veya sonra değildir. Öcalan bu durumu 'at başıdır.' şeklinde tanımlamaktadır. Yani liberallerin dediği gibi önce bireyler vardı, sonra tarihin bir döneminde bireyler geleceklerini garanti altına almak için biraraya gelerek toplumu oluşturdu diye bir savın hakikatle bir alakası yoktur. İnsan türü varoluşsal olarak toplumsaldır. Doğa tekler (bireyler) üzerine kurulu değildir, muhteşem bir birliği, bütünlüğü ifade eder. Doğada birbiri için olmayan, birbirini tamamlamayan, birlikte var olmayan hiçbir şey yoktur. Scrödinger'in 'kuantumun en temel ilkesi' olarak tanımladığı 'dolanıklık ilkesi' temel birlik ilkesi anlamına gelir. Bu, 'bir olma'nın bilimsel izahatı ve adıdır. Durum böyleyken tarihi tekiller üzerine kurmanın, evrenseli yok saymanın bilimle, hakikatle hiçbir alakası yoktur. Tarihi bireyin üzerine kurmak ve bireyi toplumdan önceye

yerleştirmek, sadece ve sadece burjuvazinin toplum dışı oluşuna, bireyciliğine, bencilliğine kılıf aramak, onu maskelemek anlamına gelir.

Liberalizmde Doğal Toplum Kaos Ve Kargaşa Halindedir

Toplumsal tarihin %98'inden daha fazla bir bölümünün klan tarzında ve komünal olarak geçtiği bilinmektedir. Sonrasında gerçekleşen ve toplumsallıkta niteliksel bir sıçrama olan neolitik aşamayla birlikte bu dönemler, doğal toplum (organik toplum, ahlaki ve politik toplum) olarak adlandırılır. Bu uzunca tarih boyunca insanlık egemensiz, polissiz, jandarmasız, devletsiz yaşamıştır. Toplumda dile gelen, içinden gelinen doğanın birbirini tamamlayan, bütünleyen ve birlikte var olan özü olduğu için herhangi bir toplumsal soruna rastlanmaz. Toplumda kafalar toplumun daha da nasıl geliştirilebileceği, yaşam sorunlarının nasıl aşılabileceği üzerine yorulurken, pratik de buna uygun gerçekleşecektir. Yani yaşam tamamen politik ve ahlaki bir karakterdedir. Zihniyetler ve buna bağlı olarak yaşam komünal olduğundan bu dönemde herhangi bir düzensizlikten, keşmekeşlikten bahsedilemez. Tersine insanlık tarihinin en düzenli, gönüllü katılımın en güçlü olduğu dönem o dönem olmuştur. Ahlak, temel yaptırım gücü olarak iş görmektedir. Bencillik ve onun egemenliğe götüren her türden versiyonu henüz ortada olmadığı için toplumda düzensizliklere neden olacak sorunlara rastlanmaz. Yaşanan sorunlar doğanın diğer bileşenlerin de yaşadığı normal, doğal sorunlardır. Bunlar da el birliğiyle aşılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle de liberallerin dediği gibi doğal halde yaşayan insanların yaşamları belirsiz, düzensiz, herkesin istediği gibi davrandığı bu nedenle de toplumsal sorunlara sebebiyet veren, Hobbes'un deyimiyle 'herkesin herkesin kurdu olduğu' bir özellikte değildir. O halde liberallerce doğal toplum neden böyle gösterilir?

Doğal toplum kötülenir, çünkü devlete, onun oluşumuna meşruiyet kazandırılmak ya da ona ilericilik atfedilmek istenir. Toplumsal sözleşmecilere göre, devletin olması toplumun sürmesi için bir gerekliliktir. Zira toplum kargaşa ve kaos halindedir. Toplum üyeleri adeta birbirini tüketecek derecede birbiriyle mücadele içindedir. Gidişat toplumun yok oluşudur. Böylesi bir düzensizlik içinde toplum yok olmasın diye insanların iradelerinin bir kısmını devrettikleri ve böylelikle de varlıklarını onunla garanti altına aldıkları kurumdur devlet. Devlete böylesi bir yaklaşım devleti gerekli, devrimci, ilerici bir kurum haline getirir. Marksizm de doğal toplum ve devlet hakkında bu dönem tezlerinden etkilendiği için benzer bir yaklaşım içinde olmuştur. Marksizm'e göre devletin hem de tarihin en kirli ve lanetli aracı olarak gerekli bir kurum gibi oluşması, kaynağını bu tarih yorumundan alır.

Hâlbuki toplumsal tarihe bakıldığında, devlet ve öncesinde hiyerarşinin, toplumun komünal olan özünden kopma sonucu gerçekleşen bir sapma olduğu görülür. Bundan dolayı da devlet normal ve zorunlu bir gelişim değildir. Zira o toplumun birbirini tamamlama üzerine kurulu olan kimyasını bozan, toplumu parçalayan bir karakterdedir. Bu nedenle de devletli toplumlar parçalı-sınıflı toplumlardır. Böylesi toplumlarda da toplumsal bütünlük ortadan kalkar. Devletin düzen getirdiği tezi en büyük yalandır ve saptırmaların başında gelmektedir. Dolayısıyla liberalizmin doğal toplumun 'düzensiz', 'sürdürülemez' olduğu iddiası, devletli yaşamı topluma lanse ettirmekten başka bir anlama gelmez. Bu şekilde insanlara kurtuluş ve düzen yolu olarak gösterilen devlet esasında kutsallaştırılmak isteniyor. Bunun için de insanlığın milyonlarca yıl yaşadığı devletsiz ve dayanışmaya dayalı komünal yaşamı hakir gösterilerek, ondan uzak durulması sağlanmaya çalışılıyor.

Liberalizm, Toplum Karşıtıdır

Liberalizm kendi sistemini bireye, bireyciliğe dayandırarak daha en başından toplumla arasına özsel bir mesafe koymuştur. Liberalizm topluma ve her türden bütüne karşı bireyi koruma iddiasında olan bir ideolojidir. O birey haklarıyla meşguldür. Tabi bunun da böyle olmadığı aksine en güçsüz bireyin bu dönemde geliştiği bilinmektedir. Örneğin, insan hakları hukukunda ele alınan birinci kuşak insan hakları, 'kişi hak ve özgürlükleri' olarak bilinmektedir. Aslında bu haklar ilk talep edildiğinde, kullaştırılan ve köleleştirilen bireyin topluluğuyla birlikte özgürleştirilmesini esas almaktayken burjuvazi bu talebi aristokrasiye karşı eşitlik talebinde bulunarak kendisini güçlendirmek için kullanmıştır. Bu nedenledir ki, bilimsel sosyalist öğreti, anarşizm ve ulusal kurtuluş hareketleri yoluyla bireyin bu şekilde toplumdan koparılmasına karşı bir isyan gerçekleşmiştir. İkinci kuşak insan hakları yani 'ekonomik, sosyal ve kültürel haklar' vb. olarak tanımlanan topluluk hakları ortaya çıkmıştır. Bu hakların elde edilmesi demokratik uygarlık güçlerinin mücadelesi sonucunda mümkün olmuştur. Bu nedenle de liberalizm, kapitalist sistem 2. Dünya Savaşı'nda ölümü görmeyinceye kadar bu ikinci kuşak hakların (topluluk hakları) hiçbirine rağbet etmemiştir. Bu hakları benimsememiş ve toplumun bu haklar için verdiği mücadeleyi karşılıksız bırakmıştır. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, ömrünü uzatmak için liberal devlet perspektifine 'sosyal devlet' anlayışını da (sosyal devlet gibi bir kavram 'devlet' ve 'toplum' kavramlarının özleri farklı ve uyuşmaz olduğundan doğru değildir. Biz literatürde kullanıldığından ve anlaşılması için belirtiyoruz.) eklemiştir.

'Güçlü kurnaz adam'ın pratiği olarak da okunabilecek olan hiyerarşik devletçi sistem tarihi, toplum karşıtlığı üzerine yazılmıştır. Bu nedenle erkek egemenlikçi düşünüşün bir ürünü olan hiyerarşik-devletçi sistem, kendini düşünenlerin sistemidir. Dikkat edilirse hiyerarşik-devletçi sistemin temel motiflerinin benlik güdüsüne dayandığı açıkça görülür. O, 'ben'i 'biz'e karşı güç haline getirmeye çalışmanın bir ürünüdür. Bundan dolayı da önceki yaşamda olmayan 'ben-biz' ayrımı, çok sistematik olarak geliştirilerek kapitalizmde 'ben' doruğa çıkarılmıştır. Bu çıkış o denli tavana vurmuştur ki, artık 'biz'i yani toplumu onunla birlikte de tüm doğayı ortadan kaldırabilecek bir düzeye gelmiştir. 'Ben' güdüsünün direktifleriyle yürüyenlerin toplumsal çıkarı gözetmesi, ahlaklı davranması mümkün olamaz. 'Liberalizmin Kara Kitabı'nda geçtiği biçimiyle "Liberalizm kötü ahlâklıdır' demiyorum, su nasıl renk-siz, hava nasıl koku-suz ise liberalizm de öyle ahlâk-sızdır diyorum." Kapitalizmin bir yere girerken, önce oranın ahlakını ve toplumsallığını ortadan kaldırmasının nedeni işte budur. Zira ahlakın ve toplumsallığın olduğu yere bencillik, kişisel çıkarlar, toplumsal parçalanma giremez. Bunu bilen kapitalistler toplumu her zaman karşılarına alırlar. Özünde gerçek bir toplumsallaşmanın olduğu yerde bireyin çözümsüz kalan sorunları olamaz. Çünkü böylesi durumlarda birey-toplum karşıtlığına yer yoktur, birey-toplum bir bütünü oluşturur. Birbirini tamamlama söz konusudur. Burjuvazi, ortaçağın insanları kullaştırarak devletçi sistemin kölesi haline getirme anlayışına karşı duyulan haklı tepkiyi kendi çıkarları temelinde kullanarak, topluma karşı güdülerinden başka bir şey düşünmeyen azgın bir birey ortaya çıkarmıştır.

Liberalizmi, toplum karşıtı olduğu için bireyi en fazla güçsüzleştiren ve birey karşıtı olan ideoloji olarak ele almak daha yerinde bir değerlendirme olur. Liberalizm bireyi topluma karşı kışkırtarak, toplumu bireye kemirterek toplumu zayıf düşürür. Peki, buna neden ihtiyaç duyar? Çünkü her egemen gibi kapitalizm de örgütsüz, dağınık, birbiri karşısında sorumluluk duymayan, ortaklaşamayan toplulukların daha rahat yönetilebileceklerini çok iyi bilir. Egemenler açısından her zaman en büyük tehlike toplumun örgütlü olmasıdır. Çünkü örgütlülük güç demektir. Egemenler karşılarında güçlü bir toplum görmek istemediklerinden dolayı tarih boyunca en fazla toplumu nasıl örgütsüz bırakacakları üzerinde durmuşlardır. Bunu günlük Kürt halkına ve özgürlük mücadelesine karşı uygulanan politikalarda da görmek mümkündür. Kürtleri sömürmeye devam etmek isteyenlerin en fazla üzerinde yoğunlaştıkları konu, Kürtlerin birlik olmaktan çıkarılması, tek ses haline gelmelerinin engellenmesi vb. hususudur.

Tüm bu nedenlerden ötürü, öyle belirtildiği gibi liberalizm bireyi güçlendirmez, zayıf düşürür. Sığırlaştırılan, sürüleştiren insan gerçekliği en fazla da insanlara özgürlük getirdiği iddiasında bulunan liberalizm döneminde gerçekleşmiştir.

Liberalizm Özgürlük Değil, Kölelik Getirir

Liberalizmin daha başından beri dilinden düşürmediği en temel kavramlardan biri de özgürlüktür. Kendisini özgürlük getiren ideoloji olarak takdim eder. Ona göre kendilerinden önceki tüm sistemler baskıcı, zorba rejimlerdir. Kendileri de her türden baskıya ve bütün'e karşı bireye özgürlük getiren tek sistemdir.

Liberalizm, özgürlük anlayışını bireyin dıştan gelen müdahalelere karşı korunmasına oturtur. Liberalizme göre birey özgürdür, iradelidir. Dışarıdan herhangi bir müdahaleye gerek duymadan yaşayabilecek durumdadır. Bu nedenle de dışarıdan gelen her türden müdahale, özü itibariyle özgürlüğü kısıtlar ve baskı altına alır. Bu nedenle de birey, bu müdahalelere karşı korunmalıdır.

Liberalizm, mevcut bireyi zaten özgür saydığından ve bireyin de doğal hukuk gereği haklarının olduğunu savladığından ona ek olarak farklı özgürlüklerin verilmesi gerekmez. Daha çok onun müdahalelere karşı korunması gerekir. Bu nedenle de liberalizmin özgürlük anlayışına negatif özgürlük denmektedir. Yani bir şeye özgürlük değil bir şey'den özgürlük. 'Özgürlükte esas olan bireye bir şey sağlanması değil, onun dış baskı ve zorlamalara maruz bırakılmamasıdır.' Liberalizme göre, 'birey, davranışlarına, hareketlerine diğerleri tarafından müdahale edilmediği sürece özgürdür.'

Birey anlayışı toplum öncesi ve toplum dışı olduğundan liberalizm özgürlük anlayışını da bireyin sınırında tutmuştur. Birey kavrayışı, toplumsallığı dışladığı için bireyin tek başına da yaşayabileceği görüşündedir. O nedenle zaten birey kendine yetmektedir, özgürdür ve doğuştan da getirdiği hakları vardır. O halde birey tamdır ve kendisine müdahale edilmemesi gerekendir. Doğal toplum insanının özgür olduğundan bahsedilebilir, ancak onun özgürlük anlayışı toplumsaldır. Çünkü doğal toplum insanı toplumsallıkla vardır. Toplumun dışında bir var oluş hali söz konusu değildir. O nedenle de doğal toplum insanı özgürdür, ama en fazla müdahale edendir ve müdahale edilendir. Müdahale etme ve müdahale edilmeyle özgür olma birbirinin karşıtı olan şeyler değildir. İnsanın toplumsal bir varlık oluşu onu müdahale eden ve edilen bir konuma otomatik olarak getirir. Toplumsal doğanın özünü oluşturan politika, herkesin birbirinin yaşamına kendini katarak müdahale etmesiyken, ahlak toplumun zora dayanmayan, gönüllüce yapılan, işleyen en temel kurallar sistemi olarak başlı başına müdahale etme ve

edilme halidir. Öcalan ahlakı 'özgürlüğün katılaşmış hali' olarak tanımlarken de bu hususu dile getirmiş oluyor. Ahlak toplumsallığın baskısı ve gücü olduğundan, liberalizm tarafından hep özgürlüksüzlük ve baskıcılık olarak ele alınmıştır. Bu nedenle de liberalizm, çok özel olarak ahlaksız olmaya özen göstermiştir. Zira ahlak toplumsallaşma anlamına gelmektedir. Liberalizm de en toplum dışı ideoloji olarak bireyciliğin ideolojisi olmaktadır. Gerçekte ise ahlakın yarattığı baskılama, insanın özgürlükten sapmamasını sağlamayı amaçlar. Burada kastedilen ahlak, insan ve toplum olmanın özünü oluşturan ahlaki-politik toplumun ahlak anlayışıdır. Yoksa hiyerarşik devletçi sistemin çıkarlarına endekslenmiş ve yoldan çıkarılmış ahlak anlayışından bahsedilmemektedir.

Dolayısıyla insan hakikati müdahale etme ve edilme halidir. Bu nedenle liberalizmin iddia ettiği gibi insanları müdahaleye kapatmak insan türü için varoluşsal olarak mümkün değildir.

Peki, gerçekten de liberalizmin iddia ettiği gibi insanlar özgür müdür? Liberalizm neye özgürlük demektedir? Liberalizmin bireyi özgür ise ve özgür toplumlarda sorunlar olmuyorsa o halde bunca toplumsal sorun da neyin nesi? Liberalizm günümüz insanını birey olarak ele alıp onu özgür ilan ederken gerçekte ne yapmayı amaçlamaktadır? Köleleştiren bir sistemin ideolojisinin özgürlük getirmesi söz konusu olamaz. Kapitalizm, güncelleşmiş hiyerarşik devletçi sistemin en güçlü temsili olarak kendisi özgürlüğün canına okuyan, toplumu köleleştiren bir sistemdir. Tüm toplumsal sorunların yaratıcısı olan bir sistemin kendisini özgürlükçü ilan etmesinin yalandan ve kendini maskeleme ihtiyacından başka bir anlamı olamaz.

İnsanın ve toplumun inşa edilmiş gerçeklikler olduğu gerçeği bilindiğinde ve yine inşa edicilerin kötü eller olması ihtimali dikkate alındığında, yaklaşık olarak yedi bin yıldan beridir insanların neden özgürlükten koparılmaya çalışıldığı daha iyi anlaşılır. Bu nedenledir ki başından sonuna hiyerarşik aşama da dâhil tüm merkezi uygarlık sistemi tamamen bir 'kölecilik' sistemidir. İşte bu köleci sistem içinde doruğu temsil eden dönem kapitalizm olmaktadır. Liberalizm de bu kölecilikte doruğu temsil eden dönemin ideolojik mimarıdır.

İnsanın özgür ilan edildiği bir mekan ve zamanda herhangi bir özgürlük arayışına gerek kalmaz. Çünkü özgürlük zaten vardır. Yeter ki bu özgürlük anı ya da mekanında birey engellenmesin. Bu da mevcut sistemin olduğu gibi devam etmesi anlamına gelir. Egemenlik altına alınmaya çalışılanların tarih boyunca her zaman egemenlikçi sisteme karşı özgürlük mücadelesi verdiği gözetildiğinde, kapitalizm bu argümanla bu tarihi arayışların da sonuna gelindiğini iddia etmiş oluyor. Zaten 'tarihin sonu' tezinin altında yatan gerçeklik biraz da bunu ifade etmektedir. Dinamizmini, arayışlarını bitirmiş birey, sürdürülebilir mevcut sistem demektir.

Liberalizm Güçsüz Değil, Güçlü Devlet İster

En fazla propagandası yapılan tespitlerden biri de liberalizmin devlete de karşı olduğudur. Liberalizme göre 'özgürlüğe olan en büyük tehdit devlettir. Devletin, bireylerin özgürlüğünü hiçe sayan, yok eden bir despot olması önlenmelidir. Bunun yolu da devletin hareket alanını sınırlamak, onu bazı kurallarla bağlamaktır.' Liberalizm, doğal hukuktan kaynaklanan hakları güvenceye almak ve korumak için gerekli bir kurum olan devlet, bu hakların kullanımına engel olduğunda ona karşı mücadele içine girmek gerekir der.

Ama liberalizmin devlet karşıtı olması, özünden dolayı mümkün değildir. Zira devlet, egemen kesimlerin bir örgütlenmesidir. Ve tarih boyunca egemen olmak isteyen, iktidarlaşmayı hedefleyen tüm kesimlerin en fazla istediği devlettir. Dikkat edilirse burjuvazi de egemen olmaya çalışan bir sınıf olarak, güçlenmenin yolunun devletten geçtiğini çok iyi bilmektedir. Aristokrasiyle içine girdiği iktidar mücadelesi de zaten bu nedenledir.

Devlet dışı ve devlet karşıtı olan esas olarak halk kesimleridir, yani toplumdur. Bu hem özsel olarak hem de günlük pratik yaşamda böyledir. Toplumun ahlak ve politikaya oturan her türden edimi devlet dışılık anlamına gelirken, egemenlerin her türden edimi ise devlet içi ve devlet içindir. Dolayısıyla egemen olmak isteyen bir sınıfın ideolojisi olan liberalizmin devlet karşıtı olması mümkün değildir. "Devletsiz liberalizm sahipsiz bahçe gibidir." Yaşanılan sistemin kapitalizm ve bu sistemin de ideolojisinin liberalizm olduğu gerçeği gözetildiğinde eğer liberalizm devlet karşıtı ve küçük devlet istemli olsaydı, bu durumda günümüz devletlerinin küçültülmüş ve güçsüz olmaları gerekirdi. Halbuki klasik liberalizm sonrası dönem, -burjuvazinin devlete hakim olmasından sonraki dönem- devletler güçten düşmemiştir, tersine devletler daha da güçlenmiştir. Gelinen aşamada da dünya imparatorluğunu kuracak denli genişlemiştir. Liberalizmle yönetilen bu dünya imparatorluğu ve onun ekleri dünyada her şeyi kendi denetimlerine almayı isteyecek kadar da müdahaleci ve tekleştiricidirler. Bugün özellikle de Ortadoğu'da gerçekleşenler, ideolojisi liberalizm olan kapitalist sistemin kendi dışındaki dünyaya yaklaşımını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla liberalizmin devlet karşıtı olmasından çok devletin, katı aristokratik yapısına dönük bir karşıtlıktan söz edilebilir. Burjuvazinin denetiminde olan, onun ürünü olan bir devlete liberalizmin karşıt olması, söz konusu bile olamaz. Zira Öca-

lan'ın deyimiyle "ulus-devletin anası da babası da liberalizmin kendisidir."

Yine bağlantılı olarak, daha çok da 'ekonomik liberalizm' başlığı altında ele alınan bir husus vardır ki o da devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğidir. Klasik liberalizm döneminde daha çok Adam Smith tarafından dile getirilen görüşler de tıpkı siyasal liberalizmdeki gibi yanlış ve tarafgirdir. Bu görüşlere göre ekonominin kendisi de doğal bir organizmadır ve kapitalist "ekonomi" insan iradesinden bağımsız yasalar tarafından yönlendirilmektedir. Serbest rekabet bu doğal ekonominin adıdır ve ekonomik yaşamda herhangi bir aksamanın olmaması için tüm ekonomik faaliyetler bu serbest rekabet içinde gerçekleşmelidir. Serbest rekabet ve işbölümüne dayalı ekonomik faaliyette üreticisinden tüketicisine kadar her birey, kendi

Toplumsal sözleşmecilere göre, devletin olması toplumun sürmesi için bir gerekliliktir. Zira toplum kargaşa ve kaos halindedir... Gidişat toplumun yok oluşudur.

çıkarları temelinde pratikleşirken aynı zamanda genele de hizmet etmiş olmaktadır. 'Homo economicus' (ekonomik insan) nitelemelerinin özünde işte bu kendi çıkarları için uğraşırken, topluma hizmet ettiği iddia edilen birey tasarımı vardır. Zaten özgür, bilinçli ve iradeli olarak kabul edilen birey kendi çıkarının nereden geçtiğini en iyi kendisi bildiğinden, ona kimsenin yol göstermesine veya ona müdahale etmesine gerek yoktur. Tam da bu noktada devletin de müdahalesi engellenmelidir. Zira her şey kendi doğal akışı içinde sürmektedir. Devletin müdahalede bulunması "en çok sayıda kişiye en yüksek düzeyde mutluluk' ilkesinin gerçekleşmesini sağlayacak" olan bireye engel olmak demekti. O nedenle de devlet piyasanın ve ekonominin dışında olmalıydı.

Barındırdığı teorik ve ideolojik yanlışlıklar bir yana, devletin ekonomiye müdahale etmediği tespiti tamamen bir saptırmadır. Bu tespit, daha çok ilk dönem burjuvalarının kendilerine alan açmak ve henüz ele geçirmedikleri devlete karşı kendilerini korumaya alma amaçlı yapılmıştır. Yoksa devlet her zaman ekonomiyi yapan değil, ekonominin üzerine çöreklenen ve her şeyi kendinde tekelleştiren bir gasp ve talan sistemi olmuştur. Bunu en fazla da liberalizmin ideolojik öncülüğünü yaptığı kapitalizm ve ulus-devlet yapmıştır. Bunun içindir ki özel şirketler her önemli krizden ancak devlet desteğiyle çıkabilmişlerdir. Bunu en son ABD merkezli çıkan ve dünyanın tümünü etkisi altına alan, kimi ülkelerin tümden iflasına neden olan dünya ekonomik krizinde de gördük. Egemenliğin yönü her zaman için devlete dönük olduğundan dolayı bir egemenlik ideolojisi olan liberalizm devletsiz yapamaz. Öcalan "Liberalizmin esas anlamı, devleti tamamıyla ekonomik tekelciliğin hizmetine sokmak, siyasi devleti ekonomik devlet yapmaktır." derken, liberalizmin devlet yaklaşımını ortaya koymuş oluyor.

Liberalizm Zenginlik Değil, Tekliktir

Herkese özgürlükten bahseden ve herkesi özgür ilan eden liberalizm, bununla güya en katılımcı ideoloji olduğunu göstermek istiyor. Böylece de, kendisine herkesin ifade özgürlüğü temelinde kendini kattığı bir sistemin ideolojisi görüntüsü vermiş oluyor.

Bu anlayıştan yola çıkan liberalizm, 'görüş enflasyonu' oluşturarak esasında kendi ideolojik hegemonyasını kurmak istemektedir. Bu durum aslında aşırı göreci bir gerçeklik yaratarak herkesin üzerinde uzlaşabileceği, hakikat diyebileceği gerçeklerin olmadığını iddia etmektir. 'Ne kadar çok kafa, o kadar düşünce'. İşte bu gerçek, liberalizmin günümüzdeki durumunu ortaya koymaktadır. Sisteme çok güçlü eleştiriler getirmesine karşın post modernizmin liberalizmin yeni yüzü olarak değerlendirilmesinin altında yatan gerçeklik de budur. Buna göre insanların tümünün üzerinde anlaşabileceği şeyler yoktur. Nesnel, dizgesel şeyler bir dayatmadır. Çünkü Protagoras'ın dediği gibi 'insan her şeyin ölçüsüdür.' Bu yaklaşımda herkesi mevcut haliyle bir renk, bir farklılık olarak değerlendirmek vardır.

Doğanın ve onun bir devamı mahiyetindeki ikinci doğa olarak insan ve toplumun da farklı renklerden, farklılıklardan oluşan çoklu bir yapı olduğu açıktır. Doğanın dilinde ve işleyişinde teklik söz konusu değildir. İnsanlık hiyerarşik devletçi sistem eliyle bu denli düşürüldükten ve doğasından koparıldıktan sonra topluluklar-bireyler farklılıklarını kaybetmiştir. Kendi potansiyeline ve özüne göre olana ve buna göre pratikleşene renk, fark denir. Halbuki bugünkü varılan sınırsızlığı ile insanlar köleleştirilmiştir. Kölenin veya kölecinin rengi, farklılığı olamaz. Zira her iki statü de insanlıktan bir düşme halini ifade eder. Düşünce zenginliği, farklılık işte her şeyin kendi özüne uygun gerçekleştiği hallerde gelişir. Yoksa liberalizmin özünden koparttığı ve toplumu kemiren (aslında kendi var olmasını kemiren) bencil birey ve onların oluşturduğu topluluklardan hiçbir zenginleşme çıkmaz. Çünkü toplumsallığı dağıtılmışların zenginlik oluşturmaları mümkün olamaz. İşte liberalizm bu safsatalarla insanları uyutmaktadır. İnsanları toplumdan, tarihten kopartarak sadece o bireye ait kılarak önce gerçeklerden kopartıyor, sonra da bir şekilde etkilediği düşünceleri

söyleterek, her şeyde olduğu gibi düşünce alanında da bir enflasyon yaratıyor. Her kafadan bir sesin çıktığı bol görüşlü ama bölük pörçük, toplumsallaşma açısından hiçbir değeri olmayan bir ortamda da kendi görüşlerini hâkim kılıyor. Böylelikle de ideolojik olarak en özgürlükçü gibi görünüp en hegomonik güç haline geliyor. İdeolojik, ekonomik tekeller de bu temelde oluşuyor.

Yanı sıra liberalizmin tekçiliğini ve soykırımcı yapısını en iyi onun örgütlenme biçimi olan ulus-devlette görebiliriz. Liberalizm o kadar 'özgürlükçü' bir ideolojidir ki tarihin gördüğü en gaddar ve tekçi bu devlet biçimini yaratmıştır. Tarihin hiçbir döneminde devlet liberalizm dönemindeki kadar totaliter, tekçi ve farklılıkları yok eden bir karakterde olmamıştır. O çokça kötülenen imparatorluklarda bile farklı kimliklerin, etnisitelerin, dinlerin, dillerin özcesi ötekilerin yaşamalarına kendi özgünlükleriyle birlikte var olmalarına karışılmamıştır. Sonu faşizme varan bir motivasyonla ulus-devlet sınırları içinde dil-kültür, inanç ya da etnik kimlik anlamında bir unsur hâkim hale getirilerek geriye kalan tüm farklar yok edilmiştir. TC'nin Rumlar, Ermeniler, Asurîlerin vb. başına getirdiği gibi fiziki olarak, o şekilde yok edemediklerini de Kürtlerde olduğu gibi ekonomik, kültürel, siyasi, sosyal vb açılardan ortadan kaldırma örneği tüm ulus-devletlerin en temel özelliği olmuştur. Bu fiziksel ya kültürel soykırımlara halkların direnmesi karşısında da çok barışçıl geçinen liberalizm, en kanlı savaşların mimarı olmuştur. Onun için 'savaşsız kurulmuş tek bir ulus-devlet yoktur' belirlemesi de bu gerçeği ortaya koymaktadır. Yine tüm insanlık tarihi içindekileri kat be kat aşan bir sayıda insan kaybına neden olan iki dünya savaşının mimarı liberalizm ve onun örgütlenme modeli olan ulus-devlettir. Tüm bunlar bir yandan liberalizmin ne kadar farklılıkların düşmanı olduğunu gösterirken, diğer yandan da liberalizmin kanlı tarihini ortaya koymaktadır.

Liberalizm, tüm karşıtlarını içine alıp kendi hizmetinde kullanarak ideolojik hegemonyasını kurmuş gibidir. Bundan dolayıdır ki artık tarihin ve ideolojilerin sonuna gelindiği propagandası yapılmaktadır. İşte liberalizm bu hegemonyasını kendisinin her özgün duruma göre versiyonu olan milliyetçilik, dincilik, pozitif bilimcilik ve cinsiyetçilik yolu ile gerçekleştirmektedir.

Eğer dikkat edilirse liberalizmin ideolojik hegemonyasını kurmak için kullandığı milliyetçilik, dincilik, pozitif bilimcilik ve toplumsal cinsiyetçilik bir tür parçalama yöntemi olmaktadır. Bir milleti diğer milletlerden, bir dini diğerlerinden, oluş'un bir yönünü diğer yanından, bir cinsi diğer cinsten üstün tutmak bu parçalama tarzının merkezine oturmaktadır. Bu, bir zihinsel tekel oluşturma-egemenlik kurma tarzı olmaktadır. Tüm egemenlikler böyle kurulur. Zaten hiyerarşik devletçi sistemin üzerine kurulduğu zihniyet de tam anlamıyla budur. Dolayısıyla liberalizmin kullandığı bu varyantların mucidi olarak kapitalizmi görmek doğru olmaz. Kapitalizm bunları sıfırdan yaratmamış bunların üzerine yeni şeyler katarak bunları kendi çıkarları temelinde kullanmayı bilmiştir. Şimdi kapitalizmin bu varyantlar üzerinden yaptıklarına kısaca bakalım:

1-Liberalizm Milliyetçilikten Yararlanmıştır

Liberalizmi kendi ideolojileri olarak geliştiren burjuvazi, yukarıda da belirtildiği gibi devlete ortak olmak, dahası hâkim olmak isterken aristokrasinin çıkarları temelinde düzenlenmiş olan parçalı devletin aşılmasını istemiştir. Bunu ekonomik çıkarlarını koruma ve siyasi olarak güçlenmek için zorunlu görmüştür. Bu iktidar yürüyüşünde feodal beylerle merkezi krallıkların aralarındaki çelişkilerde her zaman için merkezi krallıklardan yana tavır koymuşlardır. Yer yer de merkezi krallıkları prensliklere karşı harekete geçirmişlerdir. Amaç parçalanmış devlet yapısından merkezi devlete geçiş yapmaktır. Dolayısıyla da aristokrasinin yerine kendisini hâkim sınıf haline getirmektir.

İktidar mücadelesinin böylesine gerçekleştiği bir konjonktürde, burjuvazinin elini en fazla güçlendiren ve ona büyük fırsatlar sunan gelişme ise, bir toplumsal form olan uluslaşmanın da aynı dönemlere denk gelmesidir. Burjuvazi, herhangi bir yaratım çabası olmadan normal seyrinde gelişerek oluşan toplumsal formu yani ulusu sanki kendi yaratımıymış gibi kendisini ulusun sahibi haline getirmiştir. Ulus bir toplumsal form olarak var olan farklılıkların daha üst düzeyde birlik oluşturması anlamına gelir. Bu nedenle de kendinden önceki toplumsal formlara göre daha bütün'dür. Toplumsal tarihte toplumlar bir dönem nasıl ki klan, kabile, aşiret, milliyet tarzında yaşamışsa, gelişen toplumsallıkla özellikle 12. yüzyıldan itibaren de ulus şeklinde yaşamaya başlamışlardır. Bu yönüyle uluslaşmada bir anormallik, bir yaratılmışlık durumu yoktur. Son derece doğal ve normal bir süreçtir yaşanmakta olan. Burjuvazinin devlet modeli olan merkezi devlet de, kendinden önceki feodal prensliklere, derebeyliklere ya da krallık veya imparatorluklara göre daha bütün'dür. Burada eğilimi bütün olma yönünde ilerleyen bu iki olgunun bir konjonktürde birleşmesi gerçekleşiyor ki, bu da burjuvaziye çok büyük olanaklar sunuyor. Burjuvazi bu konjonktürü çok iyi değerlendirerek ulusu devleti oluşturuyor. Yani ulusu devlete ait kılıyor. Böylece kendisi bir toplumsal örgütlenme olan ulus formu, tepeden tırnağa kendisini inkâr anlamına gelen devletle birlikte anılır hale geliyor. Bunun teorisi de oluşturularak, o dönemden sonra ulus olmanın yolu devletleşmeden geçer deniliyor. Yani ulus olabilmek için devlet olmak bir zorunluluk halini alacaktır. Özellikle de yirminci yüzyılda tüm ulusal kurtuluş hareket-

lerinin ulus sorununu çözme ve emperyalizmden kurtulma yolu olarak kendi ulus-devletlerini kurma isteminin altında yatan gerçeklik işte budur.

Burjuvazi bu şekilde ulusu tekeli altına alarak, merkezi devletin adını 'ulus-devlet' olarak koyarak, devletin tüm ulusun olduğu propagandasını yapacaktır. Hâlbuki ne ulus-devlet ne de herhangi bir başka devlet biçimi tarihin hiçbir döneminde toplumun veya halkın tümünün olmamıştır. Her devlet sadece birilerindir. O birileri de her zaman için egemenlerdir. Ezilenlere ait olduğu dönemde bile ezilenleri egemenleştirmekten başka bir işe yaramamıştır. Bu durum devletin genetiğinden ve özünden kaynaklanır. O bir egemen sınıf örgütlenmesidir ve topluma ait olması bu yapısından ötürü de mümkün değildir. Onun için Ulus-devlet tastamam güçlü-kurnaz adamın zirveye çıkmış temsili anlamına gelmektedir. Hegel boşuna onun için 'tanrının yeryüzüne inmiş halidir' dememiştir.

Burjuvazi toplumu kendi çıkarları temelinde manipüle ederken, en çok da ulusun öğelerini aşırı derecede öne çıkararak, hitap ettiği ulusun diğer uluslardan daha önemli, değerli vb. olduğu propagandasını yapmaktadır. Ulusun doğal ve her ulusta olan öğelerine aşırı vurgu yaparak diğer topluluklara karşı kendi ulusunu güya her zaman zinde tutmaktadır. Örneğin Yahudiler 'tanrıyla güreşecek' ve 'onunla evlenecek' kadar ona yakın dururken, Araplar kendilerini 'kavm-i necip' olarak tanımlayarak en üstün halk olduklarını iddia edecek, Türk milliyetçiliğini geliştirenler de 'bir Türk dünyaya bedeldir' diyerek kendilerini dünyanın en seçkin halkı olarak adlandıracaklardır. Yine Hitler seçkin Alman ırkını tüm dünyanın efendisi kılmak için dünya savaşlarına girişecek kadar gözü kara hareket edecektir.

Yine liberalizm ya da kapitalist sistem, tüm krizlerini milliyetçilikle aşmaya çalışmakta, iç sorunlarının tümünü milliyetçiliğin hatırına aşar hale gelmektedir. Liberalizmin siyasi organizasyonu anlamına gelmek üzere ulus-devletler zihniyetleri gereği demokratik olamaz. Zira ulus-devlet farklılıkların 'tek' içinde eritilmesi yani yok edilmesi üzerine kuruludur. Yani ulus-devlet, farklılıkların eşitlik temelindeki birliğine değil, farklılıkların tek içinde eritilmesine, tek'leştirilmesine dayanır. Zaten bu zihniyeti nedeniyledir ki, iç ya da dış savaşsız kurulan neredeyse tek bir ulus-devlete rastlanmaz.

2- Liberalizm, Dincilikten Yararlanmıştır

Kölecilik açık bir baskı rejimidir. Köle sahibiyle köle arasındaki ilişkiler ve uygulanan sömürü açıktır, herhangi bir gizliliğe ihtiyaç duymaz. Meşruiyet zeminini mitoloji-din karışımı zihniyet aracını kullanarak gerçekleştirir. Aynı şey feodalizmde de mevcut olmakla birlikte nispeten daha gizlidir. İnsan yine üretim aracıdır, ama toprak da önemli bir üretim aracıdır ve insan toprağa bağımlı hale gelmiştir- getirilmiştir. Toprağa bağımlı hale getirilen insan, artık bir hayvan gibi pazarda alınıp-satılmamakta, toprakla birlikte alınıp-satılmaktadır. Burada feodalizmin meşruiyet ihtiyacını da din karşılamaktadır. Kapitalist sistem bu sömürü düzeninin üzerine bir perde örtmüştür. Bu perde emeğini satma özgürlüğüdür. Bununla sömürü ve baskı yokmuş gibi gösterilir. Zorla işe koşturulan ve pazarlarda alınıp-satılan kölenin ya da toprakla birlikte alınıp-satılan serfin yerini, emeğini "özgürce satma hakkı"na sahip proleter almıştır. Böylece sömürü daha derinleştirilmiş ve genelleştirmiştir.

Emeğini satma özgürlüğü, işsizlik ve açlıktan ölme özgürlüğüdür. Bu sistemin de meşruiyet ihtiyacı vardır ve bu ihtiyacı da pek çok şeyin yanında din de karşılar. Dikkatle izlenip değerlendirildiğinde, dinin bir baskı ve egemenlik aracı olarak tüm karşıtlığına rağmen en fazla kapitalist modernite tarafından kullanıldığı görülür.

Kapitalizmin gelişmeye başladığı ilk dönemlerde kapitalizmin öncüsü olarak burjuvazi kilise ile bir çatışma içinde olmuştur. Daha çok dini reddeder pozisyonda görünmüştür. Bunun temel nedeni, burjuvazinin hâkim olmak istediği devletlerin Avrupa Katolik dünyası çapında Papalığa bağlı olmasıdır. Öyle ki papanın elinden krallık tacını giymeyen kral, krallık için icazet almamış oluyordu. Çünkü egemenliğin kaynağı tanrıdır ve kilise de tanrının yeryüzündeki temsilcisidir. Bu yönüyle kilise ulusal sınırların ötesinde etkilidir. Yani ümmet anlayışı hâkimdir. İşte burjuvazi, ulusal devlet kurma yolculuğuna çıkarken ilk önce kilisenin bu etkisini kırmak zorundadır. Bunu da ulusal kiliselerin gelişmesini destekleyerek başardı. Reformasyon süreciyle birlikte kilisenin dini tekeli kırılarak yerine ulusal kiliselerin geçmesi burjuvazi açısından önemli bir olanaktı. Bu olanağı ulusal kiliselerin kendi çıkarları için kullanarak değerlendirdi.

Diğer yandan burjuvazi, 'laisizm' adı altında din ile devlet ilişkilerini birbirinden ayırarak kilisenin etkinlik alanlarını sınırlamış ve mülklerine de el koymuştur. Ancak iktidarda tam bir hâkimiyet sağladıktan sonra din olmadan sistemi sürdürmenin mümkün olmadığını anlamıştır. Toplumu, kutsallık yüklenen metafizik kavramlarla en fazla sistemin yönetimine hazırlayanın din olduğunu, birçok konunun olduğu gibi yöneticiliğin temel kavramlarının da buradan ödünç alındığını görmüştür. Bunların yanı sıra gelişen toplumsal muhalefetin, dinin katkısı olmadan etkisiz duruma getirilemeyeceğini anlayınca da, dini başköşeye oturtmaktan çekinmemiştir. Denilebilir ki, dinin iktidar organları tarafından en çok kullanıldığı, toplumun en fazla kullaştırılarak sistemin yedeği ve 'uysal eşeği' haline getirildiği dönem, en çok din karşıtı olduğunu söyleyen kapitalist-modernite dönemidir. Dinin vazettiği mutlak

düzen fikri tüm iktidar sistemlerinin de amacıdır. Bu da ancak toplum kullaştırılarak gerçekleştirilebilir.

Milliyetçilikle halkın ulusal duygularını, dincilikle de toplumun dini-manevi duygularını suiistimal eden kapitalist sistem sürekli bu ikisini birleştirerek kullanır. Yahudilerin başta Araplar olmak üzere diğer halklarla yaşadığı sorun bu görünümdedir. Yahudilerde din ve milleti birbirinden ayırmak mümkün değildir. Yine Türk-İslam sentezi veya tersinden İslam-Türk sentezi aynı özelliğe sahiptir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin dini, tüm materyalleri Arapça olan İslam dinine mensuptur. Ama bu dini metinleri vaaz ederken ve ibadetin pek çok şeklinde Türkçe kullanılmaktadır. Aynı dine mensup olan Kürtler de ibadetlerini kendi dillerinden yapmaya kalkıştıklarında buna yasaklar getirilmektedir. Kürtçe vaaz veren imamlar görevden alınmakta, haklarından mahrum bırakılmaktadır. Sadece bu örnek bile din ile milliyetçiliğin nasıl da iç içe yürütüldüğünü göstermeye yeterlidir. Bugün özellikle de ülkemizde Kürtlere karşı geliştirilen soykırım politikalarının temel yürütücü gücü AKP ve başta Gülen cemaati olmak üzere tarikat-cemaat örgütlenmeleridir. Bu cemaatler ve siyasi parti eliyle Kürtler toplum ve halk olmaktan kaynaklanan haklarından alıkonulmak, asimile edilmek ve her açıdan soykırıma tabi tutularak Türkleştirilmek istenmektedir. Bu soykırım politikalarının en etkili aracı olarak da cemaatler kullanılmaktadır. Bu cemaatler eliyle halkın dini duyguları istismar edilerek halk egemenlikçi, sömürgeci sisteme taşınmak istenmektedir.

Liberalizm bireyi topluma karşı kışkırtarak, toplumu bireye kemirterek toplumu zayıf düşürür. Çünkü örgütsüz, dağınık toplulukların daha rahat yönetilebileceklerini çok iyi bilir.

3-Liberalizm, Pozitif Bilimcilikten Yararlanmıştır

Ortaçağın düşünüş tarzı olan dini dogmatizmin yerini özellikle de Rönesans döneminden başlamak üzere bilimsel düşünüşün almaya başladığı bilinmektedir. Tüm bilgiyi, hakikati tekeline almış olan kilisenin karşısında, gittikçe aklın gücünü daha fazla kullanmayı esas alan bir anlayış hâkim oluyordu. Nihayetinde kilisenin tanrı kelamı diye herkese kabul ettirdiği tespitlere karşı, o günün koşullarında bilimsel değeri yüksek olan yeni tezler ileri sürülüyordu. Eski ile yeni arasındaki bu mücadele ile Bruno gibi düşünürlerin yaşamına mal olsa da, güçlü çıkan ve kazanan bilimsel düşünce olmuştur. Gelişen bilim anlayışı, biraz da dinin durumu metafizikle açıklamasına bir tepki olarak her şeyin deney konusu olup olmadığına yani duyu organları tarafından algılanıp algılanmadığına bakarak açıklamaya çalışmıştır.

Olan biteni görüngülerle açıklayan, duyu organlarının kapsamı alanına giren şeyleri bilimin konusu olarak belirleyen, bilgiye ulaşma yolu olarak da deney ve gözlemi esas alan bu anlayış pozitivizmdir. Böylece kendisini ifade eden pozitivizmin maddi uygarlık şeklinde örgütlemiş olan kapitalizme çok büyük katkılar sunması kaçınılmazdır. Maneviyatı, hissiyatı, ahlakı, sezgiyi, bir bütün olarak metafiziği bilimin dışına itmiş olan pozitivizmin yapısal ve özsel olarak tam da kapitalizmle örtüştüğü ve kapitalizmi oldukça güçlendirdiği açıktır.

Bilim, bilme, tanıma, anlama yoluyla hakikate varmak ister. O nedenle de bilimin tespitlerinin doğru olması gerekir. Tam da bu noktada pozitivizmin bilim adına yaptığı tespitlere bakıldığında, oluş'u parçalayarak sadece maddeye indirgeyen pozitivizmin hakikati veremeyeceği, ona yakınlaştıramayacağı görülür. Kapitalizmin pozitivizmle yaptığı, "bilimi iğdiş edip, onu ahlak ve inanç dünyasının karşısına çıkarmak"tır. Bir insan nasıl ki sadece beden değilse, yani sadece kabuktan oluşmuyorsa ve insanı anlamak, tanımak için onun hem görünen (madde) hem de görünmeyen (maneviyat, ahlak, moral, inanç, sevgi, duygu, bir bütün olarak metafizik yönü vb…) yanını birlikte ele almak gerekliyse, doğadaki herhangi bir şeyi anlamak için de aynı şekilde yaklaşmak gerekmektedir. Çünkü bilimsel düşünüşte ulaşılan en yüksek düzey olarak tanımlanan kuantumun sunduğu veriler ışığında, bugün madde ile enerjinin (görünen ile görünmeyenin) özünde aynı şey olduğu, hepimizin, her şeyin enerjinin çocukları olduğu ve bunların her an birbirine dönüştüğü, bunların birbirinin alternatifi veya karşıtı değil de bütün'ü oluşturarak birlikte var olduğu tespitlerine ulaşılmaktadır. Bu da felsefe tarihinde yürütülen materyalizm-idealizm ikilemini oluşturan tartışmalarının özünde oluş'un gerçeğini bilememekten kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla pozitivizmin kaba maddeci yaklaşımıyla gerçeğe ulaşmak mümkün değildir. Çünkü o kabukla ilgilidir, görünenle ilgilidir, görünen üzerinde adeta belirleyici olan görünmeyeni görmez, dikkate almaz ve bilim dışı sayar. Her şeyi görüngüye indirgeyen bu yaklaşımın vardığı nokta Auguste Comte'un toplum için kullandığı 'fizik toplum' tespiti olacaktır. Hem fizik hem de metafizik olan insan ve toplum gerçekliği nasıl olur da sadece fizik yasalarla açıklanabilir? Bilim adına ulaşılacak tespitler bu durumda ne kadar gerçeği yansıtacaktır?

Öcalan'ın pozitivizmin en büyük günahının 'toplumsal gerçeklikleri fiziksel gerçeklikler olarak görme-

leri' olduğunu belirtir. Bu, insanı, toplumu, suyun, kayaların, ağaçların vb. fiziki oluşların hareket ve yasalarıyla açıklamak gibi bir şeydir. Hâlbuki insanın 'ikinci doğa', 'mikro kozmos' olan özelliği onun evrimsel akışta kendisinden daha geride olanlarla açıklanamayacak denli donanımlı ve yetkin olduğunu gösterir. Her oluşun kendisine kadarki tarihin bir toplamı olduğu gözetildiğinde, insan öncesinde insanın olmadığı anlaşılır. Bu da insan öncesiyle insanın ve onun var oluş tarzı olan toplumun açıklanamayacağını kanıtlar. Ancak insan kendisinden öncekileri de kendi içinde barındırdığından -zaten bu nedenledir ki kendisine mikro kozmos denilmektedir- insanda diğerlerini tanımak mümkündür. Özcesi insan ve toplum pozitivizmin ele aldığı gibi salt pozitif bilimlerin yasalarıyla açıklanamayacak kadar karmaşık, donanımlı bir yapıdadır. Bu nedenle de pozitivizmin insan ve topluma dair tespitleri yanlıştır, insanı-toplumu nesneleştirmedir ve bu yanlış tespitlerle doğru bir yaşamın kurulması mümkün değildir.

Pozitivizmle hiyerarşik-devletçi sistemin kendisini üzerine kurduğu özne-nesne zihni kurumlaşması bu defa da bilim adına sürdürülür. Pozitivizm özünde hiyerarşik devletçi sistem için bu işlevi görmektedir. Çünkü sistem başta toplum olmak üzere her şeyi parçalayan ve bu parçalardan her zaman için birini özneleştirirken, diğerini nesneleştiren bir zihni yapılanmaya sahiptir. Ve her sistem gibi kendisini beyinlere kazımak ister. Bu işte de bir dönem mitolojiyi, dini ve felsefeyi kullanmıştır. Ama gelinen aşamada artık dini düşünce, yerine din haline getirilen pozitivist düşünüş hâkim olmaktadır. Sistem de kendisini bu yolla devam ettirmek ve meşruiyetini korumak istemektedir. İşte tam da böylesi bir ihtiyaç hâsıl olduğunda devreye özne-nesne ayrımını bu defa da bilim adına yapan pozitivizm girmektedir. O nedenledir ki pozitivizm hiyerarşik devletçi sistemin kapitalist çağda sürdürülmesine meşruiyet sağlamaya çalışmaktan başka bir şey değildir. Yani pozitivizm her ne kadar bilim adına hareket ettiğini söylese de toplumu devlet karşısında değil devleti toplum karşısında güçlendirmiştir. Çünkü hakikatle oynamıştır, ondan kopmuştur.

Pozitivizmin öncüleri bilim adına en olmadık şeyleri ileri sürmüşlerdir. Galileo oluşu parçalayarak madde ve zihni birbirinden ayırır. Erkenden bir deneyci gibi davranarak metafiziği bilimin dışına iter. Bacon bir Engizisyon savcısı olarak doğa ile kadını özdeşleştirerek, insan-doğa, erkek-kadın birliğini tümden tahakkümcü bir ilişkiye tabi tutarak kapitalist sistemin vahşetinin temellerini iyiden iyiye döşer. 'Bilim güçtür' tespitinden yola çıkarak tüm bilgileri bağrında tutan ve cimriliğinden dolayı vermeyen doğaya karşı tam bir işkenceci olarak saldırmaya davet eder insanoğlunu. Descartes mükemmel bir makine olarak gördüğü evreni herhangi bir şeyi bıçakla ikiye böler gibi madde ve ruh diye ikiye böler. Maddeyi mekanik yasalara göre işleyen, yer kaplayan ama düşünmeyen olarak tanımlarken; ruhu mekanik yasalara göre işlemeyen, yer kaplamayan ama düşünen olarak tanımlar. Ve en kötüsü Descartes'e göre bu ikiliyi evrende sadece ama sadece insanda görmekteyiz. Bu şu anlama gelir: evrende canlı olan sadece insandır. Doğal toplum insanının hissederek bildiği, kuantumun da bilimsel yöntemlerle ispatladığı canlı evren anlayışı bir tarafa, Descartes capcanlı olan herhangi bir hayvanda bile bir canlılık görmez. İnsanı bir saat düzeneği gibi ruhsuz bir mekanik aygıt olarak ele alan Descartes, hayvanlarda, bitkilerde herhangi bir hisse dolayısıyla canlılığa rastlanılmadığına inanır. Evreni bilim adına makine gibi gören bir anlayışın, doğaya engelsiz ve kar amaçlı yayılmak için can atan kapitalist sistem için bulunmaz bir nimet anlamına geldiğini kestirmek zor değildir. Sonuç ortaya çıkan ekolojik yıkımdır.

Dikkat edilirse bilim adına aslında bir olan bütün parçalanıyor ve parçalardan biri diğerine göre daha baskın, hakim, güçlü, önemli olarak ele alınıyor. Hiyerarşik-devletçi sistemin yarattığı bu ikiliklerden birbirini tamamlayan bir ilişki değil, egemenliğe taşıyan bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlar da toplum-devlet ikilisinde devletin hakimiyetine, egemenliğine teorik meşruiyet kazandırmak içindir. Mitoloji, din ve sonrasında pozitif bilimcilik döneminde türetilen ikiliklerin esas amacı tüm doğa dışı ve egemenliğe taşıyan ikiliklerin babası olan devlete (bağlantılı olarak iktidar, egemenlik, hiyerarşiye vb.) meşruiyet kazandırmaktır. İşte pozitivizmden kapitalist sistem bir de böyle yararlanmaktadır.

4- Liberalizm Cinsiyetçilikten Yararlanmıştır

İkinci doğa olarak gerçekleşen insan türünün var oluş hali olan toplumsallık, esas olarak olarak anakadın etrafında gerçekleşir. Toplumun yeni doğan üyesi ana tarafından eğitilir, topluma alıştırılır, terbiye edilir. Bu gelişim seyri, kadını özellikle de neolitik dönemde yaşamın adeta merkezi haline getirir. Kürtçede kullanılan 'jin-jiyan' tanımları bu gerçekliği en özlü şekilde ifade etmektedir. Milyonlarca yıl süren ve daha çok da kadın etrafında gerçekleşen toplumsallıkta kadın-erkek birbirini tamamlayan ve özünde insan türünün bir'ini oluşturan bir şekilde yaşamışlardır. 'evrenin en mükemmel ikilisi' olarak tanımlanan kadın ve erkek arasında bu dönemde cinsiyetten kaynaklanan herhangi bir sorun söz konusu değildir. Birbirini tamamlama, toplumun varlığı için birlikte var olma en temel yaşam felsefesidir. Bu anlayış aynı zamanda in-

sanlık tarihinin ilk sistemi anlamına da gelmektedir.

Ana-kadın etrafındaki bu toplumsallaşmaya ve yaşam tarzına karşı, öncülüğünü yaşlı bilge, şaman ve güçlü avcının kendi arlarında kurduğu kutsal ittifakla yeni bir örgütlenme içine girilir. Bu nedenle de tarihte doğal toplum ile devlet arasındaki ara süreç anlamına gelen hiyerarşik aşamayı yaratan bu örgütlenme, erkek egemenlikçi zihniyet ve buna bağlı bir yaşam tarzına dayanır. Yani gelişen yeni sistem, erkeği egemen kılmaya çalışan cinsiyetçi bir sistemdir. Böylelikle 'cinsiyetçilik' diye tüm köleliklerin ve egemenliklerin merkezine oturan bir hastalık türetilmiş olur.

Köleliği derinleştiren ve yaygın hale getiren kapitalist modernitenin zaten kölelik-iktidar denklemi üzerine kurulu olan toplumsal cinsiyetçilikten yararlanmaması, bunu daha da azgınlaştırmaması düşünülemez. Bu anlamda toplumsal cinsiyetçilik salt cinsler arasındaki bir eşitsizliğe vurgu yapmaz. İnsanları cinsine göre toplumda konumlandırmaktan kaynaklı bir eşitsizlik gibi görünse de özünde devlet-toplum ikiliğine kadar götüren tüm egemenlik üreten ikiliklerin kaynağıdır. Kadını egemenliği altına alan, onu iradesizleştiren, mülkleştiren bir sistem kadını karılaştırmış demektir. Kadını karılaştıran egemenlikçi sistem, karılaştırma işini kadınla sınırlı tutmayarak tüm topluma yayacaktır. Sonuçta kendine yetmeyen, sorunlarını çözemeyen, iradesizleştirilmiş, güçsüzleştirilmiş, cellâdına muhtaç kılınmış bu yönüyle de karılaştırılmış bir toplumsal gerçeklik ortay çıkmıştır. Bu açıdan toplumsal cinsiyetçilikle sadece kadın köleleştirilmemekte, onun izdüşümleri biçiminde toplumun tümü de köleleştirilmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyetçilik cinsler sorununun ötesinde bir kapsamda ve derinliktedir.

Devlet kendi büyük iktidarına toplumsal cinsiyetçilik kapsamında erkeğe de küçük iktidar olma hakkı vererek toplumda kendine ortaklar yaratmış olmaktadır. Erkek bu küçük iktidarını kadın üzerinde gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla da kadın ile erkek arasındaki doğal ve birbirini tamamlamaya endeksli olması gereken ilişki, bir iktidar ilişkisine dönüşmektedir. Bu ilişkide erkek her zaman için iktidarı temsil ederken, kadın da iktidara maruz kalan, köleleştirilen pozisyondadır. Kadının bu şekildeki varlığı her zaman için erkek açısından iktidarını gidereceği, kendisini iktidar sayacağı ya da iktidar olduğunu hatırlayacağı bir nesne konumunda olacaktır. Bu yönüyle kadın, erkeğe iktidar olduğunu hatırlatan ve erkeğin iktidarını her zaman için tahrik eden bir nesne gibi olacaktır. Bu da yaşamın tümden iktidar-kölelik denklemi içine alınması anlamına gelecektir.

Egemenlikçi sistem tarihin hiçbir döneminde kapitalist modernite dönemi kadar toplumu düşürmede kadını kullanmamıştır. Kadının tarihsel-toplumsal açıdan oynadığı merkezi yapısından da yararlanarak onu toplumu düşürmenin en etkili aracı haline getirmiştir. Erkeğin cinsellik güdüsünü her zaman canlı tutarken, kadını da bunun giderilmesi için 'metaların kraliçesi' olarak pazara sürmektedir. Rahatlıkla denilebilir ki sisteme ekonomik olarak en fazla kazandıran sektör, kadının cinsel meta olarak kullanıldığı sektördür. Hem erkek egemenlikçi zihniyeti cinsel alanda da kamçılayan hem de kadını bir meta olarak piyasaya süren sistem kârına kâr katmaktadır. Kurduğu bu insanlıktan düşüren denklemi canlı tutmak için de kadını erkeğin beğeni ölçülerine göre ayarlamaya özen gösterir. Bunun için de bu defa daha çok da kadınlara hitap edecek şekilde kozmetik denilen bir sektör oluşturacaktır. Tüm bunlardan çıkan sonuç, daha güçlü bir insanlaşma kesinlikle değildir, güdülerinin yönlendirmesi altında gerçekleşen hayvanca bir yaşamdır. Yaşananın insanlıktan bir düşme hali olduğu açıktır. İşin tuhaf ve ürkütücü tarafı yaşananın özgürlük adına ve ilericilik adına yapılmasıdır. Zaten liberalizmin sömürüyü derin köleliği gizleme ustalığı da burada ortaya çıkmaktadır.

Liberalizm kadını kapitalist modernitenin sınırlarında tutmaya azami özen gösterirken, sisteminin bekasını sağlamak için de gerektiğinde kimi haklar tanımaktadır. Liberal ideoloji yaşamı eşitlemeden, özgür kılmadan kanun önünde kadın ile erkeği eşit ilan ediyor, yaşamın her alanında kadının kendisini katmasının önündeki engelleri ortadan kaldırıyor vb. Bunun çok yönlü olarak propagandasını yaparak kadına özgürlük getiren bir sistem olarak kendini sunuyor. Nasıl ki felaket boyutlarındaki ekolojik sorunları birkaç çevresel tedbirlerle aşmaya çalışıyorsa, yine nasıl ki ezilen sınıflara daha fazla maaş vererek onlarla yaşadığı sınıfsal çelişkiyi nötralize ediyorsa, kadına da kimi haklar tanıyarak onunla yaşadığı çelişkileri unutturmaya, onu sisteminin en etkili vurucu gücü haline getirmeye çalışmaktadır. Liberalizmin kapitalist moderniteye yönlendiren bu tutumunun çok önemli ölçüde kabul gördüğü ve bu konuda çok ciddi bir özgürlük yanılsamasının yaşandığı bir gerçektir.

Kapitalist Modernite Döneminde Kültür ve Ahlak'ın Başlıca Özellikleri

Dr. Eser Sağlam

Ulus-Devlet Kültürü Ve Ahlakın Parçalanması

Modernite çağında gelişen ulusal devletler kendi amaçlarına uygun bir toplumsal kültür oluşturdular. Avrupa'da bu süreç 12. yüzyıldan başlayarak gelişmiş, 16. yüzyıldan sonra ise büyük bir sıçrama yapmıştır. 19. yüzyıl endüstri devrimi ile de bu süreç tamamlanmıştır. Endüstriyalizm çağı da denilen bu dönem, ulus-devlet kültürünün oluşum sürecini ifade eder. Bu kültürün temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

Kapitalizm ve endüstriyalizm öncesi uygarlık çağlarında bireyler yerel ve dinsel cemaatlerin, ailelerin vb. üyeleri sayılırdı. Örneğin bir kişi kendi aidiyetini, yani kimliğini tanımlamaya çalışırken, "ben Atinalıyım, Romalıyım, Venedikliyim, Hıristiyan'ım, Müslüman'ım, Aleviyim, Suniyim, Yezidiyim" derdi. Ya da hangi kantona, feodal beye ve aşirete bağlı olduğunu söylerdi. Ulus-devlet, bu anlayış ve kültür yerine, devlete bağlı vatandaşlık bağını getirdi. Ulus-devlet vatandaşı demek, söz konusu devletin sınırlarını tayin eden coğrafya üzerinde yaşayan tüm bireylerin ve toplulukların zorunlu siyasi ve hukuki bağlar temelinde ortak bir yükümlülük altına alınması demektir. Bu şekilde de ulus-devlet eliyle ortak ve tek bir tarih bilinci, ulus, sınıf ve cins bilinci oluşturuldu. Böylece de devlet vatandaşı olan herkesin sorumlu kılındığı, görev ve yükümlülükler belirlendi. Ulus denilen topluluk adına ölmek ve öldürmek kutsal sayıldı. Yurtseverlik, ulus-devleti savunmanın ve korumanın etik değeri haline getirildi. Her şey kutsanmış ulusal devleti savunmak, ona sahip çıkmak ve buyruklarına saygı göstermek için hazırlandı. "İyi vatandaş" demek, devletin tüm buyruklarına ve hukuk sistemine kölece boyun eğen "uyruk" demekti.

Kapitalizmle toplumun aklı, yargısı, vicdanı, toplumun kendini bir tür koruma ve yürütüş ilkesi olan ahlak bir kenara itildi, pasifleştirildi ve parçalandı.

Ulus-devlet bir yandan bu şekilde kendi uyruklarına ideolojik-kültürel içselleştirme yoluyla boyun eğdirirken, bir yandan da diğer toplumları ve ulusları hor görme, sömürgeleştirme ve onlar üzerinde baskı kurma kültürünü de aşıladı. Bu yöntemle de ulus-devlet içinde bir ırk, din, mezhep ya da kültürel küme hâkim kılındı. Egemen kılınan kültürel kümeye resmiyet ve meşruluk kazandırılırken, diğer kültürel kümeler ya yasaklandı ya da baskı altına alındı. Bunun en uç örneği Türk ulusal devletinde görüldüğü gibi "tek devlet, tek millet, tek bayrak, tek dil" gibi her bakımdan tekçi olan bir ulus-devlet kültürü her bireye empoze edildi. Her devlet, kendine araç yaptığı ulusal zemini olabildiğince yüceltti ve herkesten üstün gösterme yoluna başvurdu. Çoğunlukla da bunu "yurtseverlik ve tüm ulusun çıkarlarına bağlılık" adına yaptı. Bu olgular temelinde bir bilinç tarzı, düşünme, yaşama ve toplumsal ilişki biçimi geliştirildi. Bireyler, doğal-toplumsal ilişkilerinden soyutlandı ve devlete karşı sorumlu bireyler haline getirildi. Tüm bunlar, ulusal vatandaşlık kültürü olarak her bireyde içselleşti. Alışkanlık ve bir yaşama biçimi haline geldi.

Bu süreç geleneksel toplumsal ahlakı da parçaladı. Cemaat, din, mezhep ve yerel kümeler arasında temel bir bağ olarak çimento görevini gören ahlak, yeni bir siyasi örgütlenme ve iktidar biçimi olan ulus-devlet ve kapitalist ilişkiler içinde ekarte edilerek, mutlak surette parçalanması gereken bir öğe olarak görüldü. Ahlaki bağ ve toplum vicdanı yerine, hukuk kriterleri ikame

edildi. Ulus-devlet, egemen hukuk temeli üzerine kuruldu. Her vatandaşın uymakla yükümlü ve mükellef olduğu, uyulmaması durumunda ise cezai yaptırımların devreye girdiği bir hukuksal düzen geliştirildi. Ahlak yerine artık toplumsal ilişkileri düzenleyen hukuk oldu. Böylece kapitalizmle toplumun aklı, yargısı, vicdanı, toplumun kendini bir tür koruma ve yürütüş ilkesi olan ahlak bir kenara itildi, pasifleştirildi ve parçalandı.

Kültürün Metalaştırılması Ve Tanrı=Para Kültürü

Kültür kapsamı içinde nitelendirebileceğimiz hemen her şey kapitalist uygarlık çağında metalaştırılır. Meta, bilinen en yaygın tanımıyla pazara sunulmak üzere üretilen mallara ya da ürünlere verilen genel ad'dır. Bu tanıma göre piyasa amaçlı, bir kazanç ya da kâr elde etmek için bir değişim değeri olarak pazara sürülen, bu amaç temelinde alım-satım konusu yapılan her şey metadır sonucunu çıkarabiliriz. O halde bu tanım çerçevesinde kapitalizmin nasıl bir meta-kültür yapıya sahip olduğu kısaca şöyle özetlenebilir:

Endüstriyel üretimin başat bir üretim tarzı olduğu kapitalist çağda, sadece maddi metaların üretimi anlamında değil, üretimin her anlamında bir metalaşma sağlanır. Frankfurt Okulu'nun önde gelen düşünürlerinden Adorno'nun da belirttiği gibi, meta sisteminin oluşumunda ve gelişiminde işlerlikte olan ikili bir süreç vardır. Ona göre bu ikili süreç, endüstrinin kültürleşmesi ve kültürün endüstrileşmesidir. Kapitalist sistemde kültürün kendisi endüstrileşir, kültürel ürünler ise meta özelliğini kazanır. Örneğin entelektüel alandan tutalım sanat eserlerine değin tüm kültürel etkinlikler bir gelir ya da bir kazanç elde etmeye koşullanır. Metalaşma sadece maddi alt yapıda gerçekleşmez, daha çok da kültür ile kaynaşan birleşik bir yapıda gerçekleşir. Örneğin, tıpkı bir ücret karşılığında emeğini satan bir işçi gibi bilgin de, sanatçı da ürünlerini satar ya da satmak durumunda kalır. Meta sistemi bir bütün olarak tüm toplumsal ilişkilere yayılır. Bildiğimiz anlamda sadece mamul metaların üretimi ve dolaşımında bir sektörleşme yaşanmaz. Sanattan eğitime, işitsel ve görsel iletişim araçlarından kitap ve gazete gibi alanlara kadar toplumun hemen her alanında bir sektörleşme yaşanır. Bunlar kültür endüstrisinin başlıca araçları ve metaları olarak rol oynar. Dolayısıyla ister maddi ister manevi boyutuyla olsun, her iki boyutuyla (maddi-manevi) kültürün metalaştırılması, kapitalist sistemin doğası gereğidir. Gerçekte, kapitalizmde, maddi kültür ile manevi kültür denen ayırım da ortadan kalkar, metalaşma düzleminde birleşir veya aynılaşır. Bu durum, kapitalizmin insanı insan yapan ve onu belirleyen bütün kültürel dokuyu meta sistemine indirgeyip nesnelleştirmesinden ötürü gerçekleşir. Sistemin meta-fetiş özelliği buna yol açar. Bu açıdan kapitalist modernite çağında insanların kendine yabancılaşması ve nesnelleşmesi, genelde kültürün metalaştırılması, daha özgül anlamda ise meta-kültür özelliğinin çok belirgin bir dışa vurumu olan nesne tapınmacılığın bir sonucu olarak gerçekleşir.

Bu tapınmacılık, en belirgin özelliğiyle tanrı-para kültüründe ifadesini bulur. Bu çağın zihni formatında para, tanrı yerine ikame eder. Hatta tanrıdan daha öte bir tapınç kültüne dönüşür. Geçmişin soyut tanrısı, nesnelleşen tanrı-para olarak yeryüzüne iner. Gücün, iktidarın, prestijin, değerin, mutluluğun, rahatlığın, "özgürlüğün", kurtuluşun, sahip olmanın, uğruna her tür çılgınlığı yapabilmenin ve bilebildiğimiz anlamda daha da sıralanabilecek bir dizi toplumsal statü ve simgesel özelliğin toplamı parada birleşir. Tanrıya biçilen 99 sıfat parada simgeleşir. Gündelik hayatta çokça dillendirilen "paranın açmayacağı kapı yoktur" özdeyişi, bu gerçeğin çarpıcı bir izahıdır. Kapitalist dönemde "para" demenin her şeyin biricik simgesi olduğu gerçeğini açıklaması bakımından, Protestan ahlakının pragmatist yorumcusu ve kapitalist yaşam felsefesinin öncülerinden sayılan Benjamin Franklin'in şu görüşleri bir hayli çarpıcıdır: "Unutma ki vakit nakittir… Kredi, paradır… Paranın doğurgan özelliği vardır… İyi bir ödeyici, herkesin cüzdanının efendisidir." Kapitalist sistemde para ile tanrının bu eşdeğer ilişkisini daha da çarpıcı çözümleyen A. Öcalan, AHİM savunmasında konuya ilişkin şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Para gücünü tanrıyla eşitlemektedir. Yani tanrı=para formülü en çok kapitalist topluma yakışmaktadır. Para, sistemin ruhunun somut ifadesi olmaktadır. Sihirli güçtür, çevrilemeyeceği hiçbir değer yoktur. Toplumun daha önceki biçimlerinde simgeleri totem, tanrı, tanrı-krallar gibi değerlendirilirken, kapitalist biçimlenişte toplumun en özlü ve güç yansıtıcısı, bireysel ruhu en çok çeken, uğruna her şeyin göze alındığı, gerektiğinde tüm insanlığa kan kusturacak savaşlara götüren güç para olmaktadır. Para etrafında şekillenen bir ruh kimliği geçerli olmaktadır."

Bireycilik Kültürü Ve Toplumun Ahlaki Çöküntüye Sürüklenmesi

"Bireycilik, kapitalizmin doğuşunda zincirinden boşalmış bireyin çılgınlığa varan, kendisinin çıkarından başka hiçbir kutsallığı olmayan kükreyişidir; benliği en temel sürükleyici güçlerden başta gelenidir."

Kapitalist modernitenin insan toplumuna dayattığı sosyo-kültürel biçimleniş bireyciliktir. Bireycilik, kapitalizmin özsel kimliğidir. Geleneksel toplum bağlarının çözüldüğü, ahlaki örgünün zayıfladığı ve parçalandığı bir toplumsal durumda ortaya çıkan ya da bizzat bunu yarattığı oranda gelişme imkânı bulan bireycilik, top-

lumsal birey olmanın aksine, toplumsal olana karşıt, toplumsalın reddi ve inkârı üzerinden gelişen bir kimlik, zihniyet ve ruhsal duruşu ifade eder.

Bireycilik kültürü özü bakımından kapitalizmin iktisadi, sosyal ve kültürel ilişkilerinin bireyde içselleşmesidir. Kapitalizmin varlık koşulu bireyci bir toplum yaratmaktan geçer. Kapitalist tarz ilişkiler ancak bu her bakımdan bireycileşen bir toplum ortamında varlık bulabilir. İster geleneksel ister daha başka terimlerle tanımlamış olalım toplumsal bağların, ahlakın ve dayanışma kültürünün nispeten hâkim olduğu bir toplumsallık durumunda, insanların kapitalist tarz iktisadi, sosyal ve kültürel ilişkiler ortamına çekilmesi oldukça zor ve birçok nedenden ötürü de imkânsız gibidir. Bu açıdan kapitalist tarz ilişkilerin gelişebilmesi için öncelikle insan toplumunda bireycilik kültürünün yerleşmesi gerekir. Çünkü bireycilik, toplumsalın aleyhine toplumun içyapısında sürekli derinleşen bir çözülmenin mimarıdır. Toplumsal bağların çözülmesi demek, bireyin meta-kültür ilişkilere rahatlıkla dâhil edilmesi, savunmasız ve korunaksız bırakılması demektir. Bunun için bireyciliğe, kapitalizmin yarattığı insan tipidir demek daha doğrudur. Bu insan tipinde toplumun tüm ahlaki değerlerine saldırmak temel bir davranış kuralıdır. Bu tip'in varsa yoksa yaşamına yön veren kendi kişisel çıkarıdır. Kendi çıkarından öte bir amentüsü yoktur. Her şey ama her şey -kendisi de dâhil- bu tip'in alım-satım malzemesidir. Günübirlik yaşam felsefesi içinde olmak ve tarihsel değer yargılara yabancılık, bu insan tipinin en belirgin özelliği olmaktadır. Toplumsal kolektivizme gelmeyen bireycilik, insanlar arası ilişkilerde çıkarcı olduğundan saldırgandır. En doğrusu toplumdan öğrenmek olan, kendinde sentezleyip topluma geri vererek gerçekleşen bireye karşılık, bireycilik toplumdan öğrenmek, sentezleyip kendine mal etmek, topluma vermeyi ise ayıplamak ilkesi ile gerçekleşen bir duruştur. Bu tipin yaşam lügatinde toplumsala karşı en ufak bir duygu ve sorumluluk besleme yoktur. Kendi çıkarından öte düşündüğü bir ilgiler dünyası olmadığından ilişkilenme esası, çıkarlarının başlayıp bittiği yerdir. Bu gerçeklik, toplumu ören temel ilke olarak ahlaka saldırmak demektir. Sürekli kendi çıkarını esas alan insanın karşısındaki insanları düşünmemesi gerekir. Bunun için de karşıdakini kendisi gibi bir insan olarak ele almamak, kendisinden faydalandığı ve kendisi için kullanabildiği kadar yakınlık duymak, bireycilikle ortaya çıkan önemli bir anti-sosyal ilişki gerçeğidir. Bu yaklaşımda insanın insana güven duyması gerçekleşmez. Toplumsal ilişkilerde ören ve kuran değil, çözen ve yıkan ilişkiler üzerinden toplumda yeni ilişki ağları gerçekleştirir. Toplumdaki dayanışma, yardımlaşma, kolektivizm gibi temel insani ilişkiler en anlamsız ilişkilere dönüştürülünce, kendini kurtarmak -ki bu anlayışa göre "gemisini kurtaran kaptandır"-, kendini kurtarınca da birçok insanı batırmak temel 'insani' özellikler biçiminde yeni bir sapkın yaşamın doğrusu haline getirilir.

Kapitalizmde, maddi kültür ile manevi kültür denen ayırım da ortadan kalkar, metalaşma düzleminde birleşir veya aynılaşır.

Mülk edinerek zenginleşmenin temel amaç olduğu bireycilik kültüründe, toplumsal düşünmek 'enayilik' anlamına gelmektedir. Köşe dönmek, işini bilmek, rüşvet almak, hırsızlık yapmak, gasp etmek gibi kendini dışa vuran ahlakdışı yöntemler resmi bir kültüre dönüştürülerek hukuken de yasallaştırılarak güvence altına alınır. Toplumsal düşünüldüğünde, bunlar sistemin kendisi olmaktadır. Bu kültür içinde toplumcu olmak, doğal olarak toplum dışılık olmaktadır. Maddi paylaşımlar her şeyin üstünde tutularak, samimiyet ve dürüstlüğün ölçüsüne maddileşmiş ölçüler dayatılmaktadır. Tümü bireyci kültürü ifade eden bu özelliklerin birey olmanın yerine koyulması gibi bir sapma, günümüzün en tehlikeli yaklaşımı olmaktadır. Binlerce yıllık insanlık birikimlerinin insanda manevi yansıması olarak moral değerlerin hayranlık uyandıran nitelikleri yerine, maneviyat düzeyi güdüselliğe indirgenmiş günümüz insanının krizini ifade eden hâkim yaşam tarzının sosyolojik anlamı geçmişinden kopmuş bireyciliktir. Dolayısıyla bu kültürün yol açtığı sonuç toplumun her bakımdan ahlaki çöküntüye sürüklenmesidir. Ahlaki çöküntü, toplumu bir arada tutan örgünün, toplumsal varlık olmanın içsel yasası olan dayanışma kültürünün ve kolektif gelişme koşulunun dağıtılması anlamına gelmektedir. Bir yandan tanrı katına yükselen, ama öte yandan çoğul durumda cüceleşen günümüzün "birey" profili, bu gerçeği açıkça teyit etmektedir. Toplumsal bünyeye girmiş kurtçuk ve kanser benzetmesi, bu kültürü çok daha iyi açıklar niteliktedir. Durumun vahametine ilişkin A. Öcalan'ın da sıkça ve önemle dikkat çektiği gibi, bireycilik kültürünün yaşamdaki tüm etkileri ve yansımaları bakımından günümüz toplumlarında yarattığı şey, toplumsalı içten içe çürüten tam bir kanserleşme halidir.

Popüler Kültür

Günümüzde popüler kültür kapitalist modernite etiketli, piyasa değerinde ve günlük uygulamalar kapsamında kitlelerin ilgi alanlarını belirlemek, yönlendirmek ve insan kitlelerini tüketime koşullamak suretiyle

üretilen ve toplu bir şekilde yayılma özelliği gösteren bir kültür olarak tanımlanabilir. Her ne kadar popüler kültür kavramı sözcük karşılığı olarak köken itibariyle "halka ait" anlamına gelse de, bugünkü anlam kaymasına bakıldığında hiç de "halka ait" bir orijinaliteye ya da anlama işaret etmediği rahatlıkla anlaşılmaktadır. "Popüler kavramının günümüzde popüler olan tanımı, popüler gaspa dayanan yanlış betimlemelerden biridir. Bu betimlemeyle, tanım 'halkın, halka ait' anlamından, 'birçok kişi tarafından sevilen veya tercih edilen' anlamına dönüşmüştür. Bu dönüşüm tesadüfî ve kendiliğinden olmamıştır. Burjuva demokrasilerinin yükselmesi ve bu demokrasilerin popüler seçim özgürlüğüne dayanan meşruluk iddiası ve bunun siyasal alandaki ifadesi olan seçim süreçleriyle yan yana olmuştur".

Gerçekte bugün popüler kültürün niteliği ve anlamı, halk orijinli bir kültür olmaktan öte, özellikle ulusal ve uluslararası çaptaki merkezi politik ve sermaye güçlerinin kitle iletişim vasıtaları ile kitleleri siyasi ve ekonomik olarak yönlendirdikleri bir kültürel belirlenim alanını oluşturmaktadır. Günümüz modern toplumlarında modasından yeme içmesine, markasından imajına, pop müziğinden TV'lerin dizi ve magazin programlarına kadar, yaşamın hemen-hemen her karesinde insanların ilgi, duygu, güdü ve davranışları günlük olarak kontrole alınıp manipüle edilmektedir. Böylece "halkça tutulan, insanlar tarafından en çok beğenilen ve tercih edilen" anlamındaki popüler kültürün bu yaygın tanımına rağmen gerçekte popüler kültürün hangi amaç ve imajlar üzerinden türetilip, cilalanıp insanlara sunulan bir kültür olduğunu kolaylıkla anlaşılır kılmaktadır. Buna karşın gündelik yaşamda çokça dillendirilen popüler politikacı, popüler sanatçı, popüler marka, popüler eşya, popüler müzik, popüler dizi vb. daha da uzatılabilecek bir dizi popülist söylem ve adlandırmanın tümü, önceden üretilmiş imajların toplumların önüne sürülmesinden başka bir değildir. Dolayısıyla popüler kültür temelinde gerek siyasi alanda başvurulan politik imaj, söylem ve uygulamaların, gerekse de piyasa amaçlı üretilen maddi ve kültürel ürünlerin kitlelerce rağbet görmesinin popülaritesi, kitlelerin kendiliğinden oluşan bir eğilimi ve talebi değildir. Bu talep ve eğilimler belirlenmiş ve yönlendirilmiştir. Bu yüzden günümüz bağlamındaki popüler kültürün anlamı ile tarihsel birikimler sonucu oluşan (halk destanlarını, öykülerini, müziğini, ozanlarını, folklorunu, halkın ortak acı ve sevinçlerini bünyesinde toplayan) ve halkın ortak değer yargılarının bir ifadesi olan halkçı kültür arasında kelime benzerliği dışında hiçbir ilişki ve ilgi bulunmamaktadır. Bu ilişkisizliğe rağmen yine de ulusal ve uluslararası kapitalist sermayenin, halkın ve halkların yerel kültürlerini kendi formatından geçirip yeniden ürettiği ve metalaştırıp pazara sürdüğü bilinen bir gerçektir.

Postmodern Kültür (Nihilizm)

Postmodernizmin ne olduğuna dair yapılan birçok değerlendirme vardır. Bunların içinde postmodernizmi savunanlar, onu felsefeden bilime, mimari alandan sanat ve edebiyata kadar bir dizi kültürel alanda modernizmin "sonunu" ve "ölümünü" haber veren yeni bir aşama, yeni bir yaşam biçimi olarak tanımlamaktadır. Çok açık bir şekilde modernizmin hakikatlerine, değer yargılarına ve fikirlerine -daha özgül olarak da aydınlanmacı fikirlere- saldıran postmodernizm, kendisini tüm yönleriyle "modernizm sonrası" ya da "modernizmden sonra gelen" yeni bir kültürel evre olarak görmektedir.

"Modernizm sonrası" anlamına gelen "postmodern" bir aşamaya girip-girmediğimiz ya da postmodernitenin ne kadar modern karşıtı olup-olmadığı şüphesiz ayrı bir inceleme konusudur ve bu "post-modern durum" önemle tartışılması gereken bir sorundur da. Konumuz açısından önem taşıyan postmodern kültürün ne olduğu, daha doğrusu post-modern kuramın yaşama nasıl baktığı ve bu görüş açısından hareketle bize ne tür bir yaşam kültürünü vaaz ettiğidir.

Postmodernizmin, modernizmin hemen hemen tüm teorik hakikatlerini sorunlaştırdığı doğrudur. Ama bu aynı sorunlaştırmayı kapitalist modernitenin tüm yaşam tarzına ve onun kültürel bağlamlarına yöneltti̇ği söylenemez. Özellikle de toplumsallık ve bireycilik söz konusu olduğunda postmodernistin tavrı, kapitalist modernitenin ürettiği bir gerçeklik olan bireyciliği ve onun kültürel dışa vurumu olan davranış kiplerini esas almak ve bu bireycilikten yana toplumsallığı terk etmektir. Bunun yerine bireyi, toplumsal bağlarından boşalmış bir nihilizme ve tüketim kapitalizminin akışına savurmaktır. Bunun nedeni, postmodernin bakış açısıyla ve kapitalist kültür içindeki yeriyle bağlantılıdır. Postmodernin görüş açısından bakıldığında, ilkesel olarak bağlı kalınması gereken ne bir değerler sistemi ne de kolektif olarak idealleştirebileceğimiz bir toplumsal gerçeklik vardır. Örneğin bir postmodernin görüş perspektifinde doğru veya yanlış tarz, doğru ya da yanlış kültür demek artık o kadar anlamlı değildir. Onlara göre, doğru ile yanlış arasındaki hat belirsizdir. Ve bu yüzden bir yanlışlıktan doğruya gitme yoktur, yorumdan yoruma gitme vardır. Bu nedenledir ki ne geçmişi aşma ne de geleceği kurma iddiasına gerek vardır. Öte taraftan dünyada olup-biten her şey göreceli, tutarsız, temelsiz ve belirsizdir. Bu belirlenmemiş ve anlamın sürekli değiştiği belirsizlik dünyasında ilkece değer görmesi gereken bir şey de yoktur. Varsa-yoksa o da "şimdi"dir, "şimdi" olan "ben" ve bu "ben"de dile gelen

öz'sel gerçekliktir. Ve bu yüzden de her şey bu "şimdi" ile başlamalı ve bu "şimdi" ile sonlanmalıdır. Çünkü hayat akışkan ve değişkendir. Sürekli çoğulluğu ve belirsizliği üretmektedir. Bu durumda önerebileceğimiz ve herkesin üzerinde uzlaşma sağlayabileceği ne ideal bir toplum modeli ne de sistemi vardır. İnsan toplumunda böyle bir hedef ve amaç asla olamaz, olmamalıdır da. Belirlenmiş bu tür bir amaca da asla ulaşılamaz. Çünkü onlara göre, bu tür ideal toplum teorileri bize, "tarihin sonu"na gelindiği saçmalığından öte bir şey anlatmamaktadır. Çağımız aynı zamanda metafiziğin ve ideal soyut düzenlerin "sonunu" getiren bir çağ olmuştur. Buna karşın kolektif ahlaki değer yargılarımızı, sorumluluklarımızı, kimliğimizi ve aidiyet bilincimizi belirleyen sosyolojik temelli bu Ortodoks toplum teorileri de artık bir an önce terk edilmeli, tarihin tozlu raflarına kaldırılmalıdır.

Ahlaki çöküntü, toplumu bir arada tutan örgünün, toplumsal varlık olmanın içsel yasası olan dayanışma kültürünün ve kolektif gelişme koşulunun dağıtılması anlamına gelmektedir.

Kabaca vermeye çalıştığımız bu postmodernist yorumun kültürel plana yansıması, daha somut olarak inceleyebileceğimiz bir alanı oluşturmaktadır. Özellikle mimari alanda kullanılan stil, sanat ve edebiyata yansıyan tarz, postmodern kültürün ne olduğuna ilişkin bir fikir yürütmemize de önemli bir olanak sunmaktadır.

İlk defa mimari alanda hemen hemen her tür geometrik şeklin ve renk deseninin kullanıldığı yapıların inşa edilmesi, postmodern kültürün de ilk işaretlerinden biri sayılmıştır. Mimari alanda yaşanan bu gelişme, aynı biçimde sanat ve edebiyat alanında da görülmeye başlar. Postmodern sanat tarzında, sanat tarihinden alınan birçok stilin bir araya getirilmesi ile oluşan bir eklektizm yine nostalji, taklit ve popülist bir yönelim olmuştur. Onlara göre sanatta yüksek bir estetik aramanın gereği yoktur. Çağdaş toplumlarda yaşam kitleselleşmiştir ve bir sanat eserinin estetik ölçüsü de kitleler tarafından belirlenmektedir. Eğer sanat bu kitlelerin beğeni ölçülerine hitap edecekse ve sonuçta bunu kitleler "tayin" etmekte ise, o zaman sanat kaçınılmaz olarak "taklit" unsurunu da içermek durumundadır. Kaldı ki çok gelişmiş biçimlerine sahip olduğumuz çağımızın bilişim ve görsel teknolojisi gerçek ile görüntü, asıl ile taklit arasında pek bir fark bırakmamıştır. Ve bu fark artık o kadar da önemli değildir. Ve bir de "sanatın yaratıcı, yaşamı sorgulayıcı ve yaşamı değiştirici" diye bir yönelimi olmamalıdır. Çünkü o zaman modern sanatın gelecek yönelimli olan anlayışından pek farklı bir şey yapılmamış olunacaktır. Öyle ise her halükarda sanat, her tarzdan ve stilden taklit unsurlarını barındırmalı, bir araya getirmeli ve bize eğlenmek, nostaljik bir keyif almaktan öte bir sorumluluk yüklemeyi salık vermemeli, hele hele yaşama hiç yön verici olmamalıdır.

Bu şekilde kendini ortaya koyan postmodern sanat, esasen de popülist yönelimli ve tüketim kapitalizmini sürekli çoğaltarak üreten bir sanat anlayışı olmuştur. Edebiyatta ve özellikle de romanlarda da aynı yoruma rastlıyoruz. Örneğin postmodern perspektiften yazılan romanlarda okuyucu, gerçek ile düşün, asıl ile yansımanın artık bir ve aynı şey olduğu hissine kapılır. Okuyucunun sürüklendiği asıl tema, her şeyin belirsiz ve dolambaçlı olduğu bu dünyada "gerçekliği" aramanın ve/veya ideal bir gerçekliğin peşine düşmenin anlamsızlığıdır. "Gerçeklik" ya da "gerçek dışılık" denilen şey, sonuçta dil aracılığı ile anlaşılmakta ve dilin olanaklı kıldığı bir şey olmaktadır. Çünkü dil, olabildiğince esnek ve birçok şeyi olanaklı kılabilen bir özelliğe sahiptir. Öyle ise roman "gerçekliği" değil, "insan olanaklılığın alanı" olan "varoluşu" incelemeli ve betimlemelidir. Sonuçta sanatın hangi dalına el atarsak atalım ister tiyatro, ister roman, sanatın türü ve konusu ne olursan olsun, her hangi bir sanat eserinin bize gösterebileceği otoriter bir çözümü yoktur. Her sanat eserinin vardığı yer belirsizliktir. Öyle ise sanat her halükarda gelecek yönelimli olmamalı, günübirlik akışa yanıt olabilen bir mecrada seyretmelidir.

Kültür ile kalıcı hale gelen değersel temellerin bu şekilde anlamsızlaşması ve yine kültür ile dile gelen normların ve moral değerlerin önemini yitirmesi ve tanımsızlaşması bir anlamda ilgisizliğin, ilkesizliğin, inançsızlığın, aidiyetsizliğin ve sonuçta ise her şeyden kuşku duyan bir nihilizmin (hiççilik, inkârcılık) de temeli olur. Geleceğe dair perspektifsizlik, bir ideal beslemekten yana yönsüzleşme ve günübirlik bir yaşamın sınırları içinde hapsolan gelecek perspektifi anlamını yitirir, değersizleşir. Bu durumda yaşamın anlamı sadece yaşıyor ve tüketiyor olmaya indirgenir. Postmodernizmin "anı yaşama felsefesi" olarak tanımlanması bu gerçekliğinden ötürü olsa gerek. Anı yaşama ve "her şey uyar" (buna konformizm de denilir) felsefesine dayalı çılgınlığa varmış bir eğlencecilik, çığırından çıkmış bir tüketicilik, "böyle de olur/ şöyle de olur, buna göre de olur/ şuna göre de olur" gibi her yollu olan bir yönsüzleşme, aslında postmodern kültürün ve yaşamın da esas gerçeğidir. Özellikle de Batı kapitalizminin dünya zenginliklerini Batı ülkelerine taşıyan dünya çapında bir sömürü mekanizmasını kurması, yine bilim ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler neticesinde ulaşılan

konfora dayalı yaşam standartları, önü alınamaz bir tüketim toplumunu da yaratmıştır. Tarihsel ve toplumsal değerlere karşı yabancılaşma, moral değerlerden yoksunluk, kolektif aidiyetlerin anlamsızlaşması, tüketiciliğin sürekli olarak derinleştirilmesi neticesinde insanlarda verili olana karşı bir doyumsuzluk ve tatminsizliği doğurmuştur. Bu tatminsizlikten ötürü de her şeyi deneme, olmadık kılıklara girme ve yine aşırı maddileşmenin ve teknolojikleşmenin yarattığı ruhsal gerilim ortamında varlığından dahi kuşku duyar olma ve her bakımdan bir çıkışsızlığı yaşama, kapitalist moderniteyi ileri düzeyde yaşamış olan bu toplumların tipik karakteristiğidir. Postmodernizmin Batı ülkelerinde ortaya çıkması ve yine Batı toplumlarının böyle bir yaşam kültürüne savrulması, aslında kapitalist-modernist gerçekliğin de bir itirafıdır. ABD'li olan ve kendisini postmodern bir yazar olarak tanımlayan Zygmunt Bauman'la postmodernite üzerine yapılan bir söyleşide postmodern kültüre ilişkin yaptığı şu kısa tanımlama, postmodern kültürün dünyanın hangi ayrıcalıklı toplumları içinde ve hangi temeller üzerinden şekillendiğini konuya açıklık getirmesi bakımından oldukça dikkate değerdir. Bauman, postmoderniteyi şöyle tanımlamaktadır: "Postmodernite, dünyanın ayrıcalıklı bir bölümüne ait bir kültürdür ve dünyanın bu bölümünün tipik bir özelliği olan, üst derecede tüketim ve zenginliğe bağlıdır." Dikkat edilirse, zenginlik ve yüksek dereceye varmış bir tüketim, bu kültürün en asli iki unsuru olarak zikredilmektedir. Buna göre postmodern kültürü, tüketimciliğin en gelişmiş bir türü olarak değerlendirirsek, belki de gerçekliğini daha doğru tanımlamış oluruz.

Sanal Kültür

Gerçeğin görüntüsüne ya da kopyasına dayalı geliştirilen yaşam, ilişki ve etkinliklerin toplamına sanal kültür diyebiliriz. Çağımızda bilim ve teknolojinin gelişimi, özellikle de görselliğe dayalı iletişim teknolojisinin hızlı bir gelişme göstermesi, kendisi ile birlikte sanal bir kültürü de yaratmıştır. Kapitalist modernitenin bilim ve teknolojiyi sermaye sisteminin çıkarları ve amaçları doğrultusunda çok kötü bir temelde kullanması bu kültürü daha da hızlandırmıştır. Televizyon, internet gibi, yine yaşamın daha başka alanlarında bilgisayar tekniğinin kullanılması suretiyle yapay ortamların yaratılması, insanları gerçek yaşam zemininden koparan sanal bir dünya içine çekmiş, çekmektedir. Örneğin, iletişimden haberleşmeye, bilgi sağlamaktan ticari ilişkilere, hatta günlük alışverişe kadar daha başka bir dizi ilişkiler ağını bünyesinde toplayan internet ortamı, karşımızda küçük bir ekran olarak görünen ama öte taraftan bir dünyayı içine alacak şekilde dünyanın her tarafına açılabilen sanal bir platformdur. İnternet'in insan hayatına girmesi birçok bakımdan iletişim, haberleşme ve benzer daha birçok işlerin yürütülmesinde büyük kolaylıklar sağlamıştır. Ama madalyonun diğer tarafından bakıldığında ise gerçek insani ilişkileri öldüren, insanları suni, hayali ve küçük bir ekrana sığdırılan sanal bir dünya ile sınırlandırmakta ve bağımlı hale getirdiği de görülmektedir. İnternet dünyası, yapay olarak dizayn edilmiş bir dünyadır. Ticari ve daha başka olumsuz amaçlar için insanların ve özellikle de genç kuşakların bu ortamın müptelası haline getirilmesi için çok özenle sanal konseptlerin hazırlanıp yürürlüğe konulduğu bilinmektedir. Yine bilgisayar üzeri geliştirilen bilim-kurgu, animasyon filmleri ve atari oyunları ile sanal bir ortamda çocukların dünyasına girilerek tüm insani bağlarından koparılmış ve her bakımdan yapaylaşmış bir toplumsal kuşak yaratılmaktadır. Çocukların insani şekillenmesinde ve toplumsal duruma hazır hale gelmelerinde çok önemli bir işlev gören oyun dünyalarının bu şekilde sanallaştırılması, insani geleceği çok tehlikeli bir boyutta zehirlemektedir. Çünkü tümüyle anti-sosyal, anti-ruhsal-duygusal ve anti-kültürel bir insan tipini de beraberinde şekillendirmektedir.

Bu tehlikeli durumu, insani gerçekliği ciddi tehlikelere açık hale getiren simülasyona indirgenmiş yaşamdan da anlamaktayız. Benzetimin ve taklidin, asıl olanın yerine geçtiğini anlatan bu durum, insanlarda büyük bir yapaylaşmaya da neden olmaktadır. Örneğin, insanların algısında gerçek olmadığı halde yine de "gerçekmiş" gibi algılama, bu yapaylığın boyutunu göstermektedir. Bu şekilde insanların duygu, düşünce ve ruhsal dünyaları erozyona uğramakta ve bunun önlenilmemesi halinde gerçekten de insanın insan olarak kalabilmesinin toplumsal şartları artık giderek zorlaşmaktadır.

Kapitalist modernitenin, çağımızın insanlık durumunda derinleştirdiği bu sanal kültürü bazıları (örneğin postmodernler) yeni bir "insanlık durumu"nun önsel aşaması olarak nitelendirmekte ve böylelikle de bu duruma, "yeni post-modern durum"un olağan kabulü üzerinden yaklaşmaktadır. Örneğin, bu konuda yine Zygmunt Bauman aynen şunları belirtmektedir: "Günümüzde, 'televizyonda görünmek' gerçekliğin onaylanmasıdır. Oyun olmak, gerçek olmanın şartıdır. Bu yüzden aile için önemli olaylar -onların gerçek olduğunu ispatlamak için-videoya çekilir. 'Gerçekten gerçek' olmanın çağdaş tanımı, bir ekranda görünmektir; gerçekliğin bir yansıması olarak kullanılan şey, gerçekliğin standardı haline gelmiştir. Belirsizlik ve olasılığın yayılmasının diğer bir örneği, kuşkunun yarattığı gerilimin artık geçici bir fenomen değil, kalıcı bir durum olmasıdır. Simülasyon (sahip olunmayan şeye sahipmiş gibi yapmak) ve dissimülasyon (sahip olunan şeye sahip değilmiş gibi yapmak) erozyona uğratılmıştır ve bundan ötürü Ba-

udrillard, simülasyon ve dissimülasyon yerine simulacrumdan (-mış gibi olan/ gerçek-miş gibi) söz eder. Biz artık taklit ile gerçeklik arasındaki farkın o kadar da önemli olmadığını düşünüyoruz."(Zygmunt Bauman'la söyleşi/Doğu-Batı) Görüldüğü üzere, gerçek ile simülasyon arasındaki farkın artık o kadar anlamlı olmadığı düşünülmektedir. Bir zamanlar Hegel, akılcılık felsefesinin (rasyonalizmin) savunusu için şu ünlü belirlemede bulunmuştu: "Gerçek us'saldır, us'sal olan ise gerçektir." Günümüzde ise yaratılan sanal kültür nedeniyle bu çağın dilinde gerçekten de gerçeğin anlamı ya da algılanış biçimi -daha farklı bir alanda da olsa- tam da Hegel'in bu deyimine benzer bir durumu çağrıştırmaktadır: "Gerçek sanal'dır, sanal olan ise gerçektir."

Yaşamın ve insani gerçekliğin bu düzeyde ve bu kadar sanallığa indirgenmesinin gerçekte ne anlama geldiğini çözümleyen A. Öcalan, Demokratik Toplum Manifestosu adlı kitabında şöyle dile getirir:

Kapitalist kültürü kitlelere taşırma boyutu ile de değil, bizzat bu kültürü üretme ve dağıtma boyutuyla da bir görev üstlenmiş bulunan medya, doğrudan kitleleri yönlendirebilen konumu ile de kendine özgü bir kültür yapısını meydana getirmiştir.

"Kapitalizmin zihniyet hegemonyasında temelde medya organlarınca yürütülen sanal dünya diğer çok önemli bir zihinsel araçtır. Yaşamın sanallaşması analitik aklın en uç sınırlara varmasıdır. Savaş gibi en dehşetli bir olay bile sanal olarak sunulduğunda ahlakı tek başına yıkması işten bile değildir. İnsan beden ve zihninin deneyimlemediği yaşama eskiden beri sahte yaşam denirdi. Sanal ismi takılmakla sahte olmaktan kurtulamaz. Sanal yaşamı olanaklı hale getiren teknik gelişim kendi başına suçlanmıyor. İstismarı bir kere daha karşımıza birey zihnini felç eden özelliğiyle değerlendiriliyor. Başıboş teknoloji en tehlikeli silahtır. Kapitalizmin tekniğe hâkimiyeti ve milyarları yönetme ihtiyacı sanal yaşamı zorlayan esas etkendir. Yaşam artık yaşanmıyor sürekli sanallaşıyor. Bir nevi ayakta ölüm oluyor. Simülakiler sanal yaşamın en somut halidir. Her olayı, ilişkiyi, eseri, simüle etmekle insan bilgilenmez, aptallaştırılır. Tüm uygarlık eserlerinin taklidi yapılmakla bir gelişme sağlanmıyor. Taklit kültürünün hegemonyası gerçekleştiriliyor, yaşamın özünde yatan farklılaşma asla tekrara dayanmaz. Tarih bile tekerrür etmez. Taklit gelişmenin zıddıdır. Sanal yaşam ise sınırsız taklide dayanır. Herkes birbirini taklit ederek, birbirine benzetilir. Böylelikle koyun sürüleri yaratılır. Finans çağı sanal yaşam olmadan yaşayamaz. Ancak sınırsız aptallaşmayla yürüyebilir ki o da sahte sanal yaşamla gerçekleştirilir."

Medya Kültürü Ve Kültür Emperyalizmi

Kapitalist modernite döneminde geçmiş dönemlerden çok daha farklı olarak yeni bir kuvvet biçimi ortaya çıkar. Çok zaman her hangi bir ülkenin dört temel (askeri, siyasi, ekonomik ve hukuk) kuvveti ile birlikte o ülkenin beşinci bir kuvveti olarak adlandırılan ama günümüzde bu kuvvetlerin çok üstünde bir kuvvet olma özelliğini kazanan birincil bir kuvvettir medya. İletişim teknolojisinin hızlı bir gelişme gösterdiği modernist çağda medya, toplum üzerinde çok etkili olabilen bir kurum olarak rol oynar. Özellikle iletişimin uluslararası bir boyut kazanması ile medyanın bu etkileyici konumu daha da önem kazanmıştır.

Medya, kitle iletişim araçlarının ya da organlarının (radyo, televizyon, internet, yazılı basın-yayın, vb. gibi) tümüne verilen addır. Günümüzde medya, olumlu ya da olumsuz temelde her hangi bir kültürün ulusal ve uluslararası çapta yayılmasında çok etkili bir rol oynamaktadır. Bugün medya ve özellikle de sistemin güdümündeki medya tekelleri, kapitalist kültürün kitlelere taşırılmasında ya da sistemin kültürel hegemonyasının gelişiminde başat bir rol üstlenmiş bulunmaktadır. Sadece kapitalist kültürü kitlelere taşırma boyutu ile de değil, bizzat bu kültürü üretme ve dağıtma boyutuyla da bir rol ve görev üstlenmiş bulunan medya, doğrudan kitlelere hitap eden ve yönlendirebilen konumu ile de kendine özgü bir kültür yapısını meydana getirmiştir. Kapitalist modernitede medya kültürü kavramı bu gerçeklik bağlamında anlam bulmaktadır.

Şüphesiz kitle iletişim araçları yani medya, salt anlamda ve kendi başına bir olumsuzluğu ifade etmez. Medya, içeriğe ve amaca bağlı olarak fevkalade olumlu bir rol de oynayabilir. Ancak kapitalist modernizme hizmet eden kitle iletişim araçlarının yani medyanın olumluluk adına bir rol ifa etmesi mümkün değildir. Tam tersine medya bir ahtapot gibi toplumu sarıp sarmalayan ve günlük olarak da toplumu beyinsizleştiren bir makine işlevini görmektedir. Toplumun beyni olması gereken medya tam aksine, toplumun beynini yıkama görevini yerine getirmektedir. "Medya, modernizmin en etkili beyin ve yürek yıkama aracıdır. İletişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan yararlanan ulus-devlet bu aygıtlarla dilediği vatandaşı yetiştirmekte büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Özellikle üç (S)'ler seks, spor, sanatın popülerleştirilerek, özünden boşaltılarak topluma sunulması aptal, banal, afyonlanmış vatandaş oluşumunda medya başat rol oynamaktadır." Bu anlamda hiçbir siyasi, ekonomik ve askeri güç, sermaye tekellerinin kontrolündeki medya gücü

kadar toplumu ve dolayısıyla bireyi doğrudan ve günlük olarak kolay yönetemez ya da yönlendiremez. Günümüzde medya organlarının bu kadar yaygınlık kazanması ve adına medya kültürü dediğimiz bir "kültür"ün de yaratılmasının temelinde esasen bu gerçeklik yatmaktadır.

Örneğin günümüz insanı, dünyada olup biten hemen her şeyi medya yoluyla edinmektedir. Başta televizyon olmak üzere diğer bütün yayın organları aracılığı ile önceden bir imaj çizilmekte ve çizilen bu imaj doğrultusunda insanların nasıl düşünmesi ve yaşaması gerektiği de bir şekilde bilinçaltına yerleştirilmektedir. Kitle iletişim araçları üzerinde önemli bir araştırma yapan Huxley'e göre bu dünya hakkında nasıl düşünmemiz gerektiği çıkar sahibi guruplarca yani dünyayı yöneten güçlerce tayin edilmekte ve kitleler bu şekilde yönlendirilmektedir. Dünyaya ilişkin hemen hemen bütün bildiklerimiz ya da bildiğimizi sandığımız şeyler bize günlük gazeteler, haftalık dergiler, radyo ve televizyon vb. gibi kitle iletişim araçları vasıtası ile aktarılmakta ve benimsetilmeye çalışılmaktadır. Çağımız insanının yaşamında önemli bir yer tutan, örneğin bir televizyonu ele aldığımızda dünyada en fazla izlenen bir araç olduğu gibi, kapitalist yaşam kültürünün en çok da televizyon yoluyla insanlara taşırıldığı bilinmektedir. Televizyon, ister haber boyutuyla, ister daha başka kültürel boyutlarla ele alınsın, günlük olarak ve sürekli bir şekilde sistemin ideolojik yönlendirme bombardımanına maruz kaldığımız bir araç konumundadır. Nasıl düşüneceğimiz, nasıl giyineceğimiz, nasıl tüketeceğimiz, nasıl konuşacağımız, ne tür hayal ve düşler kuracağımız, ne tür bir yaşam tarzına ve imajına sahip olacağımız vb. düşünsel ve kültürel dünyamızın dışa vurumu olan hemen her davranışımızın nasıl olması gerektiği bizzat televizyon aracılığı ile bize empoze edilmektedir. Pembe dizilerden erotik filmlere, eğlence ve magazin kültüründen tüketim kültürüne, reklâm bombardımanından televole kültürüne kadar popüler kültür insanlara aşılanmakta ya da aşılanmak istenmektedir. Özellikle cinsellik ve şiddet kültürü çok bilinçli ve merkezi bir konu olarak işlenmektedir. Tek tipleştirilen bir kültür ile insanlar artık aynı filmleri izliyor, aynı danslarla eğleniyor, aynı müzikleri dinliyor, aynı tutku ve hayaller besliyor ve aynı imajlara özeniyor. Televizyon bu anlamıyla insanların tüketim zincirinin esaretine alınması ve bu amaçla bönleşmesi ve aptallaşması için adeta ne gerekiyorsa onu yapmaktadır. Adeta dokunduğu her şeyi çürütmektedir. Örneğin Cerdan'a göre televizyon, "bireylerin aptallaşmasına, köleleşmesine, seçimlerde şartlaşmasına ve yeryüzünün Amerikanlaşmasına" sebep olmuştur.

Dünya ölçeğinde etkili olabilen medya şirketlerini kontrol eden ülkelerin, özellikle de Batılı ülkelerin daha çok da medya yoluyla geliştirdiği en önemli bir yöntem de kültür emperyalizmidir. Kültür emperyalizmi, bir ülkenin ya da devletin kendi kültürel değerlerini ve ideolojisini diğer ülkelerin halkına benimsetmesi ya da taşırması olarak tanımlanır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve dünya çapında yaygınlaşması üzerine her ulus-devlet kendi kültürel değerlerini başka ülkelerin halklarına taşırma olanağını bulsa da, gerçekte medya gücünü en fazla kontrol edebilen ülkeler bu yöntemi uygulayabilmişlerdir. Kültür emperyalizmi esasen de diğer emperyalist emellerin gerçekleşmesi için uygun bir zemin hazırlar, yani tamamlayıcı bir rol oynar. Tüketim kapitalizminin dünya ölçeğinde yaygınlaşması için bu tür kültürel ihraçların bizzat medya aracılığıyla sağlandığı bilinmektedir. Bu nedenle de uluslararası düzeyde etkili olan medya tekelleri, dünyadaki tüm iletişim sistemini kontrollerinde tutmaktadır. Bu konuda önemli bir araştırma yapan Schiller, dünyadaki iletişim sisteminin ve araçlarının ürettiği mesajların gerçek kaynağının ve biçimlendiricisinin Batılı ülkeler olduğunu belirtmektedir. Schiller bunu "kültür emperyalizmi ya da kültürel nüfuz" olarak tanımlamaktadır. Örneğin Batı yaşam tarzının ve kültürel değerlerinin dünyanın geri kalan halklarına taşırılması için çok önemli bir çaba yürütülmüş, yürütülmektedir. En çok da "Batılılaşma" adı altında geliştirilen bu kültürel yayılmacılık, dünyanın geri kalan halklarına karşı bir kültürel 'üstünlük' ve 'gelişmişlik' nedeni olarak sunulmuş ve bu, kültür emperyalizminin en önemli dayanağını oluşturmuştur. Böylelikle Batı yaşam tarzıyla, daha çok da Amerikan yaşam tarzıyla tek tipleşen bir kültürel hegemonyanın sağlanması amaçlanmaktadır. Tüketim toplumu ve yaşam tarzının küreselleştiği günümüz dünyası, aynı zamanda kültür emperyalizminin de geliştiğinin de çok iyi bir göstergesi olmaktadır.

Tüketim Kültürü

Tüketim kültürü, kapitalist uygarlığın bir kaçınılmazıdır. Endüstriyalizmin ve sermaye birikiminin başat bir ekonomi-politika olduğu kapitalist uygarlık döneminde insanların tüketiciliğe özendirilmesi ve hatta bir tüketim makinesine dönüştürülmesi, kapitalist yaşam tarzının ve onun ekonomi-politikasının en birincil amaçlarından biridir. Sistemin çarkının dönebilmesi için insanların daha fazla tüketmesi ve dolayısıyla tüketim kültürü zincirinin birer halkası-nesnesi haline gelmeleri gerekmektedir. İnsanlar tüketim kültürüne alıştırıldıkça, tüketim kültürünün bağımlısı haline gelip tüketimi arttırdıkça, sermaye sisteminin çarkı da o düzeyde dönebilmektedir. Kapitalist sermayenin doğasında da şöyle bir diyalektik kural sürekli işler haldedir: Daha fazla sermaye birikimi+daha fazla satmak=daha fazla tüketmek!

Kapitalizm bu kurala göre işleyen bir sistem olduğu için kaçınılmaz olarak bir tüketim toplumunu yaratır. Kapitalist modernitede toplumun tüketim kültürüne göre şekillendirilmesi için birçok yol ve yöntem kullanılır. En başta medya üzerinden yürütülen reklâm kampanyaları ile toplum sürekli olarak lükse ve konforlu bir yaşama özendirilir. Gerek medya aracılığıyla ve gerekse de her yere yapıştırılan reklâm panolarıyla topyekûn bir kampanya halinde tüketim kültürü yüceltilir. Böylece sürekli alıcı konumda olmak ve tüketmek, yaşamın en vazgeçilmezi olarak sunulur. İnsanların güdü, duygu, tutku ve düşünsel dünyası, bu tüketim kampanyasının günlük kışkırtmaları ve uygulamaları ile tahrik edilir.

Kapitalist ülkelerin bir tüketim toplumunu yaratmak için bunu bir ulusal politika halinde yürüttüklerini inceleyen Alan Durning, "Tüketim Toplumu ve Dünyanın Geleceği" adlı kitabında, özellikle ABD'yi örnek bir ülke olarak işlemekte ve bu modelin giderek dünyada yaygınlaştığını şöyle ifade etmektedir:

"…tüketim, neredeyse evrensel çapta iyi olarak görülmektedir; aslında tüketimi artırmak, ulusal ekonomi politikasının birinci hedefidir.

Postmodernistin tavrı, kapitalist modernitenin ürettiği bir gerçeklik olan bireyciliği ve onun kültürel dışa vurumu olan davranış kiplerini esas almak ve bu bireycilikten yana toplumsallığı terk etmektir.

"II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ABD refah döneminde satış analizcisi Victor Lebow şunları söylemiştir: 'Aşırı derecede üretken olan ekonomimiz... tüketimi yaşam tarzı haline getirmemizi, malların satın alınmasını ve kullanılmasını bir ayine dönüştürmemizi, tüketimde manevi tatmini, egomuzun tatminini aramamızı istemektedir... Bir şeylerin giderek artan bir hızla tüketilmesine, yakılıp bitirilmesine, yıpratılmasına, yenisiyle değiştirilmesine ve hurdaya çevrilmesine ihtiyacımız var.' Batılı ülkelerin vatandaşlarının çoğu Lebow'un çağrısına kulak vermiştir ve dünyanın geri kalan kısmı da bu çağrıyı izlemekte gayretli görünmektedir.

"Endüstriye dayalı ülkelerde tüketim artık toplumsal değerlere nüfuz etmektedir. Dünyanın en büyük iki ekonomisinde -Japonya ve ABD'de- yapılan kamuoyu yoklamaları insanların başarıyı, tükettikleri miktarla giderek daha fazla ölçtüklerini göstermektedir. Japonlar 'üç yeni kutsal hazine' den bahsetmektedirler; renkli televizyon, havalandırma cihazı ve otomobil. Polonyalıların dörtte biri Amerika'nın en zenginlerinin yaşam tarzını anlatan 'Hanedan'ı en çok beğenilen televizyon programı olarak saymakta ve Afrika'nın ortasındaki köylüler Amerikalı petrol zenginlerinin sergilendiği 'Dallas' ı izlemektedirler. Tayvan'da bir ilan tahtasında 'Neden Hala Milyoner Değilsiniz?' sorusu yer almaktadır. Business Week muhabirlerinden biri şöyle yazmaktadır: 'Meksika'da... Amerikan Rüyası canlı ve iyidir.' Gerçekten de 'tüketici' ve 'kişi' sözcükleri eşanlamlı sözcükler haline gelmiştir."

Maddi uygarlığın en gelişmiş biçimi olan kapitalizmin insanlarda önemle derinleştirdiği şu mit, şüphesiz tüketim kültürünün de en önemli bir toplumsal dayanağıdır. Tarihsel temelleri güçlü olan ve ancak kapitalist uygarlığın daha fazla geliştirip derinleştirdiği, hiçbir zaman ve hiçbir surette doyuma ve tatmine uğramayacak olan bu mit, sermaye birikimi ve zenginleşme tutkusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalist insan tipinin en temel düşsel gerçeği ve amacı; daha fazla zenginleşmek, para, mal ve mülk sahibi olmak, dolayısıyla maddi zenginliğe dayalı konforlu bir yaşam sürdürmektir. Bu maddi mit, insanların tüm güdü, duygu, düşsel ve ruhsal dünyasını süsler, yaşamın her anına damgasını vurur. İnsani var oluşun anlamı, sadece ve sadece bu tutkunun peşinde olmaya-koşmaya hasredilir. Buna göre yaşamın bir anlamı olacaksa o da zenginleşmek ve zenginlik içinde tüketebilmektir. Aynı şekilde insani mutluluğun tek kaynağı olarak da maddi zenginlik gösterilir. Gerçekten de kapitalist toplumda bireyler, maddi zenginlik ve varlık içinde yaşadıkça, bolluk içinde daha fazla tükettikçe mutlu olabileceklerini ve bunun mutluluğun tek kaynağı olduğuna inanırlar ya da gerçekliğin bu olduğuna inandırılmışlardır. Aslında bu maddi yaşam dogmasının sadece mitolojik değeri olan bir yaşam sapması olduğu, onun sürekli tatminsizlik ve doyumsuzluk içinde debelenen tüketici bir birey ve toplum üretmesinden anlaşılmaktadır. Örneğin maddi zenginleşme tutkusu, dayanılması güç bir cazibe gibidir. Kişi ne kadarına sahip olursa bir o kadarına da daha fazla sahip olmak ister. Bir arabası varsa ikinci bir arabasının da olmasını ister. Bu her konuda böyledir. Hep daha azına sahip olduğu için kendisini daha az mutlu sayar. Onun için sürekli bir mutsuzluk içinde hep için içini kemirir ve bu yüzden hep biraz daha fazlasına sahip olmak ister. Hiçbir şekilde "mutlu bir son"u olmayan bu tutkunun doyumsuzluğu ve tatminsizliği hep böyle sürüp gider.

Şimdi kapitalizmde yaratılan tüketici birey ve toplumun temel zihni formatının bu tutkuya göre belirlendiğini iyi biliyoruz. Hemen herkesin zenginleşme tutkusu ile yanıp tutuştuğu kapitalist yaşam zemininde hiç şüphesiz dünya tüketim zincirinin hiyerarşisinde, belirli bir nicelikte ve belirli bir insan kümesi dışında herkesin zengin olması asla mümkün değildir. Günü-

müz dünya tablosuna bakıldığında zengin ve yoksul ülkeler, bölgeler ve insanlar arasındaki uçurumun her geçen gün daha da derinleştiği çok iyi görülmektedir

Doyumsuzluk ve tatminsizlik her açıdan bir tüketim kültürünü yaratır. İnsanlar tükettikçe daha da tüketir. Tüketim kültürünün kalıplarına mahkûm olan insan, artık her şeyi ile tüketici bir varlıktır. Kapitalizm, insan da dâhil, her şeyi tüketim kültürünün kurbanı yapar. İnsanın güdüleri, duyguları, tutkuları, cinselliği, açlığı ve kısacası her şeyi, günlük olarak kışkırtılır ve tüketim kültürünün birer nesnesi/aracı haline dönüştürülür. Kapitalist piyasa sisteminin işleyebilmesi için örneğin, her zaman yeni icatlar ve ürünler piyasaya sürülür. Çünkü insanların sürekli alıcı konumda olabilmeleri için tüketime aşırı bağımlı olmaları temel bir koşuldur. Bunun için gerekli olan, insanları marka bağımlısı olmaya ya da gösterişe, süse ve imaja önem veren bir yaşam tarzına yönlendirmektir. Bu nedenle de insanların bilinçaltına "kullan at" ideolojisi kazılmalıdır. Birey ve toplum bu yaşam tarzı ve ideolojiye göre şekillendirilip yönlendirildiğinde her yeni otomobil, bilgisayar, cep telefonu, vb. eşya ya da meta piyasaya sürüldüğünde insanlar hemen bunları almak ister. İnsan toplumu bu şekilde doymak bilmeyen bir tüketim çılgınlığının içine çekilir. Hızlı yaşamak ve hızlı tüketmek, insanlar için artık tek yaşam tutkusu haline gelir.

Bütün bu vb. yönleriyle kapitalist uygarlığın şekillendirdiği insan tipi, homo-economicos olarak tanımlanan ve aslında her tür tüketime koşullandırılan bir insan tipidir. Tüketime bağımlı hale getirilen bu tip yalnızca maddi değerleri tüketmekle kalmaz, bununla birlikte en temel insani nitelikleri de tüketir. Aslında sistem tamı tamına insanı tüketen bir yaşam mekanizmasını kurar. Bu konuda sistemin en temel yaşam felsefesi olacak tarzda tüm toplum bireylerine sürekli olarak aşıladığı iki temel kavram ekonomizm ve rasyonalizmdir. Bu iki kavram içerdikleri anlam bakımından bireyde tek bir hedefe yönelecek tarzda ortak bir çağrışım yaratır: "Daha fazla sermaye birikimi". En "akılcı yol" ile mümkün olan en genişlik ve yoğunlukla ve bir an dahi kesintiye uğramayacak tarzda daha fazla sermaye birikimi. Şimdi bu, akıl bakımından akıl dışılığın kendisidir. Buna karşın burada rasyonalitenin anlamı ve işlevi, toplumsal ahlakı aşmanın bir tür aklı oluyor. Bu akıl, toplumsal ilişkilerin temeline maddi çıkar ilişkisini koyar. Bunun önünde engel olabilecek tüm toplumsal öğeleri ortadan kaldırır. Daha fazla sermaye birikimini elde etmek için hiçbir kural, hiçbir toplumsal değer ilkesini tanımaz. Her şeyden bir çıkar uman, toplumsal olan her olguyu maddi bir çıkar ilişkisine indirgeyerek tanımlayan bu akıl, insanın varoluş temeli olan toplumsallığı parçalamakla kalmaz, yöneldiği insan ve doğa kaynaklarını da son kertesine değin tüketmeyi esas alır. Mümkün olan en yüksek yoğunlukta bir sermaye birikimi, mümkün olan en yüksek yoğunlukta bir değer tüketimi demektir. Bu nedenledir ki sistem, toplumu tüketim esaslarına göre şekillendirir. Tüketicilik, tüketici insan ve toplum gerçeği bizzat sistemin yarattığı bir olgudur. Kapitalizm kaçınılmaz olarak tüketici bir toplum ve kültür yaratır. Kitle iletişim araçları yoluyla toplum tüketiciliğe özendirilir. Burada olup biten insanın tam bir tüketim nesnesine dönüştürülmesidir. Bir tüketim nesnesine indirgenmiş olan insan için yaşamın artık tekbir anlamı vardır: Tüketmek için yaşamak! Kapitalizm bu anlamda insan toplumunu tek bir yaşam seçeneğiyle karşı karşıya bırakır: "YA TÜKET, YA DA ÖL!"

Kapitalist Modernite ile Hesaplaşan Halk: Kürtler

Aydın Söğüt

"Direniş, kendi başına modern hegemonyayı yıkmaya ve alternatif geliştirmeye yetmez, karşı modernitesini inşa etme ustalığını gerektirir." A. Öcalan

Tarihin evrensel akışına her özgül alan kendi çapında bir katkı sağlar. Bu katkı bazen kıyıdan-köşeden katılım, bazen direnç göstererek etkileme, bazen karşıda durarak yön vermeye çalışma, bazen akışa kapılma ve bazen de akışın odağında bulunup akışı belirleme şeklinde olur. Yeri gelir, objektif ve subjektif faktörler öyle bir bileşime ulaşır ki, tikelde yaşanan veya tikeldeki devrimsel çıkış evrensel düzeydeki tıkanmayı da çözebilecek bir rol oynar. Soykırım kıskacındaki Kürt halkının kapitalist modernite ile bir hesaplaşma halini alan ve öyle de olmak zorunda olan özgürlük mücadelesi böyle bir rolle karşı karşıya bulunuyor.

Kapitalist modernitenin geneldeki açmazları Ortadoğu özgülünde çıkışa gebe bir kaosa yol açmışken, bu kaostan çıkışın teorik, pratik ve örgütsel şekillenişi Kürdistan sathında bir olasılık ve hatta bir zorunluluk durumuna gelmiştir.

Kapitalist modernitenin geneldeki açmazları Ortadoğu özgülünde çıkışa gebe bir kaosa yol açmışken, bu kaostan çıkışın teorik, pratik ve örgütsel şekillenişi Kürdistan sathında bir olasılık ve hatta bir zorunluluk durumuna gelmiştir. Zorunluluk, deterministçe "illa olacak" anlamında değil, yapmak zorunda kaldığımız anlamındadır. Yani yeni bir çıkış mümkündür. Neolitikteki toplumsal devrime öncülük ve uygarlıktaki siyasal devrime de zemin teşkil eden bu coğrafyanın ve bu yerlerin bir kez daha evrenselde kritik bir rol oynama şansı doğmuştur. Bu şansı değerlendirmenin olmazsa olmazı da öncelikle verili paradigmayı kırıp karşı bir paradigma oluşturmaktır. Yaklaşık on yıldır Öcalan'ın yoğunlaşmaları sonucu sözünü edip tartıştığımız paradigma değişikliği, bu sürecin başlamış olduğunu gösterir.

"Bilimsel Devrimlerin Yapısı" isimli yapıtında, bilim felsefecisi Thomas Kuhn, bilim alanındaki olağan çelişki ve değişimlerle kritik açmaz ve kopuşsal devrim süreçlerini birbirinden ayırarak ikincisini paradigmal değişim olarak ifadelendirirken içine girdiği tartışma, doğrusu toplumsal ve siyasal değişim ve devrimler için de geniş bir tartışma zemini sunmaktadır. Kuhn'a göre herhangi bir bilimsel kuram, kendi araştırma deney ve yöntemlerinin, formüllerinin, araçlarının ve ulaştığı sonuçların geçerliliğini kanıtladıktan sonra eski paradigmadan koparak yeni paradigma halini alır. Bir süreye kadar bu paradigma eldeki sorunlara cevaplar bulma yeteneğini gösterir. Yer yer çelişkiler çıkar, ama bu, paradigmanın yanlışlığına değil sahada çalışanların yanlışlığına yorulur. Zamanla çelişkiler/yanlışlar bir dizi oluşturur ve çok kısmi sayıdaki deha kişilik bu açmazların paradigmanın kendisinden kaynaklandığını sezer. Ve henüz paradigmanın dışına çıkmak gibi bir niyet taşımadan, araştırmada verili olanın dışına çıkarlar. Verili olanın dışına çıkışın daha doğru çözümler getirdiği görülünce, ortaya bir alternatif formüller, yöntemler, araçlar dizisi çıkar ve yani bir almaşık oluşur. Artık öyle bir noktaya gelinir ki ya eskisi bırakılacak ya da yenisine hiç bulaşılmayacaktır. Çünkü ikisi bir arada yürümemektedir. Yeni paradigma böylece, yani eskisinden kopuşla oluşur. Eskisi şüphesiz direnir. Ortaya kendi yöntemleriyle çözülebilecek gereksiz sorunlar artar. İnsanların bir süre bunlarla uğraşması yenisini gündemden düşürme amaçlıdır. Zira her çelişki ve her sorun paradigma değişikliğine gerektirmez. Ancak çözüm alternatifleri yeni bir dizi oluşturduğunda yeni bir para-

digma oluşur/oluşturulur.

Paradigma değişikliğini devrimsel kılan onun yarattığı sonuçlardır. Verili-egemen paradigma insanlara hazır bir düzenek sunar. İşe girişilirken, yeni verili araç ve yöntemlerle deneyime başlarken aslında ulaşılacak sonuç tahmin edilmekte/bilinmektedir. İnsanlar görmek istediklerini görmektedir. Fakat hayatın akışı verili seçeneklerle sınırlandırılamayacak denli dinamik ve devrimcidir. Kuralları önceden belirlenmiş bir oyunu oynamaya benzer bu. Bazen öngörülmemiş durumlarla karşılaşır ve oyunun ortasında mecburen yeni kurallar belirlenir. Bazen de açmaz düzeye gelir ki oyunu kökten değiştirmek gerekir. Oyun kökten değiştirildiğinde yani yeni bir paradigma (kural, zihniyet, algı ve bakış dizgisi) oluştuğunda, artık görünen dünya da değişmiş olur. Sanki insanlar yepyeni bir dünyayla karşılaşmışlardır. Artık olguya eski araçlarla bakıldığında bile çok farklı bir algı edinilmektedir. Gestalt psikolojisindeki ördek-tavşan figürüne benzer bu. Tek kartın üzerinde tek bir şekil vardır. Bu şekle bir açıdan bakıldığına ördek, fakat 40 derece çevrilerek bakıldığında ise tavşan görünür. Paradigma değişimi de insanın zihin, duygu ve algı dünyasının bu derecede değişime uğraması olarak tanımlanabilir. Pratikte zaten kuram çatışması diyebileceğimiz bir gerçeklik var. Farklı kuramlar aynı olguyu farklı görüp tanımlamayabiliyorlar. Çok basitleştirmek istemiyoruz, ama deneye başlarken aslında herkesin kafasında zaten varmak istediği/varacağı bir sonuç vardır. Bu anlamda kafasındakini değiştirmediği müddetçe yeni (devrimsel) bir sonuçla karşılaşma imkânı nerdeyse yoktur. Yeni paradigma halini alacak kuram öncelikle kafayı değiştirmeyi sağlayan ve böylece kendisinin her şeyiyle diğerlerine üstünlüğünü kanıtlayan kuramdır. Sorun sadece eski paradigmanın araç ve yöntemleriyle gerçekleşecek çözümler ona dahildir, onu besleyicidir. Zihniyet değiştiğinde ve artık farklı bir açıdan bakabilme ve görebilme kabiliyeti edinildiğinde aynı araçlarla yeni sonuçlar da edinmek mümkün ama yeni paradigmanın yeni zihniyetin kendi araç ve yöntemlerini de oluşturması gereklidir.

Kuhn'a göre eski paradigma dahilinde de büyük değişimler, atılımlar başarılabilir. Buna birikimli gelişim denir. Paradigma değişiminde ise birikimci değil kopuşsal gelişim geçerlidir. Öcalan, demokratik komünal toplum ile egemenlikçi devlet toplumunu karşılaştırırken benzer bir birikim-kopuş denklemini kullanır, ama bunlar nitelik olarak farklıdır. Egemenlikçi uygarlığın tarihteki gelişimi birikimci, fakat demokratik uygarlıkla ilişkisi kopuşludur. Aynısı demokratik uygarlık açısından da geçerlidir. Bu açıdan biz "kopuş" derken egemenlikçi paradigmanın kopuşu, fakat özgürlükçü kömünal geleneği de sahiplenişi kastediyoruz.

Kapitalist modernitedeki kâr amaçlı üretim artışı, endüstriyalist gelişim ve ulus-devlet milliyetçiliğiyle Batı Avrupa'daki feodal parçalı ekonomi ve topluma karşı üstünlüğünü kanıtlayarak egemen sistem halini almıştır. Aynı döneme denk gelen felsefe ve bilim alanındaki paradigmal değişimler de kendisi açısından umulmadık bir yerleşme zemini açmıştır. Tam da karakteri gereği, kapitalist modernite bu devrimlerden nemalanmıştır. Bunun sonucu olarak da merkezi uygarlık sisteminin taşıyıcılık rolünü Ortadoğu'dan devralarak evrensel çapta egemen paradigma düzeyine ulaşmıştır. Bu modernite Ortadoğu'ya öylesine hızlı ve yayılmacı bir giriş yapmıştır ki, birkaç yıl içinde Osmanlı ve Rusya gibi büyük imparatorlukları, yine İran'ı darmadağın etmiştir. Bu, onun mevcut olana karşı üstünlüğünün işaretidir.

Buna rağmen Avrupa'da ve Ortadoğu'da yarattığı sonuçlar çok farklıdır. Rönesans ve aydınlanmanın eseri hümanizm, insan merkezcilik, demokrasi, yurttaşlık gibi edebi ve felsefi uyanışla paralel gelişen kapitalizm ile ulus-devlet milliyetçiliği ve endüstriyalizm, İngiltere olmak üzere başlıca Avrupa ülkelerinde, ilk yayılmasını gerçekleştirmiştir. Kapitalizm sonradan açığa çıkan tüm vahşiliğine rağmen, bir anlamda hazmedile hazmedile yerleşmiştir. Dindeki reformlar eşliğinde ve sayesinde kendini topluma büyük oranda kabul ettirmiştir. Ama Ortadoğu'ya ve dünyanın diğer yerlerine girişi oradaki yapıyı tamamen dağıtıcı, parçalayıcı olurken, kendisini de tam yerleştirememiştir. Bugün Latin Amerika'daki alternatif deneyimler ve Ortadoğu'daki bunalım, kapitalist modernitenin kendisini toplumlara tamamen kabul ettiremeyişinin göstergesidir. Ortadoğu'yu iki yüz yıldır ancak aracı, ajan, kukla rejimlerle ve yoğun baskı sayesinde sömürebilmektedir. Dolayısıyla feodal İslam paradigmasına üstün gelse de tamamen onun yerini dolduramamıştır. Ortadoğu coğrafyasını bu nedenle zaten işlemediği kanıtlanmış olan bir paradigmaya, karşı bir paradigmayla cevap olma şansına sahiptir.

Bu gerçeklik yaratılan tahribatları göz ardı ettirmez. Bölgenin toplumsal dokusuna ve geleneğine hiç de uygun olmayan ulus-devletçilikle halkalar parçalanmış, kör bir milliyetçilik dövüşüne sokulmuştur. Bugün Türkiye-Suriye ve Türkiye-Irak sınırları çokça tartışma konusu oluyor. Arada kalan Kürtlerin uğradığı kıyım ortada. Bir köyün, bir aşiretin, bir ailenin, bir mahallenin tam ortasından suni bir sınır geçirilerek bir tarafa Türk olması, Türkçe konuşması ve Türkçe yaşaması dayatılırken diğer tarafa da Arap olması, Arapça konuşması ve Arapça yaşaması dayatılmıştır. Milliyetçilik bombardımanıyla kardeşler ve kuzenler bir tarafta Türk milliyetçiliğinin, diğer tarafta Arap milliyetçiliğinin neferlerine dönüştürülmüştür. Aynı trajedi ve

zulüm, suni sınırların çizildiği her yerde oradaki halklara, toplumlara yaşatılmıştır. Onlarca Arap devletçiği petrol kuyularının başında gereken nöbetçi sayısı kadar işbirlikçi hanedanlar hesabıyla oluşturulmuş ve kesinlikle üretime dayanmayan, üretim ve toprakla bir bağı olmayan bir "ekonomi"yle merkezi sisteme bağlanmıştır. Ellerinde sanayinin üstün teknolojisin eseri ölüm silahları tutuşturularak halkların başına izbandut gibi dikilmişlerdir. Kapitalist modernitenin Ortadoğu için anlamı budur. Bu nedenle ortaya çıkan radikal dinci muhalefet, egemen paradigma dışındadır, ama onu aşan bir perspektife sahip değildir. Gerçekleşen son halk ayaklanmaları bundan ötürü ve ne yazık ki rahatlıkla artık "modası geçmiş" modernist sisteme yine entegre edilebilmektedir.

Bunun tersine, Avrupa'da boy veren muhalefet ise genellikle modernist paradigmanın içinde kalmıştır. Kapitalizm'in ucuz hammadde, ucuz işgücü, bol pazar ve buna dayalı kâr perspektifi, Avrupa'da da halkaları birbirine kırdırmış ve son emperyalist paylaşım savaşına kadar da yüzlerce milyonu bulan insan katliamına yol açmıştır. Ancak birinci paylaşım savaşıyla Ortadoğu'yu ve ikincisiyle de geriye kanlı kendilerince paylaştıkları ve oralara dayalı sömürgeyle kendi içlerinde "huzur"u, "refah"ı sağladıkları içindir ki Avrupa'da savaş dönemi kapanmıştır. Kapitalizmin Avrupa halklarını sömürdüğü koşullar dünyanın diğer coğrafyalarıyla kesinlikle kıyaslanmasa da, önemli bir muhalefet de çoğunlukla aynı paradigmayı esas almıştır. Kapitalizm kâra, ticarete ve güç edinmeye dayalı üretim artışını sağlayarak ihtiyaca dayalı maddi örgütlenme olan ekonominin kendisini bozarak toplumu bozar. Bilimsel-teknik devrimin olanaklarını değerlendirerek de endüstri atılımını başlatır ve doğayı da bozar. Pazar, coğrafya ve tüketici toplam üzerinde hüküm sürmek stratejisiyle aralarında rekabet/çekişme başlar ve bu da devlet sınırlarına, milliyetçiliğe, savaşlara ve bunun için yine daha fazla sömürüye, daha fazla tahribata, daha fazla üretime ve daha fazla silahlanmaya yol açar. Sosyalizmin ve sistem haline gelen Sosyalist bloğun perspektifi bundan farklı olmadı: Sanayi hamlesi, emek seferberliği, merkezi ekonomi planlamaları, daha fazla üretim, coğrafya ve pazar kavgasında da kendisine bağımlı alanlar edinmek için yeni (sosyalist) ulus-devletler, savaşlar, kendi kaderini tayin stratejisi vs geliştirdi. Kapitalist modernist paradigma zaten aşırı üretim, sanayileşme ve ulus-devlet milliyetçiliği, üzerinde yükselirken, ona alternatif sistem olarak yine ekonomik büyümeyi, sanayileşmeyi ve yeni ulus-devletler oluşturmayı hedeflemek, doğal olarak, karşı olunan sistemi beslemektedir. Çokça okuyor, tartışıyoruz: endüstri toplumu tüketim toplumudur. İhtiyaç olduğundan değil, satmak ve dolayısıyla tüketmek için üretim yapılır. Sosyalist akım haklı olarak kapitalizmi toplumu tüketicileştirmekle suçlar. Ama onunla rekabet edercesine yine ekonomiyi büyütmek yani ihtiyaç ötesinde üretimi artırmak neye yol açar? Elbette ihtiyaç olmadığı halde tüketime… Yani sosyalizmin kendisi de tüketici toplum yaratmış olur. Veya kendi halkının emeğiyle üretilen değerleri ihraç eder, yani para karşılığı ucuzca kapitalist odaklara peşkeş çeker.

Kapitalizm (her sistemde olduğu gibi) bir çarktır. Bu çarkın devri daiminde bir dişli olunduktan sonra, söylem anlamsız kalır. Bir-iki merkezi kapitalist devleti düşman belleyip zayıflatmak bu çarkın dişlisi olmaktan çıkmak demek değildir. Kaldı ki zaten açgözlü büyük kapitalist devletlerin kendileri de birbirlerini düşman belleyip boğazlaşabiliyorlar. Çünkü azami kâr, kaynaklar ve pazar üzerinde hakimiyeti şart kılar. Bu da tekelleşmedir. Tekelleşme ancak ulus-devlet sınırları ve milliyetçilikle mümkün olur. Bu sınırlar suni homojenliği gerektirir ve bunun da sonu faşizmdir. Bu yolda büyük paylaşım savaşları yaşanır, milyonlar ölür ama çark sağlamlaşır. Çarkın teklemeye başladığı dönem, yaşayarak da gördüğümüz gibi dünyanın diğer coğrafyalarındaki uyanış ve hareketlenmelerle ilgilidir. Son finans kriziyle Ortadoğu'daki halkların baharının aynı zamana denk gelmesi bir tesadüf değil, birbirine koşullamadır. Sistem dünyanın geri kalanına tam yerleşmediği için döngü bozulmakta ve çevredeki deprem merkezi de sarsmaktadır. Finans kapitalin küreselleşmeyi gerektirmiş olması da zaten çarkta bazı gedikler açmıştır. Ama sistemi paradigmal düzeyde sarsacak, yani ulus-devletçiliğe, kâr amaçlı üretime ve anti-ekolojik sanayiye dayalı olmayan ama bunlardan da üstün olduğunu kanıtlayacak bir perspektif sorunu var. Bu sorun önümüzde durduğu müddetçe, çok sarsılsa da, kapitalist çark dönmeye devam edecektir. Bu anlamda şuan tüm insanlık, tüm dünya kapitalist moderniteyle bir hesaplaşma sürecine girmek üzeredir.

Kürtlerin koşulları ise gerek merkezden ve gerekse çevreden çok farklıdır ve kesinlikle mevcut paradigma ile buluşamamaktadır. Kapitalizmin değindiğimiz ve de sayılamayacak denli tahribatlarına rağmen Avrupa halkları bilimsel-teknik devrimden ve sanayiden nasiplenmiş, maddi koşullarını düzeltmiştir. Bunun yanı sıra bilim, felsefe, insan merkezcilik, akılcılık ve deneyin üstünlüğü gibi entelektüel devrimler sayesinde de kısmen katlanılabilir bir siyasal yaşama, katılıma ve söz hakkına kavuşmuşlardır. Diğer coğrafyalardaki halklar, yaşama, katılıma ve söz hakkına kavuşmuşlardır. Ve - gerçekte aleyhlerine olmakla beraber- birer ulus-devlete, sınırlara, kimliğe, dile, tarihe ve egemenlik hakkına sahip olmakla kısmen tatmin edilmişlerdir. Bazı coğrafyalar endüstriyle ve teknik atılımlar yaparak maddi yaşamlarını da tatmin edici düzeylere taşımışlardır.

Kürtler ve Kürdistan için bunların hiçbiri yoktur. Her türlü fiziki ve kültürel soykırımdan geçirildikten sonra varlığı, tarihi ve var olma hakkı inkâr edilmiş, tartışılır olmaktan bile çıkarılmıştır. Gerek antik dönemde ve gerekse İslam ortaçağında belirli bir yeri, rolü, varlığı ve kimliği olan Kürt halkının modernizmin son yüzyılında bütün bunları yitirmiş olması kapitalist moderniteyle özgün bir hesaplaşma için başlı başına yeterli bir nedendir. Tikeldeki durum eşi-benzeri olmayan bir durumdur, genelde iktidar kendini katlanılır kılmak ve kitlelere kabul ettirmek için ödüllendirme mekanizmalarını kullanır. Kapitalizmin kendisi ise adeta bir piyango oyunundaki ödül sistemidir. Finansal borsalar zaten bir piyangodur, kumardır. Herkes bir şeyler verir. Herkes dediğimiz, milyonlardır. Bu milyonlardan yalnızca birkaçının ödülü alacağı bilinir. Ama tüm milyonlar da kendini bu birkaçının arasında görmekten alıkoyamaz. Sonuçta havuzda çok büyük bir meblağ birikir ve birazı söz konusu birkaçına ödül olarak verilir. Milyonlar göz göre göre ve gönüllüce boyunlarını sömürü bıçağının altına yatırılar. Avrupa'daki refah düzeyi ve temsili demokrasiyi, diğer coğrafyalardaki egemen uluslar için milliyetçiliği, devlet sınırlarını vs. iktidarın bu türden katlanılır kılınma ödülleri olarak sayabiliriz. Ödülün kaymağı esas olarak belirli kesimlere düşmekle beraber, çoğunluk kitleleri kendilerini bununla "memnun" sayar.

Kürtler açısından ise ödül sistemi çok ucube bir şekilde işler. Var olmanın, nimetlerden faydalanmanın, insan sayılmanın yolu Kürtlükten kaçıştan geçer. Kürtlere reva görülen ödül Kürtlükten çıkma şartıyladır. Nerede akademik, siyasi veya ekonomik-ticari düzeyde yer edinmiş bir Kürt varsa, mutlaka Kürtlüğünden vazgeçerek ve kaçarak oraya ulaşmıştır. Kuzey'de (ve diğer parçalarda da muhtemelen) her hükümet döneminde o hükümet partisine yamanan, yamanarak palazlanan kesimlerin durumu böyledir. Yeri geldiğinde kendilerine sahte bir Kürtçülük rolü verildiği bile olur. Hem sömürgeci inkar ve imha rejiminin hükümetinde yer alıp hem de "Kürtçülük" yapmak, olsa olsa bu coğrafyaya özgü bir "güzellik"tir. Yine dil eğitimi ve eğitimin ana dilinde yapılması tartışmalarında sıkça kullanılan argüman ibret vericidir: "Kim çocuğunu gönderir ki? İngilizce varken, Türkçe varken Kürtçe eğitim görüp hangi üniversiteye gidecek, hangi geleceği kuracak?" ibret verici, ama verili durumu, statüyü (aslında statüsüzlüğü) en iyi izah eden bir argümandır. Bu coğrafyada (hatta dünyada) Kürtlüğe ve Kürtçe'ye bir "gelecek" biçilmemektedir. "Gelecek" ancak ve ancak bundan kaçışla mümkündür! Kürt Özgürlük Hareketi'nin siyasi partilerinin dil, özyönetim, öz savunma gibi hak taleplerine; "bunlar bizi böler, ulusun ancak bir dili olur, eğitim ancak bir dille yapılır, devlette farklı yönetim biçimleri olamaz" diye cevap verenler aslında bekli de " bir ulus-devlet kurmaktan başka çareniz yok, gücünüz varsa kurarsınız, yoksa da bu halinize razı olup şükredersiniz"i ima ettiklerinin farkında değillerdir. Ama gerçekten de mevcut paradigma, varlık için sadece ve sadece kendi dizgesinde bir oluşumu kabullenebilir. Yani Kürtlerin var olabilmeleri için bir ulus devlet kurmaları gerekir. Bildiğimiz gibi, bir ulus devlet kurmakta ancak ve ancak konjonktüre yani egemen sistemin o anki çıkar dengesine bağlıdır. Hali hazırda konjonktür de bir Kürt devletine el vermediğine göre: "Yaşasın Kürtler için ölüm!"…

Gerek birinci paylaşım savaş, öncesi ve sonrasında ve gerekse günümüzde bazı fırsatların çıktığı doğrudur: Ama fırsat diye addedilen bu süreçlerin neler getirdiğine bakmakta da fayda var. Dincilik konusuna bulanmış ilkel-feodal Kürt milliyetçiliğinin egemen imparatorluklarda önce ve onların da kışkırtmasıyla ve yönlendirmesiyle diğer azınlıkları (Ermenileri, Süryanileri, Êzidîleri, Alevileri) kırıma uğratmakta işe başladıklarını unutmamak lazım. En iyi olasılıklar, gerek Osmanlı'nın ve gerekse İran'ın güçten düşürülmesi uğruna bir nebze desteklenmiş, ama yeni bir güç ve irade olmamaları için de kösteklenmişlerdir. Kırıma uğradıklarında da yanlarında kimseyi bulamamışlardır. Hıristiyan halkların (Rumlar, Ermeniler, Süryaniler) kırımına karşı kılını kıpırdatmayan İngiltere merkezli kapitalist modernitenin Kürtler konusunda hassas olması zaten beklenemezdi. Sovyet bloğunun İran'da Mahabad'ın başına getirdikleri de bundan az değil. Körfez savaşıyla başlayan ve Irak'a son müdahaleyle resmiyet kazanan Güney'deki devletçilik oluşumu bu gerçeği değiştirmiyor. Nereye varacağının pek belli olmamasının ötesinde, Sevr'de olduğu gibi hegemonyanın dönemsel çıkarları ve politikalarının yol verdiği bir oluşum, yeni hegemonyanın değişen ve değişmesi muhtemel politikaları ve çıkarları gereği kurban da edilebilir. Sevr'in de, Lozan'ın da aynı ellerce aynı masalarda tertiplendiği bilindiğinde göre, bu paradigmadan farklı bir şeyler beklenemez. İran ve Suriye'de muhalefet oluşturabilmek için kırk takla atan sistemin örgütlü ve iradeli Kürt özgürlük muhalefetini görmezden gelmesi ve "terörist" sayması, güncel bir gerçeklik. Aynı özgürlük hareketi çizgisindeki Kürtler, sınırın bir tarafında silah kullandıkları için, diğer tarafında ise kullanmadıkları için lanetlenmekteler.

Binlerce yıllık dogma harcıyla döşenen beton zeminde kapları delen çiçekler misali betonu parçalayarak filiz veren ve modernitenin başka tür bir kölelik olan yaşayışını aşarak yeni bir yaşama, örgütlülük, kalkış sağlayan Kürt kadınlarının muhteşem yürüyüşüne teknoloji harikası tüm gözler (televizyonlar, radyolar, gazeteler, dergiler kitaplar, belgeler) kapalı duruyor.

Görülmüyor değil de, görülmesi durumdan vazife çıkarmaya uygun değil. Falanca ülkede bir kadının şoför olması, falanca yerde bir milletvekili olması vs bir magazin tadında süslü sayfa ve ekranlarda yer bulurken; Kürt kadının sadece Kürdistan boyutunda değil, Türkiye, Ordadoğu ve dünya çapında da siyasal katılımı, irade haline gelişi, özgürlük mücadelesinde öncü konumuna yükselişi ve temsil alanlarında açığa çıkardığı düzey ancak kısmi muhalif cephede yansımasını bulabiliyor.

Nereden bakarsak bakalım, Kürtlüğün var oluşu ancak verili paradigmanın dışında ve ötesinde mümkün. Dikkat edilirse özgürlüğünden, özgür ekonomisinden, siyasi iradesinden ve diplomatik temsilinden falan söz etmiyoruz. Sadece ve sadece varlığı bile mev-

Egemen paradigma çerçevesindeki bir Kürt ulusu devleti, olsa olsa bu kez yukarı Mezopotamya'da Kürtçe'nin her hangi bir lehçesi lehine diğer dilleri; herhangi bir mezhep lehine diğer dinleri ve Kürt kültürü ve tarihi lehine diğer kültür ve etnisiteleri bastıracaktır.

cut paradigmaca kabul edilmiyor. Yoksa hiç kimse göz göre göre bu düzeydeki bir inkarı kabul edemez, görmezden gelemezdi. Aksine, bu inkar olgusunun sebebi kapitalist modernitenin kendisi olduğundan, Kürtler sistemsel ve paradigmal bir hesaplaşma yapmak zorundadır. Esasında paradigma değişimi öyle yeni keşfedilmiş ve yalnızca şu anki durumumuz için geçerli bir şey değil. Evet şu an ve bizim için zorunludur. Ama tarihsel bir geçmişi ve gerçekleşmişliği de vardır. Moderniteyle hesaplaşma diyoruz. Modern, modernite, modernizm sözcüklerinin serüvenine bir göz attığımızda bile paradigma devriminde ne kastedildiği anlaşılabilir: Latince'de son zamanlar ve şimdi anlamlarına gelen "modo" sözcüğü, 5. yy'de Hıristiyanlık taraftarlarınca kendisinde önceki döneme yani "antik", karanlık, putperest ve pagan çağa karşıt olarak yeni, aydınlık ve ilahi çağın başlangıcını tanımlamak için kullanılmaya başlandı. Ortaçağ Hıristiyanlığı ise modern sıfatını bu kez tam tersine bir içerikle, kendisinin kutsalları dışındaki her yeni olan şeyi karalamak amacıyla (zındıklık, sapkınlık manasında) kullandı. Ne ironiktir ki, Hıristiyanlığın antik çağ için yaptığı muameleyi bu kez rönesans, reform ve aydınlanma Hıristiyanlık için yaptı ve Hıristiyan Ortaçağı'nı karanlık bir dönem olarak niteledi. Rönesans ufkunda modern olan geleceğe dair bir yeni değil, antik değerlerin yeniden uyanışıydı. 17. yy'dan itibaren, bilim ve felsefedeki devrimle at başı koşturan kapitalizm ve sanayi devrimi modernizmi tüm alanları içeren almaşığıyla yeni ve egemen paradigma haline getirdi. Bu dönüşümlerin her biri kendi alanları için Kuhn'a göre birer paradigma değişimi olarak tanımlanabilir. Ama bize göre, yani Öcalan'ın tarihsel toplum bakışına göre bunlar iktidarcı-devlet toplumu için birikimsel dönüşümler süreçleridir. Kopuşlu olanı ise aynı süreçlerde ayrıca birikimsel dönüşümler yaşayan demokratik toplum, demokratik uygarlık ve özgürlük mücadeleleri serüvenidir. Kürtlerin Ortadoğu'da yaşaması ve gerçekleştirmesi gereken paradigmal değişim, bu ikinci geleneğe dayanarak birincisinde kopmak ve ana üstünlük sağlayacak bir yeni "modern" alternatif yaratmaktır.

Kürtlerin buna niye mecbur olduğuna değinmiştik. Biraz daha irdelemek mümkün: Yukarı Mezopotamya coğrafyası yaklaşık on beş bin yıldır aralıksız olarak ekilip biçilmektedir. Milyarlarca nüfusu, binlerce toplum ve onlarca uygarlığı beslemiştir. Böyle bir yükün toprakta çoraklaşmaya yol açtığı malum. Dolayısıyla bu topraklar ancak mütevazı bir üretime dayanabilir. Öcalan'ın tarım ve enerji projeleri önerisi, ekolojik dengeye dayalı ve koruyucu bir perspektif taşıyor. Çünkü bu topraklar Avrupa'nın 17. ve 18. yy.'lardaki bakir toprakları düzeyinde ağır bir sanayi atılımını kaldıramaz. Sonucu ancak ve ancak insansızlaşma olabilir. Zaten sömürgeci savaşlar ve günümüzdeki aralıksız bombardıman bu coğrafyayı canlılardan arındırmıştır. Merkezi planlı barajlar ve HES projeleri, güncel güvenlik politikalarının yanı sıra, yaşanılır kılmaktan çıkarma stratejisinin ayaklarıdır. Bu toprakların etnik, dini, kültürel çeşitliliği de özgündür. Anadolu'da tek ulus, tek millet, tek dil dayatmasının kültür-kırımcı sonuçları ortada. Egemen paradigma çerçevesindeki bir Kürt ulusu devleti, olsa olsa bu kez yukarı Mezopotamya'da Kürtçe'nin her hangi bir lehçesi lehine diğer dilleri; herhangi bir mezhep lehine diğer dinleri ve Kürt kültürü ve tarihi lehine diğer kültür ve etnisiteleri bastıracaktır. Ve dünyanın belki de son çok kültürlü coğrafyası suni bir homojenleştirmeye kurban edilecektir. Devletsiz toplum paradigması bu açıdan önemlidir. Ama iç ve dış dengeler illa bir devletleşmeyi zorunlu kılacaksa, yani devlet olmanın dışında bir varlık şansı tanınmayacaksa da, bu devletin ulus-devlet paradigması dışında bir devlet veya demokratik ulus mekanizması olması gerekir. Güney'deki oluşumun Soranî lehine diğer lehçelere uyguladığı, bir kırımdır. Üretime dayalı bir öz-ekonomi yerine, dünyanın her tarafında kartellerin bulaştığı bir şantiye "ekonomi"si hakim hale gelmiştir. Ekonomik bağımlılık siyasal ve ideolojik bağımlılık anlamına da gelir. Ve daha önce de belirttiğimiz gibi, oluşumun kaderi, her an değişebilecek oynak denge ve çıkarlara bağlıdır. Demek ki alternatif bir öz-ekonomi perspektifi ve pratiği olmadan bu siyasal oluşumun varlığı da güven-

cede değildir.

Kürt Özgürlük Hareketi'nin egemen paradigma dışında kendi çapında sağladığı gelişmeler, toplumsal devrim pratiği ve bu çerçevede oluşturduğu teorik ve örgütsel altyapısı hiç de küçümsenecek durumda değil. Kapitalist modernitenin bölgedeki temel şubelerinde biri olan koskoca bir devlet kıskacına rağmen köy komünleri, köyler arası komünler, halk meclisleri, kent meclisleri, dernekleşmeler, konfederal organlar, kadın ve gençlik hareketleri, öz savunma oluşumları, meşru savunma güçleri, halk (doğrudan) demokrasisi pratikleri, halk diplomasisi, medyası, siyasal katılımı, öz yönetimi, dayanışması ve ekolojik paylaşmacı ekonomi deneyimleri ve demokratik ulus perspektifiyle demokratik uygarlık ve demokratik modernite paradigmasına yerel boyutta hayat buldurmuştur bile. Bunun bireyden bireye, bölgeden bölgeye, parçadan parçaya ve ülkeden ülkeye taşırılması aynı zamanda kapitalist moderniteye üstünlüğünü kanıtlaması anlamına gelecek, nicel güç dengesine ve belki de ötesine ulaşacaktır. Bu güç dengesi Reel Sosyalizm'in yaptığı türden bir silahlanma, üretim artışı ve sanayi değil, tek tek insanlarda ve toplumlarda zihniyet dönüşümünü sağlayarak başka bir yaşamın, başka bir ekonominin, başka bir demokrasinin ve başka bir modernitenin mümkün olduğunu inancını ortaya çıkarmaktır. Yukarı Mezopotamya özgülünde öncelikle bunu başarmak önemlidir. Evrensel tıkanmanın kilidini açacak anahtar burada oluşturulacaktır. Bu nedenle tarihin ana akış kanalının yeniden bu topraklarda açılması mümkün ve gereklidir.

Bunun kolay ve basitçe gerçekleşecek bir hedef olmadığı aşikar. Bir ütopya düzeyindedir. Ama zaten yeni paradigma demek, başlangıç aşamasında ütopya demektir. Tüm alanlarıyla yeni bir hayat dizgesi tahayyülü demektir. Dayanak yapılabilecek büyük bir tarihsel demokratik toplum geleneği vardır. Tarım ve hayvancılık devrimlerini gerçekleştiren; devletçi uygarlık karşısında coğrafyanın yüksekliklerine ve derinliklerine çekilerek aşiret, kabile ve etnik federasyonlar biçiminde direnen; İslam uygarlığı devrimdeki bölünmede muhalif mezhep, tarikat ve tasavvuf hareketlerinde ifadesini bularak özgün kültürel kimliğini savunan ve günümüzdeki tüm inkar ve bastırmaya rağmen inatla dilini ve kültürünü "ilkel" kılma pahasına yaşatan bir birikime dayanıyoruz. Elbette ki Ortadoğu'nun kapitalist modernite dışında kalan tüm direngen toplulukları için de aynısı geçerli. Bu toplulukların tüm yaratıcı kabiliyetleri elbette ekonomi alanında da, ekolojik enerji ve teknoloji alanında da, köy ve kent yerleşimleri alanında da kendisini gösterebilecektir. Bunun için gerekli, olan, öncelikle siyasal olarak sistemden koptuğu gibi zihniyet olarak da onun paradigmasından kopmaktır. Sadece coğrafyasını bu kadar acımasızca döven, tahrip eden silahları nedeniyle bile yukarı Mezopotamya halkları kapitalist moderniteden hesap sormak zorundadır. Yaratıcı pratik zekanın felsefi, teorik, bilimsel ideolojik ve örgütsel tüm boyutlarıyla bütünlüklü bir paradigma çerçevesiyle buluşması ve bu çerçevece harekete geçirilmesi, sözünü ettiğimiz hesaplaşmanın tek mümkün yolu gibi görünüyor.

Demokratik modernite paradigması sadece geleceğe dair değil, geçmişe de doğru bir bakışı sağlayacaktır. Geleceğin bugünle buluşturularak geleceğe de en doğal toplumcu boyutlarıyla taşırılması yeni bir tarih perspektifiyle olanaklıdır. "Kürtler geriye kalan varlık parçalarını ancak demokratik uygarlık tarihinin ışığı altında daha açık görebilir. (…) Tarih bir kez daha aynı coğrafyada insanlık adına O'nu toplumsal varlıkları korumak ve özgür insan kılmak için devrime zorlamakta, demokratik modernitenin inşasına çağırmaktadır. (…) Demokratik modernite kavram ve kuramlarıyla yeniden kurgulanan Kürdistan devrimi pratik gelişimini layıkıyla sürdürürse, sadece Kürt sorununun demokratik çözümünü gerçekleştirmekte kalmaz.(…) Devrimin yerel çözümü evrensel çözümün en sağlam bileşkesi olur. (…) Kürt devrimi potansiyeli ve boğuştuğu güçler kapsamında hem tarihle hem moderniteyle hesaplaşmayı gerektirir. Bu yönlü hesaplaşmasını başarı ile yaparsa evrenselliğe en önemli katkıyı yapmış olur…" Öcalan

Uygarlık-Demokratik Uygarlık Modernite-Demokratik Modernite

Zeynel Günaydın

Uygarlık genel anlamda olumsuzladığımız bir kavram. İki temel döneminin olduğunu şu başlıklarla belirliyoruz: "Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı" ile "Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı". Peki, içeriği böyle olan 'uygarlık' kavramını 'demokratik uygarlık' olarak kullandığımızda neyi kastediyoruz? Acaba uygarlığı olumluyor muyuz, Pandora'nın Kutusu gibi adeta tüm kötülükleri bağrında taşıyan bu kavramın 'demokratik' kelimesiyle bir araya gelişi nasıl mümkün olabiliyor?

Uygarlık, insanların ilk toplumu olan ahlaki ve politik toplumun aleyhine gelişen bir kültürdür. Kendiliğinden veya bir anda gerçekleşen bir süreç değildir. Çok sistematik bir şekilde ilk toplum biçimi olan ahlaki ve politik (doğal) topluma karşı yürütülen bir mücadele ve saldırının sonucudur.

Modernite, çağdaşlık anlamında çok sık kullanılan önemli bir kavram. Daha çok da kapitalist yaşam tarzı, günümüzün çağdaşlığını 'temsil ettiğinden' adeta kapitalizm tarafından ele geçirilmiş bir kavram. Verili literatürde modernleşmenin düzeyi, kapitalist yaşam tarzına dahil olunan kadardır. Bu nedenledir ki, yaygınca 'kapitalist modernite' kavramı kullanılmaktadır. Peki, biz 'demokratik modernite' kavramını kullandığımızda, temel kriteri kapitalist yaşama koşmak olan bir şeyi mi gerçekleştiriyoruz? Yani kapitalistleşiyor muyuz? A. Öcalan bu durumu "genelde devlet odaklı, özelde kapitalist modern yaşamdan kopuşu üçüncü doğuşum olarak adlandırıyorum." şeklinde değerlendiriyor. Peki, o halde biz neden 'demokratik modernite' kavramını kullanıyoruz, kastedilen nedir?

Bir yandan 'demokratik uygarlık'ı, bir yandan 'demokratik modernite'yi, bir yandan da 'demokratik konfederalizm'i kullanıyoruz. Bunlar birbirinin yerine geçen kavramlar mı? Bunların birbiriyle ilişkisi nedir? Bizim sistemsel algılayışımızda bu kavramlar nerede durur?

Sistemsel algılamayı ve değerlendirmeyi olanaklı kılan bu kavramların doğru kavranması, anlaşılır kılınması, yeni paradigmanın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle de bu kavramları birbiriyle bağlantılı ama kendi özgünlükleri dahilinde ele almak yararlı olacaktır.

Uygarlık, Demokratik Uygarlık

Uygarlık 'kent' bağlantılı bir kavramdır. 'Medeniyet' anlamına da gelmektedir. Arapçada Medine sözcüğü de bu durumu en iyi ifade eden bir kavramdır. 'Uygarlık' kavramını hiyerarşik devletçi sistemi tanımlamak için kullanıyoruz. Her ne kadar yer yer neolitik toplum için uygarlık kelimesi kullanılsa da bu çok yerinde olan bir tanım değildir. Yapısal olarak devletli dönemden önce de şehir olmaya evrilmiş, hatta şehir haline gelmiş yerleşim yerleri bulunmaktadır. Buna örnek olarak Çatalhöyük gösterilebilir. Ancak bu gibi yerlerde büyük sınıfsal ve cinsel eşitsizliklerin olmadığı komünal yaşamın hakim olduğu bilgisine sahibiz. Kent kültüründe görülen ayrışmalar, eşitsizliğe dayalı farklılaşmalar buralarda görülmez. Bu nedenle de bu gibi yerleri uygarlık kültürü çatısı altında ele almak doğru olmaz. Çünkü "uygarlık sınıf kültürü ve devletiyle ilgilidir. Kentlilik, ticaret, ilahiyat ve bilimin kurumlaşması, politik ve askeri yapının gelişmesi, ahlak yerine hukukun öne çıkması, erkeğin toplumsal cinsiyetçiliği yeni uygar toplumun hâkim göstergeleridir. Bir anlamda bu özelliklerin toplamına uygar toplum kültürü de denilebilir"

Tanımdan da anlaşıldığı gibi uygarlık, insanların ilk toplumu olan ahlaki ve politik toplumun aleyhine ge-

lişen bir kültürdür. Kendiliğinden veya bir anda gerçekleşen bir süreç değildir. Çok sistematik bir şekilde ilk toplum biçimi olan ahlaki ve politik (doğal) topluma karşı yürütülen bir mücadele ve saldırının sonucudur. "İnsan yaşamının biricik nedeni olan özgürlüksel anlamının sürekli soykırıma tabi tutulması…" ve "özgür yaşam anlamının boşaltılmasından geriye kalan…" olarak tanımladığımız uygarlık, bu yönüyle öyle övünülecek, ileri görülecek bir gerçekleşme değildir. O, özgürlüğün kaybedilmesi pahasına gelişmiştir. Toplumu parçalayan, toplumda birilerini özne birilerini de nesne haline getiren bir zihniyetin ürünüdür.

Doğal toplumun birbirini tamamlayan, birbiri için olan yaşam tarzı, yerini zamanla bencilliklerin gittikçe güçlendiği yeni bir döneme bırakacaktır. O güne kadar toplumsallaşmanın, komünalitenin geliştirilmesi için çalışan, yorulan kafalar, artık toplum içinde bir 'üst toplum' yaratmak için kullanılacaktır. 'Güçlü kurnaz adam' diye nitelendirdiğimiz sapkın tarihin yapım ustaları toplumda öncelikle ana-kadının eşitlikçi-özgürlükçü toplumu içinde yer alan genç erkekleri etraflarına toplayarak, onların üzerinde tahakkümlerini geliştirirler. Doğal toplumun öncüsü ve en güçlü savunucusu pozisyonundaki kadını karşılarına alarak, ona karşı sistematik ve bilinçli bir saldırı başlatırlar. Bilirler ki kadın geriletilmeden, güçten düşürülmeden doğal toplumun komünaliteye dayanan değerlerini aşmak mümkün olmayacaktır. Tarihe hiyerarşik dönem diye geçen, doğal toplum ile devletli uygarlık arasındaki bu geçiş süreci, bu nedenle çok yoğun bir direnen kadın-egemen olmak isteyen erkek arasındaki mücadeleye sahne olacaktır. Kadın komünaliteyi, ortaklaşmayı, dayanışmayı, biriktirmemeyi vb esas alırken, egemen olmak isteyen erkek, özelleşmeyi, özelleştirmeyi dayatacaktır. Bu ara süreçteki mücadelenin galibi, egemen erkek olacak ve güçlenme istemlerini en büyük güç kurumlaşması olarak devletle taçlandıracaktır. Tabandaki bu güçlenme düzeyine denk olarak zihinlerde de tanrılaşacaktır. Böylelikle de insanlığın ilk, kök ve insan olmanın özünü temsil eden doğal toplum bastırılmış, bir sistem olarak aşılmış olacaktır.

Artık toplum yeni bir mecraya girmiş olmaktadır. Bu yeni toplum, en temel yaklaşımı kendini büyütürken birilerini küçültmeyi, kendini özneleştirirken toplumun geri kalanını nesneleştirmeyi esas alan bir zihni yapılanmada olacaktır. Artık eskisi gibi birinin gücü herkesin gücü olmayacaktır, yine herkesin gücü de birinin gücü değildir. Bencilliğin bir ürünü olan bu sistem, toplumu amansızca parçalayacak, güçten düşürecek, kendine bağımlı hale getirecektir. Toplumun içine itildiği bu yeni dönemin diğer bir adı da kölelik dönemi olacaktır ve bu hiç değişmeyecektir. Nitekim uygarlık süreçleri ve onun da çıkışını sağlayan hiyerarşik dönem adlandırılırken, hep köle tanımını kullanılmaktadır. Hiyerarşinin çıkışı için 'köle toplumun doğuşu', devletçi toplum için 'köle toplumun oluşumu', feodal devletçi toplum için 'olgunlaşmış kölelik toplumu', kapitalist devlet ve toplum için de 'derinleşmiş ve genelleşmiş kölelik' tanımlamaları yapılmaktadır. Bu kölelik üreten ve toplumu 'karılaştırma'yı en temel yaklaşımı haline getirmiş olan sistem gerçekliği, değer(sizlik) olarak "baskı, sömürü, gasp, talan, tecavüz, katliam, vicdansızlık (ahlaksızlık), yok etme ve eritme-istismar gibi toplum için gereksiz çok sayıda maddi ve manevi kültür öğeleri" ile yüklenecektir.

İşte kısaca değerlendirilmeye çalışılan bu hastalıklı doğuşa 'uygarlık' deniyor. Peki, böylesi bir sistemin içinde demokratik uygarlık tanımlamasını neden yapıyoruz? Marksizm de dahil pek çok sosyal bilim yaklaşımı toplumsal sistemleri ele alırken, var olan sistemi tekçi bir perspektifle ele almıştır. Marksizm'de toplumsal gelişme, yeni ile eski arasındaki mücadelede birinin diğerini yok etmesi üzerine oturtulmuştur. Bu mantığa göre, ilk toplum olan ahlaki-politik (doğal) toplum bir sistem olarak aşıldığından, yerine geçen yeni sistemler döneminde yaşamıyordur artık. Bir ara süreç olan hiyerarşik sistemi bir tarafa bıraksak dahi –zira bu dönemde bir denge vardır hala, ara süreçtir, gelecek belirsizdir- devletli dönemde artık doğal toplumdan eser kalmamıştır. Aynı sistematik temelinde feodal dönemde köleci dönem yoktur, kapitalist dönemde feodal dönem yoktur, sosyalist dönemde de kapitalizm olmayacaktır vb. tespitin toplam sonucu olarak da hiçbirinde doğal yani ahlaki ve politik toplum yoktur. Bu, bilimsel bir tespit olarak ele alınarak izlenmiş, tarih-toplum tahlilleri buna oturtulmuştur. Halbuki yukarıda da belirttiğimiz gibi yeni devletçi sistemlerin bırakalım köleliği aşmalarını, onu daha da geliştirdiklerini pratiklerinden, toplumsal yaşamın daha da dağıtılmasından rahatlıkla görebilmekteyiz. Yine bunun doğru olmadığı en yalın haliyle biyolojik olarak insanın var oluşunda bile görülebilir. İnsan, eğer kendinden önceki evrimsel açılım olmasaydı, oluşmazdı. İnsanı biyolojik olarak insan yapan, bir atom altı parçacıktan tutalım, en gelişkin bir hayvanın oluşumuna, oradan da memeliler türünden insana uzanan milyarlarca yıllık bir evrim ve birikimdir. Bu şu demektir: öncesi, sonrasında yaşar. Zaten o nedenledir ki insanın ana rahmindeki geçirdiği dokuz ayda aslında tüm bir evrenin oluşumunu tekrarladığı ve böylelikle ancak insan olabildiği söylenir. İnsanın biyolojisinin gelişimi böyleyken, insanın her türden davranışının temelinde yatanın öncesi olduğu, bu yönüyle insanın tarih olduğu, tarihin de insan şahsında günümüzde yaşadığı da bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla hiçbir şeyin ve hiç kimsenin tarihsiz, öncesiz, köksüz olamayacağı tespiti, en bilimsel tespit-

lerden biri olmaktadır. Bu tespitlerden şunu çıkarıyoruz: doğal toplum bir sistem olarak yenilmiş olabilir, ancak bu, onun tümden yok olduğu, ortadan kalktığı anlamına gelmez. Yeni gelişen (devletçi sistem), eskiyi (doğal toplum) yok etmemiştir, onu bastırmıştır, geriletmiştir, hatta ondan beslenmiştir. Bu yönüyle uygarlık demek, sadece devletten, onun kültüründen oluşan bir dönem demek değildir.

Ahlaki ve politik toplumun değerlerini esas alma anlamında düşünsel olarak, hem de bu değerlerin kendini yaşamsallaştıracağı, ifadeye kavuşturacağı bir sistem olarak demokratik uygarlık, tüm resmi uygarlık tarihi boyunca ahlaki ve politik toplumu temsil etme anlamına gelir.

Uygarlığın devletleştiği dönemde, devletin saldırılarına maruz kalan, devletleşmeyen, devlete karşı direnen, devletleşmek istemeyen, çok geniş bir toplumsal gerçeklik de bulunmaktadır. Yani her ne kadar devlet hakim bir güç olarak ortaya çıkmış da olsa, toplumun tüm kesiminin bu devletli yapı içinde olmadığını bilmek gerekir. Öyle ki devlet çoğu zaman 'etnisite okyanusu içindeki adacıklar'a benzetilir. Özcesi, yenilmiş doğal toplum, yeni dönemde de kendini farklı şekillerde devam ettirecektir, çünkü o gerçek toplumdur. Toplum kendi sisteminden ne kadar yoksun kılınmış olursa olsun ahlaki yine de politik temeller üzerinden var olur, gelişir. İşte demokratik uygarlık kavramıyla kastedilen, uygarlığın gelişiminin ardından devletçi sisteme karşı mücadele eden, eski doğal toplum yaşamlarını korumak isteyen devlet dışı kalmış kesimlerin temsil ettiği uygarlıktır."Tanımı gereği demokratik uygarlığı hem bir düşünce sistematiği, düşünce birikimi, hem de ahlaki kurallar ve politik organların bütünlüğü olarak ifade ediyorum. Ne sadece bir düşünce tarihinden, ne de ahlaki ve politik gelişme içindeki toplumsal realiteden bahsediyorum. Tartışma iç içe olarak iki konuyu da kapsamaktadır."

Her canlıda olduğu gibi insanda da bir doğanın varlığından bahsedilebilir. İnsan toplumunun doğası da ahlaki-politik olmaktır. Ahlaki ve politik olmak bu durumda hem toplumun en temel özelliği olurken, hem de toplumun olduğu yerde ahlaki ve politik özellikten bahsedilebileceği anlamı çıkmaktadır. Bu çerçevede demokratik uygarlık sistemini, uygarlığın devletli yüzünün olduğu yerin tam karşısına oturtmak gerekiyor. Yani uygarlığın ikili bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu tespit uygarlığın tekçi yapısını ortadan kaldırır. Bu devletin olduğu yerde demokrasinin yani ahlaki ve politik toplumun da var olması demektir. Yani doğal toplum, aynı anlama gelmek üzere ahlaki ve politik toplum eski gücünü yitirmiş de olsa, devletin olduğu her dönemde var olmuştur ve toplum var oldukça, toplumun doğası olduğundan da var olmaya devam edecektir. Aksi halde, toplum olmaktan çıkılacak, yani yok olunacaktır. Ahlaki ve politik toplumun değerlerini esas alma anlamında düşünsel olarak, hem de bu değerlerin kendini yaşamsallaştıracağı, ifadeye kavuşturacağı bir sistem olarak demokratik uygarlık, tüm resmi uygarlık tarihi boyunca ahlaki ve politik toplumu temsil etme anlamına gelir. Resmi uygarlık karşıtı olan, devletleşmemiş, devletin her türden saldırısı karşısında demokratik-komünal değerleri korumaya çalışmış her türden kesim, demokratik uygarlığın temel unsurları olur. Bu perspektiften bakıldığında, "Tarih sadece iktidar ve devletler yığınının toplamı olmayıp, ondan katbekat (her zaman toplumsal doğanın yüzde doksanın üstündeki varlığı) daha fazla demokratik uygarlık örnekleriyle doludur. Tüm aile, kabile ve aşiret sistemleri, konfederasyonları, kent demokrasileri (bilindiği kadarıyla en çarpıcı örnek Atina'dır) ve demokratik konfederalizmleri, manastırlar, tekkeler, komünler, eşitlikçi partiler, sivil toplumlar, tarikatlar, mezhepler, iktidarlaşmamış din ve felsefe toplulukları, kadın dayanışmaları, yazıya geçirilmemiş sayısız dayanışmacı cemaat ve meclisleri vb. devasa toplumsal gruplar demokratik uygarlığın hanesine kaydedilmelidir."

Bu temel parametreler temelinde 'uygarlık' kavramını başına 'demokratik'i koymak kaydıyla kullanıyor olsak da esasında bunun kerhen olduğunu da bilmek gerekir. Öcalan bu konuda da "Demokratik uygarlık… ad olarak belki yetersiz olabilir; çok sayıda eleştiri gerektirebilir. Ama toplumun tarihsel-toplum niteliğini …dikkate aldığımda, klan toplumundan aşiret, kabile, kavim, köy, dinsel cemaat vb. topluluklarına kadar tarihi adeta taşıran hareketlerini aynı uygarlıkçı (şehir-devlet-sınıf) yaklaşımlar içinde basit 'barbar' veya 'dinsel gerilik' olarak adlandırmaya ne gönlüm ne zihnim asla razı olamıyordu." demektedir.

Önemli olan bir diğer husus da nasıl ki hiyerarşik devletçi gelenek bir sistem ise, demokratik uygarlığın da bir sistem olduğudur. Demokratik uygarlık, ahlaki politik toplumun bir taşıyıcısı olarak kendini tüm uygarlık tarihi boyunca sürdürür. Hem değerler anlamında yaşamak ister, saldırılar karşısında kendini korumak ister hem de kendini politik organlarına da kavuşmuş bir sistem haline getirmek ister, bunun için mücadele eder. Bu yönüyle o, hem değerler anlamında hem de sistem anlamında insanlık tarihinde gerçek anlamda bir akıştır. Resmi uygarlık tarihini güçlü kurnaz adamın ilk icraatı olan hiyerarşinin oluşumuna kadar götürürsek, buna karşıtlık temelinde gelişen demokra-

tik uygarlığı da bu tarihten yani MÖ. 6 binlerden itibaren başlatmak gerekir. Birbirine karşıtlık temelinde her iki gelenek, ilişki ve çelişki halinde günümüze kadar gelmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; uygarlık, ilk toplum olan ahlaki-politik toplumdan gerçekleşen bir sapma sonucu oluşan ve kent merkezli bir kültürdür. Parçalanmış toplumsal yapıda devletliliği, egemenliği, sınıfsallığı temsil eden uygarlık kanalına sınıflı-devletli uygarlık denirken; demokratik toplum diye tanımladığımız devlet dışı kalmış, iktidarlaşmamış ve toplumun büyük kısmını temsil eden halk kesimlerinin içinde yer aldığı kanala da demokratik uygarlık demekteyiz. Sınıflı-devletli uygarlık ile demokratik uygarlık, uygarlık tarihinin ikili karakterini, bir başka deyişle tez ve antitezini oluşturmaktadır.

Modernite, Demokratik Modernite ve Demokratik Konfederalizm

"Modernite genel anlamda bir çağın toplumsal yaşam tarzıdır. Maddi ve manevi kültür olarak bir döneme damgasını vuran tüm teknik, bilim, sanat, siyaset ve moda unsurlarını ihtiva eder." 'Çağ' anlamına gelmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, genel insanlık tarihiyle bağlantılı bir kavramlaştırmadır. İnsanlık tarihinde toplumsal yaşamda, döneme damgasını vuran maddi ve manevi kültür, dönemin modernitesini oluşturur. Bu yönüyle uygarlık öncesi döneme kadar da gider. Örneğin Verimli Hilal'in neolitiği kendi döneminde insanlığın modernitesini oluşturmaktadır. Çünkü döneme her açıdan damgasını vuran temel kültürel yapı buradadır. Bu perspektifle yaklaştığımızda, uygarlık sonrasında da kimi bölge veya uygarlıkların kendi dönemlerinin modernitesini oluşturduklarını görmekteyiz. Örneğin ilk devletli yapı olması itibariyle Sümerler, kendi döneminde, devletli uygarlığın modernitesini oluşturmaktadır. Roma modernitesi, İslam modernitesi, kapitalist modernite vb arttırılabilir. Temel mantık, kendi döneminde toplumsal yaşama damgasını vuran, belirleyici olan kültürel yapı olmaktır.

Bu yönüyle ele aldığımızda hem devletli uygarlığın hem de demokratik uygarlığın modernitelerinin birbirinden farklı olarak var olduklarını görmekteyiz. Devlet ve demokrasi birbirinden farklı ve karşıt olduklarından ve tarihin ikili yapısını uygarlık tarihi boyunca oluşturduklarından moderniteleri de farklı olacaktır. Bu, tıpkı devletli uygarlıkla demokratik uygarlığı birbirinden ayırma gibi bir özgünlüğü temsil etmektedir. Hakim anlayış, moderniteyi de tekleştirmektedir. Bilimsel tekelciliği eline geçirmiş olan Batılı sosyal bilim anlayışı, modernitenin tarihini hem o kadar eskilere götürmemekte hem de moderniteyi kapitalist modernite biçiminde tekleştirmektedir. Bu tekçi yaklaşıma göre kapitalizm kendi döneminin tümünü temsil etmektedir. Kapitalizm her ne kadar önceki dönemlerden farklı olarak gerçek anlamda küreselleşmiş de olsa, esasında toplumun yaşam tarzını temsil edemez. Belki tekniğiyle, devleti güçlendirmesi yönüyle her yere girmeye çalışmaktadır, ancak toplumun doğası olan ahlaki ve politik olan yön zayıflamış da olsa devam etmektedir.

Kapitalizm, özsel anlamda toplumun doğasını oluşturan ahlaki ve politik olmayla en fazla çelişen, hatta onu en fazla yok etmek isteyen bir sistemdir. Kapitalizm, komünalitenin düşmanıdır, onu yok etmeden herhangi bir yere giremeyeceğini bilir. Yine bu sistem, sorumlu davranan, toplum işlerine kafayı yoran, üretken insan anlamındaki politik insan yerine sürüleştirilmiş, bencillik batağında güdülerine teslim olmuş, insanlıktan uzaklaşmış bir tip yaratmak ister. Bu nedenle de gerçek anlamda bir toplum olmaya karşılık gelmez kapitalizm. Zaten bu nedenledir ki Öcalan da, 'kapitalist modernite'yi kullanmanın koşullu olduğunu belirtir. Çünkü modernite 'bir çağın toplumsal yaşam tarzıdır'. Halbuki kapitalizm bir toplum değildir. "Nasıl kapitalist toplum kavramının müphem ve gerçeği perdeleme gibi sakıncası varsa, kapitalist modernite kavramının belki daha fazla benzer sakıncaları vardır… Bu anlamda moderniteyi kapitalizme mal etmek büyük hata olur. Hatta birçok unsuruyla ezici olarak bir tekel olan kapitalizme karşıttır. Nasıl ki toplumsal doğanın temel yaşam tarzı olan ahlaki ve politik toplum genelde uygarlığa, özelde kapitalist uygarlığa karşıtsa, modernitede de benzer duruş söz konusudur. Modern toplum kapitalist toplum değildir. O halde neden kapitalist modernite kavramını kullandım? Çünkü kapitalist tekel hegemonik müttefikleriyle topluma olduğu kadar, dönemin yaşam tarzı olarak kabul gören modernitesine de damgasını vurmak ister. İdeolojik, politik-askeri müttefikleriyle çağın yaşam tarzının sanki yaratıcısı, oluşturucusu kendisiymiş gibi çok sistemli bir çaba (eğitim, kışla, ibadet yerleri ve medya vasıtasıyla) harcar. Kendisinin olmayanı kendisininmiş gibi bir egemen zihniyet yaratır. Eğer bu yönlü propaganda çabası başarılı olmuşsa, toplum veya moderniteye damgasını vurmuş olur."

Bir diğer husus da koşullu olmak kaydıyla kullandığımız kapitalist modernitenin geçmişle bağının koparılmasıdır. Kendini her şeyin merkezine koyma, oluşu parçalama ve bu parçalardan birini özne, birini de nesne kılma bir devletçi zihniyet hastalığıdır. Nasıl ki devletli uygarlık bir akış ise ve kapitalizm de bu devletli geleneğin son halini temsil ediyorsa, modernite de bir akıştır ve kapitalist modernite, bunun çağdaş halini temsil etmektedir. Kapitalizm ne kadar önceki devletli gelenekten kopuk ise kapitalist modernite de kendinden önceki devletli modernitelerden o kadar kopuktur.

Bunlar birbirinden kopuk olmayan, birbirinin devamı olan şeylerdir. Moderniteyi sadece kapitalizm ile ya da son dört yüz yıllık süreyle sınırlamak, bir Batı ben-merkezciliği örneğidir ve yanlıştır. Doğru olan, onun bir geleneğin devamı olduğudur.

Demokratik modernite ise, resmi uygarlık süreci boyunca devletli modernitenin ikilemini oluşturacak şekilde hep var olmuştur. "Demokratik modernite kapitalist modernite şebekelerinin (ağlarının) olduğu her alanda ve zamanda karşı kutup olarak yaşanmıştır. Başarılı veya başarısız, özgürlük veya kölelik, benzerlik veya farklılık, eşitlikten uzak veya yakın, ekolojik ve feminist anlam kazanmış veya kazanmamış, özcesi ahlaki ve politik toplum özelliğine yakın veya uzak olarak, demokratik modernite kapitalist modernitenin bağrında her zaman ve mekânda varoluş halindedir."

Modernitenin toplumsal yaşamı temsil etme anlamına gelişi ve demokrasinin de devlet dışı kalmış toplumun yaşam ve örgütlenme tarzı oluşu birleştiğinde, esasında modernite kavramının egemenlikli sistemlerden çok, halk sistemine daha yakın ve ait olduğu görülür. Bu nedenle de demokratik modernite çok uygun bir kavramsallaştırma olmaktadır. Toplumu egemenler ve devletli yapılar temsil edemediğine, edemeyeceğine göre, onların moderniteleri ancak devletli yapıların moderniteleri olabilir, ancak demokratik uygarlığın moderniteleri toplumun temel yaşamını göstermesi açısından modernite kavramının tanımına daha uygun düşmektedir. O açıdan insanlık tarihi açısından da tekli bir demokratik moderniteden bahsedilemez. Nasıl ki devletli sistemin moderniteleri tarih boyunca döneme damgasını vuran kültürlere göre değişkenlik gösteriyorsa, demokratik moderniteler de demokratik uygarlık boyunca farklılıklar taşıyacaktır.

Kapitalizm, özsel anlamda toplumun doğasını oluşturan ahlaki ve politik olmayla en fazla çelişen, hatta onu en fazla yok etmek isteyen bir sistemdir. Kapitalizm, komünalitenin düşmanıdır, onu yok etmeden herhangi bir yere giremeyeceğini bilir.

Demokratik modernite, kapitalist modernitenin karşıt modernitesi olma özelliği taşır. O da demokratik uygarlık geleneğinin son dört yüz yıllık döneminde devlet dışı kalmış, demokratik komünal değerleri temsil eden toplum kesimlerinin yaşam tarzı anlamına gelir. Kapitalist modernite devletli geleneğin çağdaş temsiliyken, demokratik modernite demokratik geleneğin çağdaş temsilidir.

Kapitalist modernite; kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus devlet gibi üç temel unsurdan oluşurken, demokratik modernite; ahlaki-politik toplum, eko-endüstriyal toplum ve demokratik konfederal toplum boyutlarından oluşmaktadır. Kapitalist modernite bu üç temel ayakla bir sistem haline gelirken, demokratik modernite de kapitalist modernitenin üç temel unsuruna karşılık bu üç temel unsurla kendini bir sisteme kavuşturacaktır. Böylelikle de hiyerarşik devletçi sistemin yarattığı temel toplumsal sorunlara çözüm gücü olacaktır.

Bunlardan ahlaki-politik toplum, esasında yaşamın anlamını, temel kriterlerini oluşturmaktadır. Toplumun doğası olarak belirginlik kazanan, ahlaki ve politik olmak kaydıyla herkesin özneleştiği, kendini kattığı, ürettiği bir yaşam tarzına dayanır. Herkesi bir farklılık olarak kabul ederek, onların birliğini temel toplumsal sorunların aşılması ve insanlaşmanın gerçek anlamda oluşması için gerekli görür. Ahlakı toplumun en temel harcı ve özgürlükle özdeş olarak ele alır. Liberalizmin ahlaksız özgürlük anlayışının karşısına, özgürlüğü ahlak olarak oturtur. Ahlakı 'özgürlüğün katılaşmış hali, geleneği veya kuralı' olarak tanımlamayı esas alır. En özgür insanı komünal ve toplumsal olan özüne uygun davranan birey olarak tanımlayarak özgürlük ile ahlakı buluşturur.

Ahlaki politik toplum siyaseti devlete ait olmaktan kurtararak, esasında devletin yaptığını idarecilik olarak tanımlar. Çünkü politika esasında toplumun işini yapmak anlamına gelir ki devlet toplum karşıtlığı nedeniyle toplum işlerini yapmaz. O sadece topluma emreder, hükmeder. Devlet-toplum diyalektiğinde ters orantı vardır, birinin büyümesi diğerinin küçülmesinden geçer. Devletli sistemlerde toplum kendi yaşamı üzerinde söz, karar ve uygulama hakkına sahip değildir. Sürüleştirilen toplum gerçekliği devletli yapıları iyi izah eder. Bu yüzden devletli toplumlarda insanlar esasında politik değildir. Toplumun büyük kısmı kendi yaşamı hakkında söz hakkına sahip olmadığından böyledir, hem de politika yapanlar esasında devletçi bir yaklaşımla siyaset yaptıklarından gerçek anlamda politika yapmazlar. Bu da devletçi sistemlerde esasında bir politikanın yapılmadığını gösterir. Politika, yaşam sorunlarını çözmenin, çözüm gücü olmanın sanatı olarak en güçlü halini doğal toplumda yaşar. Orada toplumun tüm bileşenlerinin önü açıktır, bu nedenle de herkes yaşam hakkında söz ve uygulama hakkına sahiptir. Herkesin önü kendisini gerçekleştirmek için açıktır. Bencil bir zihni yapılanma söz konusu olmadığından da toplumsallaşmaya özgürlük temelinde güçlü bir katılım gerçekleşmektedir. İşte demokratik modernitenin ahlaki-politik toplum boyutu, ilk toplumdaki canlılığı yeniden oluşturmayı hedefler. Herkesi yaşamın öznesi haline getirerek, onların kendini gerçekleş-

tirmeleri, güçlerini açığa çıkarmaları için önlerini açar.

Eko-endüstriyel toplum ise ekonomiyi ekolojiye bağlar. Doğanın her bileşeninin olduğu gibi insanın da içinde yaşadığı bir eko-sistemi vardır ve doğanın hiçbir bileşeni dahil olduğu eko-sistemin dışına çıkamaz. Çıkması halinde yok olması kaçınılmazdır. Bu, insanı nesneleştirmek anlamına gelmez, sadece insanın içinde yaşadığı doğayı gözetmenin, var olmayı sürdürmek için zorunlu olduğunu hatırlatır. Eko endüstriyel toplum ekonomiyi toplumla buluşturur, bu yapıda sanayinin sınırlarını ihtiyaçlar ve ekoloji olarak belirler. Endüstriyi ekolojikleştirir. Ekonomide ahlaki ve politik yanları esas alarak bireyciliğin ve tekelciliğin yarattığı toplum dışılıkları yaşatmaz. "Eko-ekonomi ve eko-endüstri, tüm toplumsal faaliyetlerde göz önünde tutulur."

Resmi modernitenin temel yönetim tarzı ulus-devlet modeliyken, demokratik modernitenin buna karşılık gelen yönetim tarzı demokratik konfederalizmdir. Demokratik konfederalizm, toplumsal doğanın çoklu yapısına en uygun yönetim tarzıdır. Devletçi sistemler ve onun son hali olarak ulus-devlet, merkeziyetçi olduklarından toplumsal doğadaki çoklu yapıyı görmez, farklılıkları tekleştirir. Bu yönüyle de boğucudur, toplumdaki özne olma halini toplumdan alır. Oysa demokratik konfederalizmin her bileşeni inisiyatifli kılan gerçekliği, esasında toplumsal doğaya da en uygun bir yönetim tarzı olmaktadır. "Demokratik yönetimleri kesinlikle devletin idari yönetimiyle karıştırmamak gerekir. Devletler idare eder, demokrasiler yönetir. Devletler iktidara dayanır, demokrasiler kolektif rızaya dayanır. Devletlerde atama, demokrasilerde seçim esastır. Devletlerde zorunluluk, demokrasilerde gönüllülük esastır."

Demokratik moderniteyi, devlet dışı kalmış, iktidarlaşmamış toplumun maddi ve manevi yaşam tarzı olarak değerlendirmiştik. Bu yaşam tarzı ve değerler toplamı, ahlaki ve politik ilkeler temelinde ancak devlet dışı siyasal yönetim biçimi anlamına gelmek üzere demokratik konfederalizmle gerçekleşebilir. Demokratik konfederalizm, böylelikle demokratik modernitenin politik organı, siyasal sistemi olmaktadır. Devlet dışı toplumsallık, sadece devletleşmeyerek, iktidarlaşmayarak özüne uygun bir gerçekleşmeyi yaşayamaz. Ahlaki ve politik ilkeleri temelinde kendi kendini örgütlü hale getirebileceği, devlet dışı bir sistemi de yaratması gerekmektedir. Aksi halde devletçi sisteme eklemlenmekten ya da onun içinde erimekten kendini kurtaramaz. Bunun sayısız örneğini tarihte görmekteyiz.

Demokratik konfederalizm, tüm bu gerçekler ışığında ahlaki politik topluma dayanarak gelişen demokratik uygarlığın ihtiyaç duyduğu devletleşmemiş yönetim tarzı olmaktadır. Bu bir tercih olmanın ötesinde bir zorunluluk ve demokratik uygarlığın var oluş tarzına da en uygun yönetim biçimidir. Çünkü resmi uygarlığın anlayışının tersine, toplumsal doğa tekçi ve homojen değildir. Farklılıkların birliğinin en mükemmel şekilde kendini yaşamsallaştırabileceği sistem, demokratik konfederalizmdir. Herkesin, her birimin özne olduğu, öte taraftan da karşılıklı bağımlılığı esas alarak birbiri karşısında sorumlu davrandığı bir sistemin adıdır. Bu sistem, komünaliteye dayandığından özne olma, inisiyatif kazanma haliyle bağıntılılık hali birbiriyle çelişmez, tersine birbirini güçlendirir. Zira kozmos ve kuantumda da gerçekleşen esas olarak budur.

Kadın Mücadelesi, Ulus-Devlet ve Demokratik Ulus

Fadile Yıldırım

En Eski Köle Kadın

Sınıflı uygarlık tarihi iç içe geçmiş tutsaklıkların tarihidir. İnsan kendi eliyle oluşturduğu uygarlıkla kendini tutsak etti. Devleti, iktidarı, sınıfları, orduları, her türlü egemenlik ilişkisini, cinsiyetçiliği yarattı. Köleliği, mülkiyetçiliği, egemenlik ilişkilerini tanımazken kendi aklı ve eliyle inşa etti. İktidar ve devleti oluşturarak birçok kölelik biçiminin de yaratılmasını sağladı. İdeolojik olarak egemen kültürü zaman içerisinde toplumsal yaşama hâkim kıldı. Toplumsal yaşam, kölelik biçimlerinin iç içe geçtiği, üst üste çakıştığı, birbirini bağladığı bir alan haline geldi. Ancak kölelik ilk olarak kadınla başladı. "Kadınlar, cins, sınıf ve ulus olarak en eski köledir ve ilk tutsak alınandır"(1). Sınıflı uygarlığın özü tam da bu tanımda yatmaktadır.

Kölelik ilk olarak kadınla başladı. "Kadınlar, cins, sınıf ve ulus olarak en eski köledir ve ilk tutsak alınandır"(1). Sınıflı uygarlığın özü tam da bu tanımda yatmaktadır.

"İlk ezilen sınıf, ulus ve cinsin kadın olduğu" tespiti, sınıflı uygarlık tarihinin kilit tanımlamasıdır. Mevcut tanım özgürlük mücadelelerini çok yönlü kıldığı gibi, tersi durumda da tek yönlü olmaktan kurtaramamıştır. Bu tespit, kadın mücadelesini demokratik ve özgür yaşamın da temel faktörü haline getirir. Bütün mücadele alanlarına özgürlük ideolojisi ile katılımı, bizi ilk ezilen cinsin, sınıfın, ulusun kadın olduğu gerçekliğine götürür ve hakikate yakınlaştırır. Aynı zamanda özgürlüğün esaslarının da nereden geçtiğini anlatır bize. İlk ezilen toplumsal kategorinin kadın olması, hakikati anlamamızda bize tılsımlı bir rehber sunar. Çünkü böyle denildiği andan itibaren mücadele perspektifimiz de değişmiş olur. Bu öylesine bir değişim değil, neredeyse tarih boyunca ortaya çıkan bütün ideolojileri, sosyal bilimleri alt-üst eder. Kökten bir bakış açısı farklılığı yaratır.

İnsanlığın tarih boyunca verdiği mücadeleler ve deneyimler bizi adım adım bu gerçekliğe doğru götürmektedir. Çünkü kadın eksenli sınıflı uygarlık yorumu, mücadele anlayışımızda olduğu kadar özgürlük, demokrasi ve eşitlik kavrayışımızda da farklı bir noktada durmamızı sağlar. 21.yüzyılda giderek gelişen bu bilinç, binlerce yılın egemenlikçi değer yargıları kadar ezilenlerin binlerce yıllık eşitlik-özgürlük-kardeşlik mücadelelerini de yeni bir içeriğe ve biçime kavuşturur. Dolayısıyla sınıf, cins ve ulus sorununa kadın eksenli bakmak tarih ve toplum algımızı da farklılaştırır.

Bu bağlamda ulus ve ulusal sorun ile kadın özgürlük mücadeleleri arasındaki ilişkileri irdelemek, hem toplum, hem de kadın açısından çarpıcı sonuçlara ulaşmamızı sağlar.

Kadın Eksenli Sınıflı Uygarlık Yorumu

Tarihsel süreç içinde toplumların bir örgütlenme formu olan uluslaşma düzeyine evirilmesi elbette ki önemli bir gelişmedir. Ancak diğer bütün formların yorumlanmasında olduğu gibi ulus olgusunun da egemenler tarafından sahiplenilerek çarpıtılması toplumlar adına en kanlı süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Kadın açısından da ulus şekillenmesi özünde aynı sakatlanmışlık halini barındırır.

Uluslaşma, toplumsallaşmanın önemli bir aşamasıdır. İnsanlık, tüm sömürü düzenlerine karşı yaşadığı başkaldırı, tüm toplumsal özsavunma, öz varlık ve kimlik bulma mücadeleleri sonucu bu evreye; yani ulus olarak örgütlenme evresine kendisini ulaştırmıştır. Bu gelişme toplumlar açısından elde edilmiş değer kaza-

nımları olduğu gibi iktidar ve hegemonik güçler açısından da sonuçları bulunmaktadır. Çünkü ulus olgusu en fazla da egemen güçler tarafından sahiplenilerek egemen kimlikle özdeş kılınmaya çalışılmıştır. Klandan tutalım da kabile, aşiret örgütlenmelerine tüm toplumsal formasyonlar nasıl ki egemenlerin bakış açısına göre yorumlanıp çarpıtılmışsa benzer bir durum ulus olgusunda da karşımıza çıkar.

Kadın İradesi Üzerindeki Hegemonya Savaşı

Tarih boyunca ilk sömürgecilik, ilk hegemonya biçimleri kadının köleleştirilmesi üzerinden başlamıştır. Bu sömürünün bir ideolojik kimlik olarak toplumsal forma kavuşturulması, ulus örgütlenmesi üzerinden giderek günümüze kadar yansımasını bulmuştur. Burjuvazinin kendine mal ederek özünden saptırdığı ulus olgusu, toplumsal gelişim ve kadın açısından derin sonuçlar yaratmıştır. Dolayısıyla ulus olgusu ve sorununu "ulusal sorun ve kadının rolü" şeklinde tanımlamak yerine "cins mücadelesinde ulus sorununa yaklaşım" olarak ele almak daha yerinde olacaktır.

Günümüzde dünya genelinde, bir yandan dar ulus mantığıyla gelişen milliyetçiliğin, bir yandan da dar ulusçuluğu aştığını iddia eden küreselleşen sermaye gerçekliğinin ikilemi arasında, bir kısır döngüde anti-demokratik, anti-ekolojik ve cinsiyetçiliğe dayalı sorunların nasıl ağırlaştığına tanık olmaktayız. Gerek ulus şekillenmesinde gerekse de sözde ulusu aşan ve küreselleşen emperyalist hegemonya örgütlenme biçiminde, kadın iradesi gerçek bir özgürlük ve eşitlik temelinde katılımını gerçekleştiremez. Bilakis kadın iradesi; üzerinde hegemonya savaşı yürütülen en temel çelişki durumundadır.

Diğer canlılardan farklı olarak sosyal bir varlık olan insanın, üretime dayalı ortak yaşam anlayışında, kendine has, kendi zaman ve mekânına uygun geliştirdiği örgütlenme biçimleri vardır. Klan formuyla başlayan toplumsallık insan yaşamında zengin bir farklılaşma yaratırken, zamanla yeni toplumsallık arayışlarına da yöneltmiştir. Ekonomik ve sosyal yaşam dinamikleri toplulukları yeni örgütlenme formları etrafında bir araya getirmiştir. Bu örgütlenmeler klandan başlar, kabile, aşiret, etnisite, halk ve milliyet, ulus biçiminde toplumsal kimlikler kazanır. Tarih boyunca topluluk bilinci geliştikçe insanlık her zaman daha iyisine doğru evrilmek için arayışını sürdürmüştür. Ancak bütün bu örgütlenmelerin belirgin özelliği; devletsiz de kendilerini ifade edebilme gücüdür.

Devletsiz olma hali bütün toplumsal formlar açısından en doğal örgütlenme halidir. Toplumlar komünal temelde ortaklaşmacı bir yaşamı yaratmayı bilmiştir. Aynı topraklarda yaşamak, aynı dilde konuşmak, aynı acıları ve sevinçleri paylaşmak tarihsel olarak ortak bir toplumsal algıyı yaratır. Egemenlerin iddia ettiği gibi üstten, iktidar araçlarıyla ortaya çıkan bir gerçeklik değildir bu. Bilakis egemen güçler burada olumsuz, dağıtıcı ve parçalayıcı ya da yaratılanları kendi çıkarlarıyla birleştirerek kendilerine mal eden olumsuz bir rol oynarlar.

Birleştirici ve biriktirici, geliştirici olanlar, tüm toplumsal ve siyasal gelişmelerde özne rolü oynayanlar, hegemonik güçlerin dışında kalan tüm kesimler, etnik gruplar, halklar ve kadınlardır. Burada halkların geliştirdiği değerler üzerine konan ve onu kendine mal eden ise egemen güçlerin ta kendisidir. Ahlaki ve politik toplum, her dönem kendine uygun örgütlenme biçimleri yaratmıştır. Ancak bütün bu toplumsal formları sanki toplumların değil de egemenlerin bir ürünüymüş gibi yansıtmak, egemen tarih yazımının da en büyük yalanlarından biridir.

Çünkü yazılan tarih, gerçek emek sahiplerini yok sayan, toplumsal özü çarpıtılarak egemen güçlere ait kılınarak yazılmış bir tarihtir. Dolayısıyla ortaya çıkan sonuçlarda toplumların, tüm ezilenlerin emeği görülmez, tüm bunlar yok sayılarak inkâra dayalı, gerçek olmayanın gerçekmiş gibi sunulduğu ve herkesin de buna inandırılmaya çalışıldığı bir tarih karşımıza çıkartılır.

Oysaki ahlaki ve politik toplum, her dönem kendini ifade edebilecek alanlar açmaya çalışmıştır. Direnmiştir. Öz örgütlülüğünü geliştirmeye çalışmıştır. Doğal olan da budur. Ancak dikkat edilirse, hangi ad altında olursa olsun toplumda gelişen örgütlenmeleri, belli bir süreden sonra egemen olan iktidar güçleri kendi çıkarlarına uygun bir yapılanmaya kavuşturmaya çalışmış, ahlaki toplum kırıldıkça da kendine benzeştirmeyi belli oranlarda başarmıştır. Elbette ki bu çarpıtma hali var olan gerçekliği ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Ahlaki ve politik toplumun örgütlenmesi geriletilebilmiş, ancak yok edilememiştir. İnsanlığın değişik biçimlerde ortaya çıkardığı mücadeleler ve bunun geliştirdiği alternatif yaşam geriletilse bile gelişim göstermeye devam etmiştir. Ulus örgütlenmesi de böyledir. Ulus ahlaki ve politik toplumun zaman ve mekana göre kendini örgütleme tarzıdır. Ancak bütün örgütlenme formlarında olduğu gibi ulus olgusunda da temel öğe kadındır.

Kadın köleleştirildikçe toplumsal kimlik parçalanır

Kadın, klan, kabile, millet ve ulus örgütlenmelerinde toplumun temel harcı rolündedir. Yaşamın temel örgütleyici ve yönlendirici gücüdür. Ana eksenli doğal toplumlarda eşitlikçi öz ön plandadır. Ancak 'kurnaz' olan erkeğin kadının yaratımlarına el koyarak bunu egemenlikli bir sisteme adım adım dönüştürmesi sürecinde kadın, doğacak olan bu uygarlığa ait eşitsizliğin, sömürünün ve özgürlüksüzlüğün birincil kurbanı olur. Kadın her şeyiyle, fiziğinden ruhuna kadar sömürü alanı haline getirilir ve etkinlik yaratan-yaratacak olan tüm özel-

likleri aşağılanır, yok sayılır. Kadın eksenli toplumsallaşma adım adım parçalanmaya uğratılır. Toplumsal doku tahrip edilir. Kadın köleleştirildikçe klan ve kabile de köle haline getirilir. Bütün köleliklerin yolu kadının toplumsal kimliğinin parçalanmasından geçer.

Peşi sıra gelişen tüm toplumsal örgütlenme biçimleri, kadına yaklaşım boyutuyla özsel bir farklılık arz etmezler. Bu artık bir gelenek, bir sistem, bir zihniyet haline getirilir. Ataerkil sistem dediğimiz bu sistem, yaşamın her boyutunda tek cinsliliği, tek taraflılığı öngörür. Aşiretlerden bugünkü ulus şekillenmesine kadar kadın, tek taraflı toplumsal örgütlenmelerin temel çelişkisi olarak varlığını korumaya devam eder. Temel çelişki olarak var olan, ancak bir türlü temel çelişki olarak adlandırılmayan bir varlık gösterme biçimidir bu. Erkek egemenlikli bakış ve zihniyetle oluşan her yeni sistem, bazı biçimsel farklılıklar gösterse de özünde hep erkek lehine gelişen tek taraflılığı korur ve geliştirir.

Ulus adını verdiğimiz toplumsal örgütlenme modeli de kadın açısından mevcut olan bu tek taraflılığı aşamaz. Ulus örgütlenmesi de erkek lehine bir örgütlenme modeline çevrilir.

Ulus, demokratik halk devrimlerinin eseridir

Oysaki Rönesansla birlikte başlayan Demokratik halk devrimleri feodal sistemin parçalanmasında belirleyici rol oynar. Halk devrimleri demokratik bir sistem inşa etmeyi hedefler. Geçmişe ait tüm gerici dogmatik ideolojik yapıların aşılması istenir. İnsanı değersizleştiren, sömürüyü pervasızca sürdüren düzenle mücadele edilir. Toplumsal, sosyal ve ekonomik ilişkilerde de belirgin bir değişim meydana gelir. Halk devrimlerinin yarattığı toplumsallaşma, demokratik uluslaşmaya götürecek potansiyeli bağrında taşır. Rönesans ve reform süreci adeta neolitik dönemdeki gibi toplumsal değerlerin açığa çıktığı devrimsel bir nitelik kazanır. Daha farklı bir toplumsal form olan demokratik ulus aşamasına gelinmiştir. Egemenler tarafından geriletilen komünal demokratik değerler yeniden kendini toplumsal bağlamda ifade etmeye başlar. Bu dönemde ortaya çıkan ütopiklerin hayal ettiği komünal cennet tam da kaybedilen yaşam özlemini anlatır.

Bu devrimsel çıkış toplumsal üretimin daha fazla kolektifleşmesini dayatırken, aynı topraklar üzerinde yaşayan insanların giderek daha fazla ortaklaşmasını, dil, kültür, pazar birliğini temel bir ihtiyaç haline getirir. Toplumsal mücadelelerle olgunlaşan bu süreç, esasta bireysel ve toplumsal özgürlük, toplumsal kardeşlik, eşitlik arayışının sonucunda gelişir. Bu ihtiyaçların gelişmesi ise toplumsallaşma bilinci ve yaşam arayışının bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Bu arayışın özünde ise 5 bin yıllık hegemonya güçlerine karşı verilen insanlık mücadelesi yatmaktadır. Ulusal devrimler batı demokrasisi açısından da 3 kuşak haklarının gelişiminin temelini oluşturur. Üç kuşak hakları, ahlaki ve politik toplumun binyıllara varan mücadele kazanımı olarak ete kemiğe bürünür.

Demokratik Ulus Gelişimi Sakat Bırakılır

Toplumlar adına yaşanan bu kazanımları kendi lehine çevirmek için yoğun bir çabaya giren burjuvazi, yaşanan devrimsel sürece kurnazca dâhil olur. Özgürlük, eşitlik gibi değerleri toplumu kazanmak adına en radikal bir biçimde savunan burjuvazi, sınıf karakterine ters olarak en özgürlükçü sınıf kesilir. Ezilenlerin desteğini arkasına almak için bu söylemleri kullanma kurnazlığını iktidar olana kadar ustaca kullanır. Burjuvazi ulus kavramını, milliyetçi ideolojiyi ve ulus-devlet hedefine ulaşmak için temel propaganda aracı olarak kullanmasını iyi bilir. “Devlet olmadan ulusun korunamayacağını” iddia eder. Kendi çıkarlarını tüm ulusun çıkarlarıymış gibi kabul ettirir. “Bütün ulusun devleti” hikâyesini kurnazca uydurma başarısını da gösterir.

Böylece toplumsal mücadele ile rahatlarız. Ulaşılan diyalektik gelişim çizgisi, burjuvazinin bu ikiyüzlü yaklaşımıyla kırılır. Yönü saptırılır. Ve nihayetinde toplumda gelişen örgütlenme gücünü arkasına alarak ulusal değerleri kendine mal eder. Peşi sıra gelişen 1848 devrimleri de kısa bir zamanda toplumsal yanlarından uzaklaşarak, iktidar ve hegemonyanın etkisine girer.

Bu devrimlerde ortaya çıkan mücadele gücü, her ne kadar egemenlikli tarih anlayışı içerisinde görünür kılınmamaya çalışılsa da, kadın önemli bir rol oynar. Kadının Fransız Devrimi’ne katılımı oldukça dikkat çekicidir. Feodal kültür ve zihniyete karşı savaşımda temel güç kadındır. Nihayetinde devrim gerçekleştiğinde ulusallık tarihe yeni bir değer olarak kazandırılır. Ancak kadın burada da dışlanma sürecine tabi tutulur. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet gibi taleplerin esasta erkek cinsi için istendiği kısa sürede anlaşılır.

Kadın Kırıldıkça Ulus da Kırılır

Erkek egemen zihniyet, gerçekleşen devrimsel süreçte kadını devre dışı bırakarak, doğal ulusal gelişimi de sekteye uğratır. Sakat bir uluslaşmaya, yarım bir toplumsal örgütlenişe yol açar. Uluslaşmanın doğal evrimine kendi çıkarlarına göre müdahale ederek kırılmasını sağlar. Kırılan ve yarım kalan ise gelişim seyrini tamamlayamamıştır. Bu nedenle burjuvazi yarımlığından kaynaklı özgüven yitimini, devletleşerek, militarist bir karaktere bürünerek tamamlamaya çalışır. Ulus olgusu ataerkilleştirilmeye çalışılırken kadın birçok ülkede ulusal sembol haline getirilir. Yaşamda bitirilmeye çalışılan kadın biçimde sembolleştirilir. Kadın yok sayıldıkça devletleşme daha da derinleşir. Dolayısıyla

da toplumsallaşmanın bir formu olan ulus şekillenmesinde kadın dıştalanarak kırılmaya uğratılır. Kadın kırıldıkça ulus da kırılır. Kadın geri çekildikçe ahlaki ve politik toplumun iradi gücü de parçalanmış olur. Ulus örgütlenmesi ahlaki ve politik toplumun bir iradi değeriyken, kadın eksenli yaşanan kırılmayla birlikte egemen sınıfların talan ettiği bir alan haline gelir.

Oysaki ulus gerçekliği özünde egemen ve ezici değildir. Ulus olgusunu ezici hale getiren, toplumsallaşmanın ana eksenini oluşturan kadının yok sayılmasında aramak gerekir. Kadının toplumsal gücü kırıldıkça ulus olgusu da milliyetçi bir eksene kaydırılır. Çizilen sınırlara hapsedilir ve devletle özdeşleştirilir. Bu noktaya gelinmesinde kadının uluslaşma sürecinden dışlanmasının belirleyici payı vardır. Ulus-devletler ve bunun temel ideolojisi olan milliyetçiliğin egemen hale gelmesinde, ulus üzerinden erkek egemen ideolojiyi inşa etmesi, kadının demokratik dinamiklerinin bastırılması ve dışlanması etkili olmuştur. Ulus-devlet ve milliyetçilik, kesinlikle egemen erkek karakterlidir. Erkek egemen zihniyet kendini bütün farklılıklara kapatır. Farklı olan hiç bir kimliğe saygı göstermez, tanımaz. Bunun içindir ki ulus-devlet oluşumları, mevcut ulusal sınırlar içerisinde çok çeşitli etnik yapılanmaları tek bir potada eritme politikasını esas alır. Cins boyutunda yaşanan eşitsizlik ve erkek merkezli teklik, ulusal boyutta da tekliği getirir. Bu zihniyet kendini daha sonraları zaten saf ırk anlayışına, faşizme kadar da götürür.

"Toplumsal cinsiyetçiliğin en fazla derinleştiği yerde, devletçilik en üst düzeyde kendisini yapılandırmaktadır. Aynı şekilde devletçilik ne kadar büyümüşse, kültürel toplum o kadar yutulmuştur. Kültür ve kadın o kadar kullanım ve değişim değeri kazanmıştır. Meta haline getirilmiştir. Kadın ne kadar çok düşürülmüşse, kültürel zenginlik, gelişim ve toplumsal kimlikler ve unsurlar o kadar çölleştirilmiştir."(2)

Ulus-devlet Ataerkildir

Burjuvazi yaşanan devrimsel süreçleri saptırarak, kendi lehine ulus olgusunu farklı bir mecraya doğru sürüklerken, gerek sosyalist devrimler, gerekse de ulusal kurtuluş mücadelesi vererek başarıya ulaşan uluslar-halklar, ulusun bahsettiğimiz bu başlangıç karakterini aşamayıp, bu hastalıktan sıyrılamamışlardır. Sovyet halkları, Rus gericiliğine karşı mücadele verip ezilenler adına devletleştiğini iddia ederken, kendi sonunu da bu karakterinden dolayı getirir. Sosyalizm adına ulus-devletleşmenin kendisi yaşanır.

Lenin'in geliştirdiği "ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı" ilkesi, bütün ezilen halkların temel mücadele perspektifi haline gelir. Ancak "ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı "ilkesinin ulus-devlet anlayışı ile sınır çizme ile özdeşleşmesi, özgürlüğün devletle kazanılabileceği düşüncesi, burjuvazinin saptırdığı ulus anlayışının yansıması olarak yaşanır. Ne kadar büyük bedeller verilirse verilsin, erkek egemen hastalıklardan sıyrılamamış bir özgürlük mücadelesi, nihayetinde mücadele ettiği gerçekliğin kendisine dönüşmekten de kurtulamaz.

Geçmişte insanlığın yaşadığı temel sorunlar salt sınıf çelişkisiyle açıklanmaya çalışıldı. Bu eksenli bakış haklı olarak Marksizme "cinsiyet körü" temelindeki eleştirilerin getirilmesine neden oldu. Devletli uygarlığın kadın karşıtlığı sonucu geliştiği yeterince temellendirilemeyince sınıf, ulus ve cins özgürlüğünün kadın özgürlüğünde düğümlendiği de ortaya konulamadı.

Yine demokratik halk devrimlerinin yaratılmasında önemli bir yere sahip olan feminist hareket de önemli kazanımlar elde etse de, ulus-devlet mantığını radikal bir temelde aşamamıştır. 200 yılı aşkın bir zamandır mücadele eden feminist hareket, toplumsal cinsiyetçiliğin ve kadın köleliğinin görünür kılınmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Ancak ulus-devlet çıkmazını aşamamanın bedelini ağır ödemiştir. Sistem içi reformlarla kadının özgürleşebileceğine inanan birinci dalga feminist hareket, bazı hakları elde ettikten sonra özgürlüğün gelmediğini çok sonraları görebilmiştir. 1960'lardan sonra gelişen ikinci dalga feminist hareket kadın ezilmişliğinin evrensel karakterini öne çıkarmış, ancak kadınların farklı ezilmişlik biçimlerini yeterince önemsememiştir. Bu durum kadın hareketi içinde farklı algıların oluşmasına sebep olmuştur. Irk, etnik ve inançlardan kaynaklı ezilmişlikler, cins çelişkisi etrafındaki farklı ezilmişliklerden azade değildir. Örneğin ulus ve kadın, ulus devlet ve kadının ezilmişliği arasındaki bağ yeterince çözülemediğinden ulusal kurtuluş mücadelesi veren kadınların farklı ezilmişlikleri de yeterince anlaşılmamıştır. Kadın mücadeleleri bu bağlamda ortak bir payda da buluşamamışlardır. Dolayısıyla başta kadın hareketleri olmak üzere insanlık, halen ulus olgusuna bulaştırılan hastalıklarla uğraşmaktadır.

İfadesini Ulus-devlette Bulan Tüm Modernleşmeler Erildir

Dünyanın hemen her bölgesinde, her ulus içerisinde, sosyal, ekonomik, ahlaki, kültürel sorunlar çözülemedi, uluslar hala yoğun olarak bu sorunlarla boğuşmaktadır. O halde ulus mücadelesi, salt egemen sömürücü güce karşı mücadele olarak ele alınamaz. Ulus mücadelesi, her şeyden önce erkeğin kendinde hapsettiği ulus olgusunu özgür kılma mücadelesidir. Hakeza erkeğin her türlü teklik hastalığına karşı verilen birçokluk mücadelesidir. Bunun en önemli boyutu ise; kadın eksenli parçalanan toplumsallaşmanın yeniden toplumsal forma kavuşturulmasıdır. Nasıl ki klan, kabile, aşiret toplumsal örgütlenme formlarının temel toplumsal kimliği kadın eksenliyse, ulus olgusunun da ana eksenine kadın özgürlüğü, kadının şahsında özgür toplum, demokratik

toplum, özgür doğa gibi toplumlara ait olan haklar oturtulduğu oranda demokratik ulus kazanılmış olacaktır. Ancak Kadın eksenli doğru bir ulusallaşma ve mücadelesi demokratik ulusu yaratabilir.

Burada mevcut ulus hastalıklarına, gelişen milliyetçiliğe ve savaşlara kaynaklık eden öz, kadının ötelendiği anti demokratik yapılanmadır. Bu anti demokratik yapı, kadını ulusun soy sürdürücüsü, ulusun anası rolüne büründürerek araçsallaştır. Öte taraftan aile yapısıyla özdeş hale getirilir. Özellikle de Batı icadı uluslaşmanın dayatıldığı Ortadoğu özgülünde bu durum çok daha katmerli biçimlerde yaşanır. Ortadoğu'da zaten baskıcı bir tarzda gelişen devletleşme, dışarıdan kendisine verilen ve zorla dayatılan ulus-devlet gerçekliğini pratikleştirdiğinde daha da despot bir karakter kazanır. Ulus ve aile kavramları en dokunulmaz olgular haline gelir. Ulus devletin "namusu" kadın "namusunun" korunmasıyla özdeş hale getirilir. Kadın bedenine çizilen sınırlar ulus-devlete çizilen sınırlarla beslenir. Namus bozuldu mu savaş çıkar ya da katliam! Bu sisteme itaat ve aile yaşamı dışında hiçbir alternatif bırakılmaz. Çünkü bu da ulus devletin kırmızı çizgisi, bölünmez-parçalanmaz bütünlüğü olarak örgütlendirilir. Mevcut aile gerçekliğine dokunmak, devletin kutsallığına, ulusal bütünlüğe dokunmakla özdeş hale gelir.

Uygarlığın başlangıç sürecinde kadın haklarına ve bedenine tecavüzle başlayan ve burjuvazinin öncülüğünde gelişen ulus-devletle de devam eden, hatta kurumlaşan tecavüz kültürü, çekirdek aile gerçekliğinde daha da ayyuka çıkar.

Dolayısıyla ulus olgusu burjuvazi tarafından kırılmaya uğratılarak kurumlaştırıldığında, zaten bozulmuş olarak varlık gösterir. Kadınlar şahsında halkların iradesizleştirilmesi temelinde geliştirilir. Demokratik ulus olgusunun gelişimi dumura uğratılır. Haliyle ifadesini ulus-devlette bulan tüm modernleşmeler, her açıdan erildir ve etnik kimlikler de tıpkı kadında olduğu gibi aynı kaderi paylaşır. Soykırım ve kadın kırımı paralel yaşanır. Her ikisi açısından da sonuç, "egemen ulus" ve erkek üst kimliğine eklemlenme ve asimile olma şeklinde gelişir.

Yine ulus-devleti aştığını iddia eden uluslar üstü örgütlenmeler de gelişmektedir. Bu tarz oluşumların da kadına ve haklara yaklaşımlarının pek de farklı olduğu söylenemez. Ulus-üstü ya da ulusu aştığını iddia eden yapılanmaların ulus devlet mantığını küreselleştirdikleri ve öz itibariyle aynı oldukları da aşikârdır. Ulus-üstü yapılanmalar, özgürlüğü, açılımı, yeniliği söylemde yoğun olarak kullanırken, liberal politikalarla her şeyi ama her şeyi alım-satım konusu haline getirerek, kadın boyutunda fahişeleştirmenin, katletmenin uluslararasılaştırmasını sağlanmaktadırlar. Erkek egemen ideoloji, kendini koşullara ve zamana göre uyarlamaya çabalarken, kendini dünya genelinde örgütlemeye çalışmaktadır. Bu tarz oluşumların esas zihniyetini böyle değerlendirmek mümkündür.

Demokratik uluslaşmanın temeli kadındır

Kadın iradesini tanımayan hiçbir uluslaşma biçimi, insanlığın yaşadığı temel sorunlara ve çelişkilere de çözüm üretemezler. Kadınların aşağılandığı sistemler zaaflı sistemlerdir. Kadın, bütün bu sistemlerin alternatif gücü olarak anti-tez konumundadır. Dolayısıyla "Kadın, gericiliğin ve köleciliğin ilk ve köklü ezilen sınıfı, ulusu ve cinsidir" belirlemesi, elbette sorunun çok yönlülüğünü ve derinliğini ortaya koymaktadır. Bütün bu ilk olma halleri halen aşılmış değildir. İlkler, sonucu da kendi bağrında taşır. Temel çelişki ilklerde olduğu için çözüm de bu ilklerin aşılmasıyla sağlanacaktır. Sınıflı uygarlık temelini bu ilklere dayandırarak sömürü sistemini geliştirdi. Yaşadığımız güncel sorunlar halen bu ilklerin izdüşümlerini taşımaktadır.

Bu açıdan baktığımızda kadın ve ulus ilişkisi-çelişkisi, ulusal sorunda kadının yeri olmaktan çıkar, ulusun kurtuluşunda kadının belirleyiciliği olarak anlam kazanır. Kadının mücadelesi doğru ve demokratik bir uluslaşmayı nasıl yaratacaktır? Bu soruya daha köklü yanıtlar aramak kadın mücadelesinin temel görevidir. Her halükarda özgür kadın ve demokratik ulus diyalektiği paralel iç içe geçen olgular olarak gelişimini gösterecektir.

Dolayısıyla kadın hareketlerinin mücadelesi salt bir cinsin özgürlüğünün de ötesinde toplumsal özgürlüğün temel dinamiği olmaya devam edecektir. Tam da faşizmin toplumun genelini "karılaştırdığı" ataerkil ideolojiye karşı demokratik ulus çözümünü dayatması toplumsal özgürlüğün de esası olacaktır. Kadının öz örgütlülük ve toplumsal kimlik olarak kendini var edişi, demokratik ulus haline gelişin en temel ayağı olmaktadır.

Toplumsal cinsiyetçiliğin aşılamadığı, erkeğin değişime uğramadığı bir toplum demokratikleşmeye de açık değildir. Böyle bir toplum kendi bağrında sürekli köle erkekler ve köle kadınlar üretmeye devam edecektir. Dolayısıyla demokratik ulusun gelişimi demek egemen erkek zihniyetinin kırılması ve erkeğin demokrasiye çekilmesi anlamına da gelmektedir. Erkek, kadın eksenli toplumsallaşma zeminine çekildikçe egemen-köle çıkmazını da aşacaktır. Demokratik ulus ancak kadın eksenli toplumsallaşma sürecine dayanırsa gerçek anlamda kendi özüne ulaşacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

(1) Abdullah Öcalan, Toplumsal cinsiyetçiliğin özgürleştirilmesi

(2) A.Öcalan, a.g.e

Kürtler Açısından Türkiye'de Sınıf Mücadelesi ve Ulusal Sorun İlişkisi

Suat Gökalp

Günümüz itibarı ile Kürtlerde sınıf, ulus, ulusallık, ulus-devlet ve nihayetinde Demokratik ulus (vb) gibi kavramsallaştırmalar konusunda bir bilinç devrimi (temel esasları itibariyle) yaşamaktadır. Kuşkusuz derinliğine ve bütünlüğüne anlamak, zaman gerektirmektedir. Bununla birlikte, kimi hususlar var ki, netleştirmediğinde sömürgeci özel-psikolojik savaşın kafa karıştırıcı ve manüplatif etkisine girmeye yol açmaktadır. Böylesi etkiler ise Özgürlük Hareketi'nin (Ö.H'nin) politik hattını anlamayı önlemekte, savrulmaya sebebiyet verebilmektedir. Bu durum, verili tarihi sürecin sunduğu elverişli şartlardan yararlanabilmeyi önleyebilmektedir. Çünkü böylesi süreçler sonuç alabilmek için örgütlü mücadele yürütebilmeyi ve örgütlü hareket edebilmeyi, yine örgütsel- politik hattan sapmamayı/savrulma yaşamamayı gerektirir! Ayrıksı tutumlara girmemeyi, ferdi tutumlara kaymamayı ve doğrultu kaybını yaşamamayı zorunlu kılar. Böylesini net bir doğrultuda örgütlü mücadele yürütebilmek, bahse konu kavramsallaştırmalar noktasında ve özel olarak Kürtlerin tarihsel süreçlerinde bu kavramlar bağlamında yaşamış olduklarına dair net bir tarihi perspektife, sağlam tarihsel kavrayışa ve aynı oranda günceli doğru idrak etmeye bağlıdır. Gravi'sel perspektif ışığında konuya dair eğilmek gereklidir.

1500-1800'lü yıllarda Kürtler iç- özerklik statüsü dahilinde fakat Osmanlı-Safevi tahripkarlığını yaşayarak ayakta kalmıştır. Fiilen 1514, resmi olarak 1639'da coğrafik olarak bölünüp iki yabancı hakim gücün egemenliği altına alınmışlardır.

Bilindiği gibi Ortadoğu'nun sosyo- politik yapısı genel olarak 1700'lere, kısmı müdahaleye uğramış haliyle ise 1800'lere dek kendine özgü bir içerik taşımıştır. Bölge'nin devleti-sistemi bu özgün içerikte bir denklem oluşturmuş, 1800'lere dek varlığını sürdürmüştür. 1740'lardan itibaren Batı'lı hegemon güçlerin Bölge'ye yönelişi, bu özgünlüğü bozacaktır. Batı'da egemenliğini kurup oturtan sistem, Doğu'ya açılmış, yönelimde bulunmuştur. İlk girişi "ticari" görünümlü olsa da, bu eksen üzerinden 1800'lerin başından itibaren siyasal ve zamanla kültürel egemenlik içerecek tarzda bir sistemsel yönelim söz konusu olmuştur. Ulus- devlet modeli başta olmak üzere, kapitalist modernite tüm unsurlarıyla Bölge'ye sızmıştır. Bu sızma Bölge siyasal denkleminde derin alt üst oluşlara, ayrışma ve parçalamalara, sosyal farklılaşma ve başkalaşımlara yol açmıştı, neden olmuştur. Böylesi bir sosyo-politik deprem etkisi sonucu adeta geniş bir tarihsel sayfa açılmıştır. Kürtler, Bölge'nin en kadim halklarından olmaları sebebiyle, bu depremden derinden etkilenmişlerdir.

Tarihsel planda proto- kürt boylar olarak Devletli eril sistemle ilk yakın temas Sumer devlet modeli ile olmuştur. Ancak, toplumda sınıfsal ayrışmanın belirgin olarak açığa çıkışı esas itibariyle Med siyasal organizasyonunun dağılıp Pers devlet iktidarının tarih sahnesine çıkmasıyla olduğundan, devlet ile asıl ilişkilenme Kürtlerde Pers devleti dönemine denk düşer! Bu, Kürt toplumsal gerçekliğinde son derece tahripkar sonuçlar yaratmıştır. En başta öz-kurumsal yapıları dağılır. Kökleri Neolitik kültüre dayalı ortakçı-özyönetim ve bu geleneğe bağlı kabilesel Aşiretsel yönetim anlayışında yarılma gerçekleşir. Pers devlet mekanizması ile işbirliği temelinde varlığını koruma pozisyonuna geçen kesim, Kürt toplumsal üst tabakası olarak belirginleşir. Bu üst tabaka "yabancı" iktidar gücü ile bağımlılık ve işbirliği temelinde ilişkilenmiş, bağımlılık

ve işbirlikçiliği içselleştirmiştir. Böylece Kürt toplusal gerçekliği ve idari geleneğinden kopmuşlardır. Yabancılaşmışlardır! Yabancı iktidarın egemenliği Kürt toplumsal yapısı üzerinde temsil- etmeye başlamışlardır. Bunun karşılığında adına "Kürt Beylik sistemi" diyebileceğimiz yerel özerk idareler elde etmiş, kendi darelitist çıkarlarını muhafaza etmeyi elde etmişlerdir. Elbette, kimi yönleriyle Kürt toplumsal gerçekliğinin korunmasına katkıları da olmuştur. Ancak, Beylik Sistemi'nin oluşum özellikleri, zaman içinde alacağı yapısının ipuçlarını da vermektedir. Bu sistem, Perslerin ardında aynı esaslar üzerinden Helen, Romalılar, Sasaniler, Emeviler, Abbasiler, Akkoyunlar, Safeviler ve Osmanlılar ile de ilişkilenip ayakta kalacaktır! Her şeye rağmen, 1500'li yıllara dek geniş- özerklik halinde varlıklarını sürdürmeleri önemlidir, Kürt toplumsal gerçekliğinin korunmasında – bahsedilen çerçevederol oynamıştır.

Buna karşın alt tabakalarda aşamada olarak derinleşecek olan dağılma öncüsüz kalma (tarihi gelenekli idari anlayıştan yoksunlaşma), bilinçsiz yoğun haline gelme, kültürel yabancılaşma cenderesine çekilerek her gücün üzerinde egemenlik kuracağı bir toplum olma durumu yaşamıştır. Yanı sıra, mülksüzleşip kırda ve kentte yoksul kesimi oluşturma, kurmançlaşma açığa çıkmıştır.

Kürt üst tabakasının Beylik Sistemi, bahse konu niteliği dolayısıyla beyliklerin sayısının çokluğu temelinde- toplumda parçalı bir duruma yol açmıştır. Bundan kaynaklı ayrıksılıklar, farklılaşmalar oluşabilmiştir. Bununla birlikte, bu Beylikler dahilinde Kürt toplumsal Kültürü sınırlı bir çerçeve de olsa da korunup yaşatılabilmiştir. Özellikle Pers egemenlik sürecinden 1514'lere, Çaldıran Savaşı döneminde tek Bağımsızlığa yakın bir statü içinde kalan bu Beylikler, toplumsal varlığın korunup geliştirilmesinde (bahse konu eleştiri boyutlarını taşımakla beraber) tarihsel bir rol oynamışlardır. 1500'lerden itibaren Osmanlı-Safevi çatışması süreçleri devreye girer. Bu çatışma zemininde Kürt Beylikleri çoğunlukla Osmanlı'nın yanında yer alırlar. Bu tutum zaman içinde Beylik statüsünün daralıp sınırlanması ile sonuçlanacaktır!

Bu bağlamda şunu söylemek mümkündür. 1500-1800'lü yıllar boyunca Kürtler iç- özerklik statüsü dahilinde ve fakat Osmanlı- Safevi çatıma (sorunlarının) tahripkarlığını da yaşayarak ayakta kalmıştır. Fiilen 1514, resmi olarak 1639'da coğrafik olarak bölünüp iki yabancı hakim gücün egemenliği altına alınmışlardır. Genelde 1700'ler özelde 1750-1800'yılları arasında Batılı Hegemon güçlerin Osmalı'ya müdahalesi gerçekleşmiştir. Bu müdahale bir yandan sosyo- politik, diğer yandan sosyo- ekonomik yapısında değişimi dayatan bir müdahaledir. Aynı zamanda Osmanlı'nın siyasal egemenlik alanlarını daraltmayı hedeflemektedir. Balkanlar'da böylesi daralmayı yaşar Osmanlı. Bu durum Osmanlı egemenliği altındaki tüm özerk yapılara özelde de Kürt Beyliklerine kendi özerklik statülerini koruma, eski konumlarını sürdürme amaçlı isyanlara, direnişlere başvurmuşlardır. 1847'de Bedirxan Bey isyanın yenilgisiyle isyanlar başarısız kalmıştır. Perslerden başlayıp o döneme değin süren Beylik öncülüğü kapanmış Cemaatler ve Tarikatlar Kürt üst tabakasında yeni öncü unsurlar olarak devreye girmişlerdir. İsyanların yenilgisinde Beyliklerin bir biçimde birleşememeleri, iç- çatışmaları, zihniyet dünyalarında merkezi bir yapı inşa etme fikrinden dahi uzak oluşları, bunun yerine özerklik temelli bağımlılığı tercih eder pozisyonda kalmaları, genel politik- konjonktürel durumu analiz edebilecek bir vizyondan yoksun oluşları, iç ihanetlerin tahripkarlı evd) asli nedenler olarak ifade edilebilinir.

Kürt üst tabakasında yeni öncü yapı olarak öne çıkan cemaat ve tarikatlar çıkışta iktidar karşıtı karaktere haiz olup toplumsal işlev itibarı ile günümüzün sivil toplum kuruluşları gibi rol oynamaktaydılar. Bu yönüyle zaten eskinin Beylik düzenini de destekler pozisyonda idiler. Nakşi ve Kadiri tarikatları bilinen en etkin tarikatlar olmuştur. 1878 Nehri isyanında rolleri belirgin olarak görülebilmektedir. Bu nitelikleri sömürgeci güçlere de görülür. Kısa zamanda bu tarikatların üst tabakalarına müdahale eder ve denetime alıp isyanlara karşı kullanılacak tarzda bir işlevle toplumun karşısına çıkartılıp başkalaşıma uğratılırlar. Böylece Kürt toplumsal gerçekliğinde tahripkar bir rolle kullanılagelinmiştirler.

Böylece 1890-1920'li yıllar arasında, yenilgi ve teslim alınma sonrasında, Kürt Beylikleri adeta iğdiş edilmiştir. Kürt orijinli statü hedefi, yerini ailevi- aşiretsel varlığını korumaya bırakmıştır. Bir yerde bu durum yenilgi ve başarısızlığın kendilerine kesilmiş fatura olmaktadır. Bu ise sonuçta " aile – aşiret çıkarlarını koruma" amaçları uğrunda Kürtlük "Pazar metası" kabilinden kullanılır, araçsallaştırılır hale düşürülmüştür! Elbette, bir sınıf olarak Kürt üst tabakası'nın kendiside araçsal kılınmıştır. İdeolojik, örgütsel ve maddi şartları elvermediği halde, sömürgeci güçlerle bu üst tabaka kullanıp Kürt toplumu üzerinde inşa edilmek istenen Türk egemen sınıf tahakkümünün işbirlikçisi "burjuva sınıf olarak konumlandırılmıştır. Gravi'nin dediği gibi, aristokratik ve işbirlikçi kılınmış Tarikatçı gelenek Kürt toplumu gerçekliğinde "özel ve örtülü soykırım" geliştirilmesinin aracı haline getirmiştir. Bu ise, objektif olarak Kürt toplumsal özgürlük sorununun çözümünde "burjuva öncülüğünün maddi zeminini yok eder. Sorun, Kürt yoksul ve emekçilerinin çözmesi gereken bir sorun haline gelir! Sömürge-

ciler bu realiteyi gördüklerinden, bir yandan soykırımla inlemeye, diğer yandan Kürt toplumunda emekçi çizginin gelişimini engelleme çabasına yönelmişlerdir.

Kürt üst tabakası 1847 yenilgisinden başlayarak Beylik dönemlerine özgü kurumsal yapıları kaybederler. Bu kurumlaşmalar peyder pey gerileyip daralmayı yaşalar. Tasfiye sürece yayılarak işlemiştir. 1900'e gelindiğinde, bir nevi "Beylik artıkları" diye tanımlanabilecek kesimler –kullanılmak üzere- sömürgeci metropollere taşınırlar. Gösterdikleri işbirliği karşılığında şahsi- ailevi- aşiretsel varlıklarını koruma hakkı tanınır. Bu süreçlerde paradoksal bir şekilde hem ortam bulduklarında isyan örgütlemeye ve hem de sömürgeci ulusu'un inşa sürecinde rol üstlenirler (ittihatçı çalışmalarda yer alarak). Bir yandan Orda da yer alır, bir yandan Kürtçülük esaslı Batılı güçlerle diplomatik ilişkiler kurma peşinde koşarlar. Böylesine bir "milliyetçilik" tutumun sahibi olurlar. Bu "milliyetçilik",ifade edilen karakter itibariyle " ilkel- milliyetçilik" olarak tanımlanmaktadır. İlkel – milliyetçilik, o zamandan başlayarak Kürt üst tabakasının politik karakterini ifade ede gelmiştir. Bu zihniyet ve onun politik algısı, isyanlar boyunca toplumda bir Kürtlük duygusu oluşturmuştur. Ancak bağımlı bir "kralcılık" anlayışını aşamamışlardır. Kürt ve Kü'çni çerçevede bir programı, strateji ve taktiğe dayalı bir toplumsal hareket düzeyine kendilerini taşıyamamışlardır. Ulusal bir bilinç oluşturamamışlardır. Ulusal bir hareket açığa çıkamamışlardır. 1910-1920 yılları arası süreçte merkezi bir statü edinmeye el veren onca olanağa, olumlu koşula rağmen, bahse konu bu üst tabaka Kürtlüğünden kaynaklı sorunlar, o dönemin konjonktürel ikliminden yararlanabilmeyi engellenmiştir. Kürt toplumunun özgürlük sorunu bu yüzden 100 yıl sonraya havale edilmiş, tarihi fırsat kaçırılmıştır.

Elbette bu duruma Bölge'de kendini yerleşik kılma mücadelesi yürüten Batılı hegemonik güçlerin politikaları da etki yapmıştır! Batı damgalı ulus- devlet modeli 1800'ler de kapitalist- modernite'nin temel bir politikası olarak Bölge'ye yedirilmek istenmiştir. Fakat bu "yabanı bir aşıdır", kolayca tutmamıştır. Buna karşı Bölge halklarının direnişi gelişmiştir. Ancak, başarılı olunmayınca toplumsal yapılarda derin bir bozulmaya, içte ve çevre toplumlarla karşılıklı çatışmalara yol açan tahribatlar yaşanmıştır. Bölge toplumlarının sosyo- kültürel dokularında, yönetici üst sınıfların kurmuş oldukları siyasal denklemde büyük alt üst oluşlar gerçekleşmiştir. Osmanlı, kendince geliştirdiği "yapay ulusçuluklar' ile (Osmanlıcılı ki Panislamizm vd) karşı çıkmaya, kendi çözümünü geliştirmeye çalışmış ve fakat başarılı olamamıştır. Sonuçta Batı destekli politik müdahaleye maruz kalmıştır. İttihatçı hareket, Kemalist hareket (tıpkı günümüzde siyasal- İslam ile yapılmaya çalışıldığı gibi) devreye konulmuş, Osmanlı'nın yıkılışı gerçekleşmiştir. Bölge'de genel bir "ulusal kurtuluşçuluk" furyası başlamış, görece bağımsızlıklar edinilmiştir. Bölge'nin etnik, kültürel, inançsal realitelerini hiçe sayarak Batı hegemonik çıkarları yönünde Bölge sınırları çizilmiş, siyasal denklem yeniden kurgulanmıştır. Bu denklemde Kürtler küresel ve Bölgesel güçler arası çıkar ilişkilerinin araçsal faktörü kılınmış, süreç tamamlanınca da inkar – red kapanına sokularak denklem dışına atılıp yok sayılmıştır. Kür'tan, fiilen 1514, resmi olarak 1639'da ikiye bölünerek, 1700-1800 yılları arası zayıflatılıp güçsüz kılınarak, 1800, 1940 yılları arası baskı, katliam ve kendine özgü soykırım uygulamalarına tabi tutularak; 1916 Sykes- Picot, 1923 Cazan, 1926'lı yılların yeni dizayn sürecinin dışında bırakılıp inkar edilerek bütünlüklü bir soykırım sisteminin pençesine atılmıştır. "Kürt Kapanı" böyle kurulmuştur. Elbette buna karşı Süleymaniye'den Antep'e, Sino ve Mehabad'tan Ağrı ve Dersim'e, Qamışlo'dan Amed'e isyanlar gelişmiştir. Ancak, bahse konu iç ve dış nedenlerden ötürü başarılı olunmamış, yenilgiyle sonuçlanmıştır. Bu sürece Kuzey özelinde eğilip daha yakında incelemek yararlı olacaktır.

Özü itibariyle bu yıllarda (1920-1980) Kürt toplumsal gerçekliğine bütünlüklü bir soykırım politikası dayatılmıştır. Kürtlerin bu politikaya karşı duruşu ise kültürel-toplumsal varlıklarını koruma anlamını taşımıştır. Kürtlerin kendisinden(özel de üst tabakadan), küresel hegemonik politika ve hesaplarından kaynaklı boyutlar ana hatları ile konmaya çalışıldı. Bunlara ek olarak, kuzey parçasında Türk egemen sınıfların iç- iktidar çatışması ve mücadelesinin de yansıması, derin tahripkar sonuçları olmuştur.

Bilindiği gibi, Osmanlı enkazı üzerinde yeni bir siyasi yapı inşa etme mücadelesinin kliklerinden biri olan ittihatçı klik, savaşın sonunda (destekçisi Almanya'nın yenilgisine gerek) yenilmiştir. Mustafa Kemal ve ekibi o şartlarda, coğrafyanın etnik ve inançsal realitesini de gözeterek yeni bir ulusalcılık geliştirmek isterler. Gravi buna "Anadolu Ulusalcılığı" tanımı getirmektedir. Elbette bu ekip de iktidarcıdır, çağ gereği ulusalcıdır. Ancak, sosyo- kültürel gerçekliği hesaplayarak bir buluşma zemini yakalamaya çalışmaktadır. Bunun verilerini Amasya Protokolü, Erzurum ve Sivas kongreleri, ilk BMM 'si temsili ve ittifakında, yine 10 Mart 1922'deki Kürt Reform Kanunu'nda, 1921 Anayasası'nın ruhunda girmek, tespit etmek mümkündür. Anadolu halklarının birliğinin temel harcı olarak Türk ve Kürt ittifakı geliştirilmek istenmektedir. Ulusçuluk anlayışları buraya oturtulmak istenir. Kapitalist modernite güçleriyle ilişkileri vardır, ancak bahse konu ulusçuluk anlayışı dolayısıyla, kendilerine özgü bir çizgiyi

de muhafaza etmek isterler. Bu durum, İngiliz hegemonik çıkarlarıyla çelişmekte; politikalarına mutlak itaat isteyen tutumla uyuşmamaktadır. Sonuçta İngiliz hegemonik gücü M. Kemal ve ekibi siyaseten tasfiyeye yönelir. Kendi güdümlerinde bir çizgiye çekilmiş olan İnönü-Çakmak ikilisi aracılığıyla siteme yeni bir yön verirler! M. Kemal sembolik bir figür olarak adeta

İlkel - milliyetçilik, o zamandan başlayarak Kürt üst tabakasının politik karakterini ifade ede gelmiştir. Bu zihniyet ve onun politik algısı, isyanlar boyunca toplumda bir Kürtlük duygusu oluşturmuştur. Ancak bağımlı bir "kralcılık" anlayışını aşamamışlardır.

köşk'e hapsedilir. İnönü-Çakmak ikilisin öncülüğünde, "Kemal" ismi etrafında oluşan sembolik anlamı da araçsal kılıf olarak kullanıp "Kemalizm" adı ile anılacak olan ideolojiyi 1923'lerden başlayarak şekillendirirler. Buna göre Türk homojen-ulus anlayışını 1924 Anayasası ile resmiyete kavuştururlar. İktidarı ele geçirirler. Bu temelde tüm muhalifler etkisizleştirilir, yenilen ittihatçılar (Çakmak'ta temsil edilerek) yedeklenerek Kemalist ideoloji ile ittifak halinde, halen bir biçimde "ben varım" demeye çalışan Kürtlere yönelime başlarlar. "1925 komplosu" diye …….. adlandırılan süreç böyle başlar. Kürtlerle Türkler arasında kurulan tarihi ilişki zemini böylece dinamitlenir. Kendine özgü ve anti-kürt karakterli soykırım modeli tüm uygulamalarıyla devreye konur. "Türklük" esaslı yapay ve üsten dayatmacı bu politika ve ulusçuluk anlayışı toplumlara zorla kabul ettirilmeye çalışılır.

Bu dönemde Güney parçasında Arap-Baasçı iktidarı kendi içinde iktidar mücadelesini nihayete erdirememiştir ve tümden bir baskı ve egemenlik oluşturamamıştır. Bundan kaynaklı boşluk doğmuştur. Bu boşluğu Güneyli işbirlikçi ve (devletçi zihniyeti) taşıyan üst tabaka Kürtleri değerlendirmiş, ilkel-milliyetçi çizgiyi daha belirgin kılarak kendilerini örgütleyip devletli-sistemin uzantısı olarak yerelde iktidar olmuşlardır. Kuzey'de ise, yeni iktidar kliğinin politik hattının kendilerini tümden denklem dışına attığını gören, bundan rahatsızlık duyan ve buna karşı isyan örgütlenmesine giren Kürt üst tabakalarının girişimleri başlar! Ancak, bir biçimde sistemli ilişkili konumlanışa sahip (orduda da yer alan) pozisyonlarından dolayı zaten devlet kontrolünde bulunduğundan, daha başından müdahaleye uğrayıp provokasyonlarla da erken doğuma zorlanıp yenilgiye uğratan akıbete uğratılırlar. (Şeyh Said isyanı) Örgütlü bir Kürt hareketinin gelişiminin önü alınmak istenir. Yine, kırsalda, birbirinden yalıtılmış durumda olan, iyi-kötü Kürtlüğü bir biçimde taşıyan Kürt yerel idarecilere alışmış yoksul halk kesimleri, karşılarına çıkan homojen ulus-devlet uygulamalarına tepki duymakta, yabancılık çekmekte ve reaksiyoner nitelikte lokal ayaklanmalar geliştirmektedir. Çok sayıda olsa da, başarı şansı olmayan bu hareketlenmelerde yenilgiye uğratılmıştır. Kürt üst tabakası yeni arayışlara koyulur. Görece daha organizeli olmak Ağrı isyanı planlanır ama sonuç yine yenilgi olur. Kürtlüğün tümden denetime alınamadığı alan olarak Dersim kalmıştır, oraya da müdahale gelişir. Bu yönelime karşı Dersim Kürtleri özvarlıklarını koruma amaçlı meşru direnişi sergilerler. Ancak, yine yetmez, yenilgi yaşanır. Böylelikle 1925-1938 yılları arasında, Kürt üst tabakası öncülüğünde Kemalist-ulusalcı iktidarın kendilerinin varlıklarına yönelttiği soykırımcı uygulamalarına karşı varlıklarını kuruma mücadelesi veren Kürtler başarılı olamamış, yenilmişlerdir. Sonuçta çok daha derinlikli ve bütünlük arz eden bir sömürgeci yönelime kapı aralanmıştır.

Bu yıllar Kürt toplumsal gerçekliğinin anlaşılıp doğru tanımlanabilmesi açısından hayli önemli derslerle doludur. Türk ulus-devletinde Kürtler daha uluslaşmadan katı bir inkar ve imha sistemiyle karşılaşıyorlar. Bu, öz kimlik öğelerini yitirmelerine yol açan tahribatlar yaratıyor. 1925-1940'lı yılara sığdırılan baskı ve katliamlarla eşgüdüm içinde 1925'de Şark Islahat Kanunu, 1935'de Mecburi İskan Kanunu gibi kanunlarla işleyen derinleştirilmiş asimilasyon ve eritme politikalarına tabi tutuluyorlar. Böylece Kürtlere bütünlüklü bir politika dahilinde toplumsal varlıklarını tasfiye dayatılıyor. Bu realite doğru tanımlanmadan 1925-1950'li yıllarında Kürtlerce yürütülen "Varlığını koruma mücadelesi" de doğru anlaşılamaz, Kürt Hareketi doğru tanımlanıp analize tabi tutulamaz.

Elbette tüm bu gerçekliğe rağmen, tekrardan ve özet olarak, Kürtlerden kaynaklı nedenleri ele almak gerekir. Çünkü 1'ci ve 2'ci dünya savaşları arası yıllarda TC rejimi hala inşa sürecindedir ve önemli zayıflıkları taşımaktadır. Sürecin başından itibaren modern bir Kürt ulusal hareketinin gelişebilme koşulları mevcuttur. Klasik gerekçeler (kapitalistleşme zayıf, burjuva sınıfı yok, öncülük yok vs) asli yanıtlar sunmamaktadır. O dönem şartlarında benzer koşulu yaşayıp da gelişim göstererek statü sahibi olan örnekler hiç de az değildir! Yine, küresel hegemon güçler yeni dizayn planlarken daha baştan herhangi bir gücü, toplumu dıştalamıyor, nedenli güç olup etki düzeyine sahip olduklarını gözetmektedirler. Dolayısıyla, böyle bir engel de başlangıçta yoktur. Asli nedenleri içte aramak, bunları sonradan belirleyici hale gelecek engeller olarak değerlendirmek daha doğru sonuçlara oluştura bilir.

İçsel nedenlerin başında kuşkusuz Kürt üst tabakasının tarih içinde şekillenmiş olan bağımlılık esaslı

işbirlikçi karakteri gelir. Bahse konu yıllara geldiğin de zihni olarak sömürgeci güçlere bağımlı kalıp ailevi-aşiretsel çıkarlarını güvenceye alıp yerel iktidar edinme yerleşik hal olmuştur. Bu şekilde topluma öncülük etmişlerdir. İlkel-milliyetçi anlayışları onları ulusal demokratik taleplerden, böylesi bir zihniyet ve özgürlükçü bir programa ulaşmaktan uzak tutmuştur. Dünya görüş ve algılarını dar kılmıştır. Zihniyet dünyalarında –Gravi nin ifadesiyle- özgürlük, bağımsızlık silinmiş gibidir. " Bir merkezi güce bağlı olmadan, sırtını dayanmadan ayakta kalınamaz" inancı hakimdir. Kültürel yabancılaşma ve bunu topluma taşıma gibi tahripkar rol oynamaları söz konusudur. Tüm bu yönler dolayısıyla, devletli-sistemin uzantısı rolünü görmüşlerdir. Sömürgeci güçlerin uygulamalarını engelleme gücüne sahip olamadıkları gibi, objektif olarak meşru kılıcısı görevi görmüşlerdir.

Alt tabakalardan, yoksul kesimden kaynaklı yönlerde vardır. Üst tabaka da yaşanan başkalaşım, halka yabancılaşma ve toplumun geleneksel kültürde bir idari öncülükten yoksunlaşıp gerilemesi yaşamıştır. Bu gerileme, bilinçsizliğe yol açmıştır. Aile ve kabile formatın da kalmaya, parçalanmaya neden olmuştur. Böylesi bir sosyo-politik zeminde toplum kendi içinde ailevi nedenlerden kaynaklı çatışır, enerjisini bu noktada tüketir hale gelmiştir. Kendi kendini boğuntuya getirip zayıflatan bir toplum gerçeği oluşmuştur. Ailesel-aşiretsel ölçüler "namus" olarak algılanmıştır. Toplumsal norm-namus tan türeyen namus anlayışının toplumsal niteliği aile-aşiret sınırlarına sıkıştırılıp daralmıştır. Toplumsal namustan/ahlaktan kopuş ise toplumu zayıflatan, güçsüzleştiren durumlar açığa çıkarmış, bu ise ulusal toplum ve ulusal bilinç düzeyine ulaşmada engelleyici rol oynayabilmiştir.

Bu şekilde ele alınabilinecek içsel nedenler, Kürtlerin 1920-1950 li yıllar arasında uluslaşma, statü sahibi olmaların da, kendilerinden kaynaklı engelleyici faktörler olarak rol oynamıştır. 1950 li yıllara böyle getirilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde diğer parçalarda da farklı bir durumdan bahsedilememektedir. Doğu da Muhabad yıkılmış, ilkel-milliyetçi KDP çizgisi umut vaad etmekten çok uzaktır. Kuzey de isyan ve direniş bastırılıp yenilgiye uğratılmıştır. Genel bir sessizlik yaşanmaktadır. Kürt hareketi bir geçiş sürecindedir. Üst tabaka geleneksel önderliği yıkılıp tasfiye olmuştur. Gravi nin ifade ettiği gibi, kürt varlığı ve özgür yaşam istemine dair karamsarlık, güvensizlik ve inançsızlık oluşmuştur. Çağdaş Kürtlük daha doğmadan boğdurulmuştur. Üst tabaka öncülüklü girişimler sonuç vermemiş, "düşük doğum" aneden olmuştur. Modern sınıf öncülüğü açığa çıkamamıştır. Kürtlükten kaçan aydın tipolojisi türemiştir. Dağınık ve parçalı durumdaki geniş halk yığınları ise varlık sürdürme çabasına gömülmüştür.

Kuzey de, böylesi bir iklimde "49'lar davası" ile beraber bir kıpırdanış yaşanmıştır. İlkel-milliyetçi çizgisi bu kez kuzey de T-KDP adıyla ortaya çıkar. Cılızdır. Ki, kısa zamanda devlet denetimine girmiştir. Özellikle Faik BUCAK ın öldürülmesi sonrasında bu kesim üzerinde devlet kontrolü oturtulmuştur. O dönem Türk solu nun Kür'an uzantıları ise hakim ulus hastalığı olan sosyal şovenizm den muzdariptirler. Dönem itibarı ile en temel tartışma konusu Kürt ve Kür'ın varlığıdır. Bu kavramlar etrafındaki tartışmalarla küresel sistem ve onunla ilişkili sömürgecilikçe yaratılan tabular kırılmak istenmektedir. Ancak, slogandan öteye geçilememekte, net bir programa kavuşulamamakta ve kaba sosyolojik analizlerin dışına çıkılamamaktadır. Gravi nin yaptığı benzetmeyle ifade edersek, kuzey de bu çizgi etrafındaki analizler ikinci meşruiyet döneminde Kürt Teali Cemiyeti'nin gerisinde kalabilmektedir.

1950'li; 60'lı yıllarda Kür'ın her parçasın Reel-sosyalist ve ilkel-milliyetçi çizgiden oluşan ikili ideolojik açmaz bulunmaktadır. Aslında, reel-sosyalist etki taşıyan sol tandanslı grupları da ilkel-milliyetçi çizginin türevi olarak ele almak yerinde olacaktır. Orta sınıf çizgisini temsil eden küçük-burjuva reformist-milliyetçiliğin özü buraya oturur çünkü! Diğer parçalarda da versiyonları bulunmaktadır. (DDKO, YNK, KOMALA, özgürlük yolu vd). Bu çizginin üzerinde yükseldiği zemin esas itibar ile geleneksel toplumun çözülüp ülkenin parçalandığı ve yerine inkar sisteminin egemenliğinin tesis edildiği ve bu temelde kapitalist ekonominin yansıdığı kentsel zemindir. Kent küçük burjuvazisini de temsil etmektedir. Kürt milli burjuvazisi gelişemediğinden, bunlar burjuva çizgisini de temsil ede gelmişlerdir. Söylemde keskin olup eylem de reformizmi yaşarlar. Ciddi bir programdan yoksun olmuşlardır. Dar sosyo-ekonomik çıkarlar temelinde emperyalizm ve sömürgecilik ile ilkesiz ve teslimiyetçi ilişkiye daima açık olmuşlardır. Markist söylemi kimi zaman kullansalar da özleri böyledir. Bu yüzdendir ki darlığı, elitizmi ve marjinallığı aşamamışlardır. Geniş kitleler nezdinde Kürtlerde halk ve ulus olma bilincini geliştirememişlerdir. Ciddi bir tarih ve politik çalışmasını pratik-politik zeminde geliştirmekten uzak kalmışlardır. Söylemsel düzeyde kürt halk gerçekliğini dillendirme Türkiye sol geleneği içinde (sınırlı düzeyde) olabilmiştir.

Kısaca şu söylene bilir: 1920-1975 yılları arasında Kür'da ilkel-milliyetçi çizgi (bahse konu karakteriyle) baskın olmuştur. 1975 yenilgisiyle yenilmiş ve başarısız kalmıştır. Bu çizgi, emperyalist ve sömürgeci güçlerle daima dar-çıkarlar ekseninde ilişki de olmuş, kendi dışında bir çizginin gelişmesine imkan tanımamıştır.

1950-70 yılları arasında Güney KDPsi ön planda olmuş, kendi dışındaki tüm hareketleri, çizgileri ya kendi eksenine alıp uydulaştırmış, ya da aksi hareketler ettiklerinde entrika ve komplolar, sömürgecilere teslim etme gibi kirli yol ve yöntemlerle tasfiye etmiştir. Dr. Şiwanlara- kuzeyde- Dr. Muinilere- Doğuda- yapılanlar bunun çarpıcı örnekleri olmaktadır. Tıpkı Stalin'in tüm diğer ülke devrimlerini "Anayurt Rusya'yı koruma" adına satması gibi, Güney KDP'si de Kürdistan'ın tüm diğer parçalardaki devrimci hareketlerini Güney'deki (esasta aşiretsel, dar yerel) çıkarları uğruna satmıştır. Asla gerçek anlamda ulusal toplum refleksine sahip olmamıştır. Nasıl ki 1970-75 yılları aralığında zayıflama, yenilme sürecine girmişse, ancak o şartlar altında değişik gruplar (esasta ilkel milliyetçiliğin orta sınıf türeci olan, YNK, KOMALA, DDKO, ÖZGÜRLÜK YOLU vb.) gelişebilmiş, çıkış yapabilmişlerdir. Bu tarihten itibaren, yani 1975- 1980'e dek yenilip gerileyen ilkel milliyetçi çizgi ile bunun türevi ve uzantısı olan reformist milliyetçi orta sınıf çizgisi aynı engelleyici çabayı bu kez yoksul emekçi çizgiye karşı göstermişlerdir. Son derece entrikacı ve saldırgan bir şekilde yönelimler gerçekleştirmişlerdir. Örneğin 1979- 1980 arasında Mardin, Urfa ve Amed'de saldırıp Özgürlük Hareketi'nin çıkış süreci kadrolarından 50'yi aşkın militanı katletmişlerdir. Karakteristik özsel nitelikleri itibariyle objektif olarak devletçi zihniyeti temsil ettikleri için, sömürgeci rejim direk ya da dolaylı yollarla bu hareketleri teşvik etmiş ya da ortam sunmuştur. Dönemin hareketlerine etkide bulunan Türkiye sol geleneği Kürt halk bilincinin oluşup güncellenmesinde katkılar sunmuşlardır. Ancak daha çok romantik duygu kulbarı ile sınırlı kalmış eylemsel kulvarda gelişme gösterememişlerdir. Ardılları ise hakim ulus anlayışının sosyal şoven zehrini taşıyıp reformist-milliyetçi Kürt gruplara da sızarak böylesi tahripkar etkiye neden olabilmişlerdir. Sonuçta bahse konu tüm çizgi ve eğilimler, belirtilen yapıları dolayısıyla Kürt toplumsal sorununun çözümüne yanıt oluşturamamışlardır. Halk özgürlük çizgisinin Öcalan öncülüğünde çıkış gerçekleştirdiği zemin ve iklim böylesi bir zemindir.

Batılı hegemonik güçlerin politikaları da etki yapmıştır! Batı damgalı ulus- devlet modeli 1800'ler de kapitalist- modernite'nin temel bir politikası olarak Bölge'ye yedirilmek istenmiştir. Fakat bu "yabanı bir aşıdır", kolayca tutmamıştır.

1970'li yıllarlın iklimine dair Öcalan şunları belirtmektedir. " Kürtlük modernist yaşam karşısında tam bir ayak bağı konumuna indirgenmişti. Burjuva ulusal hareketi oluşturması gereken sınıf zemini daha doğuşunda kendini Türk olarak tanımlamak zorundaydı. Entelektüelin konumu Kürtlüğün inkârıyla yakından bağlantılıydı. Entelektüel Kürt olamayandı. 1970'ler Kürdistan'ın ve Kürtlerin çağdaşlık doğrultusunu kökten belirleyebilmek için karar gerektiren yıllardı."

Açık ki; "Kürt var mı yok mu" tartışmasının olduğu zamansal kesitte " Kürt vardır" demek, başlı başına bir yöntemsel doğruluğu ifade etmek demektir. Bunu tamamlayacak bir diğer adım ise, Kürt toplumsal realitesini tarihsel anlamı bağlamında doğru tanımlayabilmenin önünde engel oluşturan ikili ideolojik kıskaçtan (reel sosyalist ve ilkel milliyetçi) kopuşla, bunlarla mücadele edebilmek mümkün olacaktı. Bunlardan arınmadan doğru bir tanım olası değildi. Nihayetinde, bu ideolojik eksende yapılan tahliller ulus devletçiliğe, dogmatizme kaymışlardır. Bunlar sonuç almamış, çözüm açığa çıkaramamışlardır. Dolayısıyla, o günün şartlarında Kürt halk geçekliğine ve Kürtlerin ulus olmaktan kaynaklı haklarının yasaklanmasıyla ilgili sorunların çözümüne dair bilgiler sığdır; genel- geçerdir. Gerçekçi bir somut çözümü içermeyen darlıktadır. Bilinen tek şey direnilmesi gerektiğidir. Fakat teori yaşama göre dönüşüm sağlayacak, yeni çıkış gerçekleşecekti. İşte Özgürlük Hareketi'nin ve Öcalan'ın çıkışı bu iklimde sağlanmıştır. Öcalan da bu çıkışlarında Dev-Genç, Mahir, Deniz, İbo'larca temsil edilen gelenekten etkilendiklerini söylemektedir. Ancak Kürt halksal gelişiminin tarihi şekillenmesinde oluşan geleneğe bağlı olan özgün bir yanda daima korunmuştur. Böylece Kürdistan tarihinde ilkel- milliyetçi çizgi dışında, sınıfsal ve ulusal perspektifte yoksul halk geleneğine dayalı özgürlükçü bir çizgi çıkış yapacaktır, gelişecek ve tüm parçalarda etki yaratan, örgütlenen ve eyleme geçen realiteye sahip olacaktır. Bu tarihimiz açısından her yönüyle bir 'dönemeç', devrimsel gelişme, tarihsel yeniden ayağa kalkış anlamına gelecektir. Bu niteliğinin daha iyi anlaşılıp, çıkışta yaşanan hatalı kavrayışların nasıl zorlayıcı olabildiğini irledemek için çıkış koşullarına daha yakından bakmak gerekir

1970'ler, devrim (1968 devrimci devrimci gençlik hareketi) ve karşı-devrim (finans çağının toplumsal ahlakı yıkan gelişimi) ikileminin çelişkisi ve çatışmasın da yılları almaktadır. 68 hareketinin anti- modernist kültür devrimine, finans çağı ile toplumsal ahlakı zayıflatıp kültürel çürümeyi geliştirme ile yanıt verilmiştir. Finans sistemi iktidar ve devleti yoğunlaştırmış, ulus devleti kendine daha da bağlamıştır. Bu kapitalist modernitenin küresel bunalım süreçlerine denk düşen zaman diliminde gerçekleşmiştir. Türkiye de bu ikili

genel eğilimin etkisine girmiştir. 68 kuşağının devrimci fikirleri Türkiye solunu hareketlendirmiştir. Küresel finans krizi sistemsel bunalın etkisinde dünyadaki diğer bağımlı ülkelerde olduğu gibi Türkiye ulus devletini de etkilemiş darbeler geliştirmiştir. “24 Ocak kararları” diye bilinen ‘acı reçeteler’ işleme konmuş, ekonomide dışa açılma adı altında küresel sistem ekonomisi ile daha derin bağımlılık içeren bütünleşme politikaları öne çıkarılmıştır. 1971 ve 1980 darbeleriyle devrimci hareketlerin gelişimi engellenip bahse konu küresel reçetelerin “dikensiz ortamda” pratikleştirilmesi amaçlanmıştır. Yıpranıp zayıflayan ulus devlete zaten Kemalizm ile rövanş arayışında olan siyasal İslam/Türk İslam sentezli milliyetçi takviye yapılıp desteklenir. Böyle çıkış aranır. Küresel hegemonik sistem “yedekli çalışma” ve bağımlı ülkeleri böyle yönetme politikasını o zamandan başlayarak Türkiye’ de temellendirmeye koyulmuştur.

Aynı süreçlerde reel sosyalist sistem de bunalım içindedir. Bu bunalımda en öenmli husus ise “ulus devlet” anlayışında açığa çıkmakta ve yaşanmaktadır. Bilindiği gibi ABD’nin 1. Emperyalist paylaşım savaşı ardından hegomonik çıkış amaçları ile ilgili planı gereği “ Willson prensipleri” diye anılan “ulusların kaderlerini tayin hakkı- UKKTH” projesi gündeme girmiştir. Toplumların, ulusların özgürlük sorunu bir ihtiyaç olarak kendisini dayatmaktadır. Batılı hegemon güçlerin buna binaen çözüm projeleri, yanıtları olmuştur. Lenin’in de sömürge ve ezilen halklar açısından farklılıkları olsa da, ulus-devler çerçevesini aşmayan UKKTH’nı öne çıkarır. Bunun bilimsel sosyalist kuramdaki tarihsel dayanağı esas itibariyle Hegelci devlet anlayışıdır. Almanya’nın dağınık ve parçalı olduğu koşullarda merkezi devlet bir çözüm olarak görülmüş, Hegelci devlet anlayışı, Marks ve Engels tarafından desteklenmiştir. Buna bağlı olarak, Paris komünü deneyimi de çok daha derinliğine incelenmeden “burjuva diktası varsa proleterya diktatörlüğü de olmalı” türünden bir kavramsallaştırmaya gidilmiştir. Daha o yıllarda bilimsel sosyalizme sızan bu devletçi anlayışın yanlışlığını anarşistler görmüş eleştirmiştir. Bernstein haklı eleştirilerde bulunmuş ancak konuyu ele alış ve alternatif sunum itibariyle liberalizme sağ sapmaya kayan savrulması yüzünden çözüm olamamıştır. Marks devlet tahlilinde zayıflığını görüp giderme arayışına girmiş ama ömrü buna yetmemiştir. Engels “ilkel komünal toplum” tahliliyle görece bir derinlik katmıştır. Lenin Bernsteincı savrulmaya tepkiyle de ilgili olarak proleterya diktatörlüğünü devlet eksenli derinleştirir. Kropotkin’in “SSCB’yi demokrasi üzerinden kalıcılaştırma” önerisinde bulunuşu söz konusudur. Lenin, o süreçlerde içte ve dışta yaşanan toplumsal ihtiyaç ve sorunlarından sonuçlar çıkarıp “sosyalizme ancak en geniş demokrasi üzerinden geçilir/gidilir” der. Dolayısıyla devlet tahliline yeniden koyulur. Ancak onun ömrü de yetmez. Sonuçta bilimsel sosyalizmde yer edinen Hegelci devlet anlayışı proleterya diktatörlüğü tezleri üzerinden hareket eden Stalin ulusal sorunun çözümünü devletle özdeşleştirir. Stalinist ulus devlet modeli olarak SSCB ve bağlantılı reel sosyalist ülke ve hareketlere bu model yayılır. Reel sosyalizmin en temel çözülme nedenlerinden olan ulus devletçi sapma çıkış koşullarında bu sistemden etkilenen Özgürlük Hareketini de kapsamış; Öcalan’ın ifadesiyle belirtirsek “ulus devletçi ideolojik muğlaklığı yaşamasına neden olmuştur.

Reel sosyalizmin bu yanılgılarını derinden yaşayan Türkiye solu, derin kavramsal bunalımı yaşamakta aşırı soyut bir toplum algısı içinde debelenmekte ideolojik planda marjinalliği aşamamaktadır. Sosyalist harekette bir gelişme kıpırdanma olsa da, ideolojik realite böyledir. Siyasal İslam gelişim halindedir. Kürt realitesi bu çevrelerde bir biçimde dillendirilmese de, kendilerine has özgün yol haritalarında sınırlı bir yer tutmaktadır. Kürt toplumsal özgürlük sorunu derinlikli ele alınmamaktadır. Sol hareketi durdurmak için ırkçı faşist gruplar harekete geçirilmiştir. Laik Kemalizm’le rövanşa tutuşan Siyasal İslamın asli uğraşı buna dönüktür. Böylesi çoklu ideolojiler ile mücadele ortamı vardır. Ulusal devlet ile toplumculuğun karıştırıldığı düşünsel zemin bu ortamda şekillenmiştir. Öcalan’ın bahsettiği “ulus-devletçi ideolojik muğlâklık” bir de böylesi Türkiye koşullarından etkilenerek oluşmuştur. Ayrıca 1950-70’li yıllar arasında Stalinist ulus-devlet modeliyle sonuna ulaşan ulusal kurtuluş mücadelelerinin varlığı da teşvik edici bir etki yaratmıştır.

Elbette Kürt Hareketi’nin çıkışta yaşadığı “ulusal devletçi ideolojik muğlaklık” realitenin bir yanını ifade etmektedir. Özgürlük Hareketi bahse konu neolitik-komünalist gelenekten beslenen demokratik toplumcu bir damar daha vardır ki, Öcalan bu durumu özetle şöyle aktarıyor. Ulus- devletçilik ile geleneksel demokratik toplumculuğun eklektik ele alınması üzerine bir program edinilmiştir. Nihayetinde, Özgürlük Hareketi, o gün itibariyle gerek reel sosyalist ideolojik açmazları, revizyonizmi, gerekse Türkiye soluna da sinen ulus- devletçi modeli derinlikli çözüp aşacak deney tecrübe ve kapasiteye sahip değildi. “Sömürge Kürdistan” tezine bağlı kalınarak bahse konu ulusal kurtuluşçu teori esas alınmıştır. Özgünlük olarak salt kurumsal- ideolojik çerçeve ile yetinilmeyecek, özgür yaşam için devrimci savaşa girişilip örgüt ve eylem iç içe geliştirilecektir. Bu Kürt toplumsal gerçekliğine, onun tarihsel toplumsal kimliğine dayatılan inkar ve yok etme politikası ile ilişkili olarak böyle olmak zorundaydı. Bu yönüyle varlığını kabul ettirme ve özgür-

lük mücadelesini iç içe ele almak durumundaydı, öyle de yapıldı. Çünkü varlığın inkarı zemininde özgürlük sorunu olmaz! Öncelikle varlılığın ispatı mücadelesi gereklidir. Bu "diriliş devrimi"ni ifade edecekti, öyle de oldu. İspatı sağlanan bu toplumsal varlığa özgür mekân, statü edinme mücadelesi gerekliydi. Bahse konu soykırım uygulamaları ancak böyle durdurulabilirdi, öyle de hareket edildi ve edilmektedir. Bu politik amaca sahip sömürgecilik zorun her türlü yol ve yöntemi kullanmış, hala da kullanmaktadır. Buna karşın ancak meşru savunma esaslı şiddet ile direnilebilirdi, öyle de yapıldı ve bu esaslarda direniş sürmektedir. "Bölünmezlik" fetişizmine oturtulan sömürgeci ulus-devlete karşı ayrı bir ulus devlet hedefine ancak zor ile ulaşılabilinirdi. Bu ve benzeri realist okumalar üzerinden stratejik ve taktik belirlenecek program şekillendirilip mücadele geliştirilecekti. Anti-sömürgeci ve halk savaşı stratejisini içeren bir ulusal kurtuluş stratejisi belirlendi direniş başladı. Kuşkusuz bugün Özgürlük Hareketi Kürt siyasal hareketinde paradigmasal değişim yaşanmış ve ulus devletçi kurtuluş stratejisi bünyesinde devletçi çözümü esas aldığından eleştirilip aşılmıştır. Fakat bahse konu yılların şartları ve Özgürlük Hareketinin o dönemdeki anlamında ele alındığında o strateji birçok gelişime zemin oluşturmuştur. Hayatın pratik öğreticiliği, teori-kuram düzleminde olgulaştırıcı dersleri ışığında demokratik ulus gerçeğine ulaşana dek bahse konu strateji temelinde mücadele yürütülmüş, eksik-aksaklıklar taşımakla birlikte bu mücadele üzerinden ulusal diriliş devrimi gerçekleştirilmiştir.

Demokratik ulus 2003'te resmen ilan edilmiştir. Öcalan bunu "3. büyük doğuş" diye tanımlamaktadır. Öcalan bu üç doğuş kesitini şöyle izah etmiştir. Birinci doğuş, 1973 ile 78 yılları arasında yaşanmış devrimci fikirler ile tanışıp buluşarak Kürtlük bilincini edinmenin zihinsel doğuşunu ifade etmiştir. İkinci doğuş 1980-2003 yılları arasında yaşanmıştır. Bu dönemde, bahse konu bilinç temelinde örgütlenilmiş, eyleme geçilmiş ve ulusal diriliş devrimini gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte nesneleştirilmiş Kürt'ten özneleşen Kürtlüğe geçiş sağlanmıştır. Üçüncü doğuş ise 2003 ile günümüz arasını içermekte özneleşmiş bulunan özü zenginleştirmeyi, kalıcı varlık haline getirmeyi ve özgür yaşamda ısrar etmeyi ifade etmektedir. Böylece Özgürlük Hareketi mücadelesi sürecinde Kürt toplumsal özgürlük sorununu çözmede ilk defa ilkel milliyetçi çizgi dışında bir çizgisel hat oluşturulmuştur. Bu hat, çeşitli tarihsel aşamalardan geçerek eksiklik ve yanılgılardan kurtularak çözümleyici bir ideolojik düzeyi açığa çıkarmış. Buna uygun pratik hattı içeren devrimci demokratik program şekillendirilmiştir. Bugün Kürdistan ve Kürt ulusal toplum gerçekliği nezdinde açığa çıkarılan kazanımlar, yaratılan değerle ve ulaşılan düzey hangi bakımdan ele alınırsa alınsın, her bir başlı başına tarihidir, devrimseldir, çığır açıcı niteliktedir. Bügün Kürdistan sathında iki temel çizgi üzerinde ulusal özgürlük mücadelesi sürmektedir. Bunlar; Güney merkezli ilkel- milliyetçi zihinlerin öncülüğündeki ulusal devletçilik ve Kuzey merkezli demokratik modernite- demokratik komünalist zihniyetin öncülüğündeki demokratik ulusçuluktur. Bununla birlikte dört parçadaki diasporadaki Kürt toplumsallığının genelini etkileme, örgütleme harekete geçirme, modern ulusal özgürlükçü örgütlenmelerde birleştirilip direnişe geçirici etki ve öncülüğü ile asli umut sunan çizgi Demokratik Komünalist çizgidir.

Sonuç olarak, Kürt ulusunun toplumsal özgürlük sorunun açığa çıkışı ve tarihi seyir içinde aldığı biçim; sorunun katmerleşmesi, bunda rol oynayan ideolojik yapılar ile bunlara dayalı örgütlenmelerin tahripkar rolleri tartışıldı. Öte yandan küresel ve yerel egemen güçlerin bu sorundaki rolleri ana hatlarıyla ele alınmaya analiz edilmeye çalışıldı. Alternatif gelişim esaslı özgürlük hareketi çıkışı bu konularda zihinsel, sınıfsal ve ulusal bir netleştirme sağlamıştır. Özgürlük Hareketi bu işlevi ile devrimsel bir tarihi misyona sahiptir. Toplumun bu mücadeleyi sahiplenişi böylesi bir arka plana özgürlükçü güncel perspektife dayalıdır. Artık kafası karışık, siyasetten anlamayan, kendine güvenmeyen, iradesiz, nesne kılınmış Kürt gerçekliği yıkılmıştır. Yani paradigmasal zihinsel bakış ile iradeli özgüvene sahip ve mutlak statüye kitlenmiş bir toplumsal Kürt gerçekliği açığa çıkarılmıştır. Geriye dönüş yoktur.

Zorbalık ve Yalana Dayalı Düzene Karşı Özgürlük ve Adalete Dayanan Düzenin Direnişi

Özgür Yıldız

"Hukuk ve etik konusundaki kitapları açıyorum; profesör ve hukukçuları dinliyorum ve zihnim tavlayıcı öğretileriyle dolu olarak, medeni düzenin kurmuş olduğu barış ve adalete hayranlık duyuyorum; siyasal kurumlarımızın bilgeliğini kutsuyorum ve yurttaş olmanın bilinciyle, ben aslında bir insanım diye ağlamayı kesiyorum. Ödevlerim ve mutluluğum konusunda dersimi iyice almış biri olarak kitabı kapatıyor, derslikten çıkıyor ve etrafıma şöyle bir bakıyorum. Demirden boyunduruklar altında inleyen lanetlenmiş halkları görüyorum. Bir avuç zalimin elinde unufak edilmiş insanlığı görüyorum. Zenginler kurbanlarının kanını ve gözyaşlarını rahatça içerken, ızdırap ve yokluktan mahvolmuş, açlıktan kırılan ayak takımını görüyorum. Her tarafta güçlülerin, yasanın dehşetli kudretiyle zayıflara karşı silahlanmış olduğunu görüyorum."

JJ. ROUSSEAU

Doğa, insan ve toplum gerçekliği, sistemsel bir şiddete, kıyıma ve saldırıya karşı, varlık ve yokluk mücadelesini vermektedir.

Yaşam-ölüm, var olma-yok olma vb ikilemler arasında şekillenen bir insanlık tarihiyle karşı karşıyayız. Doğanın bu ikilemler arasında yaşanan çelişki ve çatışmalar içerisinde kendisine yol açtığını, tüm canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu denklem arayışları içerisinde, kendini yenileyerek oluşturduğunu görebiliyoruz. Doğanın düşünsel ve hissel yolculuğunun son halkası olan insan ve toplum gerçekliğinde de bu ikilemlerin yeri, yine bu ikilemler arasındaki dengenin önemi 21. yy'la birlikte daha çok sorgulanıyor. Nereden geliyoruz, kimiz, nereye gidiyoruz sorularıyla birlikte, yaşam nedir, varlık ve yokluk nedir sorgulamaları da derinleşiyor.

Bu sorgulamaların bu denli derinleşmesi ve yoğunlaşması, insan ve toplum gerçekliğinin karşı karşıya kaldığı büyük tehlikeyle bağlantılıdır. İnsan ve toplum, bağrından çıktığı, kendini var ettiği doğa ile birlikte bir var olma ya da yok olma sorunuyla boğuşmaktadır. Doğa, insan ve toplum gerçekliği, sistemsel bir şiddete, kıyıma ve saldırıya karşı, varlık ve yokluk mücadelesini vermektedir. İnsanın doğa içerisinde varoluşunu anlamlı ve değerli kılan, toplumsallık günümüzde bu sistemsel şiddetin hedefi konumundadır. 1. doğanın devamı olan 2.doğaya karşı yürütülen bu şiddet karşısında insanlık da, kendini koruma, varlığını savunma sancılarını ve arayışlarını yaşıyor. Doğada var olan, her canlının yaşama mücadelesi doğal bir süreç iken, günümüz açısından bu doğal süreç, insan toplumsallığı içerisinde doğal olmayan bir müdahaleye uğramıştır. Doğal toplum aşamasında insan kendi varlığını, ölüm etkisi karşısında yaşam tepkisiyle sürdürmeye çalışırken, bunu doğa yasaları içerisinde yürütmüştür. İktidar-şiddet üretimi olmadan, doğa yasaları içerisinde kalarak, yine doğanın yaşam uyumunu bozmadan verilen bir yaşam mücadelesi insanı insan yapan bir gerçekliği ifade etmiştir.

Doğa-insan-toplum zincirinin koptuğu halka olan iktidarlı-sınıflı ayrışım, tarih açısından bir sapma olmuştur. İktidarın doğal toplum içerisinde merkezileşmesi, toplumsallığa yabancılaşması, bir yerde biriktirilmesi, gücün tekleşmesi yaşam-ölüm ve var olma-yok olma mücadelesinin de niteliğini, amacını, araçlarını farklılaştırmıştır. Kadının köleleştirilmesi, ilk sınıf olarak kapatılması, toplumun kendini var etme-sürdürme-yaşatma gücünün yitirilmesini beraberinde getirmiştir. Kadın, toplumun ölüm-yok olma etkisi karşısında yaşam-var olma tepkisinin kimliğidir. Toplum,

insan kadının toplumsallık gücüyle varlığını sürdürmüş, korumuş ve kendini geliştirmiştir. İnsan kadın, ilk toplumsallığı kendi yaşam kültürü etrafında örerek doğadaki çetin ve acımasız zorlukları karşısında bir öz-savunma kaynağı olmuştur. Bu toplumsallıkta ezen-ezilen çelişki ve çatışması yoktur.

"İlkel toplumlarda ayrı bir iktidar organı yoktur, çünkü iktidar toplumdan ayrılmamıştır, çünkü bir birlik bütünlük olarak, bölünmemiş varlığını korumak, bağrında efendiler ve uyruklar, şef ve kabile arasında eşitsizliğin ortaya çıkmasını önlemek amacıyla iktidarı elinde tutan toplumdur." (CLASTRES, P, Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu, 1992, Ayrıntı Yay, s. 109)

Doğa-insan-toplum dengesinin bozulması ardından, var olma-yok olma ikilemi, ezen-ezilen ikilemi ile doğal olmayan bir süreci başlatmıştır. İnsan, artık doğa yasalarının dengesini bozmadan varlığını koruma mücadelesi yerine, toplumsallığın karşısına çıkan iktidarsal güçlerin hırsızlama-şiddet ve yok etme saldırısı halinde egemenlere karşı bir mücadeleyi sürdürmekle karşı karşıyadır. Bu aşama ile birlikte egemenlerin şiddeti ile buna karşı ezilenlerin karşı-şiddeti vardır. Bu süreç artık, hegemonik normların ve kültür öğelerinin iktidarcı-savaşçı zihniyet ve yapı tarafından belirlendiği bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçten itibaren yeni bir ikilem olarak çatallaşan şiddet ve karşı-şiddet olgularını doğru temelde değerlendirmek önemlidir. Ezilenlerin karşı-şiddetini egemenlerin normları dışında kavramak gerekmektedir. Ezilenlerin egemenlerin şiddetine karşı artık geliştirdikleri karşı-şiddeti, ezilenlerin egemenlerin hegemonik normlarıyla ve kültür öğeleriyle birleşmemelerine, kendilerini bunların dışında tutarak, varlık ve özgürlüklerini, doğal yaşam yasalarıyla yaşama tercihlerine bağlı olarak değerlendirmek en doğru ele alış tarzı olacaktır.

İktidarlı-egemenlikli ilişki ve sistemler, şiddet üreterek, yok ederek kendini oluşturan ve kurumsallaştıran bir yapılardır. Bu sistem, şiddet üreterek kendini varetmeye çalışır. Günümüz 'modernitesi' içinde bu şiddet kurumlaşmasını en somut olarak zihinlerde görebilmekte, zirvesini de aileden itibaren 'devlet'li sistemlerde görmekteyiz. İnsan kadın üzerinde inşa edilen insan erkek egemenliği, zihniyetlere dönük şiddetiyle kendini topluma düşmanlık temelinde devlet olarak inşa etmiş, varlığını sürdürmenin saldırı organları olarak da günümüzün 'ordu-polis vb' kurumlaşmalarını geliştirmişlerdir. Toplum her an terörize edilerek kontrol altında tutulmaktadır. Düşünceler, duygular, davranışlar, güdüler vb terörize edilerek, sorunlu halde tutulmaktadır. İnsanın kendisiyle, yaşadığı doğayla ve toplumla uyumu, ortaklaşması, paylaşımı, üretimi, kısaca yaşaması için gereken savunma kaynakları elinden teker teker alınmaktadır. Kadın, erkek, toplum, doğa adeta savunmasız bırakılmaktadır.

Bu aşamada karşımıza, birey ve toplum gerçekliğinde özsavunma olgusu çıkar. Özsavunma; doğada karşılıklı etkileşim dengesi içinde varlığını sürdürmek isteyen maddenin gösterdiği tepki ve direnç olmaktadır. Bir toplum doğaya ve doğa yasalarına bağlı gelişir-değişir. İktidarlı-egemenlikli hegemonik sistemin böylesi bir topluma yöneliminde en büyük şiddet ve saldırı noktaları; toplumun maddi ve manevi özü, yine toplumsal varlık değerleridir. Bu saldırılar etki, yani ölüm-yoketme-ezme-eritme-asimile etme vb yönelimiyken, buna karşı toplumun tepkisi de kendini-varlığını savunma biçimindedir. Etki ne kadar yoğun, şiddetli ve ağırsa, tepki de aynı şekilde olacaktır. Etki ve tepki dengesi birbirini koşullamaktadır.

Günümüze dek ezen-ezilen mücadele tarihi boyunca egemenlerin şiddeti ile ezilenlerin bunun karşısındaki karşı-şiddet duruşu hep sorgulanmıştır. İktidarcı-egemenlikçi sistemin zirvesel örgütlülüğü olan devletlerin her türlü şiddeti hep meşru gösterilmeye çalışılırken, kadının, halkların, kısaca ezilenlerin direnişleri bunun dışında tutulmaya çalışılmıştır. Günümüz modernitesinin işlediği temel 'hak' olgusu 'egemen ve güçlü olan yönetendir' anlayışıdır. Egemen ve güçlü olmanın temel aracı da şiddet olmaktadır. Devlet-şiddet ilişkilerine baktığımızda bu aracı devlet hem üretmekte, hem de yaymaktadır. Salt bir araç olmaktan da çıkararak bir kültür olarak zihinlere, tüm toplumsal ilişkilere yerleştirmeyi, 'şiddete' dayalı ilişkileri 'doğal'laştırmayı esas alsalar da, Naom Chomsky'nin 'Rıza Üretimi' adlı kitabında da belirtildiği gibi; 'bütün devletler, şiddet üreten ve şiddet kullanan kurumlardır.'

Baskı ve şiddete dayalı sistemin, devletlerin ve iktidarların kendilerini meşru kabul ettirmeleri çok önemlidir. Devletler de, iktidarlar da yönetecekleri bir topluma-sosyal yapıya ihtiyaç duymaktadırlar. Egemenlerin her türlü ahlak dışı uygulamalarının meşru kılınması zor yoluyla olduğu gibi, yasa-hukuk vb yollarla da sağlanılmaya çalışılır. Egemenlerin "medeni ideolojisi" şiddet sorununu her şeyden önce meşruluk sınırları dâhilinde tartışmaya açar; ona göre 'medeniyetin' yani düzenin sahibi kendisidir; yasa koyucusu da koruyucusu da kendisidir; dolayısıyla bunun için uyguladığı her türlü şiddet vb de meşrudur. Bu zihniyet her dönem, devlet ve toplum arasındaki ilişkinin ve dengenin bozulmasına, devletli-iktidarlı yapının toplum üzerindeki baskı ve zor uygulamalarının artmasına neden olmuştur. Bunun karşısında toplumların ve tüm ezilenlerin, kendi varlıklarını ve yaşamlarını korumak amacıyla devreye koydukları meşru savunma, demokratik bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet-toplum ilişkilerinin düzeni açısından meşru savunma (haklı savunma), sadece toplumun devlet şid-

deti ve saldırısı karşısında kendini korumasını değil; bu saldırıyı durdurmak ve etkisizleştirmek amacıyla orantılı güç ile bir karşı-saldırı hakkını da kapsamaktadır. Buna 'baskıya karşı direnme hakkı' da denilir. Direnme, Freeman'a göre 'zorlamanın karşısındaki savunma hakkıdır.'

Günümüzde Devlet-toplum ilişkilerini düzenleyen hukuk ve yasaların işletilmesi kadar, bu hukuk ve yasaların devlet-toplum dengesini koruması, bu dengenin bozulması halinde de devreye girerek hakları tanımlanması yoğun bir tartışma konusu durumundadır. İnsanlık tarihi, devlet-toplum dengesini belirleyen sözleşmelerin, anayasaların iktidar gücü olan devletlerce bozulması örneklerine sahne olduğu kadar, buna karşı halkların-ezilen kesimlerin meşru direnişlerine de tanıklık etmiştir. Günümüzde halen de tanıklık etmeye devam etmektedir.

Devlet, iktidar gücünün toplumlar, halklar karşısındaki egemenliğini koruma istemini yasal çerçeve içinde ifade etse de, her zaman meşru olması söz konusu değildir. Farklı tarihsel aşamalarda devletin egemenliğini sürdürme pratiklerinin meşruluk kadar yasal ve hukuksal ihlalleri de olmuştur. Buna karşı toplumun ve devlet dışındaki kesimlerin, kısaca demokrasilerin de kendi varlığını ve yaşamını korumak amaçlı çıkışları, isyanları, tepkileri yaşanmıştır. Siyasal iktidarların egemenliklerini kullanım biçimi ve yapısı, demokrasiyle denge içinde sürdürülürken, iktidarın doğası gereği zor ve şiddeti de bu egemenliğin temeline oturtmuştur. Bu araçları devreye koyan siyasal iktidarlara karşı direnme hakkı da doğal bir hak olarak toplumsal yasalarda yerini almaktadır. Bir siyasal iktidar, egemenliğini kurduğu toplumla ilişkilerinde yazılı yasalarda veya hukuksal olarak bu hakkı tanımlarken, tanımlamayanlar da vardır. Bu noktada demokrasi güçleri açısından egemenliğin baskı-zoru ve şiddeti karşısında kendisini savunması için yazılı yasa beklememesi gerekir. Demokrasiler, devletle oluşturduğu sözleşme (anayasa-hukuk) içinde karşılıklı ilkeleri belirlerken bu hakkını tanımlamak varsa ilişki dengesi egemenden yana kaydığında da bu hakkını kullanmak yoksa da anayasa ve hukukta yazılı hak olarak belirlenmesini sağlamak için de meşru savunma-direnmeyi sergiler.

Devletli-iktidarlı yapılarda, bir siyasal sistem iki şekilde hukukun dışında kalır. İlki iktidarın hukuk dışı bir biçimde ele geçirilmesi; ikincisi de yasal olarak iktidarı ele geçiren ancak süreç içinde hukukun, insan hak ve özgürlüklerinin dışına çıkılması durumundadır. Baskı ve zulüm haline gelen hukuksuzluk, direnme hakkını doğurur. Hukuk açısından yasaların belirlenmesi kadar bu hukukun toplumlar-demokrasiler tarafından kabul edilebilir olması, hukukun toplumlar üstü olmamasına, devleti baskın güç haline getirmemesine, adalet, ahlak ve özgürlük ilke ve ölçülerine uygunluğuna bağlıdır. Hukuk, devlet ve demokrasinin ilişkilerini, yine farklılıklarıyla birlikte her iki olgunun yaşam alanlarını tarif eder.

Bir devletin hukuk dışı olup olmadığına ilişkin çeşitli tarifler yapılmıştır. Hukuk devleti "hukuku olan devlet" ya da "devletin koyduğu hukuk" değil, "hukukun egemen olduğu", "hukuka dayalı bir devlettir." Bu tariflerde hukukun üstünlüğü kavramının kesinlikle kanunların üstünlüğü olarak anlaşılmaması gerektiği belirlenir. Yine 'devlet organlarının hukukla bağlı olması, bireylerin hukuki güvenlik içinde olması, birey hak ve hürriyetlerinin tanınması ve korunmasının hukuk devletinin gerekleri' olduğu belirtilir. Bir diğer belirleme ise şudur: 'Devletin dayandığı hukuk, bireysel hak ve özgürlükleri gözetmeyip farklı kimlikleri, kültürleri ve söylemleri bastırmaya kalkışırsa ortada hukuk devleti kalmaz. Hukuk devleti anlayışında, bir ülkede yerleşmiş hukuk düzenine yalnız bireylerin değil, yönetimin de uymasını gerektiren bir ilke vardır. Hukuk devleti ilkesinin bir anlam kazanabilmesi için ülkede egemen olan hukukun yönetilenlere ve devlete karşı da hukuk güvenliği sağlaması gerekir

Bu temelde bakıldığında ortaklaşılan bakış açısı şudur: Birey ve toplumu karşısına alan, hizmet etme yerine birey ve toplumun üstünde egemenlik kuran ve yöneten, güç kaynaklarını da birey-toplum için değil de, kendi egemenliği için kullanan devlet meşruiyetini kaybetmiştir. Burada 'meşruluğun kaybedilmesi' salt pozitif hukuk normlarına uygunluk olarak da algılanmamalıdır. Yani 'yasal olma' Ancak öyle yasalar da vardır ki, insan hak ve özgürlüklerine ters ve karşıt olabilmektedir. Türkiye'deki 12 Eylül anayasa gerçekliği gibi…

Meşruluğun, yürürlükteki hukuk kurallarının toplumsal yasalarla uygun olması karşımıza çıkar. Toplumsallığı, dayanışmayı, birey-toplum barışını sağlayan sosyal hukuk kurallarıyla da uyum meşrulukta önemlidir. Hukukun birey ve toplumla uyumunda bir diğer ölçü de özgürlük olarak tanımlanmıştır. 'Hukuk düzenleri amaç değil araçtır. Amaç, toplum ve insanın mutluluğudur. Sömürü, baskı ve köleliğin var olduğu düzenlerde, insanın amacı olan mutluluk gerçekleşmez. Mutlu yaşamın en önemli unsuru ise özgürlüktür. Özgürlük, insanın özünden gelişen bir kavram ve olgu olup varoluşunun ana koşuludur. Hukuk düzenlerinin meşruluk ölçütü özgürlüktür. Özgürlüğü sağlayamayan hukuk düzenleri meşruluklarını yitirirler.'

Meşru savunma, iktidara direnme, nerede, hangi biçimlerde ve hangi noktada devreye girmelidir?

Geçmişten beri her siyasal yapı ve toplum içinde bu tartışılmıştır. Düşünürler bunu tarif etmeye çalışmışlardır: örneğin 16. yüzyıl siyasal düşünürlerinden Calven'e göre; iktidar, tanrısal iradenin belirlediği sınırları aşıp

dine karşı çıktığında itaat edilmemesi gereken bir kurum haline gelir. 17. yüzyıl siyasal düşünürlerinden John Locke, meşru ve gayrı meşru iktidar sorununda iki ölçü belirtir: İktidarın gaspedilmesi ve zorbalık. Yakın Çağ siyasal düşünürlerinden Benjamin Constant'a göre, "Kendi sınırlarını aşan iktidar gayrı meşrudur. İktidarların sınırı ise, kişinin özel ve bağımsız alanının sınırıdır. Kişi özgürlüğü ve güvenliği, vicdan, düşünce ve inanç özgürlüğü, basın özgürlüğü ve mülkiyet hakkı iktidarın sınırını oluşturur. Hiçbir iktidar meşruiyetini kaybetmeden bu kutsal hakları ihlal edemez. Bu özgürlükleri ihlal eden iktidarın kökünde halk iradesi varsa o da gayrı meşru sayılır."

Siyasal düşünürler, devlet'in mutlak iyi ve mutlak adil olmadığını belirtirler. Devletin, adaletsiz, haksız, olumsuz karar ve uygulamalarının olmasının, 'egemenlik kurumu' olması nedeniyle kaçınılmaz olduğunu söylerler. Bu açıdan meşru savunma hakkı, direnme hakkı da toplumlar (demokrasiler) açısından vazgeçilmez ve kaçınılmazdır. Lord Acton, bütün iktidarların suistimale yatkın olduğunu, mutlak iktidarların ise suistimalsiz yapamayacağını söyler.

Birey ve topluma hizmet etme yerine birey ve toplum üstünde egemenlik kuran ve yöneten, güç kaynaklarını birey-toplum için değil de, kendi egemenliği için kullanan devlet meşruiyetini kaybetmiştir.

Bu gerçekliğe karşı direnme hakkının kullanımı Orta Çağ Avrupa'sında yaygındır. Bu çağdaki zalimlere ve zalimliklere karşı bir direniş olarak tarif edilir. Hıristiyan felsefesi içinde bu konu işlenmiştir. Aquinaslı Thomas, halkın, iktidarı zorbalıkla ele geçiren veya meşru yoldan iktidara gelse de zulüm yoluna sapan hükümdarlara karşı ayaklanmayı veya onu devirmeyi bir 'hak' olarak tarif eder. Direnme hakkının pozitif hukuktaki ilk örneklerinden biri 1215 yılında İngiltere kralı John ile 25 Lordun imzaladığı Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Beratı)'dur. Kralın bu belgeyi ihlal etmesi durumunda Lordların krala karşı isyan etme hakkı olduğunu tarif etmektedir. Yakın Çağ'ın meşru savunma ve direnme hakkı kazanımlarına bir örnek de Amerika Birleşik Devletleri tarihinden verilebilir: 12 Haziran 1776 tarihli Virginia Haklar Bildirgesi'nde şunlar belirtilir: Tüm insanlar doğuştan eşit, özgür ve bağımsızdır. Yaşama, özgürlük, mülk edinme, mutluluk ve güvenlik haklarını içeren bu haklar hiçbir zaman devredilmez ve vazgeçilmez haklardır. (mad. 1) Dolayısıyla siyasal iktidarın halkın bu yararları dışına çıkması, bu görevini yerine getirmemesi karşısında bu iktidarın halk tarafından değiştirilmesi de bir görev olarak tarif edilir. XVIII. yüzyılda da direnme hakkı, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde "yönetenler, bireylerin yaşam, özgürlük ve mutluluğa erişmek gibi doğal, devredilmez haklarını sağlamak içindir; halk bu amaçtan sapan yönetimi değiştirmek ve devirmek hakkına sahiptir" şeklinde yer alır. 1789 Fransız Devriminde, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde de, "Her siyasal kuruluşun amacı insanın zamanaşımına uğramayan doğal haklarının korunmasıdır. Bu doğal haklar, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme hakkıdır" denilmektedir. (mad. 2) 1793 yılında açıklanan Haklar Bildirisinin 35. Maddesinde; "Hükümet halkın haklarını çiğnediği zaman isyan etmek, halk için ve halkın her kesimi için hakların en kutsalı ve ödevlerin en gereklisidir" derken, 34. maddesine göre ise; "Toplumun tek bir üyesine zulüm yapıldığı zaman, bütün topluma zulüm yapılmış demektir. Topluma zulüm yapıldığı zaman da onun her üyesine zulüm yapılmış demektir"denilir. İslam hukukunda da, zulme-baskı iktidarına karşı başkaldırma tarif edilmiştir. Allah'ın hukuku dışına çıkana itaat edilmemesi gerektiği belirtilir. Yine, halifenin adaleti kaybetmesi, azli için bir sebeptir. İslam hukuku, devlet başkanı, acizliği, haddini aşması, adalete aykırı davranması, hukuk devleti sınırlarını zedelemesi gibi hallerde azledilir. Buna doktrinde "huruc ale'l-imam", "huruc ale's-sultan" veya "hal" denir. Adalete aykırı fiillerde bulunan imama karşı direnmek şarttır' Bugün, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde bireysel ve kolektif hakların, yine yaşam hakkının tarifi yapılırken; "İnsanın zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan hakları hukuk rejimi ile korunmalıdır" denilmektedir.

Kuşkusuz direnme hakkını kullanan toplum-halk, meşru savunma halindedir. Meşru savunma halinin pratikteki biçimleri arasında sivil itaatsizlikten silahlı ayaklanmalara kadar birçok boyut vardır. Jürgen Habermas, sivil itaasizlik eylem biçimini, çağdaş demokratik hukuk devleti düzenlerinin sürekli karşılaştığı toplumsal bir olgu olarak ele alır. John Rawls "Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haklılığı", Sivil İtaatsizlik, adlı çalışmasında sivil itaatsizliği,"yönetim siyasetinin ya da yasaların değişmesini isteyen, aleni, şiddetsiz, vicdani, fakat aynı zamanda siyasi olan, yasa dışı bir eylem" olarak tarif eder. Sivil itaatsizlikte yasadışılık vardır, kamuoyuna açık bir eylem biçimidir. Hedefi bellidir, eylemcileri de politik ve hukuki sorumluluğu üstlenmelidirler. Şiddetten arınmışlıkla birlikte evrensel hukuk ve toplumsal ahlak açısından yarattığı motivasyon ve güç nedeniyle etkili bir eylem olmaktadır.

Aktif direnme ise baskı ve zor rejimlerinin hukuk dışılıkları ve hak ve özgürlükler karşıtı uygulamalarının sistemli olarak artması karşısında devreye girer. Ege-

menlikli sistemin kullandığı şiddet karşısında, gasp edilen yaşam hak ve özgürlüklerin geri alınması için ezilenlerin karşı-şiddetidir. Güç kullanımına dayanır. Bu açıdan güçlerin çatışması vardır. Devletin zor gücü, ordudur. Bu açıdan ezilenlerin aktif savunmaları bu güç karşısında kuvvet kullanır.

İktidar güçleri karşısında toplumların sergilediği direnme hakkına ilişkin M. Foucault'un da tariflerine yer vermek gerekmektedir. Foucault iktidar ilişkilerini incelerken direniş biçimlerini de ele alır. Ona göre, iktidar ilişkileri hem amaçsaldır, hem de öznel değildirler. Amaç ve hedef olmaksızın işletilen iktidar yoktur, iktidarın akılsallığını niteleyen taktiklerdir. Nerde iktidar varsa orada direnme vardır. Foucault direnme noktalarının iktidar ağının her yerinde bulunduğunu ve kendiliğinden sert, yalnız, planlı, saldırgan, şiddetli ya da tavizkar, katılımcı ve kendini feda edici olabileceklerini belirtir. Yine direniş biçimlerinin mücadelelerinin bir iktidar kurumuna, gruba, elit kesime ya da sınıfa saldırmaktan çok, bir iktidara ve iktidar biçimine saldırmak olduğunu söyler. 3 mücadele tipinden bahseder: ya tahakküm biçimlerine karşı, ya bireyleri ürettiklerinden ayıran sömürü biçimlerine karşı, ya da bireyleri başkalarına bağımlı kılan duruma karşı.

Meşru savunma, kutsal ve temel bir hak sayılan yaşama hakkının ihlali karşısında devreye girer. Birey ve toplumların, iktidar ve devlet gücü ve şiddeti karşısında varolma duruşu olmaktadır. Meşru savunmada şiddet üretmek ve uygulamak bir amaç değildir. Meşru savunma mücadelelerinin felsefesinde insanın yaşam hakkı üzerinde bir şekillenme vardır. Meşru savunmanın silahlı direniş halini almasının koşulu da, yaşamak için hiçbir seçeneğin egemenlerce bırakılmaması koşuluna dayanır. Sonuçta meşru savunma bir seçenek değil bir zorunluluk olarak devreye girdiğinde anlamını bulur.

Devlet-demokrasi ilişkileri açısından meşru-öz savunmanın, biçim ve amaçları bakımından devreye girme aşamaları için şunlar belirtilebilir: Toplumun temel yaşam hakkının sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik, hukuki ve askeri boyutlarda topyekün gasp edilmesi, ortadan kaldırılması süreçlerinde, topyekün direnmek, saldırı odaklarını etkisizleştirmek için sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, hukuki, askeri çalışmalar yapmak. Zor ve şiddet araçlarının devreye konularak, farklı yöntemlerle imha amacının güdülmesi karşısında, özsavunma amaçlı askeri örgütlenme aracılığıyla karşı tarafı etkisizleştirmek, aktif direnişe ve savunmaya geçmek. Saldırı durumunun kırılması halinde ve pasif savunma haline geçiş durumunda meşru savunmanın pasif savunmaya geçmesi ve her alanda toplumsal yaşam hakkının kullanımı için gereken demokratik siyaset ve toplumsallaşma koşullarını oluşturmak. Toplumun siyasal, siyasal, kültürel, hukuki, ekonomik vb ihtiyaçlarının ahlaki temellerde kurumlaştırılması, toplumsal güçlerce güvenceye alınması ile birlikte meşru savunma güçlerinin askeri boyutuna son vermek.

Demokrasi mücadelelerinde meşru savunma hakkının kullanımı açısından amaçlar çok önemlidir. Demokrasilerin, ezilenlerin egemenlikçi-iktidarcı sistemlerden farkını ortaya koyması gereken yanlarından biri de bu amaçlar kısmıdır. Demokrasi güçlerinin toplumsal yaşam sistemi, egemenlikçi, sınıflı, kısaca ezen-ezilene ilişkisine dayanmayan bir modeldir. Amaç, varlığını, kimliğini devletli sistem karşısında korumak, asimile olmamak, erimemektir. Devlet ve toplum birbirlerinden farklıdırlar. Birlikte yaşam hukukunun ihlali halinde, yani devlet zorunun topluma müdahalesinin, taciz ve tecavüzlerinin sistemli bir şiddetle sürmesine karşı özsavunma ahlakı ile direnmenin, meşru savunma felsefesinin özünü oluşturur. Demokrasinin meşru savunma mücadelesinde amacı devletli sistemi kendi içinde kurmak değildir, olmamalıdır. Devlet sistemi, toplumsallığa yabancı bir sistemdir. Ona karşıt temelde oluşmuştur. Onun sömürüsü üzerinden var olan bir yapıdır. Yine topluma saldırı halinde olan devletli-iktidarcı sistemdir. Bu açıdan meşru savunma toplumun yaşamsal değerlere karşı süren haksız yönelimlere karşı bir var olma, varlığını koruma ve özgürlüğünü sağlama aracıdır.

Meşru savunmada zoru kullanma hakkı, toplumsal varlığın maddi ve manevi kaynaklarına saldırı olduğunda, özgür gelişim ve dönüşüm anlarında (buna devrimci doğuş süreçleri deniliyor), bu süreçleri engellemek isteyen zor güçlerine karşı ortaya çıktığı için meşru, zorunlu, yerinde bir haktır. Ancak bu koşulların ve amaçların dışına çıkmış bir meşru savunma egemenlerin zor karakterine kayacak, benzeşecek, yozlaşacak, hedefinden sapacaktır. Bu açıdan meşru savunmanın doğru amaç ve ilkeler temelinde, doğru zaman ve aşamalarda kullanımı kadar, gereken an ve süreçlerde kullanılmaması da aynı sonuçlara yol açacaktır.

Günümüz kapitalist sistem gerçekliğinde şiddet-savaş, 'herkesi herkesin kurdu haline getirme' anlayışıyla sürdürülmektedir. Ister Doğu, ister Batı, ister Kuzey, ister Güney olsun, dünya yüzünde doğa-insan ve toplum açısından büyük bir güvenlik sorunu bulunmaktadır. ABD, AB gibi ülkeler bu sorunu uyguladıkları şiddetle yaratırken, 'güvenlik sorunu var, terör sorunu var' diyerek insan hak ve özgürlüklerini askıya alma kavgasını toplumlarla yürütmektedir. Buradaki, 'güvenlik sorunu' toplumsal güvenlik sorunu değil, egemenlerin kendi çıkarlarına dair güvenlik sorunudur. Bu sistemin yol açtığı doğa tahribatı, toplumsal bunalımlar; toplumsal cinsiyetçilik, milliyetçilik, dincilik, bilimcilik temelinde yaşanılan yaşam katliamları, toplumun çevre, sağlık, beslenme, üretim-tüketim, eğitim, ekonomi,

hukuk sorunlarını arttırmıştır. Tarih boyunca ilk defa insanlık ve toplum vazgeçilemez yaşam unsurlarından bu kadar mahrum olma sürecini yaşıyor. Yaşanılan kaos sürecidir ve kapitalizm çözümsüzlüğü derinleştirmektedir. Toplumun tüm maddi ve manevi değerleri, kendini yaşatacağı, güç alacağı alanlar (sanat, bilim-teknik, siyaset vb) sistemce işgal edilmiştir. Toplumu ve insanı ayakta tutan toplumsal dayanışma çözülmeye uğratılmıştır. Aşırı iktidar tekelleşmesi, bunun da globalleşmesi yaşamın en büyük tehdidi durumuna gelmiştir. Toplumsal dayanışmanın parçalanması, devlet-birey şiddetinin artmasına neden olmaktadır. Hukuk devletinin en kabul edilebilir eşitlik normları bile uygulanmamakta, devlet iktidarlarınca gözükaraca geriye itilmektedir. Uluslararası insan hak ve özgürlüklerine duyarlı kurum, kuruluşlar, egemen devletlerin ve kapitalist sistem tekellerinin amaçlarına dokunma korkusunu yaşamaktadırlar. Devletçi-iktidarcı sistem karşısında, demokrasi güçlerini, toplumları, kadınları, çocukları, etnik kültürleri, halkları savunacak mekanizmalar bırakılmamaktadır. Sonuç; kadın kırımı, toplum kırımı, kültür kırımı, halkların kırımıdır, bu kırımın sistemin kültürü olarak süreklileştirilmesidir. Halklara, kadına, toplumlara karşı devrede olan bu sistemin terörü iken, yargılanan bu teröre karşı direnenler, meşru savunma halinde olanlardır.

Katliam kültürünü yaşamlarının her alanında maddi ve manevi olarak yaşayan, hissedenlerin varlıklarını ve özgürlüklerini savunma hakları işte bu süreç ve koşullarda doğmuştur. Açıktır ki, devletçi-iktidarcı sistemin saldırı ve şiddeti ne kadar büyürse, buna karşı meşru savunma gücü de büyüyecektir. Eşitlik kuralları uygulanmadıkça, insan hak ve özgürlüklerine engeller konuldukça, bu hakları savunma hakkı da zorunlu hale gelmektedir. Demokrasilerin kendilerini her boyutta savunma çağındayız. Eylemselleşen demokrasi çağındayız. Eylemi olmayan demokrasi, elleri-ayakları-dili kesilmiş demektir. Halklar tüm yaşam alanlarını korumak için eylem haline geçiyorlar. Kapitalist sistemin pervasız şiddeti ve savaş kültürü karşısında, özgür yaşam hakkının savunulması vazgeçilmez bir düzeye ulaşmıştır. Bu, şiddete karşı yaşamı savunmaktır. Ölüm etkisine karşı, yaşam tepkisini vermektir.

Bu çağın temelinde bireyle birlikte zihniyetten başlayan bir meşru savunma duruşu vardır. Zihniyeti, duyguyu, düşünceyi, sonuçta da pratiği egemenlikçi sistemden korumak en önemli özsavunma başlangıcı olmaktadır. Bu duruşun toplumsallaşması, toplumsal akla dönüşmesi, yani örgütlenmesi de diğer meşru savunma ilkelerindendir. Zihniyette başlayan özsavunma; örgütlü, eylemli, direnişli, süreklidir. Özsavunma eylemleri yapıcı, pozitif eylemler olmakla birlikte, egemenlerin katliam girişimlerine göre de ayaklanma, silahlı direniş olarak da aktif cevaplar verilir. Halkların, demokrasi güçlerinin tüm direniş, meşru savunma hareketlerine, hiçbir güç, hiçbir yasa, 'meşru değildir, yasal değildir, terördür' diyemez. Eğer bir anayasada direniş hakkı topluma aittir denilmiyorsa, bu, o anayasanın çoktan meşruiyetini ve geçerliliğini kaybettiğini gösterir.

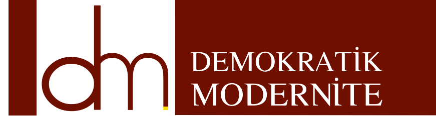
Bu açıdan iktidarın saldırılarının kırılmasına, tüm hakların meşru ve yasal açıdan güvenceye alınmasına, demokrasinin kendi yaşam alanlarını özgücüyle işletme aşamasına ulaşmasına kadar özsavunma-meşru savunma devrede olacaktır. Devletin, demokrasinin gelişimi ve özgürlüklerin yaşanması önündeki engel konumunu aşmasını sağlamakla beraber, asla devlet sistemini yeniden kurma güçlendirme amacı güdülmemelidir. Ulusal kurtuluş mücadeleleri süreci olan 20. yy boyunca sergilenen direnişler hakların meşru savunmaları olmakla beraber devleti ele geçirme-kurma amacını da güttüler. Devlet sisteminin hedeflenmemesi, demokrasi alanına saldırılara cevap verilerek, egemenleri geriletmek, küçültmek ve iktidarcılığı aşmak meşru savunma ilkeleri arasındadır. Bu açıdan klasik ulusal kurtuluş savaşı esas alınamaz. Devlet amaçlı değil de, demokrasi ve özgürlükler amaçlı olmak en doğrusudur.

Içine girdiğimiz çağ, özgürlüklerin ve demokrasinin, tüm hakların demokratik mücadeleyle kazanılacağı bir çağ olmaktadır. Kadının, halkların, toplumların, kısaca tüm ezilenlerin hak mücadelesi varlıklarını koruma ve özgürlüklerini sağlama amaçlı olmaktadır. Açlık-susuzluk bir noktaya kadar alışılabilir, ama adaletsizliğe, haksızlıklara asla alışılamaz. Özgürlük, onurlu yaşam insanın varlık nedenleridir. Bu nedenlere saldırıya cevap vermek, sessiz kalmamak da insan olmanın ölçüsüdür.

Yararlanılan Kaynaklar

1-Mustafa Erdoğan, Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, 4. bas., Ankara 2001
2- Sami Selçuk, Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne, Yeni Türkiye Yay., 4. bas., Ankara 1999
3- Şeref Gözübüyük, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, 12. bas., Ankara 2003
4- Niyazi Öktem/A. Ulvi Türkbağ, Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet, Der Yay., İstanbul 2001
5- Göze, Ayferi, "XVI. Yüzyıl Düşünürlerinde Baskıya Karşı Direnme", S.4, 1968
6- Friedrich A. Hayek, Kölelik Yolu, Liberte Yay, 1999
7- H. Tahsin Fendoğlu, Devlet, Diploması ve İnsanın Özgürlük Mücadelesi, İst. 1999

Abonelik Formu

Ad:

Soyad:

Adres:

İş Adresi:

Derginin İstendiği Adres:

Ev Tel:

İş Tel:

Cep Tel:

E-Posta:

Abonelik Başlangıç Tarihi:

Yurtiçi Yıllık Abonelik Şartları

6 Sayı için: Taahhütlü/40 TL APS/60 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Sayı Kargo: 60 Euro